

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФАКУЛТЕТ ТЕХНИЧКИХ НАУКА
ДЕПАРТАМАН ЗА ИНДУСТРИЈСКО ИНЖЕЊЕРСТВО И МЕНАџМЕНТ

Горан Амовић

**ОРГАНИЗОВАЊЕ СИСТЕМА
ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА
У ТРАНЗИЦИОНИМ УСЛОВИМА**

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Ментор:
проф. др Радо Максимовић

Нови Сад, 2022.

	УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ • ФАКУЛТЕТ ТЕХНИЧКИХ НАУКА 21000 НОВИ САД, Трг Доситеја Обрадовића 6
	КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА

Редни број, РБР:	
Идентификациони број, ИБР:	
Тип документације, ТД:	Монографска публикација
Тип записа, ТЗ:	Текстуални штампани материјал
Врста рада, ВР:	Докторска дисертација
Аутор, АУ:	Горан Амовић
Ментор, МН:	Др Радо Максимовић
Наслов рада, НР:	ОРГАНИЗОВАЊЕ СИСТЕМА ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА У ТРАНЗИЦИОНИМ УСЛОВИМА
Језик публикације, ЈП:	Српски
Језик извода, ЈИ:	Српски/енглески
Земља публикавања, ЗП:	Република Србија
Уже географско подручје, УГП:	Аутономна покрајина Војводина
Година, ГО:	2022.
Издавач, ИЗ:	Ауторски репринт
Место и адреса, МА:	Трг Доситеја Обрадовића бр. 7, Нови Сад
Физички опис рада, ФО: <small>(поглавља/страна/цитата/табела/слика/графикона/прилога)</small>	13/259/227/79/64/16/3
Научна област, НО:	Индустријско инжењерство и инжењерски менаџмент
Научна дисциплина, НД:	Инжењерски менаџмент
Предметна одредница/Кључне речи, ПО:	Јавно-приватно партнерство, Јавни сектор, Финансирање, Инфраструктура, Развој
УДК	
Чува се, ЧУ:	Библиотека Факултета техничких наука у Новом Саду
Важна напомена, ВН:	-

Извод, ИЗ:	<p>Све већа потреба за унапређењем перформанси јавног сектора мењала је традиционалну улогу државе током времена - од директног финансијера јавних инвестиција до регулатора тржишта јавних потреба. Реформа јавне управе током 1980-их, подстакнута захтевом за постизањем боље финансијске контроле и остваривањем веће вредности за уложени новац, омогућила је нови предузетнички начин размишљања јавног сектора, познатији као ново јавно управљање (енг. <i>New Public Management</i>). Нова парадигма јавног управљања, заснована на партнерству између јавног и приватног сектора, покушала је побољшати оперативне способности владе интегрисањем метода управљања из приватног сектора. Јавно-приватна партнерства (ЈПП), као инструмент новог јавног управљања, током 1990-их постају све заступљенији алат у финансирању јавних инвестиција за велики број влада широм света. Применом ЈПП концепта развијене земље настоје растеретити традиционалну улогу јавног сектора кроз оптималну употребу јавних ресурса, док неразвијене земље, укључујући земље у транзицији, кроз ЈПП настоје премостити јаз између лимитираних буџетских капацитета и потребе за бржим економским развојем који укључује изградњу нове јавне инфраструктуре. Иако владе транзиционих економија током последњих година показују све већи интерес за концепт јавно-приватног партнерства, нови инструмент јавног управљања још увек није донео опипљиве користи, па ЈПП-ови и даље играју релативно малу улогу у инфраструктурним улагањима у земљама у транзицији. У вези са тим, овај рад настоји да открије критичне факторе успеха (енг. <i>critical success factors - CSFs</i>) и понуди решење за ефикасније организовање ЈПП у земљама у транзиционим условима. У оквиру теоријског дела рада, на основу опсежног прегледа литературе, као подлога овом истраживању дефинисан је појам ЈПП, приказане су претходне студије и релевантни резултати из ове области, уз осврт на искуства Босне и Херцеговине, Републике Србије и развијених земаља у овој области. У оквиру научно-истраживачког дела дисертације, на основу емпиријских резултата истраживања, добијени подаци су разврстани и као такви анализирани употребом статистичког софтверског пакета SPSS и статистичких метода дескриптивне статистике (енг. <i>Descriptive Statistics</i>), анализе варијансе (енг. <i>ANOVA</i>), t теста за независне узорке (енг. <i>Independent Samples t Test</i>) и факторске анализе (енг. <i>Exploratory Factor Analysis</i>). Применом факторске анализе извршено је издвајање критичних фактора успеха, на темељу којих је предложен посебан оквир за ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима. Закључна разматрања сагледавају перспективе предложеног оквира, истичу методолошка ограничења и преиспитују могућности за развој нових знања и ефикаснију примену ЈПП концепта у земљама у развоју.</p>	
Датум прихватања теме, ДП:	12.09.2019.	
Датум одбране, ДО:		
Чланови комисије, КО:	Председник: Др Илија Ћосић, проф. емеритус, Факултет техничких наука, Нови Сад Члан: Др Лепосава Грубић Нешић, ред. проф., Факултет техничких наука, Нови Сад Члан: Др Гојко Крунић, доцент, Факултет за производњу и менаџмент Требиње Члан: Др Соња Бунчић, ред. проф., Факултет техничких наука, Нови Сад Члан, ментор: Др Радо Максимовић, ред. проф., Факултет техничких наука, Нови Сад	Потпис ментора

Образац Q2.NA.06-05 - Издање 1

	UNIVERSITY OF NOVI SAD • FACULTY OF TECHNICAL SCIENCES 21000 NOVI SAD, Trg Dositeja Obradovića 6
	KEY WORDS DOCUMENTATION

Accession number, ANO :	
Identification number, INO :	
Document type, DT :	Monographic publicitation
Type of record, TR :	Textual material, printed
Contents code, CC :	Doctorate dissertation
Author, AU :	Goran Amović
Mentor, MN :	Prof. Rado Maksimović, PhD
Title, TI :	ORGANIZING A PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP SYSTEM IN TRANSITIONAL CONDITIONS
Language of text, LT :	Serbian
Language of abstract, LA :	Serbian/English
Country of publication, CP :	Republic of Serbia
Locality of publication, LP :	Autonomous Province of Vojvodina
Publication year, PY :	2022.
Publisher, PB :	Author's reprint
Publication place, PP :	Trg Dositeja Obradovića 7, Novi Sad
Physical description, PD : (chapters/pages/ref./tables/pictures/graphs/appendix s)	13/259/227/79/64/16/3
Scientific field, SF :	Industrial engineering and engineering management
Scientific discipline, SD :	Engineering management
Subject/Key words, S/KW :	Public-private partnership, Public sector, Financing, Infrastructure, Development
UC	
Holding data, HD :	Library of the Faculty of Technical Science in Novi Sad
Note, N :	-

Abstract, AB :	<p>The growing need to improve public sector performance has changed the traditional role of the state over time - from direct financier of public investment to regulator of the public needs market. Public administration reform during the 1980s, driven by the demand for better financial control and greater value for money, enabled a new entrepreneurial mindset of the public sector, better known as New Public Management. The new public governance paradigm, based on public-private partnerships, sought to improve government operational capabilities by integrating private-sector governance methods. Public-private partnerships (PPPs), as an instrument of new public governance, became an increasingly common tool in public investment financing for a large number of governments around the world during the 1990s. By applying the PPP concept, developed countries seek to relieve the traditional role of the public sector through the optimal use of public resources, while underdeveloped countries, including countries in transition, seek to bridge the gap between limited budget capacity and the need for faster economic development. Although governments in transition economies have shown increasing interest in the concept of public-private partnership in recent years, the new public governance instrument has not yet brought tangible benefits to these countries, so PPPs still play a relatively small role in infrastructure investment. In this regard, this paper seeks to identify critical success factors (CSFs) and offer a solution for more efficient organization of PPPs in countries in transition. Within the theoretical part of the paper, based on a comprehensive review of the literature, the concept of PPP is defined as a basis for this research, previous studies and relevant results in this area are presented, with reference to the experiences of Bosnia and Herzegovina, Serbia and developed countries. Within the scientific research part of the dissertation, based on empirical research results, the obtained data were classified and as such analyzed using the statistical software package SPSS and statistical methods of Descriptive Statistics, Variance Analysis (ANOVA), Independent Samples t Test and Exploratory Factor Analysis. By applying Factor Analysis, critical success factors were singled out, on the basis of which a special framework for efficient organization of the public-private partnership system in transition conditions was proposed. The concluding remarks look at the perspectives of the proposed framework, highlight methodological limitations and review opportunities for the development of new knowledge and more efficient application of the PPP concept in developing countries.</p>		
Accepted by the Scientific Board, ASB :	12.09.2019.		
Defended on, DE :			
Defended Board, DB :	President:	Prof. emeritus Ilija Čosić PhD, Faculty of technical sciences, Novi Sad	
	Member:	Prof. Leposava Grubić Nešić PhD, Faculty of technical sciences, Novi Sad	
	Member:	Ass. Prof. Gojko Krunić PhD, Production and Management Faculty, Trebinje	Menthor's sign
	Member:	Prof. Sonja Bunčić PhD, Faculty of technical sciences, Novi Sad	
	Member, Mentor:	Prof. Rado Maksimović PhD, Faculty of technical sciences, Novi Sad	

Form Q2.NA.06-05 - Edition 1

~ ЗАХВАЛНИЦА ~

Изузетну захвалност дугујем свом саветнику проф. др Лепосави Грубић-Нешић на указаном поверењу, као и ментору проф. др Раду Максимовић на драгоценим саветима који су ми помогли у обликовању докторске дисертације.

~

Велику захвалност дугујем руководиоцу студијског програма проф. др Илији Ћосић чији су савети допринели у избору и бољем разумевању теме, те проф. др Соњи Бунчић на несебичној подршци у писању рада, као и свима који су помогли и омогућили овај рад.

~

Од срца се захваљујем својим родитељима и брату, који су увек и безрезервно били уз мене пружајући ми ослонац у тренуцима када је то било најпотребније.

~

Посебна захвалност и неизмерна љубав за моју породицу, сина Андрију, ћерку Милу и супругу Јовану, којима посвећујем ову докторску дисертацију.

Горан Амовић

РЕЗИМЕ

Све већа потреба за унапређењем перформанси јавног сектора мењала је традиционалну улогу државе током времена - од директног финансијера јавних инвестиција до регулатора тржишта јавних потреба. Реформа јавне управе током 1980-их, подстакнута захтевом за постизањем боље финансијске контроле и остваривањем веће вредности за уложени новац, омогућила је нови предузетнички начин размишљања јавног сектора, познатији као ново јавно управљање (енг. *New Public Management*). Нова парадигма јавног управљања, заснована на партнерству између јавног и приватног сектора, покушала је побољшати оперативне способности владе интегрисањем метода управљања из приватног сектора. Јавно-приватна партнерства (ЈПП), као инструмент новог јавног управљања, током 1990-их постају све заступљенији алат у финансирању јавних инвестиција за велики број влада широм света. Применом ЈПП концепта развијене земље настоје растеретити традиционалну улогу јавног сектора кроз оптималну употребу јавних ресурса, док неразвијене земље, укључујући земље у транзицији, кроз ЈПП настоје премостити јаз између лимитираних буџетских капацитета и потребе за бржим економским развојем који укључује изградњу нове јавне инфраструктуре. Иако владе транзиционих економија током последњих година показују све већи интерес за концепт јавно-приватног партнерства, нови инструмент јавног управљања још увек није донео опипљиве користи, па ЈПП-ови и даље играју релативно малу улогу у инфраструктурним улагањима у земљама у транзицији. У вези са тим, овај рад настоји да открије критичне факторе успеха (енг. *critical success factors - CSFs*) и понуди решење за ефикасније организовање ЈПП у земљама у транзиционим условима. У оквиру теоријског дела рада, на основу опсежног прегледа литературе, као подлога овом истраживању дефинисан је појам ЈПП, приказане су претходне студије и релевантни резултати из ове области, уз осврт на искуства Босне и Херцеговине, Републике Србије и развијених земаља у овој области. У оквиру научно-истраживачког дела дисертације, на основу емпиријских резултата истраживања, добијени подаци су разврстани и као такви анализирани употребом статистичког софтверског пакета SPSS и статистичких метода дескриптивне статистике (енг. *Descriptive Statistics*), анализе варијансе (енг. *ANOVA*), *t* теста за независне узорке (енг. *Independent Samples t Test*) и факторске анализе (енг. *Exploratory Factor Analysis*). Применом факторске анализе извршено је издвајање критичних фактора успеха, на темељу којих је предложено посебан оквир за ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима. Закључна разматрања сагледавају перспективе предложеног оквира, истичу методолошка ограничења и преиспитују могућности за развој нових знања и ефикаснију примену ЈПП концепта у земљама у развоју.

Кључне речи: јавно-приватно партнерство, јавни сектор, инфраструктура, развој

ABSTRACT

The growing need to improve public sector performance has changed the traditional role of the state over time - from direct financier of public investment to regulator of the public needs market. Public administration reform during the 1980s, driven by the demand for better financial control and greater value for money, enabled a new entrepreneurial mindset of the public sector, better known as New Public Management. The new public governance paradigm, based on public-private partnerships, sought to improve government operational capabilities by integrating private-sector governance methods. Public-private partnerships (PPPs), as an instrument of new public governance, became an increasingly common tool in public investment financing for a large number of governments around the world during the 1990s. By applying the PPP concept, developed countries seek to relieve the traditional role of the public sector through the optimal use of public resources, while underdeveloped countries, including countries in transition, seek to bridge the gap between limited budget capacity and the need for faster economic development. Although governments in transition economies have shown increasing interest in the concept of public-private partnership in recent years, the new public governance instrument has not yet brought tangible benefits to these countries, so PPPs still play a relatively small role in infrastructure investment. In this regard, this paper seeks to identify critical success factors (CSFs) and offer a solution for more efficient organization of PPPs in countries in transition. Within the theoretical part of the paper, based on a comprehensive review of the literature, the concept of PPP is defined as a basis for this research, previous studies and relevant results in this area are presented, with reference to the experiences of Bosnia and Herzegovina, Serbia and developed countries. Within the scientific research part of the dissertation, based on empirical research results, the obtained data were classified and as such analyzed using the statistical software package SPSS and statistical methods of Descriptive Statistics, Variance Analysis (ANOVA), Independent Samples t Test and Exploratory Factor Analysis. By applying Factor Analysis, critical success factors were singled out, on the basis of which a special framework for efficient organization of the public-private partnership system in transition conditions was proposed. The concluding remarks look at the perspectives of the proposed framework, highlight methodological limitations and review opportunities for the development of new knowledge and more efficient application of the PPP concept in developing countries.

Key words: public private partnership, public sector, infrastructure, development

САДРЖАЈ

РЕЗИМЕ.....	6
АБСТРАКТ.....	7
СКРАЋЕНИЦЕ	10
РЕЧНИК ПОЈМОВА	11
1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА	12
1.1 Проблем, предмет и циљеви истраживања	13
1.2 Хипотезе истраживања	14
1.3 Методологија истраживања	15
1.4 Структура рада	15
2. ПОЈАМ ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА	19
2.1 Традиционална улога јавног сектора	19
2.2 Први појавни облици и развој ЈПП.....	21
2.3 Основна обележја и дефиниција ЈПП	24
2.4 Основни модели ЈПП.....	30
2.5 Процена ризика у финансирању ЈПП пројеката	37
2.5.1 <i>Студија случаја: The Channel Tunnel</i>	44
2.5.2 <i>Студија случаја: Пројекат изградње путева с наплатом путарине у Мексику</i>	47
2.6 Компаратор јавног сектора (PSC): инструмент за процену вредности за новац (VfM) у пројектима јавно-приватног партнерства	49
2.6.1 <i>Студија случаја: Израчунавање PSC вредности за пројекат изградње аутопута</i>	52
3. ПРЕГЛЕД ПРЕТХОДНИХ ИСТРАЖИВАЊА	54
4. СТАЊЕ У ОБЛАСТИ ЈАВНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ	70
5. ЈПП У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	81
5.1 ЈПП у Републици Српској.....	84
5.2 ЈПП у Федерацији БиХ	87
5.3 ЈПП у Брчко Дистрикту.....	91
6. ЈПП У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	95
7. ПРОЦЕНА УСКЛАЂЕНОСТИ ОКВИРА ЗА ЈПП У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ	108
8. МЕЂУНАРОДНА ИСКУСТВА У РАЗВОЈУ И ПРИМЕНИ ЈПП	124
8.1 Искуства Велике Британије у примени ЈПП	124
8.2 Искуства Ирске у примени ЈПП	125

8.3	Искуства Белгије у примени ЈПП	126
8.4	Искуства Хрватске у примени ЈПП.....	127
8.5	Студија случаја Чиле: од земље у развоју до развијене економије уз помоћ ЈПП	128
9.	ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО	135
9.1	Структура упитника	135
9.2	Структура учешћа организација у истраживању	136
9.3	Структура величине организација према броју запослених	137
9.4	Дескриптивна статистика (енг. <i>Descriptive Statistics</i>)	138
9.4.1	Анализа варијансе (енг. <i>ANOVA</i>).....	140
9.4.2	T тест за независне узорке (енг. <i>Independent Samples t Test</i>).....	148
9.5	Факторска анализа (енг. <i>Exploratory Factor Analysis</i>).....	168
9.5.1	Факторска анализа за узорак из Републике Србије	168
9.5.2	Факторска анализа за узорак из Босне и Херцеговине	181
9.5.3	T тест за независне узорке (енг. <i>Independent Samples t Test</i>).....	193
9.5.4	Факторска анализа за комплетан узорак	200
10.	ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА	215
11.	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	225
12.	ЛИТЕРАТУРА.....	228
13.	ПРИЛОЗИ.....	244
	ПЛАН ТРЕТМАНА ПОДАТАКА.....	256

СКРАЋЕНИЦЕ

БиХ	Босна и Херцеговина
РС	Република Српска
ФБиХ	Федерација Босне и Херцеговине
ЈПП	Јавно-приватно партнерство
VfM	Вредност за уложени новац (енг. <i>Value for Money</i>)
PSC	Компаратор јавног сектора (енг. <i>Public Sector Comparator</i>)
CSF	Критични фактори успеха (енг. <i>critical success factors</i>)
PFI	Приватна финансијска иницијатива (енг. <i>private finance initiative</i>)
PPI	Приватно учешће у инфраструктури (енг. <i>Private Participation in Infrastructure</i>)
NPM	Нови јавни менаџмент (енг. <i>New Public Management</i>)
OECD	Организација за економску сарадњу и развој (енг. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
ЕПЕС	Европски експертни центар за ЈПП (енг. <i>European PPP Expertise Centre</i>)
EBRD	Европска банка за обнову и развој (енг. <i>European Bank for Reconstruction and Development</i>)
ДПН	Друштво за посебне намене
ВОТ	Изгради - управљај - пренеси (енг. <i>Build-Operate-Transfer</i>)
ВООТ	Изгради - поседуј - управљај - пренеси (енг. <i>Build-Own-Operate-Transfer</i>)
ВВО	Купи - изгради - управљај (енг. <i>Buy-Build-Operate</i>)
ВОО	Изгради - поседуј - управљај (енг. <i>Build-Own-Operate</i>)
ДВФО	Пројектуј - изгради - финансирај - управљај (енг. <i>Design-Build-Finance-Operate</i>)
ВФ	Изгради - финансирај (енг. <i>Build-Finance</i>)
ОМ	Управљај - одржавај (енг. <i>Operate-Maintenance</i>)
РОТ	Рехабилитуј - управљај - пренеси (енг. <i>Rehabilitate-Operate-Transfer</i>)

РЕЧНИК ПОЈМОВА

Јавно-приватно партнерство представља дугорочни уговорни аранжман између владе и приватног партнера усмерен на финансирање, пројектовање, изградњу и одржавање инфраструктурних објеката и услуга које традиционално обезбеђује јавни сектор, уз кориштење ресурса и стручности приватног сектора.

Пројекат представља процес састављен од низа међусобно повезаних активности које се одвијају у оквиру одређеног временског раздобља ради постизања јасних циљева, уз кориштење људских, финансијских и других ресурса.

ЈПП пројекат подразумева дугорочан уговорни однос између јавног и приватног сектора, који укључује развој и/или управљање јавном имовином или јавним услугама, где приватни партнер преузима значајан ризик и одговорност за управљање и/или одржавање током трајања уговора, а накнада је повезана са учинком, потражњом и/или употребом јавне инфраструктуре и/или услуге.

Уговор о ЈПП представља споразум између јавног сектора и приватног партнера, односно јавног сектора и привредног друштва за посебне намене (ДПН), којим се у сврху реализације ЈПП пројекта уређују права и обавезе уговорних страна.

Уговорно ЈПП представља сарадњу јавног и приватног сектора, у којој је међусобни однос партнера уређен уговором о ЈПП.

Институционално ЈПП подразумева партнерство између јавног и приватног партнера које укључује оснивање заједничког предузећа (друштва за посебне намене).

Друштво за посебне намене (ДПН) је привредни субјекат који може основати приватни, односно јавни партнер за потребе закључења уговора о ЈПП односно за потребе реализације ЈПП пројекта.

Јавно тело може бити влада, покрајина, ентитет, јединица локалне самоуправе, односно установе чији је оснивач влада или јединица локалне самоуправе, агенција или јавно предузеће у већинском власништву владе или јединице локалне самоуправе.

Јавни партнер је: (1) једно или више јавних тела које са приватним партнером или ДПН-ом склапа уговор; или (2) једно или више јавних тела које је са приватним партнером сувласнички повезано у заједничком привредном друштву.

Приватни партнер може бити домаће или страном приватно правно лице, одабрано на основу проведеног поступка. Јавно-приватно партнерство се остварује склапањем уговора о ЈПП, односно оснивањем друштва за посебне намене, које подразумева сувласнички однос јавног и приватног партнера у заједничком привредном друштву.

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Деведесетих година XX века, са развојем концепта новог јавног управљања (енг. *New Public Management - NPM*), јавно-приватно партнерство (ЈПП) постаје кључно средство у формулисању јавних политика широм света [1]. Суштина новог јавног управљања била је усмерена на постизање конкурентности у испоруци јавних добара и услуга, дерегулацију и поновно откривање улоге владе [2], смањење трошкова јавног сектора, делегирање одговорности на приватни сектор, те подстицање добровољног ангажовања приватног сектора с циљем пружања јавних добара [3]. Ново јавно управљање истицало је централну улогу и важност крајњих корисника јавне услуге, чија се позиција може унапредити кроз примену менаџерских техника у јавном сектору, које се успешно примењују у приватном сектору [4]. Принципи новог јавног управљања подстакли су на укључивање приватног капитала и успостављање јавно-приватних партнерстава у изградњи јавне инфраструктуре и обезбеђењу јавних услуга.

ЈПП се појављује као нови развојни аранжман [2] који се темељи на препознавању користи које јавни и приватни сектор могу имати од удруживања финансијских средстава и експертских знања у циљу побољшања јавних услуга за крајње кориснике [4]. ЈПП омогућава мобилисање ресурса и експертизе приватног сектора, растерећује јавни буџет, не генерише нови дуг на страни јавног тела, те осигурава нова решења којима ће се остварити додатна вредност у ефикасној испоруци нових јавних добара.

У почетним фазама усвајања и институционализације концепта јавно-приватног партнерства (ЈПП), националне владе транзиционих економија су на различите начине прихватале, развијале и организовале јавно-приватна партнерства [5]. Развијена ЈПП тржишта су градила јавно-приватна партнерства на успостављању јасних ЈПП политика уз подршку добро осмишљеног правног, регулаторног и инвестиционог оквира [6]. Док је велики број англосаксонских земаља током времена развијао опсежне партнерске програме и уз адекватну институционалну подршку започињао са широко распрострањеним развојем ЈПП, земље у средњој и северној Европи су прихватале ЈПП са знатно мање ентузијазма [7]. Земље у транзиционим условима одликује висока стопа морталитета ЈПП пројеката током припремне и тендерске фазе (просек земаља Западног Балкана се процењује на око 50%), што је директна последица недостатка капацитета и тенденције покретања процеса набавке за пројекте који нису довољно зрели или су слабо припремљени [8]. Нпр. изградња једног броја хидроелектрана у Босни и Херцеговини по принципу ЈПП отказана је у касним фазама тендерског процеса или након потписивања уговора, као резултат неуспеха у прикупљању средстава [8]. Сходно наведеном, може се приметити велика разноликост у националном приступу концепту ЈПП, што даје мотив за размишљање о односу између националног контекста с једне стране и примене јавно-приватног партнерства с друге: који национални елементи имају виталан значај за развој и организовање ефикасног система јавно-приватног партнерства у пракси? [9].

Досадашња истраживања сугеришу да национални развој ЈПП система, између осталог, зависи од политичке привржености [10], фискалних услова [7], институционалне подршке, ЈПП политика, правног и регулаторног оквира [9], те економских улагања и владине подршке ЈПП иницијативама [11]. Актуелна истраживања такође наводе велики број препрека у примени јавно-приватних партнерстава у развојним економијама, од недостатка државних финансијских средстава, неефикасности јавног сектора, неизвесности у уговорном периоду, недостатка капацитета јавних и приватних партнера, до слабе политичке спремности и административних уских грла [12], што ће бити предмет разматрања овог рада.

1.1 Проблем, предмет и циљеви истраживања

Концепт ЈПП може осигурати значајне користи за земље у развоју, од приступа новом капиталу, трансфера нових технологија од стране приватног сектора, уштеда у јавном буџету, па до ефикаснијих јавних услуга, квалитетније јавне инфраструктуре, остваривању веће вредности за уложени новац, итд. Иако ЈПП генерише многобројне користи, већина транзиционих земаља је тек одшкринула врата за употребу ЈПП-ова, која према подацима Светске банке из 2014. године износи између 15% и 20% у инфраструктурним улагањима [13], док је у најсиромашнијим земљама у развоју употреба ЈПП-а занемарљива. Стручна литература истиче да је слаба примена ЈПП у транзиционим економијама повезана са корупцијом, политичком нестабилности, изостанком владавине права, недостатком јавне подршке и консензуса, као неразумевањем ЈПП концепта. Ефикасно организовање ЈПП система у земљама у транзиционим условима захтева адекватно управљање људским ресурсима које укључује прихватање ЈПП концепта и развој нових вештина јавног сектора, успостављање нових јавних политика, нову организациону структуру и административне процесе који ће омогућити успешно планирање, покретање и успешну реализацију ЈПП пројеката. Сходно наведеном образложењу, може се закључити да је основни истраживачки проблем у овом раду неадекватно прихватање, развој и организовање ЈПП система, те на основу тога недовољно развијена организациона структура ЈПП система у земљама у транзиционим условима, што имплицира слабу примену ЈПП модела у финансирању јавних потреба од стране транзиционих влада.

Из описаног проблема може се идентификовати да је предмет ове докторске дисертације усмерен на организовање одрживог система јавно-приватног партнерства и унапређење организационе структуре на начин који ће осигурати ефикасније управљање и примену ЈПП система у развојним ЈПП тржиштима транзиционих економија. Преглед релевантне литературе из ове области указује на то да постоји веома мали број студија које разматрају критичне факторе успеха у организовању ЈПП система у земљама у транзиционим условима, те да досадашња литература није понудила експлицитан оквир за развој ефикасног ЈПП система, за земље у транзиционим условима. Сумирани владајући ставови релевантних аутора из ове области углавном користе шири контекст у објашњењу најважнијих фактора потребних за успех у успостављању јавно-приватног партнерства. Самим тим, предложени оквир за развој ефикасног система ЈПП представља оригиналну научну информацију и нову вредност за земље у транзиционим условима.

У вези са тим, ова докторска дисертација је заснована на потреби проналажења одговора на главно истраживачко питање: *Који критични фактори успеха представљају темељ за ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства у земљама у транзиционим условима?*

Општи циљ истраживања у оквиру ове докторске дисертације, на основу свеобухватне анализе постојећих теоретских и практичних знања, усмерен је на демистификацију концепта јавно-приватног партнерства као савременог облика финансирања јавних инвестиција, анализу различитих модела усвајања и институционализације ЈПП у развијеним земљама и земљама у развоју, те процену могућности за изградњу ефикасног и функционалног ЈПП система за земље у транзиционим условима, са посебним освртом на Републику Србију и Босну и Херцеговину. У том смислу, специфичан циљ истраживања у овој дисертацији јесте издвајање критичних фактора успеха у организовању ЈПП у развојним ЈПП тржиштима транзиционих економија и на основу њих пројектовање одрживог система јавно-приватног партнерства за земље у транзиционим условима.

1.2 Хипотезе истраживања

Уз уважавање претходно наведеног образложења о проблему, предмету и циљевима истраживања, у докторској дисертацији је постављена главна (нулта) хипотеза, допуњена са две помоћне хипотезе:

- **X_0 Могуће је дефинисати посебан оквир за развој ефикасног система јавно-приватног партнерства, специфичан за земље у транзиционим условима.**
- X_{n1} *Поред опитних, постоје специфични критични фактори успеха у организовању јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.*
- X_{n2} *Јавно-приватно партнерство у државама у процесу транзиције је неразвијено и не постоји ефикасан систем организовања ЈПП у транзиционим условима.*

1.3 Методологија истраживања

Ова докторска дисертација је конципирана у форми теоријско-емпиријске студије која полази од приказа претходних истраживања и релевантних резултата из ове области. У уводном делу истраживања примењен је историјски метод помоћу којег је објашњен контекст настанка и развоја ЈПП-а. У теоријској анализи аспеката јавно-приватног партнерства примењене су индуктивна и дедуктивна метода. Анализа садржаја је научна метода која се користи у анализи званично објављене литературе и прегледу владајућих ставова аутора из области јавно-приватног партнерства.

Истраживање је проведено емпиријски, методом анкетирања репрезентативних представника релевантних институција јавног сектора, слањем упитника у институције поштом и електронски, путем интернета. Прикупљени подаци су разврстани и анализирани уз примену статистичког софтверског програма SPSS 19.0. Од статистичких метода анализе података, примењена је дескриптивна статистичка анализа и факторска анализа. Такође, неизоставна је употреба компаративне анализе која је омогућила упоредни приказ резултата студије из два одвојена ЈПП развојна тржишта, помоћу чега је остварен вредан контекст у дефинисању оквира за развој ефикасног система јавно-приватног партнерства, специфичног за земље у транзиционим условима.

1.4 Структура рада

Докторска дисертација на тему „*Организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима*“ се састоји од тринаест заокружених целина, како следи:

1. Уводна разматрања

- 1.1 Проблем, предмет и циљеви истраживања
- 1.2 Хипотезе истраживања
- 1.3 Методологија истраживања
- 1.4 Структура рада

2. Појам јавно-приватног партнерства (ЈПП)

- 2.1 Традиционална улога јавног сектора
- 2.2 Први појавни облици и развој ЈПП
- 2.3 Основна обележја и дефиниције ЈПП
- 2.4 Основни модели ЈПП
- 2.5 Процена ризика у финансирању ЈПП пројеката
 - 2.5.1 Студија случаја: *The Channel Tunnel*
 - 2.5.2 Студија случаја: *Пројекат изградње путева с наплатом путарине у Мексику*
- 2.6 Компаратор јавног сектора (PSC): инструмент за процену вредности за новац (VfM) у пројектима јавно-приватног партнерства
 - 2.6.1 Студија случаја: *Израчунавање PSC вредности за пројекат изградње аутопута*

3. Преглед претходних истраживања

4. Стање у области јавне инфраструктуре у земљама у транзицији

5. ЈПП у Босни и Херцеговини

- 5.1 ЈПП у Републици Српској
- 5.2 ЈПП у Федерацији БиХ
- 5.3 ЈПП у Брчко Дистрикту

6. ЈПП у Републици Србији

7. Процена усклађености оквира за ЈПП у Републици Србији и Босни и Херцеговини

8. Међународна искуства у развоју и примени ЈПП

- 8.1 Искуства Велике Британије у примени ЈПП
- 8.2 Искуства Ирске у примени ЈПП
- 8.3 Искуства Белгије у примени ЈПП
- 8.4 Искуства Хрватске у примени ЈПП
- 8.3 Студија случаја Чиле: од земље у развоју до развијене економије уз помоћ ЈПП

9. Истраживачки део

- 9.1 Структура упитника
- 9.2 Структура учешћа организација у истраживању
- 9.3 Структура величине организација према броју запослених
- 9.4 Дескриптивна статистика (*енг. Descriptive Statistics*)
 - 9.4.1 *Анализа варијансе (енг. ANOVA)*
 - 9.4.2 *T тест за независне узорке (енг. Independent Samples t Test)*
- 9.5 Факторска анализа (*енг. Exploratory Factor Analysis*)
 - 9.5.1 *Факторска анализа за узорак из Републике Србије*
 - 9.5.2 *Факторска анализа за узорак из Босне и Херцеговине*
 - 9.5.3 *T тест за независне узорке (енг. Independent Samples t Test)*
 - 9.5.4 *Факторска анализа за комплетан узорак*

10. Дискусија резултата истраживања

11. Закључна разматрања

12. Литература

13. Прилози

Структура докторске дисертације и сажет опис сваког поглавља укратко су описани у наставку.

Први (уводни) део дисертације објашњава контекст и потребу за истраживањем, описује проблем и предмет истраживања, истиче циљеве истраживања и наводи постављене истраживачке хипотезе. У овом делу дисертације наведена је методологија истраживања, детаљно је описана и образложена истраживачка стратегија и истраживачки инструмент,

дефинисан је начин узорковања и употреба одабраног метода и приказана је структура докторске дисертације.

Друго поглавље објашњава појам јавно-приватног партнерства (ЈПП), уз теоријски приказ основа ЈПП модела. У овом поглављу приказана је структура и карактеристике ЈПП система кроз анализу и објашњења. Анализом основних карактеристика ЈПП индукује се закључак да јавно-приватно партнерство представља оквир који обезбеђује да се уз најмање трошкове испоручи најефикаснија јавна услуга. Тема истраживања повезује већи број различитих истраживачких области које су у оквиру ове дисертације обједињене са циљем да се добије нова научна информација.

Треће поглавље је посвећено прегледу литературе кроз представљање владајућих ставова и схватања у доступној научној грађи и стручној литератури, како бисмо на основу резултата претходних истраживања стекли боље разумевање за резултате ове студије.

Четврто поглавље разматра перспективе развоја земаља у транзицији, анализира стање јавне инфраструктуре и истражује могућности и потенцијале за примену ЈПП у земљама у транзиционим условима.

Пето поглавље разматра тренутну ситуацију у Босни и Херцеговини у односу на кључне факторе за успешну примену ЈПП у време истраживања. У овом поглављу се анализира постојећи правни оквир за ЈПП, истражује да ли постоји јединица за ЈПП и како је она организована, да ли постоји стратегије, који су то главни пројекти који се спроводе, пројекти који нису успели, пројекти у припреми, позитивна подручја, недостаци итд..

Шесто поглавље анализира тренутни законодавни, правни и институционални оквир за успешну примену ЈПП у Републици Србији (тј. какав је постојећи правни оквир, да ли постоји ЈПП јединица и како је она организована, да ли постоји стратегије, који су то главни пројекти који се спроводе, пројекти који нису успели, пројекти у припреми, позитивна подручја, недостаци итд.).

Седмо поглавље истражује усклађеност и ефикасност оквира за примену ЈПП концепта у Републици Србији и Босни и Херцеговини.

Осмо поглавље приказује међународна искуства у развоју и примени ЈПП, укључујући анализу стања и позитивне праксе у усвајању ЈПП концепта у развијеним ЈПП системима (Велика Британија, Ирска и Белгија), као и у земљама које су прошле период транзиције (Чиле и Хрватска). У овом поглављу разматра се могућност примене искустава из развијених ЈПП тржишта на усвајање ЈПП концепта у земљама у транзиционим условима.

Девето поглавље је посвећено емпиријском делу предложене докторске дисертације и садржи детаљне резултате истраживања. У овом делу дисертације издвојени су специфични критични фактори успеха, неопходни за развој и функционалну примену ЈПП система у транзиционим условима.

Десето поглавље садржи дискусију резултата емпиријског истраживања. Тестирање хипотеза, као интегрални део овог поглавља, пружа увид у конкретне резултате применом статистичких метода над прикупљеним подацима. Анализом прикупљених података, кроз дискусију резултата истраживања, индукује се закључак: (1) да је могуће издвајање специфичних критичних фактора успеха у организовању ЈПП у транзиционим условима ($X_{п1}$); (2) да је могуће дефинисање оквира за развој ефикасног система ЈПП у транзиционим условима (X_0); (3) те да је концепт јавно-приватног партнерства неразвијен у земљама у транзиционим условима ($X_{п2}$).

Једанаесто поглавље садржи закључна разматрања, уз приказ научног доприноса дисертације, ограничења у истраживању и потенцијалне правце даљих истраживања. У овом поглављу као резултат докторске дисертације предложен је оквир за ефикасну примену система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.

Дванаесто поглавље садржи списак литературе која је кориштена у истраживању.

Тринаесто поглавље наводи прилоге који обухватају инструмент истраживања и план третмана података.

2. ПОЈАМ ЈАВНО-ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРСТВА

Ово поглавље разматра традиционалну улогу јавног сектора, објашњава историјски оквир, прве појавне облике и покретаче за јавно-приватна партнерства, приказује основна обележја, облике и моделе ЈПП, наводи интерес јавног и приватног сектора за ЈПП, те разоткрива потенцијалне ризике током ЈПП пројекта и улогу компаратора јавног сектора (енг. *PSC*) као инструмента за процену вредности за новац (енг. *VfM*) у пројектима јавно-приватног партнерства.

2.1 Традиционална улога јавног сектора

Како бисмо лакше разумели историјски контекст партнерства јавног и приватног сектора, у овом делу рада ћемо се осврнути на традиционалну улогу јавног сектора у задовољењу јавних потреба. Током времена, државе су се непрестано мењале, јачале, нестајале, настајале, уједињавале и сукобљавале, међутим централна улога јавног сектора остајала је иста: контрола јавних прихода и јавних расхода, утицај државе на алокацију расположивих ресурса, те економски раст и (пре)расподела јавних прихода и природних богатстава. У стручној литератури најчешће се спомињу три функције државе, односно три приоритетна циљна подручја у којима држава кроз фискални систем и фискалну политику остварује улогу регулатора [14].

R.A. Musgrave сублимира функције државе према три основне категорије [15]:

- алокацијска функција (ефикасност);
- (ре)дистрибутивна функција (једнакост/правичност); и
- стабилизацијска функција (стабилност).

Алокацијска функција државе се примењује у случајевима када неефикасност тржишта остварује негативан утицај на процесе задовољења јавних потреба. Основни разлог тржишног неуспеха у испоруци друштвених добара настаје када користи од друштвених добара нису ограничене само на одређеног потрошача који купује робу, као што је случај код приватних добара, већ постају доступне и другима [15]. „Ако конзумирам хамбургер или обујем пар ципела, ови одређени производи неће бити доступни другим особама. Моја и њихова потрошња стоје у конкурентском односу. Ако анализирамо мере за смањење загађења зрака, видећемо да ће кроз одређена побољшања квалитета зрака остварени добитак бити доступан свим грађанима. Дакле, конзумација таквих производа од стране различитих појединаца је 'без премца' у смислу да коришћење благодати од стране једне особе не смањује бенефиције доступне другима. То има важне импликације на понашање потрошача и начин испоруке добара“ [15]. Другим речима, постоје јавна добра (градске улице, паркови, шеталишта, тргови итд.) за која приватни сектор не проналази интерес да их обезбеди, па је ова јавна добра могуће испоручити само уз интервенцију и укључивање јавног сектора, оптималним усмеравањем (алокацијом) јавних ресурса у циљу задовољења друштвених потреба. Musgrave закључује да „влада мора ускочити у околностима када се тржиште не може носити са ситуацијом“ [15].

(Ре)дистрибутивна функција се бави питањима расподеле, правичности и једнакости. Одговор на питање поштене расподеле укључио је у расправу и филозофе који су дошли до различитих одговора, укључујући и стајалиште да би расподела требала бити уређена тако да максимизира укупну срећу или задовољство, те да би расподела требала удовољавати одређеним стандардима правичности [15]. Избор међу тим критеријима није једноставан, нити је лако превести било који критериј у одговарајући 'тачан' образац расподеле [15]. Иако постоје одређене потешкоће у тумачењу политике прерасподеле, држава је покушала да применом полуга фискалне политике промени расподелу богатстава и прихода који се остварују на тржишту и усмери их према задовољењу релевантних социјалних и друштвених потреба. Применом различитих механизма и програма помоћи јавни сектор настоји извршити утицај на сузбијање сиромаштва и повећање запослености, кроз системе пензионог и здравственог осигурања покушава се осигурати брига о старим и болесним лицима, док је прогресивном стопом опорезивања планирано усклађивање расподеле (редистрибуције) богатства у оквиру друштва.

Стабилизацијска функција државе остварује се, пре свега, мерама монетарне и фискалне политике, којима влада покушава да утиче на економски раст и развој, односно на стабилност цена и повећање запослености. Преведено на економски језик, стабилизацијска функција државе осмишљена је како би се спречило прекомерно 'прегрејавање' или 'успоравање' привреде [16]. Пионир у области економије John Maynard Keynes наводи цикличне обрасце раста и сужавања економије. Узмимо за пример ситуацију када постоји дефицит средстава за куповину одређене врсте робе или услуга. Тада долази до смањења цена како би се привукли купци. Мање цене могу узроковати одређене губитке за компаније – некада и банкрот, што доводи до новог смањења куповне моћи на потрошачком тржишту. Круг се наставља новим смањењем цена, и тако у недоглед. Како би се зауставио негативан тренд, кејнзијанска теорија наводи да је потражњу могуће подстаћи сузбијањем високог степена незапослености, односно сузбијањем растуће инфлације. Најважнији инструмент у регулацији степена потражње заснива се на смањењу односно повећању каматних стопа за задуживање. Велики део развијених економија користи политику стабилизације, при чему централну улогу у овом процесу имају банкарске институције, као што је Федерални резервни систем у САД (енг. *The Federal Reserve System*). Стабилизацијској политици углавном се приписују умерене позитивне стопе раста БДП забележене у САД почетком 1980-их [16].

Дакле, традиционална улога државе се темељи на три основне функције које садрже: (а) јавно пружање одређених добара и услуга, које се називају 'друштвеним добрима'; (б) прилагођавање стању расподеле дохотка и богатства; и (в) мере за решавање проблема незапослености, инфлације и неадекватног економског раста [15]. Током времена, држава је преузимањем све више редистрибутивних и социјалних функција узроковала повећање јавне потрошње, што је имало негативне ефекте на капацитете влада да расположивим средствима финансирају растуће издатке [17], а то је подстакло ангажовање приватног капитала у финансирању јавних потреба.

2.2 Први појавни облици и развој ЈПП

Јавно-приватно партнерство (ЈПП) представља нови појам за старе концепте: велики број инфраструктурних пројеката кроз историју започет је под приватним покровитељством [18].

Талас интересовања за ЈПП потиче још из времена Римског царства, када су римски императори за послове сакупљања пореза и наплате путарина ангажовали приватна лица. На новоосвојеним подручјима изградња објеката од јавног значаја се такође поверавала лицима из приватног сектора, уз одобрење римског Сената. Први римски писани закон, тзв. Закон XII таблица класификовао је воде, у делу имовинских односа, као природно односно јавно добро. Закон XII таблица је, уз остале одредбе, прописивао и ограничења у погледу изградње лука, канала, водовода итд. што је отварало могућности за успостављање одређене врсте партнерства између приватног и јавног сектора у форми закупа и управљања водним ресурсима.

Најстарију верзију јавно-приватног партнерства у Француској бележимо у XV веку за време Ancien Régime [19], као концесију која је омогућила изградњу прве велике јавне инфраструктуре, као што је Canal du Midi, односно модернизацију градске инфраструктуре главног града за време Другог француског царства (париски метро, путна мрежа, канализација, јавно осветљење, водовод, итд.) [20]. У многим деловима света најраније инфраструктурне пројекте градио је и њима управљао приватни сектор, према уговорима који би се данас могли назвати ЈПП, нпр. тајландска и јапанска железница или француски водни системи [18].

Током XIX века бележимо један од најзначајнијих инжењерских подухвата тог времена – пројекат изградње Суецког канала, реализован по принципу јавно-приватног партнерства. Први напори за ископавање канала између Средоземног и Црвеног мора, потекли су 1799. године од стране француске експедиције Napoleon Bonaparte, у нади да ће пројекат помоћи у рушењу трговачких баријера у овом делу света [21]. Идеја је пролазила кроз велики број финансијских изазова, техничких препрека и политичких сплетки [22] све до 1854. године, када египатски краљ Mohamed Sa'id Pasha доноси одлуку о додели концесије за ископавање Суецког канала. 1858. године основана је компанија La Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez, са овлаштењем за изградњу и управљање каналом на период од 99 година, након чега је планирано да власништво пређе на египатску владу [21]. Вероватно највећи ЈПП пројекат у савременој историји, уједно и први успешан пројекат реализован према BOT моделу (енг. *Build-Operate-Transfer*) [23], званично је завршен и пуштен у употребу 1869. године.

Изванредан пример успешне примене модела јавно-приватног партнерства налазимо у Питсбургу (САД). Током XX века, Питсбург је био град са високом стопом незапослености, слабом наплатом пореза, хиљадама хектара празне и неискориштене земље (услед великог броја еколошки отровних бензинских станица и еколошки опасних банкротираних челичана), али са значајним капацитетом јавне инфраструктуре и оперативним градским буџетом од око 377 милиона долара. Преузимањем позиције градоначелника, Tom Murphy

започиње драматичан привредни развој града. Градоначелник је имао визију да јавно-приватно партнерство искористи као модел у којем ће јавни сектор кроз своја овлашћења и ресурсе изградити снажну платформу за раст и развој приватног сектора. Током пројекта, из оперативног буџета годишње је трансферисано 6 милиона долара у развојни фонд који је износио 60 милиона долара. Значајно су смањени оперативни трошкови полицијске управе, бољим управљањем и реорганизацијом смањена је стопа криминала за 50%, успостављени су нови порески дистрикти, док је Управа за урбани развој (енг. *Urban Redevelopment Authority*) извршила трансфер преко 1.500 хектара уништене имовине у опорезиву комерцијалну имовину. Према договору Управе за урбани развој и групе приватних грађевинских инвеститора, спроведена је студија изводљивости за изградњу зелене стамбене јединице Summerset, са око 700 појединачних и вишестамбених кућа и више од 100 хектара јавног простора у центру града. "Како је за изградњу насеља требало релативно дуго времена, заправо смо продали прву фазу кућа пре него што су изграђене", рекао је Said Malky, председник EQA Landmark Communities. Процена је била да је у тренутку продаје имовина Summerset генерисала око 2.9 милиона долара годишњег прихода од пореза на имовину [24]. Основни циљ пројекта био је добити новац, остварити контролу над земљиштем и изградити повољну пословну климу за предузетништво и инвестиције. Јавно-приватно партнерство се исплатило до 2009. године. Град Питсбург и регија доживели су први пораст становништва од 1950-их година, а Питсбург је препознат као пожељна дестинација за живот у Америци. Стопа незапослености од 17.1% (национални просек 10.8%) из 1982. смањена је до појаве рецесије 2001. на 5.7% (национални просек 6.3%), док су кључни градски и регионални центри попут глобалног истраживачког универзитета Carnegie-Mellon и интегрисане непрофитне здравствене компаније University of Pittsburgh Medical Center наставили напредовати, расти и стварати нове вредности [25]. „Који је његов кључ успеха? Одговор је: јавно-приватно партнерство!“ [26].

Дакле, током историје, приватни сектор је у различитим формама и облицима преузимао одговорност за изградњу и управљање у великом делу јавне инфраструктуре, најчешће у области путева, железнице, телекомуникација, водовода, комуналне инфраструктуре, електроенергетске мреже и др. Michael Klein закључује да је у стварности „ЈПП паковање можда ново, али је садржај стар“ [18].

Националне владе су током времена на различите начине прихватале, развијале и организовале ЈПП, уважавајући свој историјски и културолошки контекст, правни оквир и економски амбијент [27]. Јавно-приватна партнерства углавном долазе у валовима [18] подстакнута потребом за бржим економским развојем, те растућим трошковима за обнову, одржавање и управљање јавном имовином. Извештај McKinsey процењује да је између 2013. и 2030. године потребно 57 трилиона долара у инфраструктурна улагања како би се одржао корак са предвиђеним растом глобалног БДП (ова бројка не укључује трошкове као што су решавање заосталих трошкова одржавања или испуњавање развојних циљева у земљама у развоју) [28]. Гап између растућих потреба и лимитираних капацитета јавног сектора у задовољењу јавних потреба изазива све већу глобалну забринутост и све гласније подстиче захтеве за укључивањем приватног сектора, чије би ангажовање могло помоћи у растерећењу буџетских расхода и убрзању изградње нове јавне инфраструктуре и услуга.

Светски економски форум (енг. *World Economic Forum*) истиче да јавна инфраструктура представља кључни покретач економске конкурентности у глобалном инвестиционом окружењу и објашњава да разлика између потребе за инфраструктуром и способности влада да обезбеде нову инфраструктуру постаје све већа, стварајући тако уско грло за раст и диверзификацију [29]. Гап између потреба и могућности најочигледнији је на тржиштима у развоју, највише због потцењивања растуће потребе за инфраструктуром, односно раста становништва и убрзане урбанизације, али и на тржишту развијених земаља, у овом случају углавном због ограничења у јавном задуживању [29]. У закључцима са Светског економског форума се наводи да је за превазилажење постојећег инфраструктурног гапа потребно 3.7 трилиона долара улагања годишње до 2035. године, односно 4.1% глобалног годишњег БДП [30]. Бизнис форум The B20 Australia истиче да се, иако владе имају кључну улогу у овом процесу, решење за проблем инфраструктурног гапа налази у већем учешћу приватног сектора и објашњава да је глобална пословна заједница спремна, вољна и способна да 'појача' своје напоре и одигра улогу: директним улагањем у производну инфраструктуру, партнерством са владама ради ефикасније изградње и управљања јавним улагањима и саопштавањем јавности користи од инфраструктуре [31].

Све већа популарност ЈПП-ова може се приметити у многим развијеним економијама, земљама у развоју и тржиштима у настанку [32]. Vives и аутори истичу различите мотиве за прихватање јавно-приватних партнерстава: земље у развоју су заинтересоване за учешће приватног капитала из различитих разлога, углавном је то због недостатка финансијских ресурса или техничких и управљачких компетенција, међутим када говоримо о развијеним земљама, неке од њих попут Велике Британије су то учиниле како би боље искористиле расположиве ресурсе [33]. Напредна ЈПП тржишта су ишла до те мере у усвајању ЈПП коцепта да су користила јавно-приватна партнерства и у оним областима о којима јавни сектор традиционално води бригу (школство, здравство, војна индустрија итд.). Велика Британија је, као лидер у области јавно-приватног партнерства, кроз посебно развијене програме приватне финансијске иницијативе (PFI и PFI 2) у последње две деценије реализовала више од 700 ЈПП трансакција са капиталом од око 60 милијарди фунти у најразличитијим областима развоја јавне инфраструктуре и услуга [34]. Према подацима независног парламентарног тела у Великој Британији (енг. *National Audit Office*), Велика Британија је кроз различите моделе јавно-приватног партнерства и партнерске програме у сектору здравствене и социјалне заштите имплементирала 127 пројеката са капиталом од 13 милијарди фунти, сектор одбране је реализовао 41 пројекат са капиталом од 9.5 милијарди фунти, у области транспорта реализован је 61 пројекат са капиталом од 7.8 милијарди фунти, док је сектор образовања евидентирао појединачно највећи број пројеката – 172, са капиталом од 8.6 милијарди фунти [34]. На овај начин, јавни сектор је изградио на десетине школа, болница, спортских дворана, затвора, саобраћајница, енергетских, комуналних и других инфраструктурних објеката јавне намене. Према наводима економског часописа *The Economist*, Велика Британија је коришћењем ресурса приватног сектора у изградњи и управљању затворима остварила опипљиве користи [35]. Кључни бенефити новог јавног управљања у изградњи приватних затворима у Великој Британији били су, пре свега, брзина градње, која је трајала у просеку две године у односу на седам година у времену када их је влада градила, односно смањење трошкова текућег пословања,

које је доминантно остварено кроз оптимизацију трошкова плата запослених (које су умањене за четвртину у односу на традиционалне моделе изградње затвора, док је топ менаџмент у исто време забележио повећање зараде) [35].

2.3 Основна обележја и дефиниција ЈПП

„Јавно-приватно партнерство (енг. *Public-Private Partnership*) представља дугорочан уговорни однос између јавног и приватног сектора, који уз коришћење ресурса приватног партнера нуди нова решења у финансирању јавних инвестиција“ [5].

Постоји велики број тумачења појма јавно-приватно партнерство. Према дефиницији Светске банке, јавно-приватно партнерство представља „дугорочни уговор између приватне стране и државног ентитета, за обезбеђење јавног добра или услуге, у којој приватна страна сноси значајан ризик и одговорност за управљање, а накнада је повезана са перформансама“ [36]. Организација за економску сарадњу и развој (енг. *OECD*) партнерство јавног и приватног сектора дефинише као „аранжман између владе и једног или више приватних партнера (који могу укључивати операторе и финансијере), према којем приватни партнери испоручују услугу на такав начин да су владини циљеви испоруке услуге у складу са профитним циљевима приватних партнера, док усклађеност интереса обе стране зависи од трансфера ризика приватном партнеру“ [37]. Канадско веће за јавно-приватно партнерство (енг. *The Canadian Council for Public-Private Partnerships*) је прихватило дефиницију за ЈПП која наводи да је ЈПП „кооперативни подухват између јавног и приватног сектора, изграђен на стручности сваког партнера, који најбоље одговара јасно дефинисаним јавним потребама кроз одговарајућу расподелу ресурса, ризике и награде“ [38].

Grimsey и Lewis наводе да јавно-приватно партнерство попуњава простор између традиционалне јавне набавке и пуне приватизације [39]. Према Ostřížek и сарадницима, ЈПП можемо посматрати као уговорено партнерство јавног и приватног сектора које доводи до испоруке јавне инфраструктуре и услуга уз коришћење способности оба партнера најприкладнијом расподелом ресурса, одговорности, ризика и повезаних прихода [40]. Ostřížek и сарадници истичу да је примена јавно-приватног партнерства распрострањена у великом броју развијених земљама, не само зато што јавни сектор може уштедети новац пореских обвезника, већ углавном зато што ЈПП скривају широк спектар могућности, уз оптималан пренос ризика на приватне partnere [40].

Холандски истраживачи Van Nam и Корренјан наводе да се јавно-приватно партнерство може описати као временски детерминисана сарадња између јавних и приватних актера, у којој заједнички учествују у развоју инфраструктуре и услуга, деле ризике, трошкове и ресурсе који су повезани са овим процесима. Khanом износи запажање да ова дефиниција има неколико карактеристика [2]:

- (1) прво, наглашава временски одређену кооперацију, са нагласком да се сарадња не може одвијати само у краткорочним уговорима;
- (2) друго, апострофира поделу ризика као виталну компоненту, при чему обе стране у партнерству морају сносити делове ризика;

- (3) треће, актери у партнерству заједнички учествују у испоруци одређене јавне услуге и кроз заједничке напоре желе остварити бенефит.

Према дефиницији Министарства економије и финансија Велике Британије (енг. *Her Majesty's Treasury - HM Treasury*) јавно-приватно партнерство представља дугорочни уговор према којем приватни сектор пројектује, гради, финансира и управља инфраструктурним пројектом [41]. Британска влада верује да улагања, иновације и вештине приватног сектора имају важну улогу у пружању јавне инфраструктуре и услуга [42]. Klijn и Teisman наводе да јавно-приватно партнерство укључује одрживу сарадњу јавних и приватних актера у којој заједнички развијају услуге, деле ризике, трошкове и добит [43].

Yescombe наводи да постоји цели низ алтернативних назива за ЈПП [44][45]:

- Приватна финансијска иницијатива (енг. *Private Finance Initiative - PFI*), термин који потиче из Велике Британије, а који је широку употребу пронашао у Јапану и Малезији;
- Приватно учешће у инфраструктури (енг. *Private Participation in Infrastructure - PPI*), термин који је сковала Светска банка, али се мало користи изван сектора за финансирање развоја;
- РЗ/ЗРс/РЗ, термин који има широку примену у Северној Америци;
- Учешће приватног сектора (енг. *Private Sector Participation - PSP*), термин који такође има широку употребу у сектору финансирања развоја; и
- Приватно финансирани пројекти (енг. *Privately Financed Projects - PFP*), термин који се најчешће користи у Аустралији.

Постоји широк спектар ЈПП-ова са различитим карактеристикама, међутим, врло мали број људи се слаже око тога шта је тачно ЈПП и која је његова дефиниција [2]. Дискусије о ЈПП-овима понекад имају тенденцију да расправљају о томе да ли ЈПП генерише „више тоpline него светлости“ [46], с обзиром да стручна литература још увек нема усаглашен став око тога шта заправо представља јавно-приватно партнерство, односно које су то врсте проблема које могу бити решене уз помоћ ЈПП-а [46]. Michael Klein поставља интригантно питање: „зашто ствари називати ЈПП?“ и даље објашњава: „Прогуглајте на претраживачу слике под термином 'приватизација воде', а затим 'воде јавно-приватно партнерство'. Приватизација воде приказује како грабежљиве компаније искориштавају сиромашне људе. Под термином ЈПП слике приказују чврст стисак руке, графиконе и слогане о партнерству, и оне изгледају бенигно. Приватизација је постала запаљива - ЈПП је политички бениган појам, барем за сада.“ [18].

Без обзира на велики број различитих ставова, већина литературе о ЈПП се ипак слаже да постоје одређене заједничке карактеристике које детерминишу ЈПП:

- 1) ЈПП укључује сарадњу два или више актера из јавног односно приватног сектора;
- 2) ЈПП представља дугорочан и стабилан однос, усклађен са интересима свих страна у партнерству;
- 3) расподела ризика се врши у складу са компетитивним предностима на све учеснике у партнерству;

- 4) ЈПП остварује већу вредност за уложени новац;
- 5) профит из ЈПП аранжмана је повезан са перформансама пројекта.

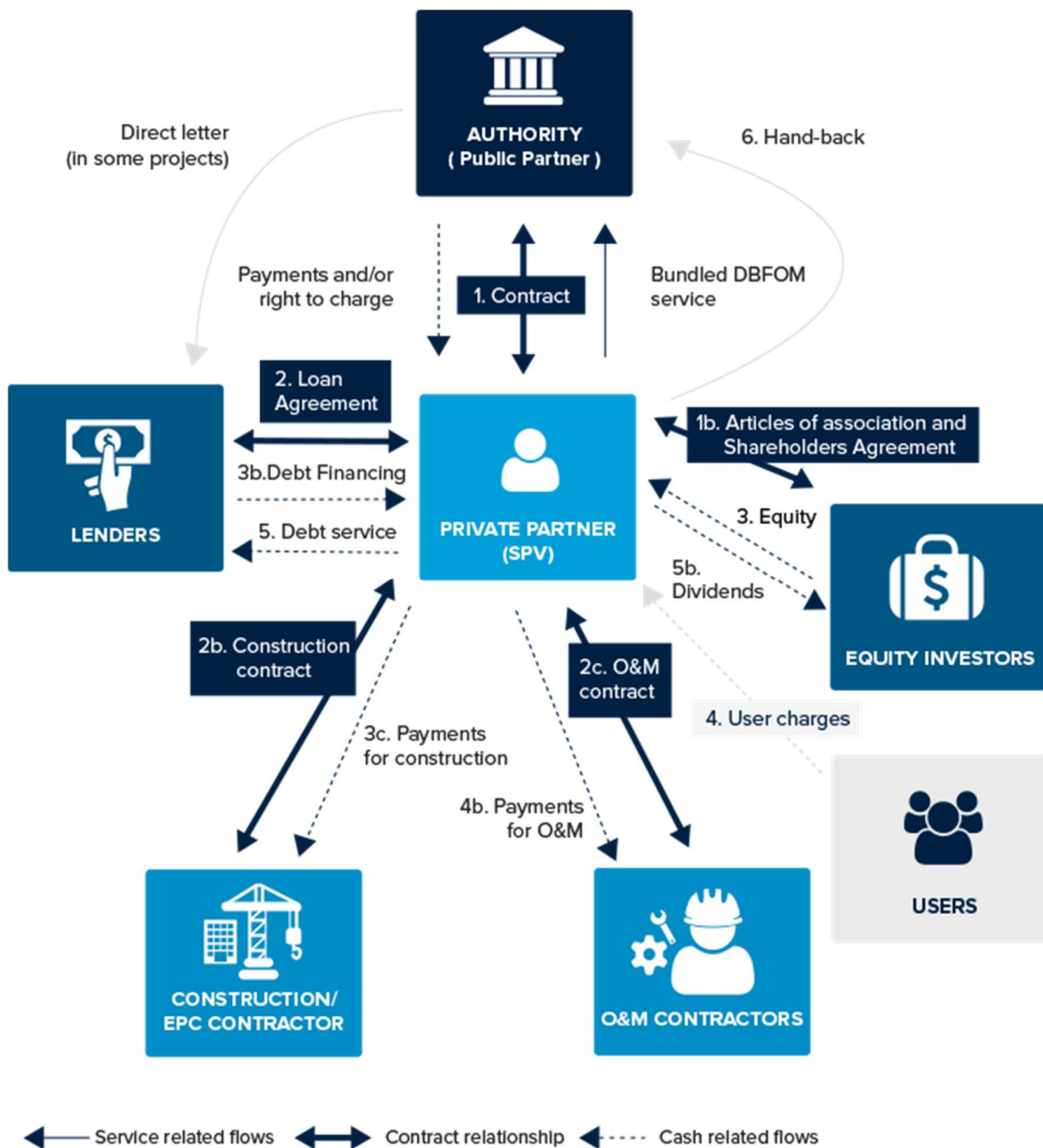
На нивоу Европске уније појам јавно-приватног партнерства није експлицитно дефинисан, односно не постоји „кровни документ“ који регулише ову област. Европска комисија је 4. маја, 2004. године објавила Зелену књигу о јавно-приватном партнерству (енг. *Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions, European Commission Communication COM, 327 Final 2004*) која разјашњава правни оквир у контексту успостављања јавно-приватног партнерства, те представља својеврсни водич за земље Европске заједнице. Зелена књига о ЈПП разликује два основна облика, односно модалитета јавно-приватног партнерства [47]:

- Уговорно ЈПП (партнерство између јавног и приватног сектора које је засновано искључиво на чисто уговорном односу); и
- Институционално ЈПП (партнерство између јавног и приватног сектора које укључује оснивање заједничког предузећа).

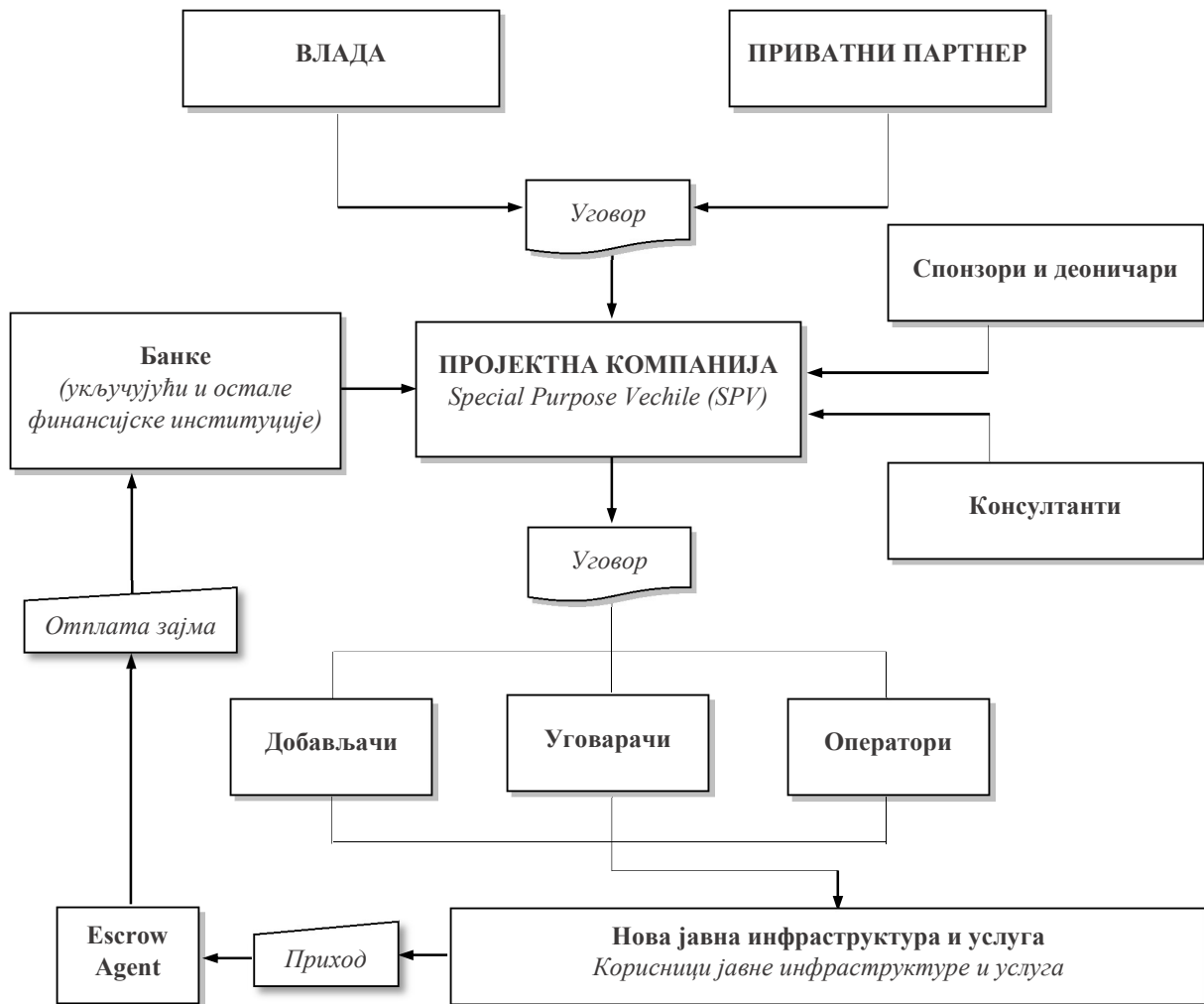
Термин 'чисто уговорно' ЈПП односи се на партнерство које се темељи искључиво на уговорним везама између различитих актера. Уговорно ЈПП обухвата различите модалитете сарадње између јавног и приватног сектора у којима један или више задатака веће или мање величине може бити додељен приватном партнеру, а који може укључивати финансирање, дизајн, извођење, обнову односно експлоатацију одређене услуге. У том контексту, један од најпознатијих ЈПП модела је концесиони модел, којег карактерише директна веза између приватног партнера и крајњег корисника: под надзором и у име јавног сектора, приватни партнер испоручује јавну услугу, при чему се накнада састоји од такси које се наплаћују корисницима услуге (у неким случајевима уз подршку субвенција). Други уговорни облик проналазимо када приватни партнер за потребе јавне власти гради и управља јавном инфраструктуром (нпр. школе, болнице, затвори, путна инфраструктура и др.). Типичан пример овог партнерства је приватна финансијска иницијатива (енг. *Private Finance Initiative - PFI*), где накнада за приватног партнера није повезана са наплатом од крајњих корисника услуге, већ се врши редовна исплата од јавног сектора. Ова плаћања могу бити фиксна, али се исто тако могу израчунати, рецимо, на темељу доступности односно степена кориштења услуге [47].

Институционално ЈПП укључује успостављање заједничког ентитета, односно 'друштва за посебне намене' (енг. *Special Purpose Vehicle - SPV*) од стране јавног и приватног партнера, који има специфичан задатак да обезбеди испоруку јавне инфраструктуре или јавних услуга крајњим корисницима. Институционално ЈПП се може успоставити оснивањем новог ентитета којим заједнички управљају јавни и приватни сектор, односно преузимањем контроле над постојећим јавним предузећем од стране приватног сектора. Међусобне обавезе, одговорности, расподела ризика и управљање новом институцијом требају бити дефинисани уговором о оснивању. Примена институционалних облика ЈПП-ова најчешћа је код пружања јавних услуга које су од велике важности за јавни сектор, где јавни сектор има мотив да задржи део контроле и надзора над пружањем услуга (нпр. саобраћај, водоснабдевање, когенерација и сл.) [47].

Јавно-приватно партнерство се заснива на механизму пројектног финансирања, које укључује структурисано финансирање углавном великих инфраструктурних пројеката у којима је отплата кредита планирана од прихода које ће се остваривати из пројекта, док имовина пројекта представља гаранцију за осигурање отплате [48]. У средишту пројектног финансирања налази се пројектна компанија, односно предузеће за посебне намене, чија је улога реализација специфичних пројектних циљева, уз минимизирање потенцијалних финансијских ризика. Слика 1 и Дијаграм 1 приказују типичну структуру реализације ЈПП пројекта засновану на механизму пројектног финансирања.

Слика 1. Структура реализације ЈПП пројекта [49]

Дијаграм 1. Структура реализације ЈПП пројекта

Напомена: на основу истраживања аутора

Јавни интерес за ЈПП обично је подстакнут потребом за новом јавном инфраструктуром и услугама, ефикаснијом реализацијом јавних инвестиција (квалитетнија јавна услуга, бржа изградња, мањи трошкови, ефикасније и ефективније управљање, оптимална алокација ризика итд.) и постизањем веће вредности у односу на уложени новац. Поред тога, циљеви јавно-приватног партнерства могу бити усмерени на остварење националних јавних политика, покретање економског раста, растеређење буџета, стварање нових радних места, испуњење еколошких и социјалних циљева, уважавање потреба локалне заједнице и посебних интересних група, и сл. [50].

С друге стране, интерес приватног сектора можемо посматрати кроз ЈПП уговор, који одражава темељне интересе свих уговорних страна: (а) власници капитала (инвеститори) имају интерес да осигурају поврат уложеног капитала, уз одговарајући профит; (б) финансијери (банке, фондови) желе осигурати довољан прилив новчаног тока (енг. *cash flow*) за подмиривање трошкова плаћања камата (покриће сервисирања дуга); (в) извођачи радова желе осигурати уговорену накнаду за пружене услуге. Сходно томе, приватна страна ће у ЈПП аранжману имати посве другачије циљеве од јавног актера и трудиће се да осигура да буду задовољени следећи услови: (а) пројект треба да буде финансијски одржив, технички изводљив и управљив; (б) потребна је идентификација и оптимална алокација ризика како би се њима ефикасно управљало – политички, правни, економски и/или пројектни ризик; (в) јавне политике треба да осигурају ефикасан оквир за управљање ЈПП пројектом; (г) ефикасан регулаторни и административни оквир.

Јавни и приватни интерес за ЈПП приказани су у Табели 1.

Табела 1. Јавни и приватни интереси за ЈПП [50]

ИНТЕРЕСИ ЈАВНОГ СЕКТОРА	ИНТЕРЕСИ ПРИВАТНОГ СЕКТОРА
<p>Укупни интерес: Обезбеђивање одговарајућег економског и социјалног поврата улагања</p>	<p>Укупни интерес:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обезбеђивање одговарајућег финансијског поврата улагања (у случају учешћа инвеститора) • Осигуравање довољног сервисирања дуга (у случају финансијера дуга) • Обезбеђивање правичне надокнаде (у случају подизвођача)
<p>Током животног циклуса пројекта:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигурање усклађености пројекта са <u>циљевима политике</u>: регионална или национална потрошња / буџет; регионални или национални развој, укључујући отварање нових радних места или економски раст; стопе запослености или еколошки циљеви, итд. • Обезбеђивање да пројекат доноси бољу <u>вредност за новац</u> од алтернативе јавног сектора, што укључује постављање питања као што су: Да ли је корисничка накнада одговарајућа нивоу добијене услуге? Да ли је ниво доприноса пореских обвезника разуман? • Осигуравање заштите интереса <u>заједнице и посебних група</u> на које ће пројекат вероватно утицати, а групе су укључене у процесе консултација. • Осигурати да пројекат задовољава потребе, и да може приступити, <u>угроженим групама</u>. • Осигурати да је процес одобравања пројекта буде <u>транспарентан</u>, одговоран и релативно <u>демократски</u>. • Осигурање да су испуњени сви <u>јавни здравствени и сигурносни стандарди</u>, као и било које друго законодавство попут приватности, заштите животне средине, рада итд. 	<p>Током фазе набавке:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Давање потпуно усаглашене и оптимизоване понуде за добијање уговора о ЈПП <p>Током фазе извршења уговора:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осигурање да је пројекат финансијски исплатив и да се технички може спровести и њиме може управљати • Осигуравање управљања политичким, правним и другим ризицима • Осигурање да је оквир управљања и политика је стабилна и предвидљива • Осигурање да се регулаторни и административни процеси предузимају у разумном временском оквиру.

Извор: Прилагођено према New South Wales Government (2012) и IMG Rebel [50]

Остваривање различитих интереса и перспектива јавног и приватног сектора може деловати прилично изазовно, ипак кључне предности ЈПП-а се темеље на искориштавању најбољих средстава и вештина јавног и приватног партнера у остваривању веће вредности за уложени новац (енг. *Value for Money - VfM*); заправо, најуспешнији ЈПП аранжмани уважавају ове разлике и искориштавају снаге свих актера у партнерству у циљу максимизирања различитих интереса [50].

2.4 Основни модели ЈПП

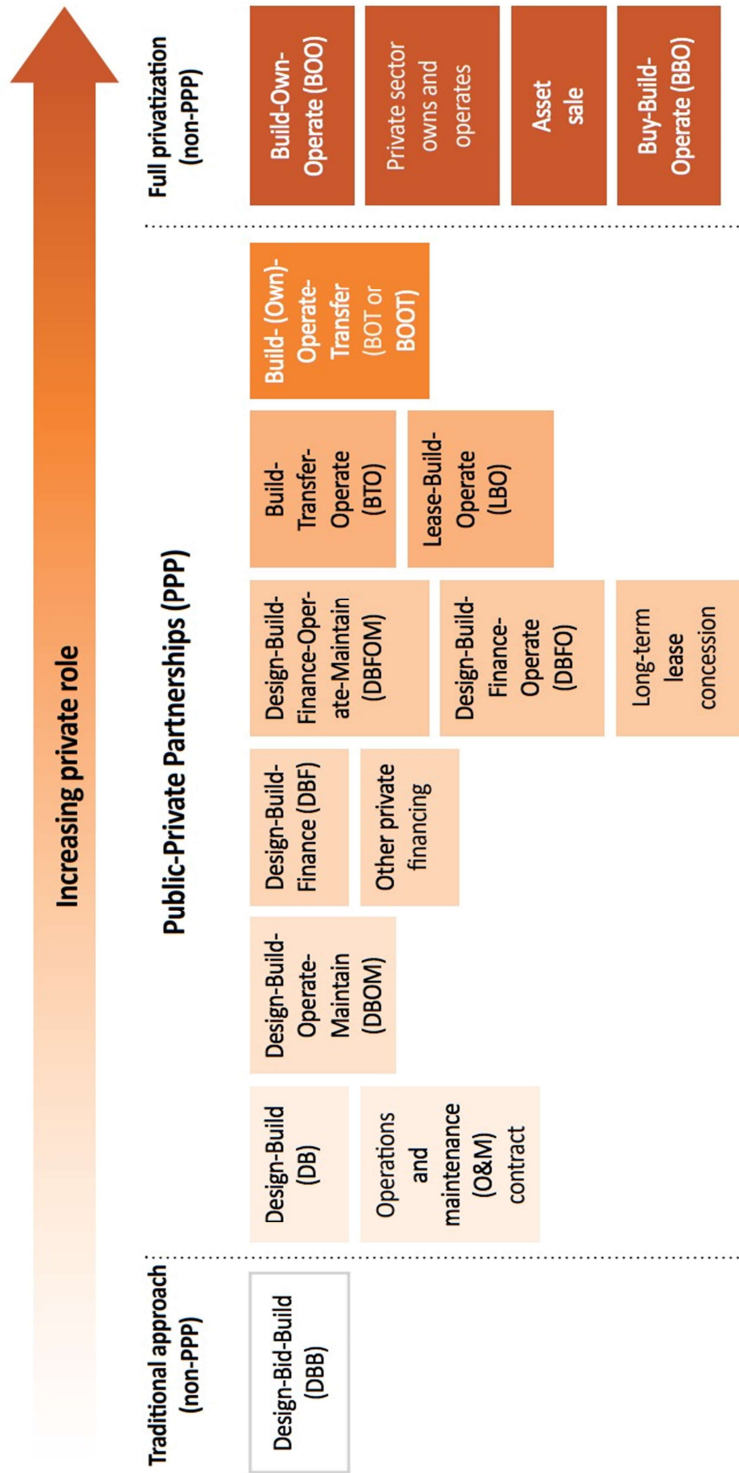
Постоји велики број различитих термина који се користе за описивање потенцијалне сарадње између јавног и приватног сектора. У зависности од инфраструктурних потреба и захтева за јавном услугом, власништва и преноса ризика, те нивоа учешћа јавног и приватног сектора у пројектовање, изградњу, финансирање, одржавање и управљање, могуће је идентификовати различите варијанте ЈПП модела [27]. Варијације ЈПП модела углавном зависе од степена учешћа приватног партнера у смислу улагања, власништва и преноса ризика, односно од расподеле одговорности и ризика између јавног и приватног партнера [51][52]. Сваки ЈПП модел има одређене предности и недостатке у смислу различите ефикасности и погодности примене у различитим секторским и пројектним контекстима [52].

Адекватан избор ЈПП модела може имати вишеструке користи и за јавни и приватни сектор: од брже изградње, мањих укупних трошкова, боље алокације ризика, квалитетније јавне услуге, ефикаснијег јавног управљања до стварања веће вредности за уложени новац и већег профита.

Америчка Национална државна законодавна конференција (енг. *National Conference of State Legislatures*) наводи да спектар ЈПП модела зависи од крајњих циљева и ресурса јавног сектора и може се кретати од [53]:

- (1) DB модела (енг. *design-build*);
- (2) LBO модела (енг. *lease-build-operate*);
- (3) BOT модела (енг. *build-operate-transfer*);
- (4) DBOM модела (енг. *design-build-operate-maintain*); до
- (5) DBFOM модела (енг. *design-build-finance-operate-maintain*).

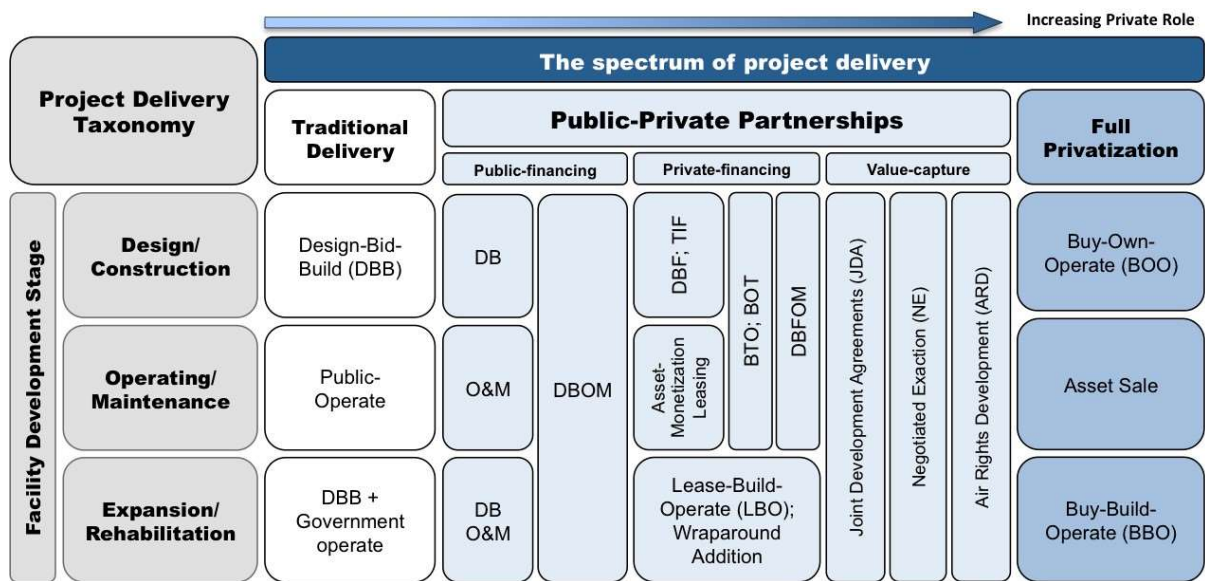
Project Delivery Models Along a Continuum of Private Sector Involvement

Слика 2. Спектар ЈПП модела према National Conference of State Legislatures [53]

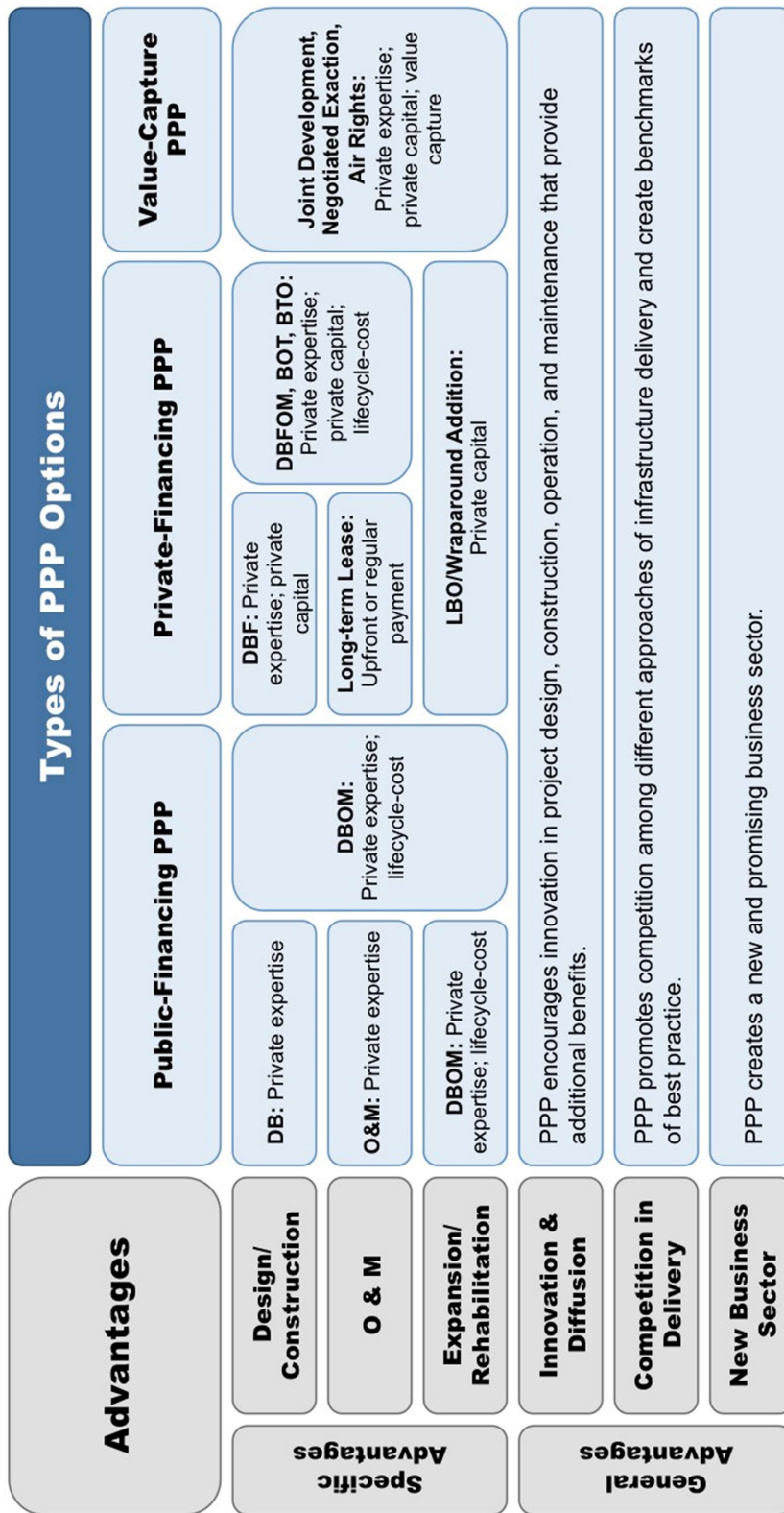
Zhao истиче да постоји велики спектар јавно-приватног партнерства: од традиционалног система јавних набавки, где приватни сектор нема никакво или минимално учешће до пуне приватизације, у којој приватни сектор преузима комплетне ризике и одговорности за одређени развој инфраструктуре – између те две крајности садржане су могућности ЈПП:

- (1) јавно финансирање ЈПП;
- (2) приватно финансирање ЈПП; и
- (3) остваривање вредности кроз ЈПП [54].

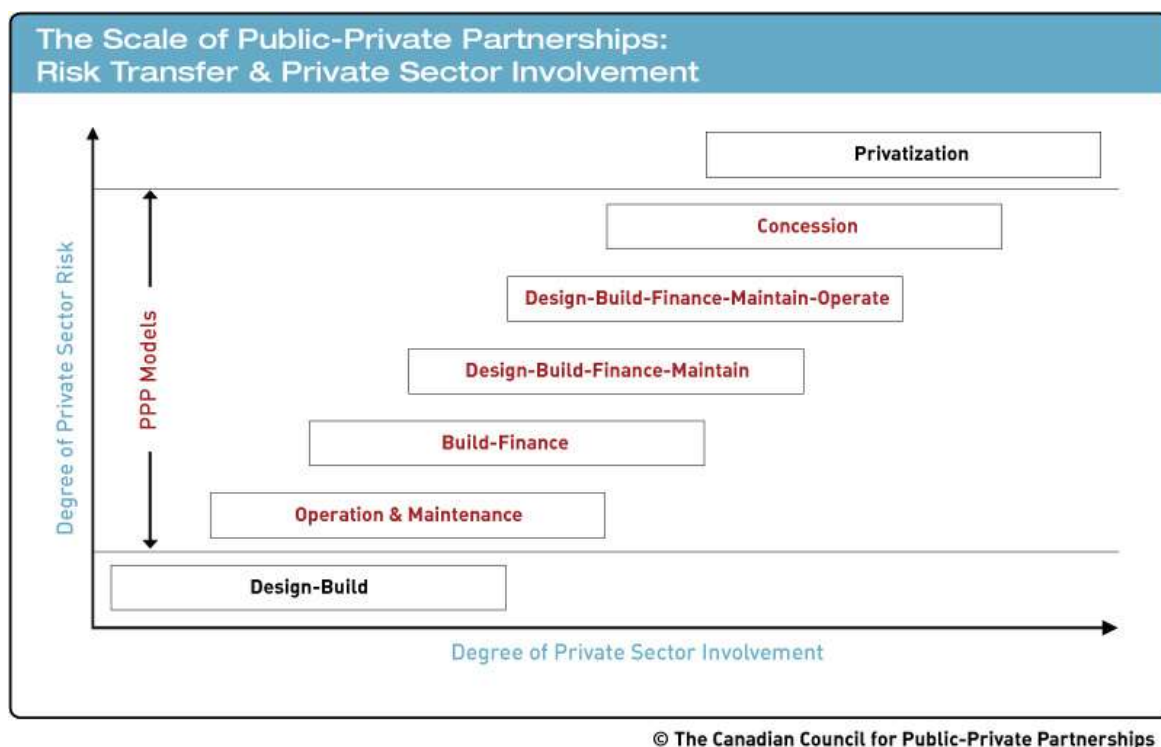
Слика 3. Општи оквир могућности за испоруку јавне инфраструктуре [54]

Zhao додаје да јавно-приватна партнерства могу донети специфичне предности за све актере у партнерству, али то пре свега зависи од степена учешћа приватног капитала и нивоа преузетог ризика (Слика 4) [54].

Слика 4. Специфичне предности јавно-приватног партнерства [54]

Канадско веће за јавно-приватно партнерство (енг. *The Canadian Council for Public-Private Partnerships*) наводи да јавно-приватна партнерства обухватају спектар модела који прогресивно укључују стручност или капитал приватног сектора; на једном крају постоји директно уговарање као алтернатива традиционално пруженим јавним услугама, док су са друге стране аранжмани који укључују приватно финансирање, пројектовање, изградњу, рад и евентуално привремено власништво над имовином и којима се јавно управља [38]. Унутар овог низа, ЈПП се могу категорисати према учешћу јавног и приватног сектора и крећу се од израде пројеката до потпуне приватизације, где влада преноси све одговорности, ризике и награде за пружање услуга на приватни сектор [38] (Слика 5).

Слика 5. Врсте ЈПП уговора – основни модалитети [38]

На основу истраживања и опсежног прегледа литературе, у наставку су апострофирани најпопуларнији модели који се користе у реализацији јавно-приватних партнерстава.

ВОТ модел (енг. *Build-Operate-Transfer*) спада у категорију најзаступљенијих ЈПП модела, где јавни сектор, најчешће влада, додељује концесију приватној страни, која преузима одговорност за изградњу (В) и управљање (О) јавном имовином. Према ВОТ уговору, јавни сектор преузима обавезу за финансирање пројекта, при чему задржава финансијски ризик. С обзиром да приватни сектор након изградње објекта наставља управљање пројектом на одређено време (обично 20 или 30 година), приватни инвеститор је мотивисан да у раној фази изградње одговорно управља трошковима, задржавајући при том квалитет градње, како би у фази искоришћења објекта трошкови одржавања били оптимални. По истеку уговора, управљање са приватног партнера преноси (Т) на јавни сектор, под условима дефинисаним уговором, уз могућност продужења уговора. ВОТ уговори су обично велики дугорочни инфраструктурни пројекти, по принципу *greenfield* инвестиција, где би у традиционалном систему јавних набавки иначе искључиво влада имала обавезу да финансира, гради и управља пројектом. ВОТ уговори су посебно погодни за пројекте који укључују значајна капитална улагања, нпр. путеви, тунели или мостови са наплатом путарине и сл.

ВООТ модел (енг. *Build-Own-Operate-Transfer*) се најчешће користи у реализацији нових *greenfield* инвестиција. Према ВООТ уговору, приватни инвеститор добија концесију од владе за финансирање, пројектовање, изградњу и управљање јавним добром, при чему задржава право да врши наплату кориштења од стране крајњих корисника током уговорног периода. Након истека периода концесије, приватни партнер врши трансфер над добром јавном сектору. Структура ВООТ уговора је веома комплексна, укључује велики број *stakeholders*, већина ризика је трансферисана према приватном партнеру, а кључна карактеристика овог модела је потпуно приватно финансирање пројекта. За разлику од ВОТ модела, према ВООТ уговору приватни сектор у потпуности преузима обавезе у вези са оперативним управљањем над јавним добром које је предмет концесије.

ДВФО (енг. *Design-Build-Finance-Operate*), уз ВОТ и ВООТ уговоре, представља веома често кориштен ЈПП модел у оквиру којег приватни сектор дизајнира (Д), гради (В) и финансира (Ф) јавно добро, узима га у дугорочни најам и њиме управља (О) у одређеном времену (углавном на период 25-30 година) а по истеку истеку уговорног периода предаје га јавном сектору.

ОМ модел (енг. *Operation-Maintenance*) подразумева одржавање и управљање јавном имовином, где приватни партнер у складу са уговором, у одређеном временском периоду преузима одговорност за управљање имовином која остаје у јавном власништву (нпр. постројења за пречишћавање воде, рециклирање отпада, итд.).

ВОО модел укључује изградњу, поседовање и управљање (енг. *Build-Own-Operate*). Према овом моделу приватни сектор финансира, гради и управља објектом или структуром која остаје у приватном власништву, нпр. аранжман према којем приватни инвеститор преузима трошкове капиталних улагања за изградњу и инсталирање соларног система у

објектима који припадају јавном сектору, са обавезом да влада откупљује уговорену количину електричне енергије (између 5 и 25 година), при чему јавни сектор избегава висока почетна капитална улагања.

ВВО модел подразумева куповину, изградњу и управљање (енг. *Buy-Build-Operate*). У овом случају, јавни сектор врши трансфер јавне имовине приватном партнеру или конзорцијуму приватних компанија које врше реконструкцију, рехабилитацију и адаптацију јавног добра и њиме управљају током одређеног периода концесије.

ВФ модел се односи на изградњу и финансирање (енг. *Build-Finance*), где приватни партнер према уговору гради јавно добро и финансира трошкове током периода изградње, уз обавезу да по завршетку пројекта управљање над јавним добром преда јавном сектору.

РОТ модел подразумева рехабилитацију, управљање и трансфер (енг. *Rehabilitate-Operate-Transfer*), где приватна компанија током периода концесије обавља послове санирања јавне имовине за потребе владе, а након тог периода пројекат се преноси назад јавном сектору.

Лиценца управљања (енг. *Operation-License*) представља одређену врсту *outsourcing* услуге, која се често користи код пројеката који укључују високу технологију, када нпр. приватна компанија добије дозволу да пружа јавну услугу јавном сектору у одређеном временском раздобљу.

РРІАФ закључује да су варијације ЈПП модела зависне од три фактора који укључују [55]:

- степен преноса ризика на приватни сектор;
- улагања свих актера у партнерству; и
- ниво контроле и власништва над имовином (укључујући период концесије или на крају уговора приликом преноса власништва на јавни сектор).

2.5 Процена ризика у финансирању ЈПП пројеката

„С обзиром на глобално интересовање за концепт ЈПП, многи истраживачи су покушали да истраже критичне факторе успеха у реализацији ЈПП пројеката како у земљама у развоју, тако и у развијеним земљама“ [56]. Велики број претходних студија идентификовао је правилно управљање ризиком као један од најзначајних фактора који детерминише успех у реализацији ЈПП пројеката. Независно парламентарно тело у Великој Британији задужено за ревизију владиних одељења, агенција и јавних тела (енг. *The National Audit Office*) примећује да испорука јавних услуга укључује одређене врсте ризика – ризик да планирани нивои пружања услуга можда не могу бити испуњени у складу са очекивањима, ризик од финансијског губитка, ризик од преваре, расипања или неефикасности; или једноставно ризик од пропуштања прилика за пружање услуга на нове начине [57].

Irwin описује ризике као непредвидиву варијацију вредности, која укључује могућност неочекивано добрих, али и неочекивано лоших исхода [58]. Grimsey и Lewis [59] указују да оптимална расподела ризика има за циљ минимизирање шансе за појаву ризика и последице које ризици потенцијално могу произвести. OECD наводи да је пре уласка у ЈПП пројекат веома важно пажљиво истражити који облик инвестирања ће за јавни сектор донети највећу вредност за уложени новац и истиче да је у оцени прикладности за улазак у ЈПП аранжман потребно јасно дефинисати, идентификовавати и измерити потенцијалне ризике у ЈПП пројекту [60].

Ако би поставили питање која расподела ризика је најбоља, најједноставнији одговор би био да сваки ризик треба доделити страни која најбоље уме њиме да управља [58]. Irwin сматра да је ова тврдња сама по себи превише нејасна, те покушава разјаснити на који начин се може доћи до оптималне алокације ризика „како би се максимализовала укупна вредност пројекта“, наводећи да би управљање ризицима требало доделити страни која је најспособнија да [58]:

1. Утиче на одговарајући фактор ризика;
2. Утиче на осетљивост укупне вредности пројекта на одговарајући фактор ризика - нпр. предвиђањем или реаговањем на фактор ризика;
3. Апсорбује ризик.

Први принцип наводи да је ризик потребно доделити страни која је најспособнија да контролише вероватноћу настанка ризика, нпр. приватни партнер је обично задужен за изградњу будући да има највише стручности у тој области, то значи да би приватни актер требало да сноси трошкове евентуалног прекорачења трошкова градње или кашњења.

Други принцип наводи да је ризик потребно доделити страни која је најспособнија да контролише утицај ризика на исходе пројекта, тако што ће адекватно проценити и предвидети ризик, те на основу тога формулисати адекватан одговор на њега, нпр. иако ниједна страна не може контролисати ризик од земљотреса, уколико је приватна фирма одговорна за дизајн пројекта, могла би користити технике за смањење штете у случају земљотреса.

Трећи принцип указује да постоје ситуације у којима не постоји адекватна могућност да се утиче, предвиди или одговори на фактор ризика на начин који мења вредност пројекта. У таквим тренуцима најбоље је да се ризик додели страни која има могућност да апсорбује ризик по најнижој цени, уколико се вероватноћа и утицај ризика не могу контролисати. На пример, купци могу апсорбовати ризик од инфлације у цени услуге, јер им се приходи повећавају са инфлацијом, пројектна компанија или влада могу да апсорбују ризик, јер имају веће шансе да обезбеде деривате или осигурање како би се заштитили од ризика, док акционари имају добро диверзификоване портфеље који им омогућавају да оптимално апсорбују ризик.

Ke, Wang и Chan наводе да би ризици требали бити додељени партнеру која најбоље управља њима: влада би на себе требала преузети политичке ризике, социјалне и друге сличне ризике, док би приватни инвеститори требали бити одговорни за финансирање, изградњу и оперативне ризике који ће даље бити трансферисани и на остале partnere у пројекту – уговараче, зајмодавце, добављаче и друге [61].

Пренос ризика испоруке, трошкова и ефикасности на приватног партнера штити јавни сектор од кашњења у испоруци, прекорачења трошкова и слабе ефикасности [62].

Wang и сарадници су идентификовали три главна корака у управљању ризиком [63]:

- идентификација релевантних и потенцијалних ризика;
- анализа ризика и процена потенцијалног утицаја; и
- одговор на ризик како би се формулисала прикладна стратегија за поступање са ризиком односно истакле мере за ублажавање ризика.

Zhao наводи да је јавни сектор спремнији за неке врсте ризика, у оном делу где постоји континуитет у сусретању са тим ризицима, док за остале ризике расподела зависи од капацитета приватних партнера, њихове спремности за преузимање ризика и специфичних уговора [54]. Слика 6 илуструје алокацију ЈПП ризика између јавног и приватног сектора.

Risk Type			The Allocation of PPP Risk		
			Public Risk Retaining	Contract-Based Risk Sharing	Private Risk Taking
Elemental Risks	Planning/ authorization	Legislative risk	Most PPP options	Joint Development	
		Land acquisition risk			
		Environmental risk			
	Design/ Construction	Design risk	O&M contract	Joint Development	DB; DBF; DBOM, BOT; BTO; DBFOM
		Technology risk			
		Cost-overrun risk			
		Latent defect risk			
	Operating/ Maintenance	Operating risk	DB; DBF	Joint Development	O&M; DBOM; DBOFM
		Revenue risk	Availability payment	Shadow tolls	Long-term lease
Maintenance risk		Traditional o&m	Maintenance warranty		
Global Risks	Financial Market	Debt-service risk	PPP without private finance	Most PPP with private finance	Long-term lease
		Exchange rate risk			
	Political uncertainty	Change in law	Most PPP	Most PPP	Insurance
		Dispute resolution			
	Others	Force Majeure		Insurance	

Слика 6. Алокација ЈПП ризика [54]

Неадекватна расподела ризика некада може проizaћи из владиног настојања да што већи ниво ризика пренесе на приватног партнера. Ако уговарачи прихвате неодговарајући ризик само да би победили на тендеру, занемаривање ових ризика може довести до додатних трошкова, пробијања рокова, кашњења у испоруци и осталих оптерећења за пројекат. Због тога је анализа ризика изузетно важна компонента за ЈПП концепт, а оптимална алокација ризика представља кључ за успешну реализацију ЈПП пројекта. Bovaird напомиње да би највећи степен ризика требао преузети онај партнер који истовремено има највећи удео у управљачкој структури пројекта [64]. Кључ успешног ЈПП пројекта је пронаћи баланс у подели ризика између јавног и приватног партнера и остварити највећу вредност за уложени новац (енг. *Value for Money - VfM*).

Из свеобухватног прегледа релевантне литературе, аутори Osci-Kyei и Chan су развили контролну листу са списком од 32 фактора ризика у ЈПП пројектима са њиховим изворима из литературе [56] (Табела 2).

Табела 2. Фактори ризика у ЈПП пројекту [56]

Фактори ризика	Cheung and Chan (2011)	Ke и остали (2011)	Li (2003)	Chan и остали (2014)	Roumboutsos и Anagnostopoulos (2008)	Ameyaw и Chan (2013)	Chou и остали (2012)	Wibowo и Mohamed (2010)	Thomas и остали (2003)	Ibrahim и остали (2006)	Shen и остали (2006)	Ozdoganm и Birgonum (2000)
Корупција	×	×		×		×	×			×		
Флукуација курса	×	×		×		×				×		×
Политичка/јавна опозиција					×	×			×			
Флукуација каматних стопа	×	×	×	×	×					×		×
Лоше јавно одлучивање	×	×		×	×		×			×		×
Висок трошак финансирања	×	×	×		×	×	×				×	
Промене у изградњи					×						×	
Промене у технологији		×	×									
Прекорачење оперативних трошкова	×	×	×	×	×	×		×		×	×	×
Промена потражње на тржишту	×	×		×					×		×	×
Промена тарифе		×		×								×
Прекорачење трошкова изградње			×		×			×	×			×
Промена пореских прописа			×		×							
Промене у власништву пројектне компаније		×					×					
Кашњење у откупу земљишта						×	×		×	×	×	
Флукуација стопе инфлације		×	×	×	×			×				×
Одобрење пројекта и кашњење дозвола		×		×	×		×					
Промене у изради пројекта		×					×				×	
Политичко уплитање	×	×		×		×			×			
Неискусан приватни партнер					×						×	
Високи трошкови одржавања			×		×							
Виша сила	×							×			×	
Недостатак дизајна			×		×	×					×	
Конфликт између партнера						×						
Лош квалитет израде			×							×		
Недоступност радне снаге и материјала			×							×		
Недостатак посвећености пројектних страна					×							
Обавезе према трећим лицима				×								
Еколошки ризик											×	
Кашњење у завршетку пројекта		×	×	×			×	×	×			
Промене законодавства			×		×			×			×	×
Одсуство конкуренције		×		×								

Извор: Прилагођено према Risk assessment in public-private partnership infrastructure projects: Empirical comparison between Ghana and Hong Kong [56]

Економска и социјална комисија Уједињених нација за Азију и Пацифик (енг. *United Nation ESCAP*) је израдила хипотетичку матрицу ризика као својеврсни водич како се ризици могу препознати, проценити и ублажити [65] (Табела 3).

Табела 3. Хипотетичка матрица расподеле ризика у финансирању ЈПП пројеката

Табела хипотетичке расподеле ризика							
Ризик	Уговарач	Оператор	Капитал	Зајмодавци	Влада	Осигурање	Нераспоређени
Прекорачење трошкова	x						
Промена правног оквира					x		
Откуп земљишта					x		
Одобрења, лиценце, дозволе	x				x		
Варијације	x				x		
Опорезивање	x		x	x	x		
Тарифе и накнаде		x	x		x		
Приход, промет, потражња			x	x	x		
Управљање		x					
Одржавање		x					
Одговорност за недостатке		x					
Природне катастрофе						X	
Штрајк		x	x				
Екологија и окружење			x		x		
Грађанска непослушност		x			x		
Осигурање						X	
Виша сила							x
Конфискација						X	
Ризик од каматних стопа			x	x			

Извор: Прилагођено према United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP) [65] и Antonio Estache and John Strong, *The Rise, the Fall, and ...the Emergency Recovery of Project Finance in Transport*, World Bank Institute [66]

Хипотетичка матрица расподеле ризика сугерише да је политичке и регулаторне ризике прикладније доделити јавном сектору, ризици од каматних стопа су прикладнији за власнике капитала и зајмодавце, док су грађевински, оперативни и ризици прекорачења трошкова прикладнији за приватни сектор.

Иако је током година кроз јавно-приватна партнерства реализован значајан број инфраструктурних пројеката, Zou, Wang и Fang наводе да ЈПП прате бројни пропусти и разни ризици повезани с њима, “укључујући финансијске и политичке ризике, као и ризик од јавног одбацивања током животног циклуса пројеката ЈПП” [67]. Abdel Aziz наводи да имплементација ЈПП пројеката обично пати од правних, политичких, културних и препрека [68]. Због сложености ЈПП модела, неадекватне структуре поделе ризика, недовољних владиних капацитета, неправилног избора приватних партнера, те неразумних планова финансирања, велики број међународних ЈПП пројеката претрпео је огромне финансијске губитке, што је пројектне компаније у неким случајевима доводило и до банкрота [69]. Неадекватно управљање ризицима можемо пронаћи у Кини, која је као најбрже растућа економија и највећа земља у развоју до 30. јуна 2019. године евидентирала импозантних 9.036 ЈПП пројеката [70]. Ипак, само од јула 2018. до јуна 2019. године из базе података о управљању пројектима повучено је 915 ЈПП пројеката односно око 10% од укупног броја, што указује на присуство значајног броја ризика који могу довести до отказивања ЈПП. Li и сарадници истичу да је потребан неки облик категоризације пројектних ризика уколико заинтересоване стране у ЈПП пројектима желе да истакну јасно разумевање ризика, а један од метода за идентификацију ризика је израда листе за проверу ризика (или каталога) [71]. Li предлаже каталог који садржи приступ мета-класификације, развијен на основу три нивоа фактора ризика за ЈПП пројекте, који обухватају: ризике на макро нивоу; ризици мезо нивоа и ризици микро нивоа [72] (Табела 4).

Табела 4. Категоризовани каталог фактора ризика ЈПП/ПФИ пројекта

Категоризовани каталог фактора ризика пројекта ЈПП/ПФИ		
Мета-ниво ризика	Група/категија фактора ризика	Фактори ризика
Ризици макро нивоа	Политичка и владина политика	Нестабилна влада Експропријација или национализација имовине Слаб процес јавног одлучивања Јака политичка опозиција/непријатељство Слабо финансијско тржиште Променљива стопа инфлације Променљиве каматне стопе Утицајни економски догађаји Промена легислативе Промена пореске регулативе Промене индустријске регулативе Одсуство традиције приватног пружања јавних услуга Ниво противљења јавности пројекту Виша сила Геотехнички услови Временске прилике Животна средина
Ризици мезо нивоа	Избор пројекта	Куповина земљишта (доступност локације) Ниво потражње за пројектом
	Пројектно финансирање	Доступност финансија Финансијска привлачност пројекта инвеститорима Високи финансијски трошкови
	Преостали ризик Дизајн	Преостали ризици Кашњење у одобравању пројекта и дозволама за пројекте Недостатак дизајна Недоказане инжењерске технике
	Изградња	Прекорачење трошкова изградње Кашњење у изградњи Доступност материјала/радне снаге Касне промене дизајна Лош квалитет израде Прекомерне варијације уговора Инсолвентност/неиспуњење обавеза подизвођача/добављача
	Операције	Прекорачење оперативних трошкова Оперативни приходи испод очекиваних Ниска радна продуктивност Трошкови одржавања већи од очекиваних Одржавање чешће од очекиваног
Ризици микро нивоа	Односи	Ризик организације и координације Неадекватно искуство у ЈПП/ПФИ Неадекватна расподела одговорности и ризика Неадекватна расподела овлашћења у партнерству Разлике у начину рада и знању између партнера Недостатак посвећености оба партнера
	Трећа страна	Одговорност треће стране за деликте Кадровске кризе

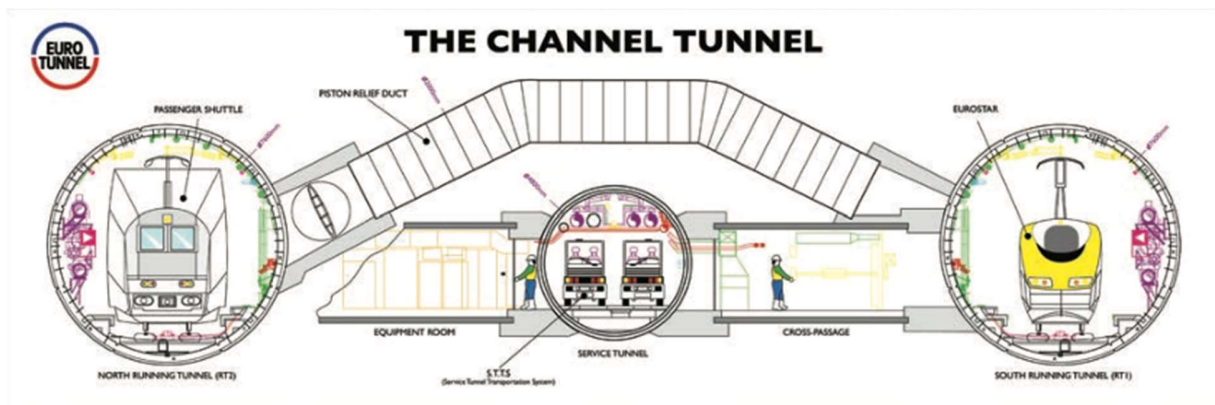
Извор: Прилагођено према B. Li, A. Akintoye, P. Edwards, L. Bing, A. Akintoye, P.J. Edwards, C. Hardcastle, The allocation of risk in PPP/PFI construction projects in the UK, International Journal of Project Management 23 (2005) 25–35. [71]

У наставку докторске дисертације приказане су две студије случаја које анализирају разлоге неуспеха на примеру међународних ЈПП пројекта, и то:

- (1) Канал Ламанш (енг. *The Channel Tunnel*); и
- (2) Пројекат изградње путева са наплатом путарине у Мексику [69].

2.5.1 Студија случаја: *The Channel Tunnel*

Један од најзахтевнијих пројеката током XX века - канал Ламанш (енг. *The Channel Tunnel*; франц. *Le tunnel sous la Manche*) представља железнички тунел који повезује Енглеску и Француску у укупној дужини од око 50 km (од чега се 37.2 km налази под морем и 12.8 km испод земље) [69]. Током марта 1986. године, британска и француска влада су потписали уговор за изградњу и експлоатацију тунела, према којем пројектна компанија Eurotunnel добија концесију на период од 55 година, која је 1987. године продужена на 65 година због потребе враћања кредита и исплате дивиденди [73]. Пројектна компанија Eurotunnel израдила је пројектно решење које карактерише изузетно висок ниво сигурности захваљујући дизајну са три тунела који укључује два тунела за транзит возова и тунел у средини за одржавање и безбедну евакуацију (Слика 7) [74].

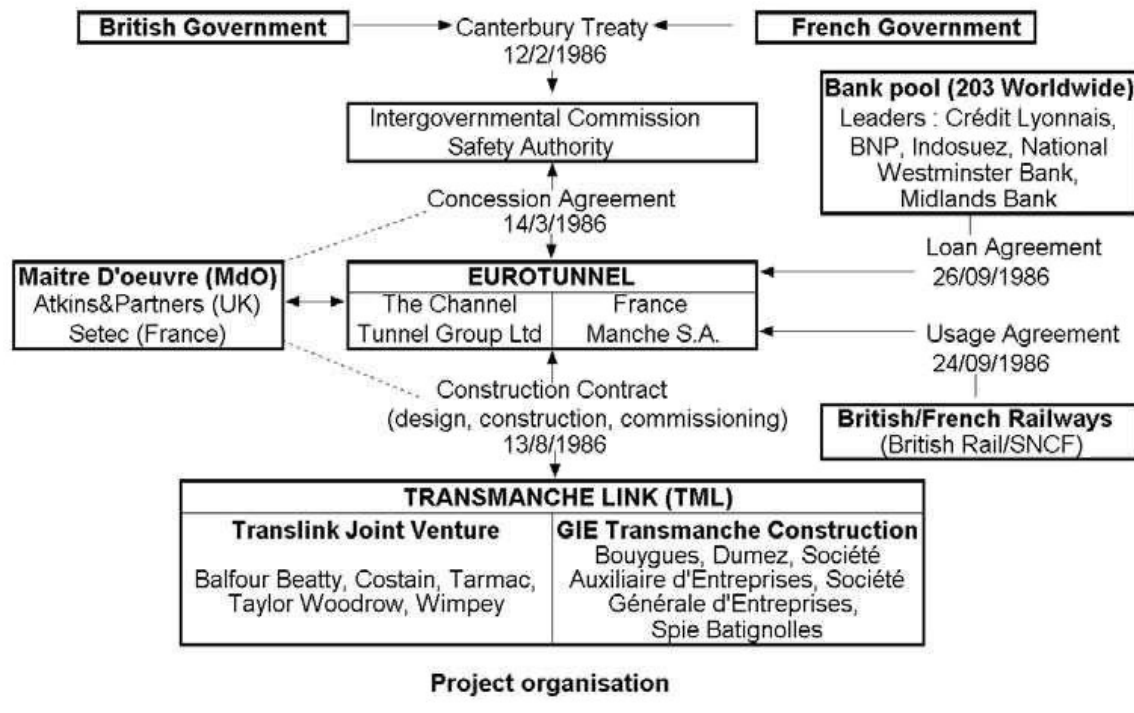

Слика 7. Организација пројекта у изградњи канала *The Channel Tunnel* [74]

Пројектна компанија Eurotunnel била је састављена од две посебне групације [73]:

- (1) The British Channel Tunnel Group, коју су сачињавале две банке и пет грађевинских компанија; и
- (2) France–Manche група, која се састојала од три банке и пет грађевинских компанија.

Пројекат је реализован према ВООТ моделу, а одговорност за изградњу, поседовање, управљање и трансфер била је утврђена грађевинским уговором између Eurotunnel и Transmanche Link (Слика 8).

Слика 8. Организација пројекта у изградњи канала *The Channel Tunnel* [75]

Првобитно процењени на 4.8 милијарди фунти 1985. године (око 6.2 милијарде долара, по курсу из 1985. године), укупни трошкови пројекта достигли су невероватних 9.5 милијарди фунти до краја изградње тунела, односно 14.5 милијарди долара (према курсу из 1994. године) [74]. Иако је сматран једним од највећих грађевинских достигнућа у 20. веку, овај пројекат представља класичан пример неадекватне расподеле ризика, која је довела до прекорачења трошкова од 80% у односу на планирани буџет [73]. Непредвиђени трошкови у изградњи тунела могу да порасту због присуства разних врста ризика који могу имати негативан утицај на изградњу (пропадање лица тунела, дотоци воде, урушавање портала, избијање пожара или гаса, остали значајни утицаји на животну средину, итд.) [76]. Конкретно у овом случају, главни разлози који су довели до прекорачења трошкова у пројекту произлазе из недовољно истражених геолошких услова, који су током реализације пројекта узроковали одступања од оригиналног дизајна тунела и оптерећивали су пројекат различитим буџетским захтевима, што је тражило временска одлагања потребна за дизајнирање нових решења [76]. Након завршетка изградње тунела, дошло је до кашњења у прибављању употребне дозволе за рад, што је одгодило формално отварање тунела и додатно лоше утицало на новчани ток пројекта [69]. Након што је обезбеђена правна и техничка документација, *The Channel Tunnel* је званично отворен 1994. године. На захтев пројектне компаније, две владе су се 1997. године договориле о продужењу концесионог раздобља са 55 на 99 година, међутим, оптерећена великим финансијским напорима током првих десет година рада, пројектна компанија 2006. године подноси захтев за заштиту од банкрота [69].

Од 2017. године тунелом управља The GetLink group [74], која упркос превирањима око Брегзита и штрајковима у Француској у 2019. години наводи повећање нето добити за 22% (укупно 159 милиона евра) [77].

Дански истраживач и професор на Универзитету Оксфорд, Bent Flyvbjerg поставио је једначину за регресиону линију која је, у овом случају, допринела у ескалацији трошкова приликом изградње The Channel Tunnel [78]:

$$\Delta C = 0.4 + 4.64 * T$$

где је:

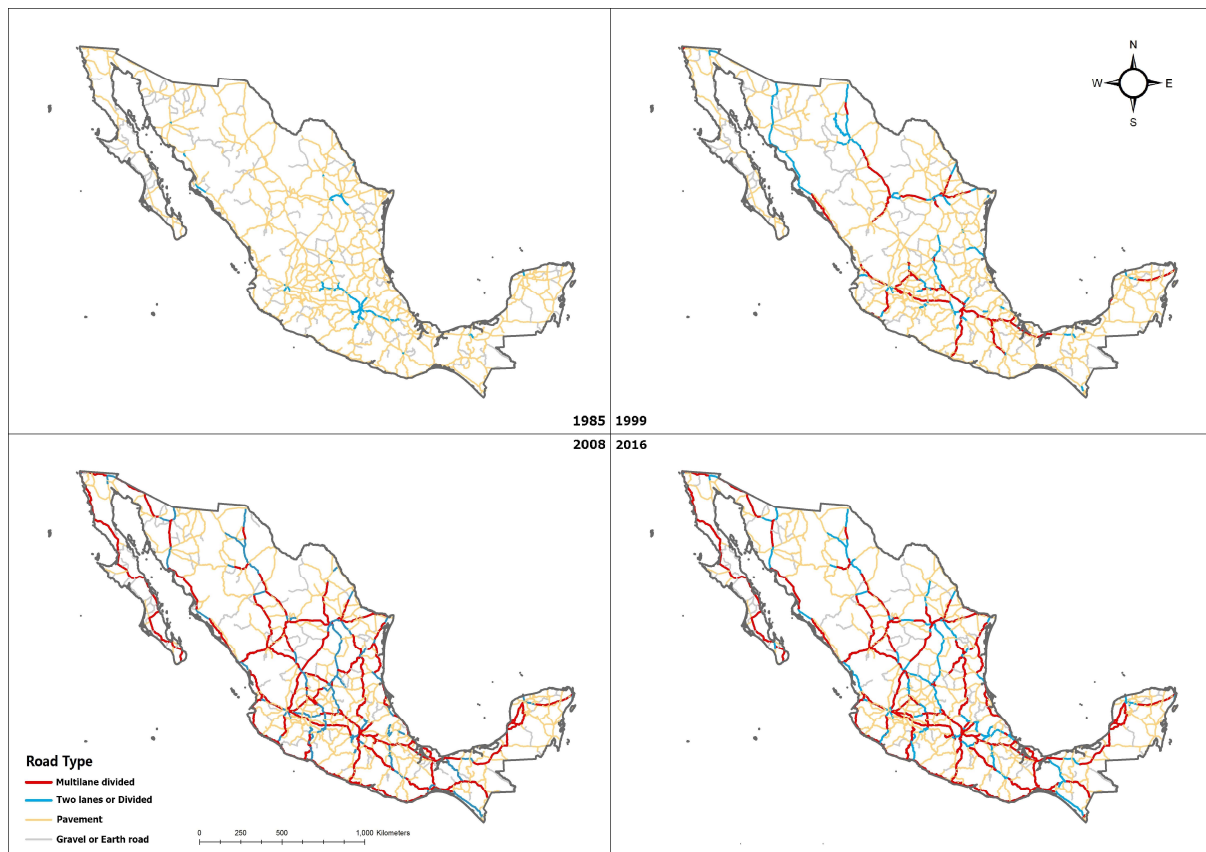
ΔC = Ескалација трошкова у % (фиксне цене)

T = Дужина фазе имплементације у годинама

Flyvbjerg процењује да се за сваку годину, од одлуке о изградњи пројекта до завршетка градње, може очекивати просечно повећање трошкова од 4.64 процентних поена. То би у преводу значило да би за пројекат од милијарду долара свака година кашњења у просеку коштала 46 милиона долара. Flyvbjerg закључује да би за The Channel Tunnel, очекивани просечни трошкови због кашњења у изградњи могли износити приближно 350 милиона долара годишње или око милион долара дневно [78].

2.5.2 Студија случаја: Пројекат изградње путева са наплатом путарине у Мексику

Током последњих неколико деценија учешће приватног капитала у финансирању јавних путева са наплатом путарине доживело је запажену експанзију широм света. Крајем 1960-их и почетком 1970-их година земље пионири у овој области биле су Шпанија и Француска, односно Мексико [79], када је реч о земљама у развоју, који је укључивањем приватног капитала изградио најдужу мрежу јавних путева са наплатом путарине на свету (Слика 9).

Слика 9. Развој путне инфраструктуре у Мексику (1985-2016) [80]

Како би надокнадила недостатак владиних улагања у области транспорта, мексичка влада је од 1989. до 1994. године имплементирала амбициозан пројекат изградње путева са наплатом путарине, кроз који је доделила више од 50 концесија и привукла приватни капитал већи од 10 милијарди долара [69]. Овим пројектом мрежа аутопутева у земљи је проширена са 4.500 километара из 1989. године на 9.900 километара 1994. године [69]. Међутим, неадекватно дизајнирани планови концесија, повећање трошкова током градње, погрешне калкулације протока саобраћајног промета и оштре амортизације пезоса имали су негативан утицај на пословање приватних пројектних компанија, од којих је велики део због наведених околности банкротирао. Мексичка влада је била присиљена успоставити посебан владин поверенички фонд који је преузео управљање над 23 концесије, како би се

подмирили заостали дугови банкама и извођачима радова у име приватних пројектних компанија у стечају, у укупном износу од 7.6 милијарди долара, што је у то време износило више од 1% БДП Мексика [69]. Истовремено, мексичка влада је за преостале цесте са наплатом путарине продужила период концесија на период већи од 20 година како би се на тај начин побољшао поврат улагања у пројекат [69].

Стручна литература је препознала три кључна фактора која су довела до неуспеха јавно-приватног партнерства у пројекту мексичких путева са наплатом путарине:

(1) прво, захтев тендерске документације да „најкраћи план периода концесије побеђује“ директно је довео до тога да је период концесије био прекрatak (максимални период почетног победничког пројекта био је само 15 година), а накнаде су биле превисоке;

(2) друго, сувише лабаве квалификације за прелиминарни избор понуђача су учиниле да многи успешни понуђачи недовољно улажу у идејни пројекат, што је резултирало тиме да је улагање у пројекат након почетка пројекта далеко премашило буџет, што је довело до кашњења и пролонгирања завршетка пројекта; и

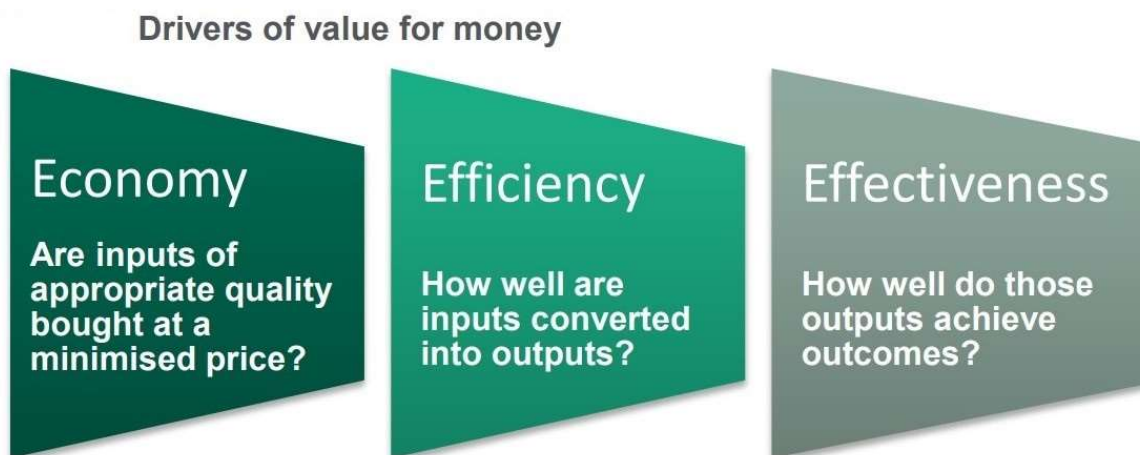
(3) треће, прилагођавање стандарда пројектне накнаде није било довољно флексибилно, док је прогноза протока саобраћаја била превише оптимистична, што је утицало на финансијске потешкоће пројектне компаније, које су довеле до неуспеха пројекта.

Ова студија случаја представља типичан случај неуспеха ЈПП пројекта који је узрокован због недовољних капацитета владиних агенција, неадекватне поделе ризика и неразумног дизајна система надметања [69].

2.6 Компаратор јавног сектора (PSC): инструмент за процену вредности за новац (VfM) у пројектима јавно-приватног партнерства

Потреба за новом јавном инфраструктуром и услугама мотивисала је велики број влада широм света за улазак у ЈПП аранжмане. Европска банка за обнову и развој (енг. *EBRD*) истиче да су владе све заинтересованије за ЈПП јер 'пакет услуга' који доноси приватни сектор може осигурати већу вредност за уложени новац, уз могућност оптималне алокације ризика према партнеру који њиме најбоље управља [81]. Како *EBRD* објашњава, удруживање ресурса и капитала са приватним партнером може осигурати већу вредност за уложени новац у односу на појединачно уговарање услуга кроз традиционалне моделе јавних набавки [81]. Британско министарство за економију и финансије (енг. *HM Treasury*) концепт постизања вредности за новац дефинише као оптималну комбинацију трошкова током животног циклуса пројекта у односу на квалитет (или одговарајућу намену) роба или услуга која испуњава захтеве корисника [82]. Према *HM Treasury*, концепт вредности за новац (енг. *Value for Money - VfM*) заснива се на принципу 3Е [83] (Слика 10):

- *Принцип економије* куповине инпута – прибављање ресурса одговарајућег квалитета уз минималне трошкове [84];
- *Принцип ефикасности* претварања инпута у оутпуте; и
- *Принцип ефикасности* постизања резултата оутпута.

Слика 10. Кључни покретачи у постизању вредности за новац (*VfM*) [83]

Murray наводи да процес постизања *VfM* укључује анализу и упоредни приказ трошкова између ЈПП пројекта, модела традиционалне јавне набавке и цене понуде приватног сектора која се ослања на дисконтну стопу и вредност преноса ризика [85].

Akintoye и сарадници наводе да је за постизање оптималне вредности за уложени новац у пројектима јавно-приватног партнерства неопходно извршити оптималну (а не укупну) алокацију односно пренос ризика [86].

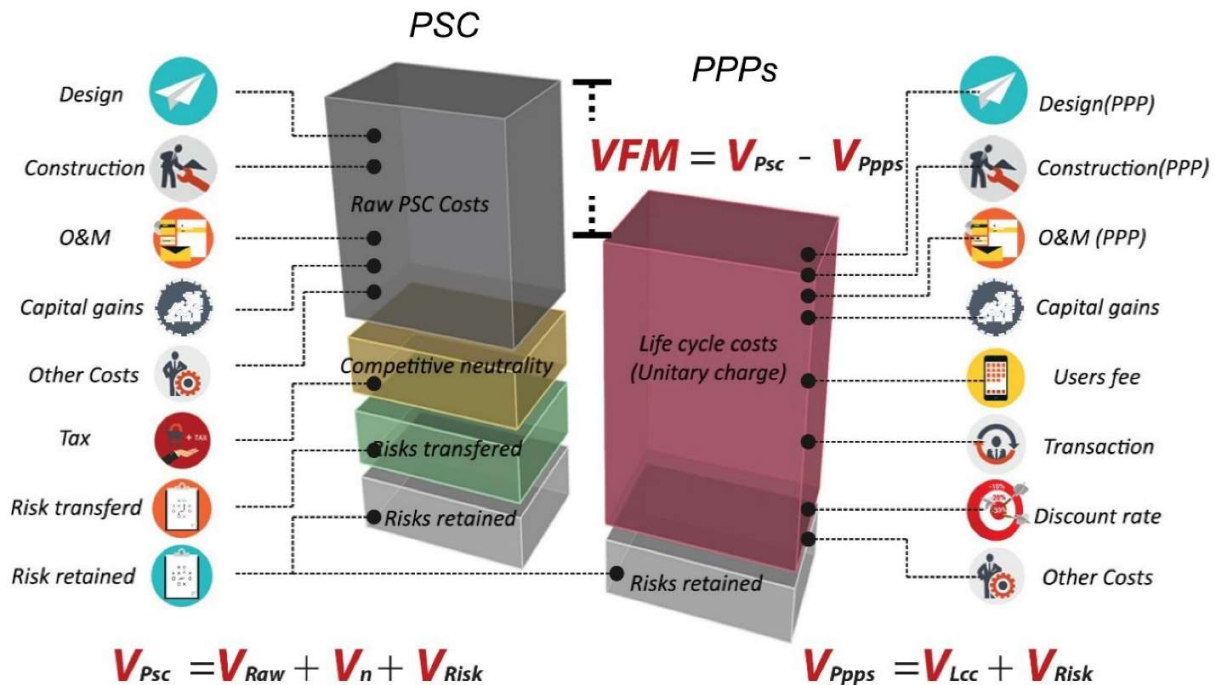
Према Varutha, добијена вредност за новац је у директној зависности од цене понуде и вредности трансферисаног ризика, и може се приказати помоћу следеће једначине [87]:

$$\text{Јавни сектор VfM}_{(\text{макс.})} = \text{цена понуде}_{(\text{опт.})} + \text{вредност трансферисаног ризика}_{(\text{опт.})}$$

Murtagh напомиње да се VfM концепт најчешће повезује са коришћењем иновативних способности и вештина, ефикасном уштедом и најбољим могућим преносом ризика на приватни сектор и закључује да VfM представља алат који је фокусиран на разумевање користи током животног циклуса пројекта и одговарајућу расподелу ризика између јавног и приватног сектора, те да приоритет постизања VfM није у постизању најниже цене [85].

Што су већи захтеви јавног сектора према приватном партнеру да преузме више ризика, то ће се цена понуде повећати, али ће укупна изложеност ризику јавног партнера бити смањена. Светска банка истиче да је управљање ризиком „срце свих ЈПП пројеката“ [88]. Максимална VfM се може пронаћи тамо где је расподела ризика уравнотежена између партнера у смислу управљања ризиком. Концепт VfM комбинује квантитативну и квалитативну анализу како би се одредио начин финансирања пројекта, односно изабрао модел који ће обезбедити највећу вредност за уложени новац. Сврха анализе вредности за новац се огледа у пружању информација јавном сектору о томе да ли ће предложене пројекте реализовати као ЈПП или кроз друге, више традиционалне, облике јавне набавке. Квалитативна анализа VfM укључује проверу оправданости кориштења ЈПП, уз разматрање питања да ли је предложени пројекат погодан за приватно финансирање, те да ли су испуњени сви услови који су неопходни за постизање вредности за новац [88]. Квантитативна процена VfM подразумева упоредну анализу одабране ЈПП опције у односу на компаратор јавног сектора (енг. *Public Sector Comparator - PSC*), односно пружа одговор на питање како би пројекат изгледао уколико би се реализовао путем традиционалног модела јавних набавки [88]. Процена да ли ЈПП нуди већу вредност за уложени новац представља важну компоненту ЈПП процеса и укључује поређење предложеног ЈПП са трошковима јавног сектора који покреће пројекат. PSC представља најчешћи квантитативни алат за процену вредности за новац ЈПП пројекта, изведен из приступа који је првобитно кориштен раних 1990-их у PFI програмима у Великој Британији и укључује упоредни приказ фискалних трошкова опција испоруке ЈПП са трошковима конвенционалне јавних набавки [88]. Према Murtagh, PSC се може дефинисати као техничка конструкција развијена да покаже колико би владу коштала изградња јавне имовине путем јавног финансирања, те да испита да ли ЈПП аранжмани обезбеђују супериоран VfM у односу на традиционалне методе јавних набавки [85]. Комисија за јавно-приватно партнерство Републике Србије наводи да PSC представља важан инструмент који инвеститорима из јавног сектора омогућава да изврше анализу укупних животних трошкова пројекта који се планира реализовати путем ЈПП у односу на традиционалне моделе јавних набавки [89]. Према тумачењу Светске банке, владе се одлучују за примену PSC алата како би тестирале одлуку да ли укључивање приватног улагања нуди бољу вредност за новац у поређењу на конвенционалне моделе јавних набавки [88].

Слика 11 приказује примену компаратора јавног сектора (PSC) у процесу квантитативне процене вредности за уложени новац (VfM).

Слика 11. Структура примена компаратора јавног сектора (PSC) у квантитативној процени вредности за новац (VfM) [90]

Анализа PSC вредности (V_{PSC}) захтева рачунање:

- 1) Сиروه вредности PSC (V_{Raw}), повезане са трошковима заснованим на ресурсима;
- 2) Компетитивне неутралности (V_n), засноване на осигурању једнакости конкуренције и елиминацији конкурентске предности јавног сектора у односу на приватног инвеститора у оквиру референтног пројекта, у смислу такси, пореза и других сличних обавеза; и
- 3) Цене преносивог ризика и цене задржаног ризика (V_{Risk}), која подразумева управљање ризицима у смислу прихватања и преноса ризика.

Други део квантитативне анализе разматра ЈПП вредност (V_{Ppfs}), која се састоји од збира трошкова насталих током животног циклуса пројекта (V_{Lcc}) те степена спремности за прихватање ризика (V_{Risk}). Из овог дела је видљиво да главна уштеда код ЈПП опције произлази из оптималног преноса дела ризика на приватног партнера јавним уговором [89]. Мања вредност трошкова ЈПП пројекта у односу на трошкове који би вероватно настали применом традиционалног модела јавних набавки, уз оптималну алокацију ризика, указује на оправданост приватног финансирања и препоручује ЈПП као модел који ће осигурати већу вредност за уложени новац за планирану јавну инвестицију.

2.6.1 Студија случаја: Израчунавање PSC вредности за пројекат изградње аутопута

У наставку је приказана студија случаја израчунавања PSC вредности за пројекат изградње аутопута, коју је развио један од водећих стручњака у области организовања транспорта, Henry Kerali [91].

Карактеристике пројекта

Пројекат изградње аутопута укључује пројектовање, изградњу, рад и одржавање висококвалитетног аутопута по моделу DBFO.

Од приватног партнера се очекује да:

- Предузме детаљно пројектовање и изградњу аутопута према захтевима владе.
- Обезбеди финансирање за повезане капиталне трошкове.
- Управљају и одржава аутопут према захтевима владе током периода концесије од 30 година.

Процена капиталних трошкова

Процена трошкова укључује планирање и анализу следећих елемената:

- Почетни процењени трошкови изградње од стране владе = 388 милиона еура.
- Процена трошкова владе = 49 милиона еура.
- Укупни капитални трошкове владе = 437 милиона еура.
- Предвиђени период изградње = 3.5 године.

Претходна историја изградње путева:

- Прекорачења трошкова се крећу од -11.5% до +138%, просек = +44% (прилагођено инфлацији током периода изградње).
- Трајање изградње се кретало у распону од -27% до +230%, просечно = +84% од првобитне процене (трошкови су укључени у прекорачења).
- Очекивана вредност прекорачења трошкова је 172 милиона еура (44%).

Укупни процењени капитални трошкови прилагођени ризику = 609 милиона еура.

Процена трошкова рада и одржавања (O&M)

Претходна историја трошкова рада и одржавања (O&M):

- Нема претходног искуства јавних O&M трошкова према стандарду.
- Процењени годишњи трошкови јавног рада и одржавања према стандарду кретали су се од 1.37 до 2.27 милиона еура, са просеком од 1.45 милиона еура.
- Економски и друштвени трошкови затварања путева за периодично одржавање претпостављају између 4% и 6% укупних користи пројекта.

Државна плаћања

- Капитални трошкови пројекта = 110 милиона еура.
- Приватни партнер исплаћује расположивост предмета концесије концесионарима и она садржи фиксне и индексирани компоненте у локалној валути и еуру, уз додатак за затварање трака током периодичног одржавања.
- Пондерисана доступност комбинује домаћа и страна плаћања под претпоставком дугорочне инфлацију валуте.
- Укупна плаћања за доступност = 427 милиона еура током 30 година.

Резиме резултата

Табела 5. Компаратор јавног сектора за ЈПП пројекат изградње аутопута

10% Дисконтна стопа			
Нето садашња вредност (у милионима еура)	Јавни сектор	Понуда-1	Понуда-2
Капитални трошкови	530.1	427.2	484.3
Економски и социјални трошкови кашњења	50.5		
Трошкови развоја		12.5	13.6
Администрација и инспекција	6.1	30.4	26.4
Осигурање	14.8	15.3	15.6
Оперативни трошкови	30.8	49.6	44.7
Периодично одржавање/рехабилитација	34.2	27.6	32.1
ПДВ	3.2	3	3.1
Порез на добит		20.5	21.3
Трошкови финансија		61.2	63.4
Укупно	669.7	647.3	704.5
Вредност за новац		22.4	-34.8

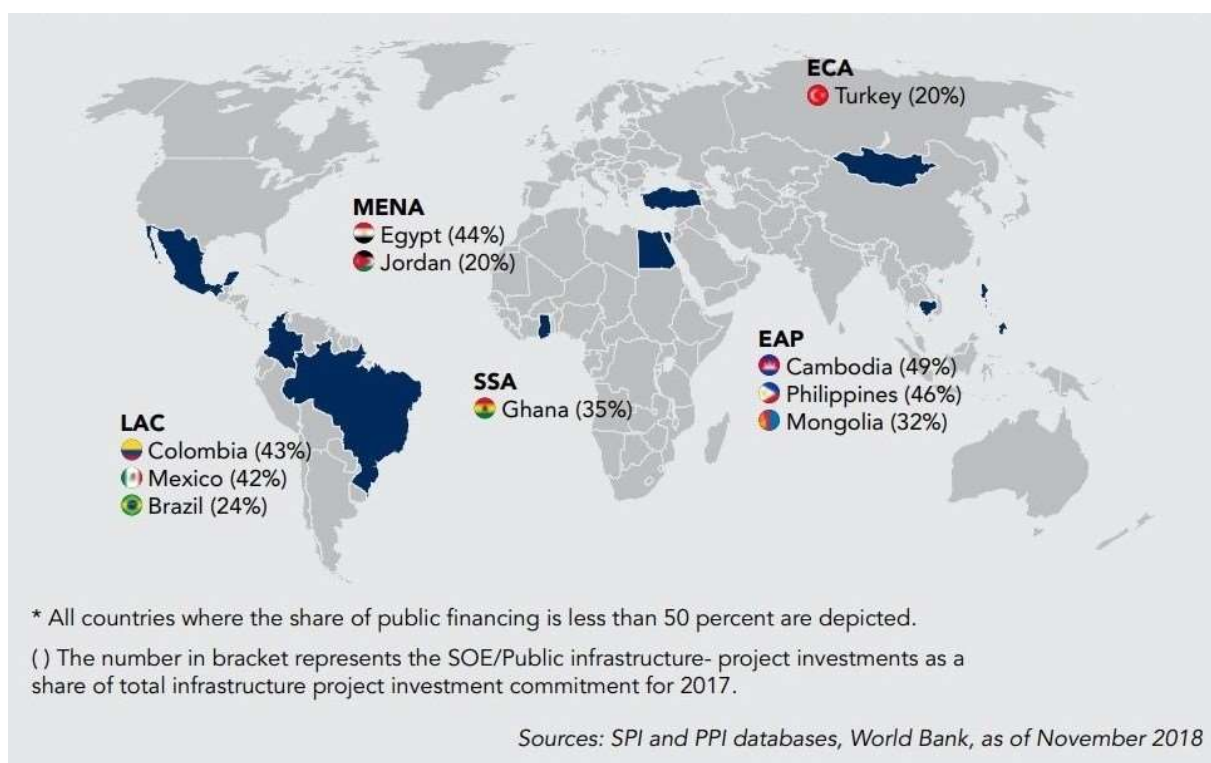
Извор: Прилагођено према Public Sector Comparator for Highway PPP Projects [91]

Закључак

- PSC има за циљ да обезбеди 'поштено' средство за упоређивање ЈПП пројеката у односу на конкурентне понуде преко традиционалних јавних набавки.
- Потребно је проценити и укључити у анализу предности јавног сектора у јавним набавкама и осигурати једнакост конкуренције између јавног сектора и приватног партнера.
- Ризике је потребно алоцирати и вредновати.
- PSC анализа даје индикацију највероватнији исход, а не само средњу вредност.
- Главна корист од ЈПП је постизање додатне вредности кроз бољу изградњу, O&M и поделу ризика.

3. ПРЕГЛЕД ПРЕТХОДНИХ ИСТРАЖИВАЊА

Током последњих 20 година јавно-приватно партнерство постаје све важнија развојна компонента за велики број влада широм света. Велики број јавних инвестиција широм света реализује се уз помоћ приватних финансијских иницијатива, што доводи до смањења удела јавног финансирања, које у појединим земљама износи мање од 50%. (Слика 12) [92].

Слика 12. Земље са уделом јавног финансирања мањим од 50% [92]

Према подацима Светске банке, учешће приватних инвестиција у јавној инфраструктури (енг. *Private Participation in Infrastructure - PPI*) у последњих неколико година бележи стабилан тренд, па је у 2017. години PPI износио 93.3 милијарди долара уз 304 пројекта [93], 2018. године – 90 милијарди долара и 335 пројеката [94], 2019. године – 96.7 милијарди долара и 409 пројеката [95], док је током 2020. године са појавом глобалне пандемије (COVID-19) PPI смањен за 52% у односу на претходну годину, па је износио 45.7 милијарди долара и 252 пројекта [96]. Ипак, упркос глобалној пандемији, инвестиције у другој половини 2020. године порасле су за 15% у односу на прву половину године [97], док велики број земаља широм света и даље бележи значајан удео приватних инвестиција у јавној инфраструктури, нарочито земље у развоју које у последње време доживљавају инфраструктурни процват, попут Египта, Гане, Кине и др. [70], где се више од половине јавних инвестиција реализује уз приватно учешће [92].

Пажљивијом анализом учешћа PPI, може се закључити да је повећање удела приватног финансирања уско повезано са успостављањем снажних јавних политика о ЈПП и институционалном подршком усмереном на промоцију ЈПП (Табела 6).

Табела 6. ЈПП инвестиције изражене кроз БДП проценат и ЈПП регулаторни оквир [92]

2017 УЧЕШЋЕ ИНВЕСТИЦИЈА У БДП РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР ЈПП					
Земља	Учешће инвестиција у БДП	Национални стратешки план промоције ЈПП	Закон о ЈПП	ЈПП водич	Јединица за ЈПП
Бразил	0.4%	Да	Да	Да	Да
Камбоџа	8.9%	Да	Не	Да	Да
Колумбија	0.2%	Да	Да	Да	Да
Египат	2%	Да	Да	Да	Да
Гана	1.8%	Да	Не	Да	Да
Јордан	8.6%	Да	Да	Да	Да
Мексико	1.3%	Да	Да	Да	Не
Монголија	1.5%	Да	Да	Да	Да
Филипини	1.4%	Да	Да	Да	Да
Турска	0.2%	Да	Не	Да	Да

Извор: Прилагођено према

https://PPI.worldbank.org/content/dam/PPI/documents/SPIReport_2017_small_interactive.pdf

Саветодавна служба за јавно-приватну инфраструктуру (енг. *PPIAF*), чија је улога помоћ земљама у развоју у јачању ЈПП политика, прописа и институционалних капацитета, наводи да је за квалитетне, одрживе и добро структуриране ЈПП пројекте веома важно успоставити оквир који укључује [98]:

- Развој јасних политика о ЈПП;
- Успостављање наменских ЈПП јединица;
- Усвајање јасних процедура и дефинисање одговорности за развој и примену ЈПП;
- Успостављање механизма за процену оквира ЈПП;
- Успостављање правних начела за ЈПП кроз закон о ЈПП.

Verhoest и сарадници су кроз истраживање које је обухватило 20 европских земаља разматрали институционалну перспективу владине подршке за ЈПП. У оквиру ове студије Verhoest и сарадници су развили владин индекс подршке за ЈПП (енг. *PPP Governmental Support Index PPP-GSI*) који је покушао да измери „у којој мери националне владе пружају институционални оквир који је или подстицајан или превентиван за увођење и ширење ЈПП у транспортној инфраструктури и другим секторима“ [99].

Као кључне факторе за ефикасно организовање ЈПП Verhoest и сарадници [99] истичу:

- политичку подршку за ЈПП;
- адекватан правни и регулаторни оквир за ЈПП;
- инструменти подршке за ЈПП (ЈПП јединице, процедуре за оцену пројеката и зелене муње, стандардизација инструмената и уговора).

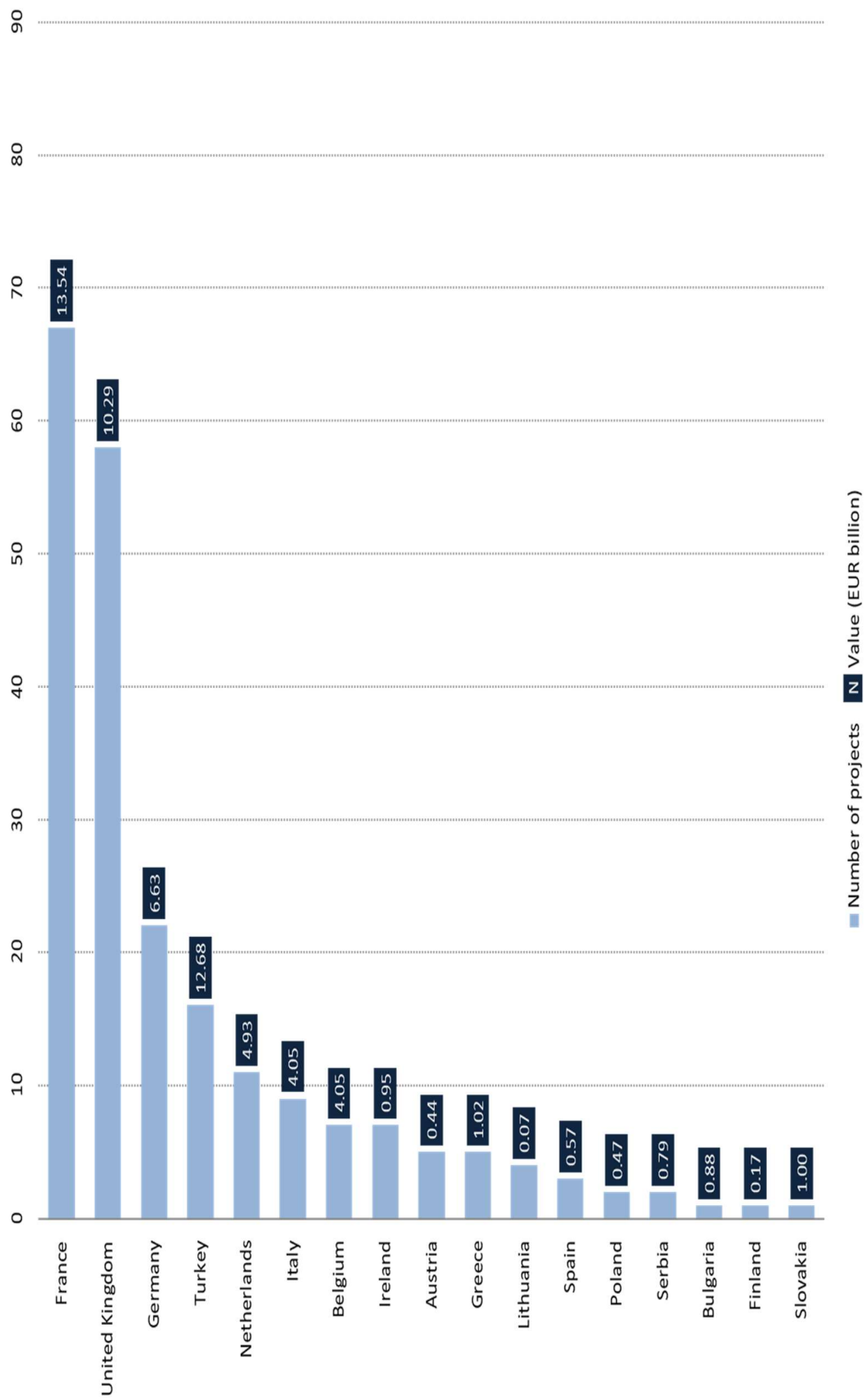
Табела 7 показује индексне оцене за сваку од ове три димензије и за укупни индекс [99].

Табела 7. PPP-GSI индекс за 20 европских земаља

Земља	PPP-GSI димензија			Укупан PPP-GSI скор
	Јавне политике и политичка приврженост	Правни и регулаторни оквир	Подршка ЈПП аранжманима	
АТ Аустрија	1.0	1.8	1.5	1.4
ВЕ Белгија-Фландрија	3.0	1.8	2.8	2.5
СН Швајцарска	2.3	1.8	1.8	2.0
СЗ Чешка Република	1.7	2.3	2.1	2.0
ДК Данска	2.3	1.0	1.8	1.7
ЕЕ Естонија	1.0	1.3	1.3	1.2
FR Француска	1.3	2.8	3.1	2.4
GR Грчка	2.3	2.8	2.3	2.5
IT Италија	2.0	2.3	2.3	2.2
NL Холандија	3.7	1.8	3.3	2.9
PT Португал	2.0	2.8	2.8	2.5
RS Србија	1.3	2.5	2.0	1.9
SI Словенија	1.3	2.3	2.2	1.9
SE Шведска	1.0	1.8	1.2	1.3
UK Велика Британија	3.7	1.8	3.6	3.0
CY Кипар	1.7	2.3	1.8	1.9
FL Финска	1.3	1.8	1.3	1.5
SL Словачка Република	2.0	1.8	1.9	1.9
DE Немачка	3.7	1.8	3.4	2.9
HU Мађарска	1.7	1.8	2.2	1.9

Извор: Прилагођено према How Do Governments Support the Development of Public Private Partnerships? Measuring and Comparing PPP Governmental Support in 20 European Countries, *Transp. Rev.* 35 (2015) 118–139. [99]

Verhoest и сарадници констатују да је највишу вредност за PPP-GSI индекс остварила Велика Британија са оценом 3.0, а затим Холандија, Немачка, Белгија-Фландрија, Грчка и Португал са PPP-GSI индексом између 2.5 и 2.9. Француска, Италија и Чешка имају оцене у распону између 2.0 и 2.4 док су Аустрија, Данска, Естонија, Србија, Словенија, Кипар, Финска, Словачка, Мађарска и Шведска оцењене као развојна ЈПП тржишта са PPP-GSI индексом испод 2.0. Verhoest и сарадници наводе да „владае које су креирале експлицитан политички оквир, програм ЈПП-а и снажно политичко опредељење за ЈПП у већини случајева ће имати и конкретнију институционалну подршку у односу на земље којима недостаје јасна политика и политичко опредељење. Међутим, владе које имају експлицитне политике и политичку приврженост ЈПП-у не морају нужно имати добро разрађен правни оквир, посебно осмишљен за подстицање ЈПП, и обрнуто. Корелација између резултата земаља у погледу политичке димензије с једне стране, и димензије правног оквира је веома слаба, па чак и негативна“ [9].

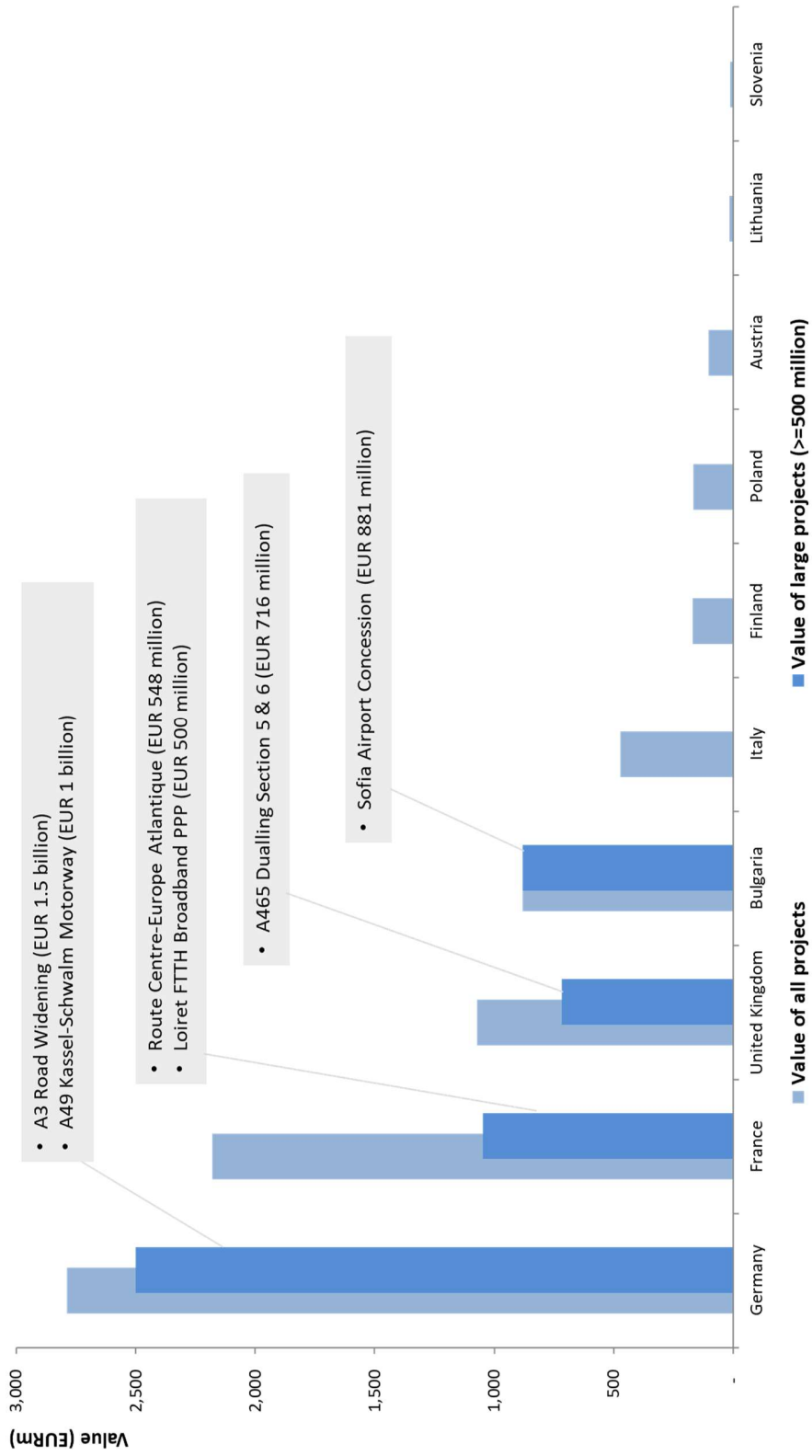
Слика 13. Еволуција европског тржишта ЈПП по земљама (2016-2020) [97]

Према подацима Европског експертског центра за ЈПП (енг. *European PPP Expertise Centre - EPEC*), највећи број ЈПП пројеката (са највећим капиталом) у последњих пет година реализован је у земљама са високим PPP-GSI индексом, што је у корелацији са резултатима студије Verhoest и сарадника (Слика 13).

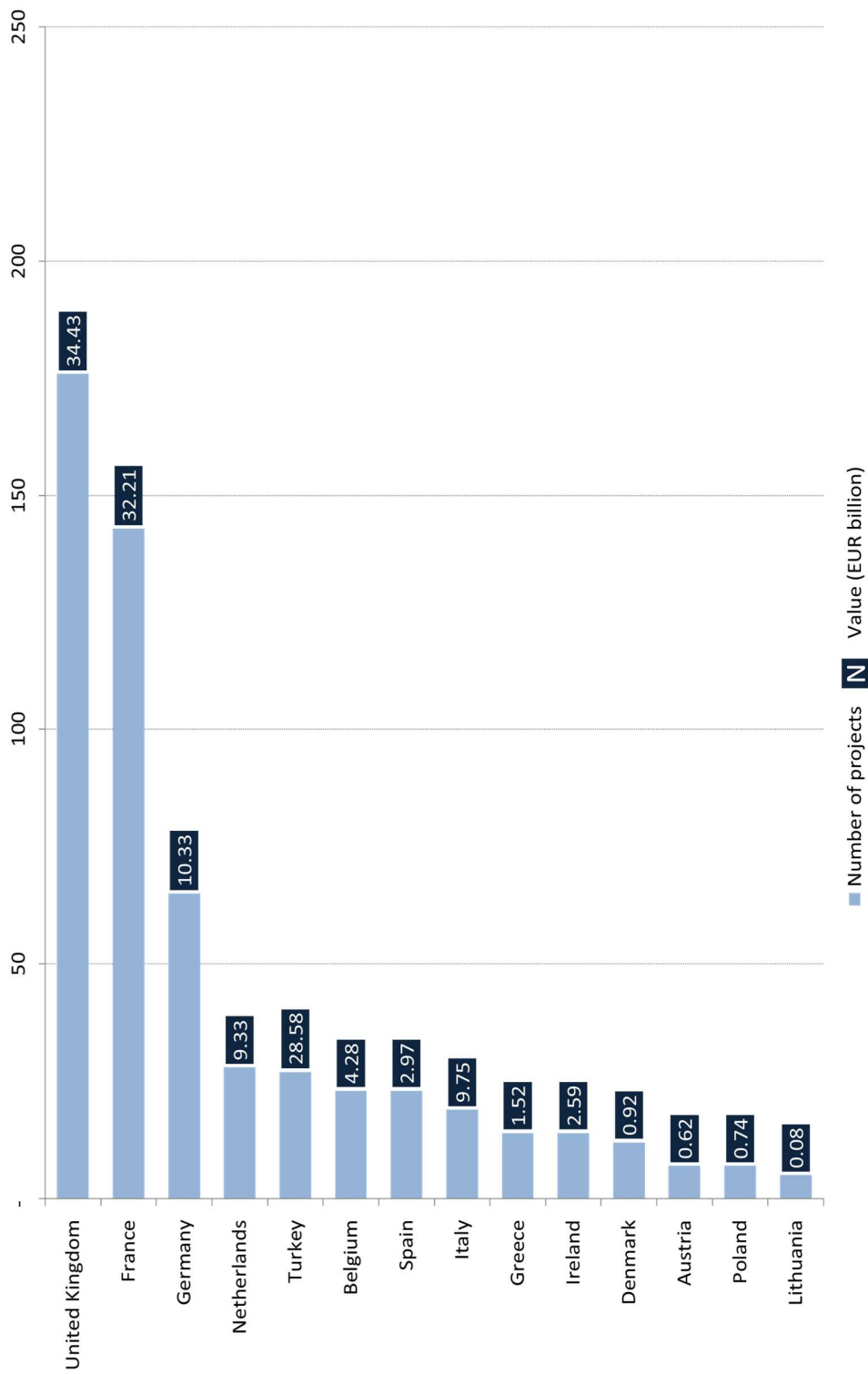
ЕРЕС [97] наводи да су највеће ЈПП трансакције у 2020. години остварене за следеће пројекте (Слика 14):

- A3 Road Widening – (1.5 милијарди еура, Немачка);
- A49 Kassel-Schwalm Motroway – (1 милијарда еура, Немачка);
- Sofia Airport Concession – (881 милион еура, Бугарска);
- A465 Dualling Section 5&6 – (716 милиона еура, Велика Британија);
- Route Centre-Europe Atlantique – (548 милиона еура, Француска);
- Loiret FTTH Broadband PPP – (500 милиона еура, Француска).

Лидерску позицију у области јавно-приватног партнерства према укупном броју и вредности реализованих пројеката у последњих десет година задржала је Велика Британија са преко 150 пројеката у вредности већој од 34 милијарде ЕУР, а прате је Француска, Немачка, Холандија, Турска и други (Слика 15).

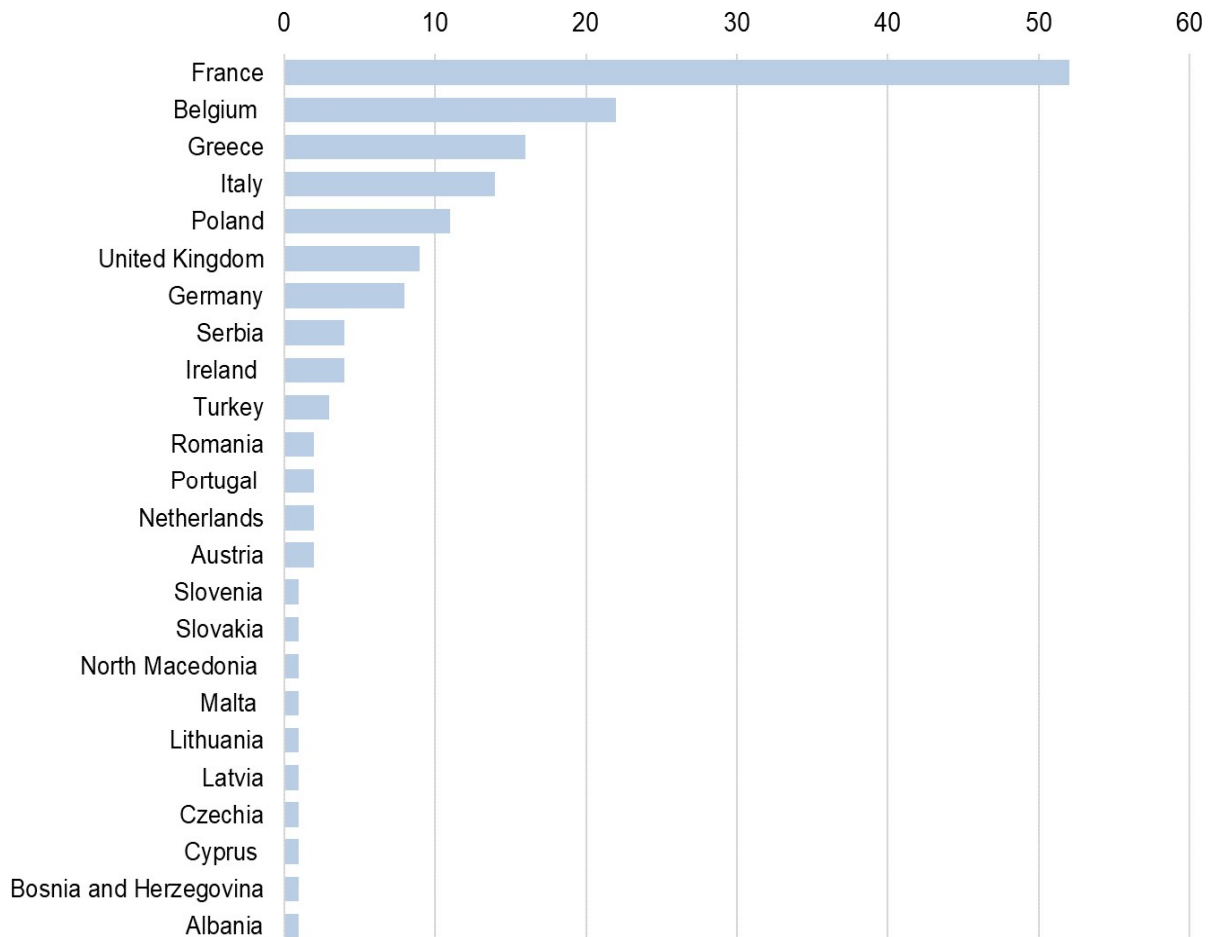

Слика 14. Највећи ЈПП пројекти у 2020. години (преко 500 милиона ЕУР) [97]

Слика 15. Еволуција европског ЈПП тржишта по земљама (2011-2020) [97]

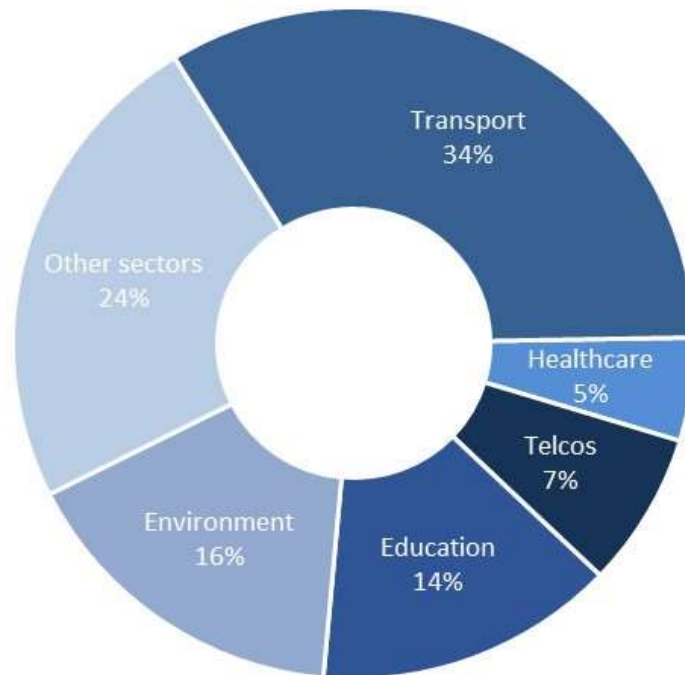
ЕРЕС [80] наводи да је од 1. јануара 2021. године највећи број ЈПП пројеката планиран у Француској - 52, Белгији - 22 и Грчкој - 16, што је такође у корелацији са резултатима студије Verhoest и сарадника (Слика 16).

Слика 16. Број планираних ЈПП пројеката у 2021. години по земљама [97]

Највећи број ЈПП пројеката за 2021. годину планиран је у сектору транспорта (34%) и чини отприлике трећину свих пројеката, а следе га сектор животне средине (16%), сектор образовања (14%) и остали (Слика 17) [97].

Две трећине планираних пројеката у Француској налази се у сектору животне средине и транспорта. Од 18 пројеката заштите животне средине, 14 пројеката се односи на системе даљинског грејања, док од 18 транспортних пројеката, 10 отпада на водени, посебно лучки развој [97].

Слика 17. Процент планираних ЈПП пројеката у 2021. години по земљама [97]

Farquharson и аутори наводе да успостављање ефикасног оквира за ЈПП у развојним ЈПП тржиштима укључује изградњу јаке институционалне платформе, јасно образложење ЈПП политике, потпомогнуто добро осмишљеним правним, регулаторним и инвестиционим оквиром [6]. Приликом постављања темеља за јавно-приватна партнерства у развојним ЈПП тржиштима Farquharson и сарадници истичу да је важно остварити следеће захтеве [6]:

- 1) Успостављање јасног оквира јавне политике, с обзиром да је за приватни сектор важно да разуме покретаче који стоје иза пројеката.
- 2) Успостављање јасног правног и регулаторног оквира, с обзиром да ЈПП у великој мери зависи од уговора који су ефикасни и извршни.
- 3) Осигурање доследности и транспарентности јавне политике и правног оквира, што смањује неизвесност за инвеститоре.
- 4) Употреба правних термина и приступа, тамо где је то могуће, који су познати међународном приватном сектору.
- 5) Израда инвестиционих планова, који ће осигурати политичку подршку на високом нивоу и указати на потенцијални ток будућих пројеката, уз објашњење како се ЈПП пројекти уклапају у контекст националних или регионалних економских планова.
- 6) Избегавање слања 'листе жеља' за неповезане пројекте који нису део кохерентног програма.
- 7) Успостављање јасне мапе процеса за ЈПП, укључујући процесе осигурања квалитета и одобрења.

- 8) Усвајање одговарајућих институционалних решења, на начин који ће владама осигурати функције за ефикасно управљање успешним програмима ЈПП. Приликом успостављања јединице за ЈПП, неопходно је да ова јединица поседује релевантне комерцијалне и правне вештине које ће бити кључни извор подршке креаторима политике и јавним телима која развијају и спонзоришу пројекте. Предузимање ових кључних корака, јавни сектор ће приватном партнеру послати снажну поруку о доследности и веродостојности о надлежности и озбиљности намера.
- 9) Употреба искустава других који су руководили процесом је такође посебно важно, с обзиром да приватни сектор жели да сарађује са јавним службеницима који су већ били у ЈПП процесу.

За велики број земаља у развоју недовољан проток новца (енг. *cash flow*) представља једну од највећих препрека за финансирање великих пројеката јавне инфраструктуре [100]. Лимитирани буџетски капацитети земаља у развоју не могу одговорити захтеву растућих потреба јавне инфраструктуре, па је потребно потражити нове финансијске изворе [101]. Због високе стопе ризика, међународне финансијске институције испред влада транзиционих економија постављају низ ограничења у финансирању пројеката јавне инфраструктурних [101], што је многе земље у развоју подстакло да размисле о пензионим фондовима [102] као једној од алтернатива у финансирању јавне пројеката инфраструктуре. Пензиони фондови се могу користити као извор финансирања инфраструктурних пројеката због њиховог дугорочног профила доспећа, чиме се избегавају чести трошкови реструктурирања [101], па би за земље у транзиционим условима било значајно развијати идеје о укључивању пензионих фондова у пројекте јавно-приватног партнерства.

Твагнø наводи да у широј стручној литератури не постоји општеприхваћена дефиниција ЈПП концепта и да се националне перспективе у развоју ЈПП-а разликују широм света [11]. У настојању да пронађе решења која ће осигурати ефикаснији оквир за примену ЈПП у Данској, Твагнø анализира националне мере подршке за ЈПП у државама чланицама ЕУ и наводи искуства земаља чланица ЕУ, пре свега Француске, Велике Британије и Ирске, те истиче препоруке за данску владу [11]:

1. успостављање средишње јединице за ЈПП;
2. креирање обавезујућег правног акта о ЈПП-у, укључујући дефиницију ЈПП-а; и
3. разматрање промоције ЈПП-а путем економских мера као у Француској и Ирској.

ОЕСД наводи да специфична ЈПП јединица као центар знања о ЈПП умногоме повећава поверење потенцијалних партнера из приватног сектора [103]. Према ОЕСД, ЈПП јединица се може организовати на три начина:

(1) ЈПП јединица може бити смештена унутар регуларне организационе структуре Министарства финансија (попут ЈПП јединица у Великој Британији, Викторији [Аустралија] или Јужној Африци);

(2) ЈПП јединица може бити успостављена као независна засебна државна агенција, која остварује сарадњу са секретаријатом министарства финансија односно са стручним службама повезаних министарстава; и

(3) ЈПП јединица може бити лоцирана у специфичном ресорном министарству које по својим предиспозицијама има капацитет за управљање пројектима јавно-приватног партнерства, као што је нпр. министарство за инфраструктуру и сл. [103].

Стручна литература истиче да јединице за подршку ЈПП имају већи степен слободе у односу на политичке утицаје [104], те представљају погодан облик институционалног успостављања и подршке покретању и управљању ЈПП у транзиционим економијама, нарочито ако се узме у обзир да земље у развоју често карактеришу нестабилне политичке околности. Политички ризици представљају један од кључних изазова са којима се актери јавно-приватног партнерства суочавају у покретању и управљању ЈПП пројектима.

Sachs, Tiong и Wang су идентификовали шест категорија политичког ризика у 14 азијских земаља кроз истраживање политичких ризика [105]:

- неконвертибилност валута и ограничење трансфера;
- експропријација;
- раскид уговора;
- политичко насиље;
- правни, регулаторни и бирократски ризици;
- невладини акциони ризици.

Најмање три од шест политичких ризика могу се приметити у Босни и Херцеговини, а доминантан ризик је (1) политичко насиље које користе главни политички актери у Босни и Херцеговини, а које земљу држи на ивици напетости, тескобе и сукоба; (2) даље имамо правне, регулаторне и бирократске ризике који спречавају провођење закона, корупцију, транспарентност, издавање одобрења и пристанка итд.; и (3) трећа група ризика које можемо пронаћи у Босни и Херцеговини је група такозваних невладиних ризика који укључују верски фундаментализам, етничке напетости, интервенције Европске уније, и др. У односу на Босну и Херцеговину, Република Србија је у нешто мањој мери погођена овим ризицима, међутим и овде можемо пронаћи правне, регулаторне и бирократске ризике који у значајној мери успоравају ЈПП процесе у земљи.

Sachs, Tiong и Wang сугеришу да је кључ успешне примене ЈПП у земљама у развоју стабилно правно и политичко окружење са поузданим владиним окружењем које омогућавају фер и уравнотежено партнерство јавног и приватног сектора са реалним очекивањима и оптималном поделом ризика у процесу ЈПП [105].

У протекле две деценије, Велика Британија је кроз приватну финансијску иницијативу (PFI и PFI 2) постигла изузетну сарадњу са приватним сектором и запажене резултате у реализацији јавних инвестиција. Како би истражили разлоге за успех PFI програма у Великој Британији, Akintoye и сарадници су спровели емпиријску студију у којој су идентификовали 18 потенцијалних критичних фактора успеха (енг. *Critical Success Factors - CSFs*) у изградњи јавне инфраструктуре кроз ЈПП/PFI пројекте. У истраживању је коришћена факторска анализа која је, применом метода главне компоненте и Varimax метода, издвојила три критична фактора успеха [106]:

- (1) јак и добар приватни конзорцијум;
- (2) одговарајућа расподела ризика; и
- (3) доступно финансијско тржиште.

Rockart описује CSFs као „неколико кључних подручја активности у којима су повољни резултати апсолутно неопходни како би менаџер постигао своје циљеве” [10]. Према Liu и осталима, током еволуције ЈПП, одређени број истраживача је користио концепт CSF како би побољшао разумевање и најбоље могућности одрживог спровођења политике ЈПП и развоју јавне инфраструктуре [107][108]. Табела 8 приказује ставове аутора о критичним факторима успеха за ЈПП, према хронолошком редоследу [108].

Табела 8. Преглед претходних истраживања аутора о критичним факторима успеха за ЈПП према хронолошком редоследу

Аутори	Критички фактори успеха за ЈПП
Tiong и остали (1992)	Предузетништво, изабрати прави пројекат, јак тим деоничара, креативно техничко решење, конкурентан финансијски предлог и посебне одлике понуде.
Tiong (1996)	Предузетништво и лидерство, исправна идентификација пројекта, снага конзорцијума, предност техничког решења, диференцијација финансијског пакета и диференцијација у гаранцијама.
Qiao и остали (2001)	Одговарајућа идентификација пројекта, стабилна политичка и економска ситуација, атрактиван финансијски пакет, прихватљиви нивои путарине/тарифе, разумна расподела ризика, избор одговарајућих подизвођача, контрола управљања и пренос технологије.
Jefferies и остали (2002)	Утицај на околину, процес одобравања, техничка иновација/сложеност, развијен правни/економски оквир, политичка стабилност/подршка, одабир правог пројекта, постојећи стратешки савез, управљање ресурсима/способност ресурса, поверење, подршка заједнице, студија изводљивости, трансфер технологије, финансијска моћ, компатибилност/комплементарне вештине и структура конзорцијума.
Jamali (2004)	Транспарентан и здрав регулаторни оквир, ефикасно планирање, одговарајући избор концесионара, зависност од ресурса, симетрија посвећености, симетрија заједничких циљева, интензивна комуникација, усклађивање способности кооперативног учења, конвергентна радна култура, компатибилност, способност, посвећеност, контрола, техничка подршка, однос поверења између заинтересованих страна и ефикасно преговарање.
Dixon и остали (2005)	Робустан пословни случај, добро састављена спецификација резултата, ефикасне консултације са крајњим корисницима, уравнотежен систем мерења перформанси, посвећеност и адекватни ресурси за пројекте од стране надлежних органа, ефективни преговори са финансијерима у раној фази, добра комуникација између јавног клијента и предузећа за посебне намене (ДПН), те добро управљање пројектом и одговарајући састав пројектног тима.
Li и остали (2005)	Транспарентност процеса набавке, конкурентан процес набавке, добро управљање, добро организована и посвећена јавна агенција, друштвена подршка, подељена

	овлашћења између јавног и приватног сектора, детаљна и реална процена трошкова и користи, техничка изводљивост пројекта, одговарајућа алокација ризика и подела ризика, посвећеност/одговорност јавног/приватног сектора, јак и добар приватни конзорцијум, повољан правни оквир, учешће владе кроз давање гаранција, вишекорисни циљеви, политичка подршка, стабилни макроекономски услови, здрава економска политика и доступно финансијско тржиште.
Zhang (2005)	Повољно инвестиционо окружење, економска одрживост, поуздан концесионарски конзорцијум са јаком техничком снагом, здрав финансијски пакет и одговарајућа расподела ризика путем поузданих уговорних аранжмана.
Jefferies (2006)	Процес одобравања, преговори, сажетак/резултати клијента, карактеристике понуде, диверзификација пословања, одрживост пословања, конкуренција, утицај на животну средину, иновација/сложеност, политичка стабилност/подршка, постојећи савези, организациони ресурси, поверење, подршка заједнице, изводљивост, кредитни рејтинг инвеститора, тимски рад, структура конзорцијума, постојећа инфраструктура, јавно финансирање, испорука средстава, раст инвестиција и идентификација пројекта.
Abdel Azziz (2007)	Доступност правног оквира ЈПП-а и јединица за имплементацију, перцепција приватних финансијских циљева, перцепција последица алокације ризика, перцепција циљева вредности за новац, транспарентност процеса ЈПП-а, стандардизација поступка и кориштење спецификације учинка.
Jacobson и Choi (2008)	Обједињујућа специфична визија, посвећеност, отворена комуникација и поверење, спремност на компромис/сарадњу, поштовање, помоћ заједници на терену, политичка подршка, стручни савет и преглед, свест о ризику и јасне улоге и одговорности.
Chan и остали (2010)	Стабилно макроекономско окружење, подељена одговорност између јавног и приватног сектора, транспарентан и ефикасан процес набавке, стабилно политичко и друштвено окружење и разумна контрола владе.
Meng и остали (2011)	Профитабилност пројекта, квалитет средстава, праведна расподела ризика, конкурентни тендери, интерна координација унутар владе, запошљавање професионалних саветника, корпоративно управљање и владин надзор.
Hwang и остали (2013)	Добро организована јавна агенција, одговарајућа расподела ризика и дељење, јак приватни конзорцијум, транспарентност у процесу набавке, јасно дефинисане одговорности и улоге, појашњење уговорне документације, повољан правни оквир и подељена овлашћења између јавног и приватног сектора.
Ng и остали (2012)	Техничка подршка и иновације, стабилно и повољно економско окружење, здрав финансијски пакет, повољно друштвено окружење, подршка политичког и правног оквира и подршка пројектном тиму и активностима менаџмента.

Извор: прилагођено према Life Cycle Critical Success Factors for Public-Private Partnership Infrastructure Projects. *Journal of Management in Engineering*, 2014. Volume 31, Issue 5. [108]

Током последњих неколико деценија велики број студија о ЈПП широм света ставио је у фокус разумевање CSF у контексту ефикасног усвајања и примене ЈПП концепта. Osei-Kiei и Chan су истраживали CSF на основу релевантних академских часописа објављених између 1990. и 2013. године који су проучавали ово подручје. Студија коју су провели ови аутори је показала да су доминантни CSF укључују: оптималну поделу ризика, јак приватни конзорцијум, транспарентну политичку подршку, подршку локалне заједнице/јавности и транспарентност јавних набавки. Ово истраживање је открило да су између 1990. и 2000. године објављене само три публикације о CSF, указујући на чињеницу да је концепт ЈПП у овим годинама још увек био у повоју, те да је мали број земаља у овом времену покренуо тек неколико пројеката по моделу јавно-приватног партнерства [107][109]. Међутим, од 2001. до 2013. године, објављено је 24 рада о CSF, што представља показатељ раста и сазревања ЈПП тржишта између ових година. Osei-Kiei и Chan су кроз ово истраживање приметили да Хонг Конг има највећи број истраживача који су допринели разумевању CSF од 1990. године, а прате их колеге из Велике Британије, Аустралије, Сингапура, Кине и САД. С друге стране, истраживања и публикације о CSF у земљама у развоју су на изузетно ниском нивоу, што сугерише да ЈПП још увек није довољно истражен у овим регионима.

Wang и сарадници наводе да, упркос томе што је ЈПП током последњих година један од популарнијих начина у изградњи јавне инфраструктуре широм света, у поређењу са развијеним земљама, већина земаља у развоју нема значајније успехе у примени ЈПП модела [110]. Ови аутори тврде да расподела ризика и управљачко окружење (нпр. опсег учешћа јавности, ниво политичке стабилности, квалитет јавних услуга, способност прописа, поштивање закона и опсег корупције) могу бити важни фактори за ЈПП [110]. Приватни партнери сматрају да ће већи степен контроле јавног сектора над процесом управљања (контрола корупције, ефикасност владе, контрола квалитета и владавина закона) смањити негативан утицај ризика који је приватни партнер преузео на себе у реализацији инвестиције. У односу на развијене земље, транзиционе економије могу имати више потешкоћа у привлачењу ЈПП инвестиција, с обзиром да приватни партнери морају преузети већи степен ризика, нарочито у земљама у развоју са лошим управљачким окружењем [110]. Већина литературе је фокусирана на истраживање развоја ЈПП-а кроз расподелу ризика или управљање, међутим при томе је занемарена интеракција између ова два подручја, с обзиром да се тек неколико студија бавило реализацијом између ове две теме. На пример, Персосо (2014) је анализирао квалитет управљања јавних институција у односу на учешће приватног сектора у улагањима у јавну транспорту инфраструктуру, где је дошао до резултата да је за оптималну расподелу ризика веома важно добро управљање, с обзиром да „боље управљачко окружење позитивно утиче на расподелу ризика према приватним партнерима" [110][111]. Персосо тврди да је већи степен учешћа приватног капитала у ЈПП пројектима уско повезан са квалитетнијим институционалним капацитетима јавног сектора, који укључује нижи степен корупције, виши ниво грађанских слобода и бољи регулаторни оквир [111].

Deloitte наводи да постоји велики број фактора који могу имати утицаја на развој ЈПП, укључујући локалну географију, политичку климу, софистицираност тржишта капитала, и друге детерминанте које покрећу стварања партнерства. Земље у почетним фазама усвајања ЈПП концепта би требале искористити прилику за учење од земаља у напреднијим фазама примене јавно-приватног партнерства, преузимајући искуства Велике Британије у реализацији ЈПП пројеката за школе, болнице и одбрамбени систем, искуства Аустралије и Ирске у изградњи саобраћајне инфраструктуре и искуства Холандије у ЈПП пројектима социјалног становање и урбане изградње [109]. Уважавајући специфичности сваког ЈПП тржишта засебно, могуће је разликовати три различите фазе зрелости ЈПП система у свету [109]. Први ниво усвајања ЈПП претпоставља успостављање политичког, законодавног и правног оквира, те стицање неопходних искустава у имплементацији мањег броја једноставних ЈПП пројеката који ће послужити за унапређење и развој ЈПП тржишта. У другом нивоу развоја ЈПП система активности су фокусиране на успостављање централне ЈПП јединице или агенције за вођење пројеката (центра знања), покретање активности развоја нових модела, ширење и јачање ЈПП тржишта, коришћење нових извора средстава за тржишта капитала, иновације, усмеравање добити од ЈПП на нове пројекте. Трећи ниво зрелости ЈПП система је најсофистициранији ниво и он подразумева да јавни и приватни сектор већ поседују богато искуство у овом процесу, да је до сада реализован велики број ЈПП пројеката, да је остварена значајна добит, те да је фокус усмерен према развоју нових иновативних хибридних модела који користе флексибилније приступе у дефинисању улоге јавног и приватног сектора. Трећи ниво карактерише употреба софистициранијих модела поделе ризика, већи фокус на укупни животни век пројекта, инволвирање капитала из пензионих фондова, трансфер знања од приватног партнера према јавном сектору и организационе промене у владама које ће подржати веће коришћење ЈПП [109].

Chan и сарадници су кључне факторе успеха ЈПП класификовали у седам група [112]:

- (1) правична расподела ризика;
- (2) јак приватни сектор;
- (3) разумна владина контрола;
- (4) транспарентан и ефикасан поступак набавке;
- (5) економски одрживост пројекта;
- (6) одговарајући правни оквир и стабилно политичко окружење; и
- (7) доступно финансијско тржиште.

На основу детаљне анализе ЈПП у Великој Британији и Британској Колумбији (Канада), Aziz наводи да је могуће идентификовати два општа приступа која владе користе у примени јавно-приватних партнерстава [68]. Први приступ је заснован на финансијама, чији је циљ коришћење приватног финансирања у задовољењу инфраструктурних потреба. У овом случају финансирање пројеката ослања се на корисничке накнаде и потражњу. Први појавни облици ЈПП били су претежно засновани на финансијама и укључивали су моделе: (1) BOT (енг. *Build-Operate-Transfer*); (2) BTO (енг. *Build-Transfer-Operate*); и (3) BOO (енг. *Build-Own-Operate*) [68].

Други приступ владе заснован је на услугама. Према овом приступу, циљ је употреба вештина, иновација и управљања од стране приватног сектора за оптимизацију времена и трошковне ефикасности у пружању услуга. Примере оваквог приступа можемо пронаћи у Великој Британији и Британској Колумбији, где проналазимо ЈПП пројекте реализоване по DBFO моделу који укључује дизајн, изградњу, финансирање и одржавање, који се углавном финансирају из владиних извора, са или без корисничких накнада, уз кориштење експертизе приватног партнера (најчешће у области транспорта) [68].

Иако је велики број влада током времена показао значајно интересовање за ЈПП, систем управљања процесом ЈПП суочавао се са великим бројем препрека у својој примени. У истраживању које је спроведено у Кини, Великој Британији и другим земљама, Zhang [113] је идентификовао опште препреке за ЈПП, које укључују:

- социјални, политички и правни ризик;
- неповољне економске и комерцијалне услове;
- неефикасан оквир јавних набавки;
- недостатак зрелих техника финансијског инжењеринга;
- проблеме у вези са јавним сектором; и
- проблеме везане за приватног партнера.

Током последњих година, део стручне литературе је темељно разматрао унутрашње процесе ЈПП са аспекта управљања људским ресурсима и њихов утицај на перформансе ЈПП [114]. Global Infrastructure Hub истиче да је квалитет тржишта радне снаге пресудан за успех ЈПП и закључује да, иако се можда чини да тржишта у развоју имају вишак понуде радне снаге, образовану и квалитетну радну снагу је веома тешко пронаћи и задржати [115]. Неколико студија у овој области [114][116][117] наглашава важност развоја људских ресурса у контексту преузимања одговорности, креирања стратегије комуникација и дефинисања јасних улога и одговорности између партнера у ЈПП пројекту [118]. Стручна литература сматра да је обука важан индикатор који утиче на ефикасност процеса ЈПП [118], те да представници институција јавног и приватног сектора треба да прођу обуку како би стекли нова знања и побољшали индивидуалне и организационе перформансе [119][120].

На основу прегледа доступне литературе и презентације владајућих ставова у овој области, фокус овог истраживања је усмерен на идентификовање кључних фактора који утичу на успостављање одрживог оквира за ЈПП у развојним ЈПП тржиштима транзиционих економија. Босна и Херцеговина и Република Србија су земље које пролазе кроз фазу транзиције и реформи у готово свим областима друштвеног живота, те у политичком, економском и социјалном контексту представљају релевантан основни скуп на којем се темељи ово емпиријско истраживање. Ова студија ће покушати да одговори на потребу стварања нових одрживих решења и нових знања која ће осигурати оквир за ефикаснију примену јавно-приватних партнерстава у земљама у транзиционим условима и обезбедити замајац који ће ослободити потенцијал за економски раст и развој земаља у транзиционим условима.

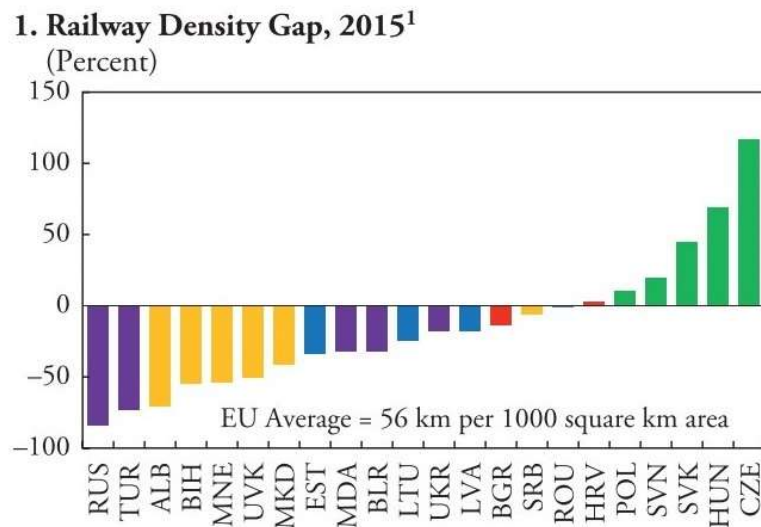
4. СТАЊЕ У ОБЛАСТИ ЈАВНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ

Савремени глобализацијски токови током 1990-их и почетком XXI века покренули су процесе транзиције у великом броју постсоцијалистичких земаља централне и југоисточне Европе, Африке, Азије и латинске Америке, који је укључивао прелазак из једног у други друштвени и политички систем, промену власничке структуре јавне имовине и реформе у свим областима друштвеног и привредног живота. Период транзиције праћен турбулентним политичким дешавањима, падом производње и потрошње, растом незапослености, великим класним раслојавањем друштва, те неуспешним приватизацијама довео је до драматичног раста корупције, смањења директних страних инвестиција, девастирања привреде и пада животног стандарда грађана. Посебно велике друштвене тензије подстакнуте нарушивањем начела социјалне правде између нагло обогате мањине и преко ноћи осиромашене већине довеле су до великог броја криминалних појава у процесу приватизације, велике пљачке друштвеног богатства и појаве новог друштвеног слоја, тзв. 'тајкуна' [121].

У првим годинама током транзиције, већина транзиционих земаља (са изузетком Пољске) бележила је негативне стопе раста БДП [121], што је уз смањење обима директних страних инвестиција значајно успоравало привредни развој. Ове околности су допринеле да велики број земаља у транзиционим условима има недовољно развијене капацитете транспортне, електроенергетске и телекомуникационе мреже, скупу администрацију, треме бирократске процесе и процедуре, високу цену воде и комуналних услуга, девастирану комуналну инфраструктуру, дивље депоније, дострајале школе, болнице, затворе и друге објекте јавне намене. Global Infrastructure Hub наводи да земље у транзиционим условима акумулирају скоро две трећине инвестиционих потреба у свету [115]. Раскорак у области јавне инфраструктуре између земаља у транзицији и развијених економија приметан је чак и у сектору енергетике, области где већина транзиционих земаља традиционално добро стоји, па нпр. производња електричне енергије по глави становника у Босни и Херцеговини износи скромних 60% у односу на просек Европске уније [122]. Највећи дефицит у области јавне инфраструктуре може се пронаћи у области саобраћајне инфраструктуре, што је последица финансијских ограничења у издвајањима за изградњу и одржавање, ненаменског трошења јавних средстава, политичког утицаја и корупције. Док постојећа јавна инфраструктура пропада због недостатка одржавања, потражња за услугама наставља да расте [123]. У ситуацији када јавне потребе све више превазилазе фискалне оквире земаља у развоју, многе владе покушавају потражити помоћ од Европске уније, САД, Јапана и других мултилатералних кредитора, попут Европске банке за обнову и развој, Светске банке, Међународног монетарног фонда, Светске трговинске организације и др. [124]. Ипак, основна идеја међународне помоћи јесте смањење сиромаштва и задовољење краткорочних буџетских потреба, па се земље у развоју дугорочно не могу ослонити на инострану помоћ, кредитна средства и донације као на средство развоја и економског раста [125][126]. Бројни докази сугеришу да помоћ у облику донација и краткорочних повољних кредита у просеку нема утицаја на економски раст, те да међународна помоћ има смисла само ако земља прималац спроводи здраву економску политику са добрим фискалним, монетарним и трговинским политикама, али има мали ефекат у присуству лоших политика [126].

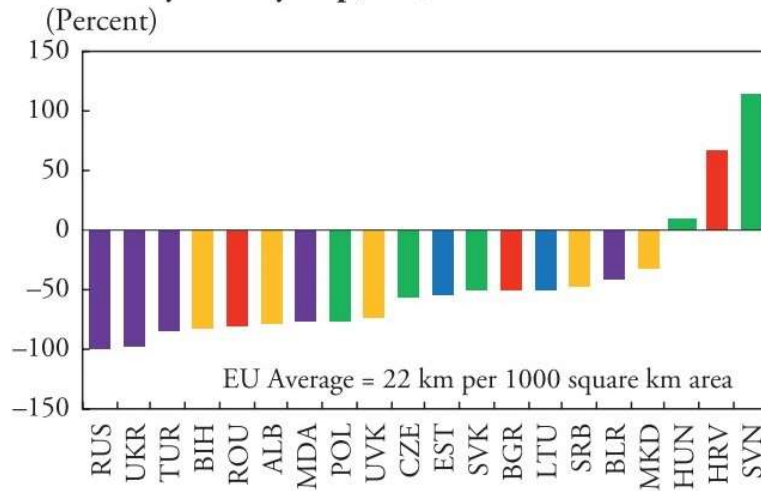
Још током 1970-их година тадашња Југославија је покушала смањити јаз у развоју јавне инфраструктуре у својим републикама усвајањем вишегодишњег плана јавних улагања, који се заснивао на вањском задуживању, међутим амбициозан програм улагања довео је до прекомерне акумулације спољног дуга и исцрпљивања девизних резерви [127], па је дефицит јавне инфраструктуре остао у наслеђе земљама које су настале распадом СФРЈ. Међународни монетарни фонд наводи да, у поређењу са просеком земаља Европске уније, земље у транзицији укључујући Босну и Херцеговину и Републику Србију показују ниску густину железница, путева и аутопутева, слаб капацитет и искоришћеност аеродрома, слабе инсталиране капацитете за производњу електричне енергије, ретке широкопојасне интернет везе, док телефонска повезаност представља мањи проблем [127].

Слике 18-23 приказују статус јавне инфраструктуре у земљама у транзицији укључујући Босну и Херцеговину и Републику Србију, у односу на просек земаља Европске уније [127].

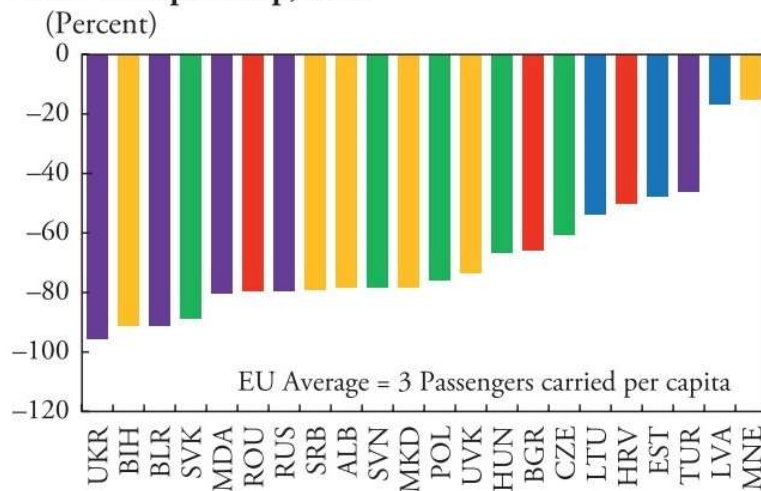
Слика 18. Геп у густини железнице у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

2. Motorway Density Gap, 2015¹

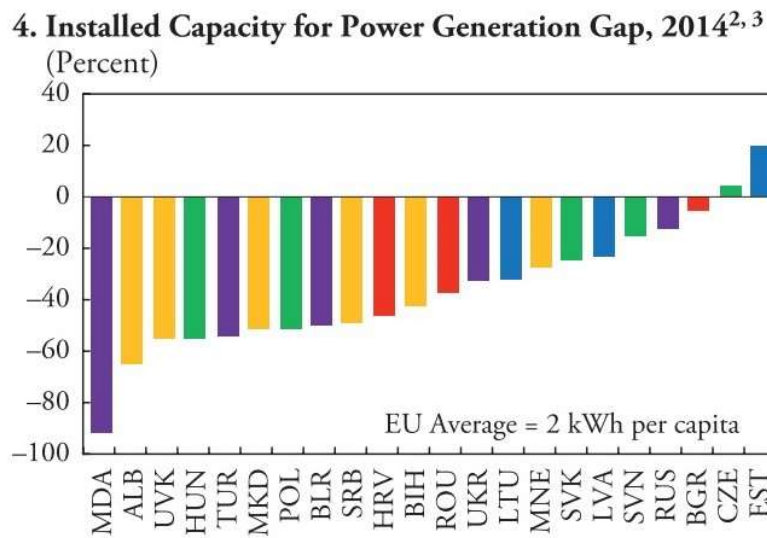

Слика 19. Гап у густини аутопутева у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

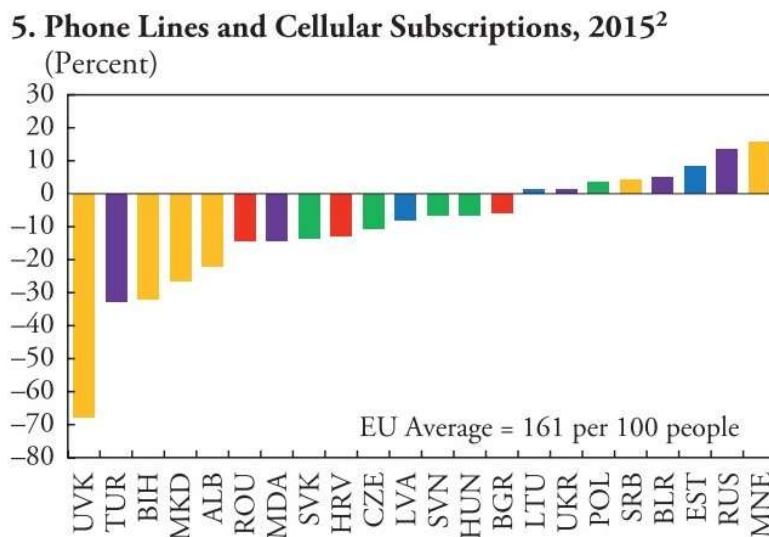
3. Air Transport Gap, 2015²

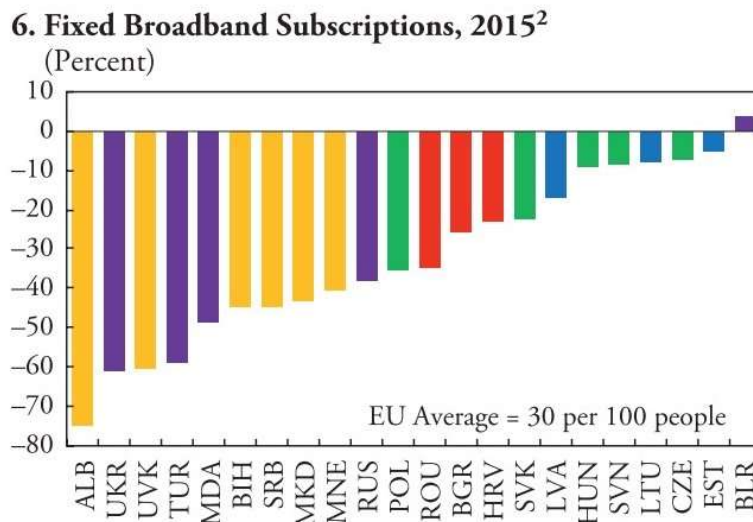
Слика 20. Гап у густини авиообраћаја у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

Слика 21. Геп у инсталираним капацитетима за производњу електричне енергије у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

Слика 22. Геп у телефонским линијама и претплати на мобилне уређаје у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

Слика 23. Гап у претплати фиксних телефонских линија у земљама у транзиционим условима у односу на просек земаља Европске уније [127]

Слике 24-25 приказују гап у јавној инфраструктури према секторима и регионима у земљама у транзиционим условима у односу на развијене земље западне Европе [127].

Напомена:

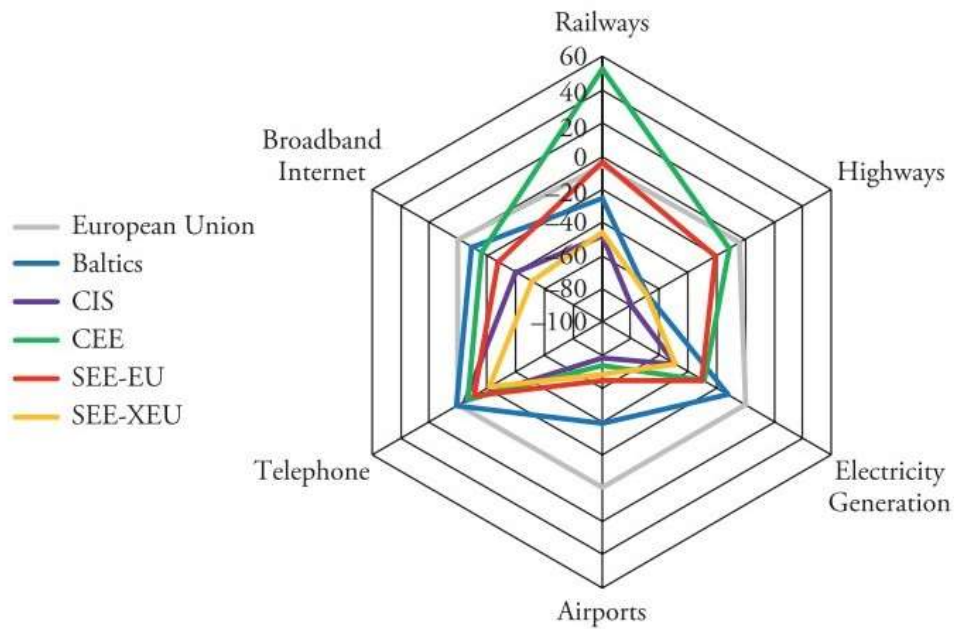
Извор (Слике 18-23) [127]: WDI база података; International Road Federation; Eurostat; EIA; и калкулације особља IMF.

¹ Гап се израчунава у односу на просек ЕУ према густини насељености.

² Гап се израчунава у односу на просек земаља ЕУ.

³ Најновији доступни подаци о инсталираном капацитету за производњу електричне енергије су за 2014. годину.

Regional Peers: Infrastructure Gaps, 2015 (Percent)

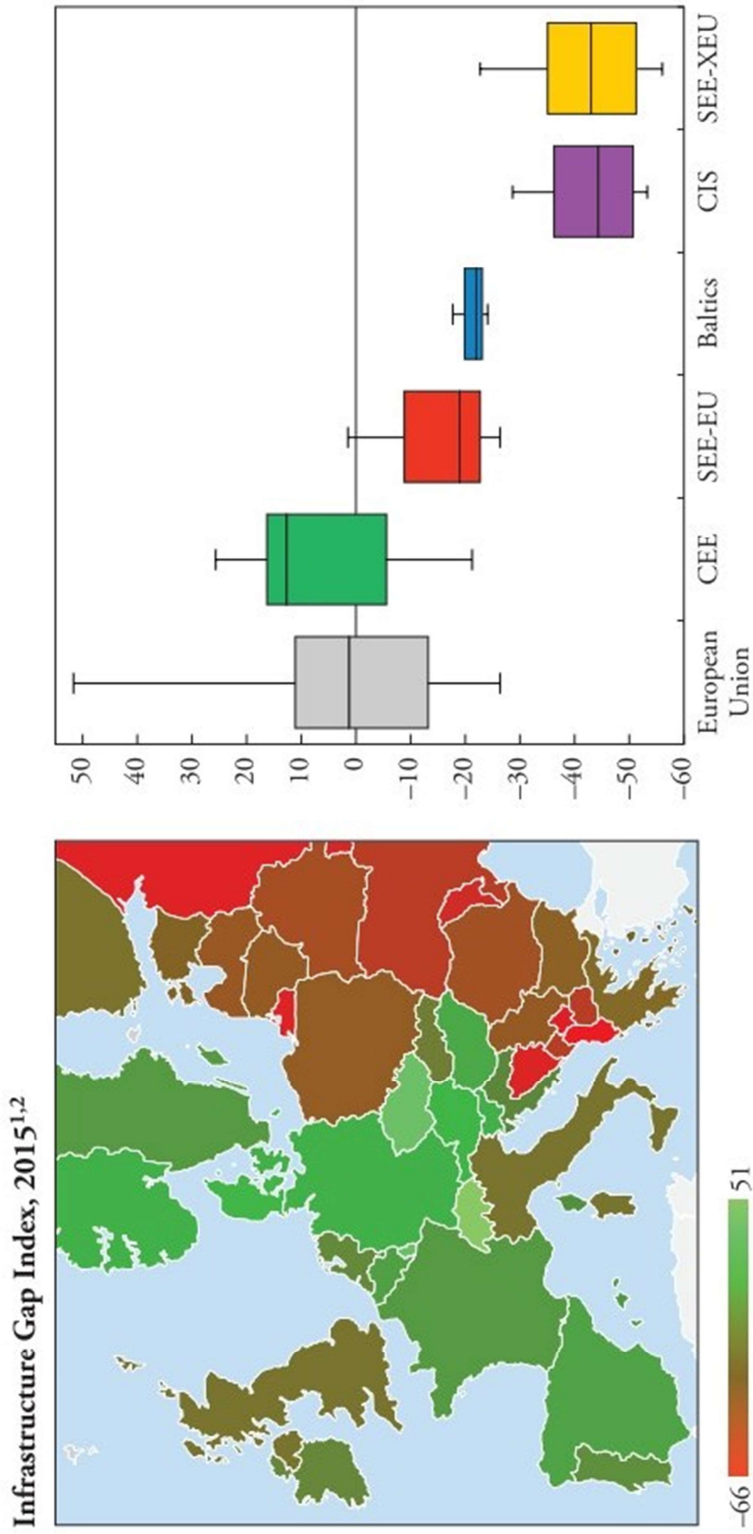
Sources: WDI database; EIA; IRF; Eurostat; and IMF staff calculations.

Note: Electricity generation data are for 2014. CEE = Central Eastern Europe;

CIS = Commonwealth of Independent States; SEE-EU = Southeast Europe EU members;

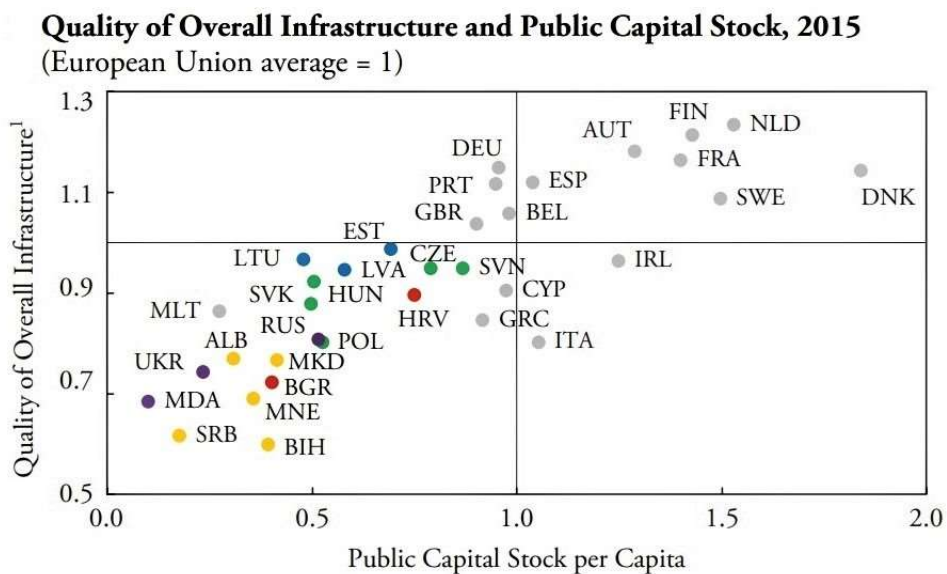
SEE-XEU = Southeast Europe non-EU members.

Слика 24. Ган у јавној инфраструктури по секторима и регионима [127]

Слика 25. Геп у у јавној инфраструктури у земљама у транзицији у односу на развијене земље западне Европе [127]

Центар за стратешке и међународне студије (енг. *Center for Strategic and International Studies - CSIS*) наводи да квалитетна јавна инфраструктура има директан позитиван утицај, који укључује већу ефикасност, повећану сигурност, мањи негативан утицај на животну средину, те ефикаснију испоруку јавних добара и услуга [128]. „Глобална потражња за јавном инфраструктуром процењује се на приближно 3.7 милијарди долара годишње, при чему је већина ове потражње генерисана у земљама у развоју. С обзиром да земље у развоју и даље доживљавају раст становништва, брзу урбанизацију и економску и индустријску експанзију, потреба за ефикасном инфраструктуром високе вредности остаје акутна.“ [128]. Како би се превазишао гап између растућих потреба за јавном инфраструктуром и ограничених буџетских капацитета, концепт јавно-приватног партнерства је почео да „привлачи ширу глобалну подршку“ [128] земаља у развоју како би се, кроз приватну експертизу и капитал, обезбедио нови приступ јавној инфраструктури. Извештај из 2016. и 2017. године о глобалној конкурентности у 138 земаља наводи да транзиционе земље Западног Балкана у просеку заузимају 85. позицију у области инфраструктуре, 58. место у области здравства и 69. место у области основног и високог образовања [127]. Анализирајући различите инфраструктурне параметре, Слике 26-28 показују низак ниво развијености јавне инфраструктуре и јавног капитала у земљама у транзиционим условима, укључујући Босну и Херцеговину и Републику Србију.

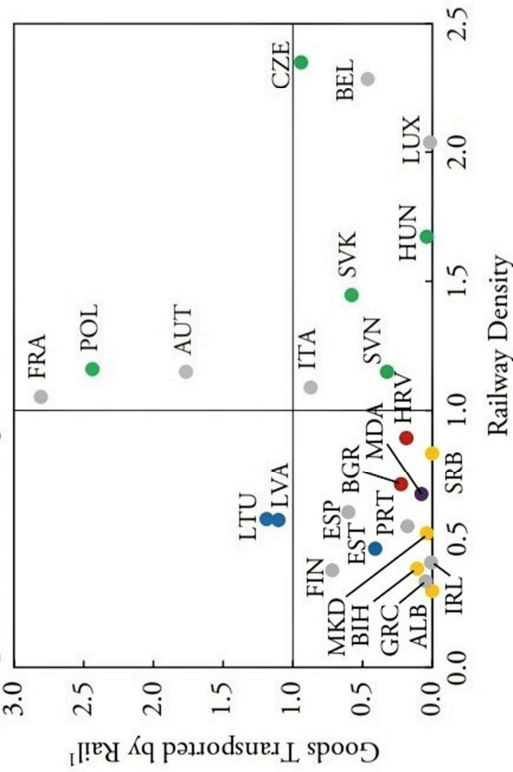
Sources: WDI database; IMF, FAD database; and IMF staff calculations.

¹WEF measures the quality based on surveys. Kosovo is not covered by the survey.

Слика 26. Квалитет укупне јавне инфраструктуре и јавног капитала [127]

Rail Freight Efficiency and Railway Density, 2015

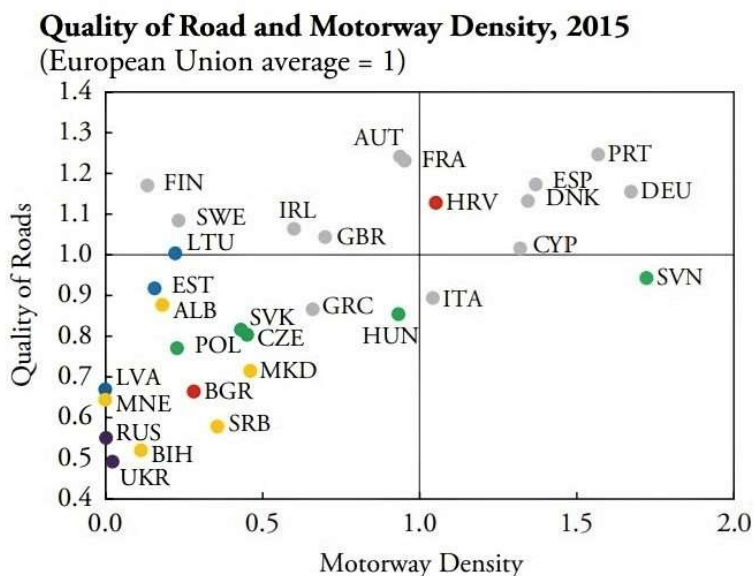
(European Union average = 1)

Sources: International Road Federation; WDI database; and IMF staff calculations.

¹Goods transported by railway are the volume of goods transported by railway, measured in metric tons times kilometers traveled.

Слика 27. Ефикасност железничког терета и густина железнице [127]

Слика 28. Квалитет мреже путева и густина аутопутева [127]

„Да би нека земља била конкурентна, потребни су јој путеви и аеродроми како би се обезбедио приступ тржишту, извори енергије за напајање домова и предузећа, те поуздана вода за стварање продуктивности. Боља јавна инфраструктура доноси обилне користи за економију, животну средину и друштвени напредак, откључавајући раст и стварајући економске и социјалне користи и напредак. Инфраструктурни пројекти су извор великог запошљавања, катализују локални економски раст, развијају вештине на свим нивоима радне снаге, што онда представља основу за развој нових производа и услуга, отварање приступа новим тржиштима и смањење отпада и утицаја на животну средину.“ [129] Због убрзаног раста становништва, а тиме и све веће потражње за модернизацијом пропадајуће јавне инфраструктуре која трпи велика оптерећења, владе земаља у транзиционим условима се више не могу ослонити искључиво на традиционални модел испоруке јавних услуга [130] па је потреба за привлачењем капитала и експертисе приватног сектора постала од суштинског значаја.

Европска банка за обнову и развој (енг. *EBRD*) истиче да јавно-приватна партнерства могу послужити као механизам за превазилажење проблема инфраструктурног гапа у земљама у транзиционим условима, те да постоје четири кључна разлога зашто је ЈПП концепт развијен у великом броју земаља као кључни алат у испоруци јавних добара [8]:

- Фискални простор у земаљама у транзиционим условима је ограничен: фискална ограничења инхибирају способност влада да из фискалних прихода или задуживања финансирају јавне потребе; стога владе траже приватне partnere способне осигурати потребан капитал;
- Јавна инфраструктура пати од класичног проблема 'временске недоследности', другим речима присутни су врло високи почетни фиксни трошкови, дуг век трајања имовине и ниски гранични трошкови након завршетка изградње; стога је потребно

партнерство између јавног и приватног сектора како би се амортизовали ови трошкови;

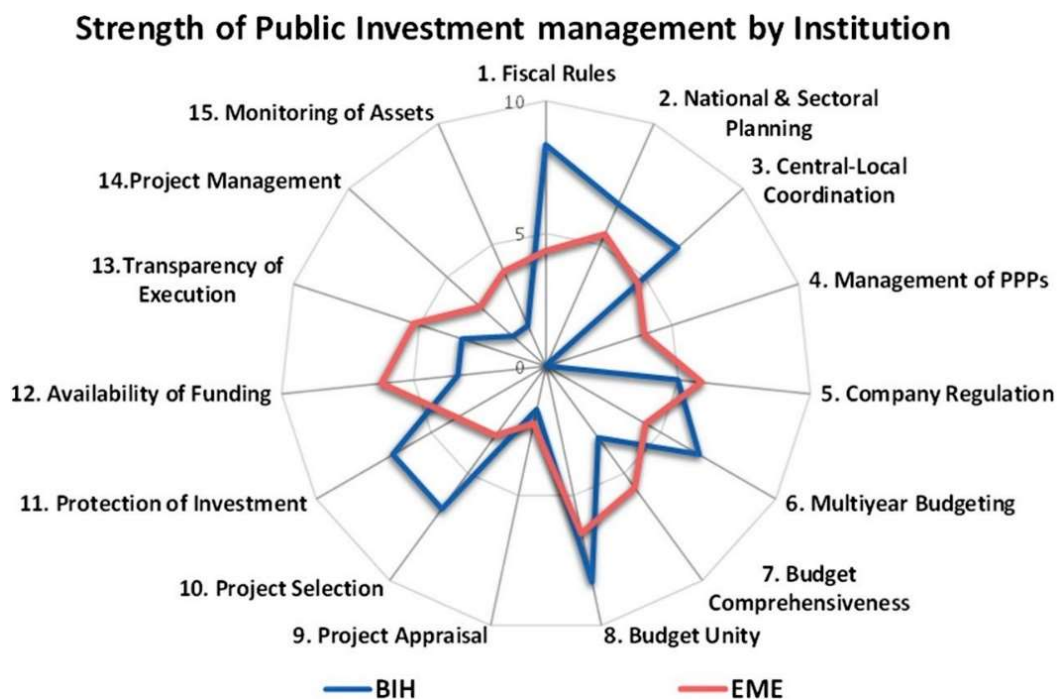
- Постоје претпоставке и значајни докази да приватни сектор може остварити већу ефикасност, изнад и изван онога што може постићи упоредна агенција из јавног сектора; и
- Приватни сектор може боље управљати одређеним ризицима; генерално, од ЈПП се очекује да пружи бољу вредност за новац и боље услуге за грађане.

Наведени елементи посебно су карактеристични за земље у транзиционим условима, с обзиром да са једне стране стоје огромни трошкови за изградњу нове инфраструктуре, док су, са друге стране, финансијски и оперативни капацитети влада транзиционих земаља за испоруку нове инфраструктуре изузетно ниски. Lanvin наводи да потрошња на јавну инфраструктуру постаје све важнија компонента за будући економски раст, посебно јер велики инфраструктурни пројекти помажу у диверзификацији привреде посредним подстицањем нових индустрија и закључује да „постоје ствари које можете учинити у земљама са добром инфраструктуром, а које једноставно не можете учинити нигде другде” [129]. Трошкови изградње јавне инфраструктуре су огромни за владе транзиционих земаља, али су трошкови инфраструктурног дефицита непроцењиви, посебно јер лакши транспорт, ефикасно снабдевање енергијом и водом, добра комуникација, јачање здравља и образовање радне снаге омогућавају развој економије и укупан друштвени просперитет [129].

5. ЈПП У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Босна и Херцеговина је прве кораке за успостављање правног оквира за концесије и ЈПП отпочела 2002. године, усвајањем Закона о концесијама на нивоу БиХ и ентитета, а потом и доношењем Закона о јавним набавкама БиХ две године касније (2004) којим је основана Агенција за јавне набавке Босне и Херцеговине, самостална, управна организација са улогом да обезбеди правилну примену овог закона. Закон о јавним набавкама БиХ из 2004. године покушао је успоставити децентрализован систем јавних набавки који јасно дефинише права, дужности, одговорности и овлашћења учесника у поступцима јавних набавки, јасне процедуре јавних набавки и њихове контроле, те институције система јавних набавки [131]. Ипак, током наредних година негативни извештаји о стању у области јавних набавки указали су на потребу за свеобухватнијом реформом овог процеса и усклађивањем са основним начелима и принципима ЕУ законодавства, који гарантује транспарентност, једнак третман за све понуђаче, недискриминацију и ефикасније трошење јавних средстава у поступцима јавних набавки, што је довело до усвајања новог Закона о јавним набавкама 2014. године [131]. На седници Представничког дома, одржаној 16. септембра 2002. године, донесен је Закон о концесијама на нивоу Босне и Херцеговине који је верификовао Дом народа, 30. септембра 2002. године. Овај закон је покушао дефинисати начине и услове под којима могуће извршити доделу концесија у Босни и Херцеговини. Закон о концесијама је утемељио Комисију за концесију БиХ, чија је надлежност у првом делу додела концесија домаћим и страним правним лицима у секторима који су по Уставу и законима БиХ у надлежности Босне и Херцеговине, односно преузимање улоге Заједничке комисије када се концесионо добро простире на оба ентитета БиХ, Републику Српску и Федерацију БиХ и Брчко Дистрикт [132]. Комисија за концесије БиХ је у свом досадашњем раду разматрала више великих концесионих пројеката, попут аутопута коридор VС, Хидроелектране Равне на реци Дрињачи или Хидроелектране Новаковићи, Запеће и Шајин Камен [133], међутим од свог оснивања Комисија за концесије БиХ, са годишњим буџетом од око милион конвертибилних марака [132], није издала нити једну концесију. Постоји више разлога за блокаду у раду Комисије за концесије БиХ, од доминантно политичких до чињенице да су надлежност за доделу концесија и друга питања везана за област концесија и јавно-приватног партнерства у потпуности преузели ентитети односно кантони.

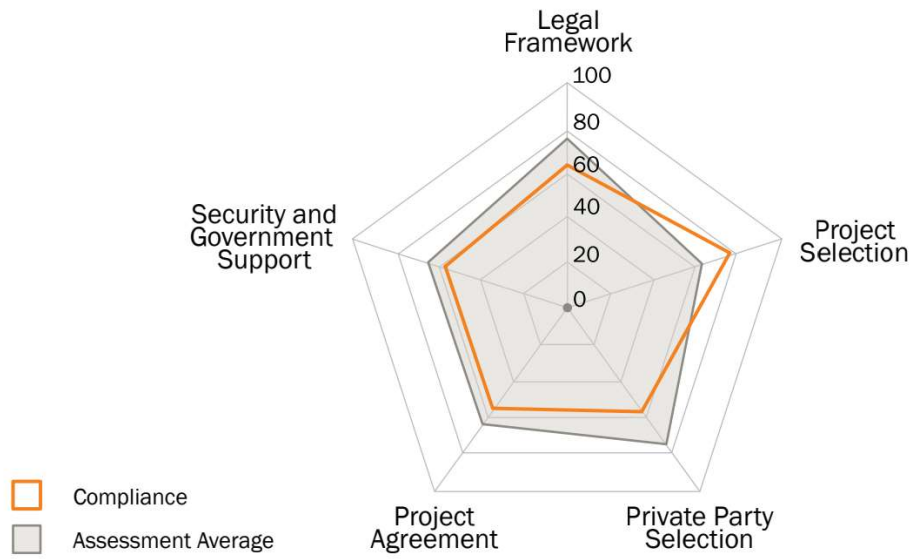
У извештају о квалитету рада институција у Босни и Херцеговини које се баве јавним инвестицијама, Међународни монетарни фонд (енг. *International Monetary Fund - IMF*) оцењује да је оквир управљања ЈПП у БиХ на изузетно ниском нивоу, уз констатацију да томе највише доприносе значајне разлике у стандардима планирања и праксама између различитих нивоа власти у Босни и Херцеговини, сложен процес одобравања и фрагментирано законодавство, погрешан избор ЈПП модела, неадекватно управљање пројектима и нетранспарентност приликом извођења, што све заједно смањује поверење и обесхрабрује приватне инвеститоре за улазак у ЈПП аранжмане [122] (Слика 29).

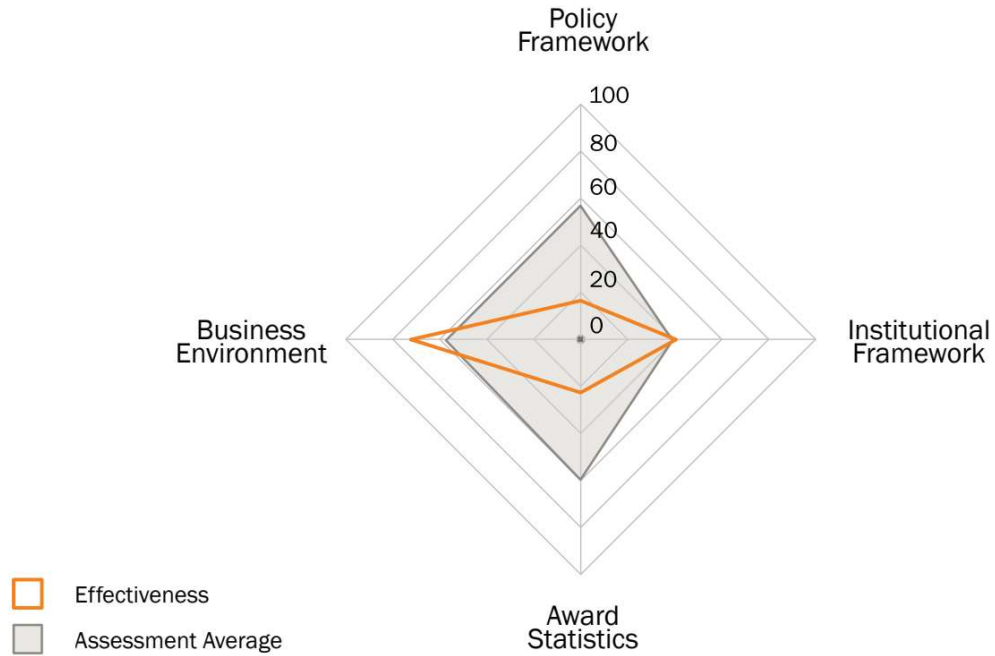
Слика 29. Управљање јавним инвестицијама у БиХ према IMF (2011-2015) [122]

Европска банка за обнову и развој (енг. *European Bank for Reconstruction and Development - EBRD*) истиче да сложени правни и административни систем представља један од главних изазова за развој ЈПП и концесија у Босни и Херцеговини, уз објашњење да постојеће законодавство о ЈПП није у потпуности усклађено са правном легислативом ЕУ, те да Босни и Херцеговини недостаје укупна хармонизација законодавног оквира, како би се избегла испреплетана и сукобљена решења [134]. Недостатак једнообразности правног оквира за ЈПП у Босни и Херцеговини за резултат има недостатак координације при реализацији међуентитетских и прекограничних ЈПП пројеката, уз остале изазове који произлазе најпре из одсуства националне политике, докумената о политици или модела документације, као и из неразвијеног тржишта осигурања и финансирања путем власничког капитала [134].

Слике 30-31 показују усаглашеност и ефикасност оквира за ЈПП у Босни и Херцеговини, према EBRD.

Слика 30. Усаглашеност оквира за ЈПП у Босни и Херцеговини према EBRD [134]

Слика 31. Ефикасност оквира за ЈПП у Босни и Херцеговини према EBRD [134]

5.1 ЈПП у Републици Српској

Прве приватне финансијске иницијативе у Републици Српској започете су још током 2000. године у здравственом сектору, када је, у недостатку закона о ЈПП, међународна компанија из области здравствене заштите Euromedic Healthcare Group потписала уговор са Фондом здравственог осигурања Републике Српске, председником Владе, министром здравља и социјалне заштите, министром спољних и економских односа и директором болнице у Бањој Луци, за пружање услуга дијализе [135]. Са правног аспекта, коришћење услуга спољне дијализе проведено је у складу са законима који уређују пословање предузећа са ограниченом одговорношћу и страних компанија [37]. У првим годинама усвајања ЈПП концепта, Република Српска је донела акциони план кроз који је представила смернице за покретање пројеката ЈПП, правила о садржају и управљању регистром ЈПП, подизање кампање о свести и ширење информација о ЈПП, као и јачање капацитета јавног сектора и интензивирање активности у вези са управљањем општинским јавним добрима [136]. Први конкретан корак у успостављању правног и регулаторног оквира за ЈПП, влада је предузела 2009. године доношењем Закона о јавно-приватном партнерству у Републици Српској, којим се уређују предмет, начела, начин, облици и услови под којима се може остваривати јавно-приватно партнерство у овом ентитету [137]. Због компликованих и сложених процедура за покретање ЈПП, 2020. године усвојен је Закон о изменама и допунама Закона о јавно-приватном партнерству у Републици Српској, који предвиђа једноставнији и бржи процес одобравања пројекта уз мањи број фаза потребних за реализацију пројекта, јасне и прецизне дефиниције кључних појмова из ове области, док је само покретање поступка, избор приватног партнера и само закључивање уговора прецизирано посебним уредбама [138]. Осим једноставнијих процедура, једна од кључних новина коју доноси измена овог закона односи се на избор приватног партнера. Према одредбама старог закона право учешћа су имала само правна лица, међутим нови закон је предвиђао могућност преговарања и за физичка лица, што омогућава шири оквир за примену ЈПП [139]. У циљу ефикасније примене закона, влада Републике Српске уз консултације са Министарством финансија исте године донела је подзаконске акте којима се употпуњује правни оквир за ЈПП [140]:

(1) Уредбу о покретању поступка реализације пројеката јавно-приватног партнерства у Републици Српској, којом се уређује покретање поступка реализације пројеката ЈПП, припрема предлога пројекта ЈПП, документације која се доставља уз предлог овог пројекта, критеријуми за оцену оправданости пројекта и критеријуми за оцену примене модела ЈПП;

(2) Уредбу о поступку избора приватног партнера којом се уређује поступак избора приватног партнера у поступку реализације јавно-приватног партнерства у Републици Српској; и

(3) Уредбу о поступку уговорања пројеката јавно-приватног партнерства у Републици Српској, којом се уређује поступак уговорања по пројектима јавно-приватног партнерства, која обухвата начин закључења, садржај, измене и допуне, престанак, те праћење реализације уговора.

Реализација ЈПП пројеката у Републици Српској, од поступка подношења предлога до одобравања пројекта, обухвата једанаест корака како следи [136]:

1. Подношење студије или предстудије изводљивости на прописаном Обрасцу од стране овлаштеног лица јавног партнера Министарству финансија и ресорном надлежном министарству.

2. Достављање мишљења ресорног министарства на студију, односно предстудију економске оправданости, као и мишљење о усклађености предлога пројекта са секторским развојним плановима и стратегијама, односно прописима.

3. Оцена оправданости предложеног ЈПП модела и оцена оправданости пројекта од стране Министарства финансија, као и усклађеност предлога пројекта са буџетским пројекцијама и плановима, те фискалним ризицима и прописаним ограничењима.

4. Сачињавање Информације од стране Министарства финансија и упознавање Владе Републике Српске о предлогу пројекта, након чега Влада доноси Закључак којим се даје сагласност на Предлог пројекта.

5. Доношење Решења о покретању поступка од стране јавног партнера, које садржи елементе прописане Уредбом Владе РС.

6. Објављивање Јавног позива од стране јавног партнера у Службеном Гласнику РС, на web страници Владе Републике Српске и у новинама са међународним оптицајем.

7. Поступак избора приватног партнера врши се методом компететивног дијалога која укључује четири фазе: квалификацију, достављање иницијалне понуде, преговоре са квалификованим понуђачима и достављање коначне понуде.

8. Комисија за избор приватног партнера формирана Решењем о избору Комисије коју доноси овлашћени јавни партнер даје препоруку о избору приватног партнера.

9. Доношење Решења о избору приватног партнера, односно Решења о поништавању поступка избора од стране јавног партнера и обавештавање свих квалификованих понуђача.

10. Подношење нацрта Уговора на сагласност Влади РС од стране јавног партнера, односно Министарству финансија са прибављеним мишљењем ресорног министарства и Првобранилаштва Републике Српске.

11. У случају допуна или измена склопљених Уговора о јавно-приватном партнерству јавни партнер дужан има обавезу да Влади РС, односно Министарству финансија, достави на оцену, односно одобрење, предлог измена и допуна склопљеног уговора.

Ипак, и поред одређеног броја иницијатива владе у смислу доношења закона, прописа и смерница, употреба ЈПП модела у Републици Српској је и даље у стагнацији, што сугерише да је за успешну примену ЈПП осим успостављања адекватног законодавног оквира, неопходно испуњење и низа других мера о којима ће више бити речи у наставку докторске дисертације.

Када је реч о иницијативама за ЈПП на нивоу владе, Министарство унутрашњих послова Републике Српске је током 2017. и 2018. године покушало да кроз ЈПП реализује пројекат јавне безбедности под називом 'Унапређење безбједности саобраћаја употребом радарских уређаја и примјеном савремених технологија за евидентирање прекршаја, пренос и обраду података о прекршајима' [19][20]. У складу са закључком Владе Републике Српске број 04/1-012-2-731/17 од 23.3.2017. године, овим пројектом је планирана набавка и интегрисање у систем 180 савремених радара који ће омогућити ефикасније евидентирање и аутоматску обраду прекршаја. Вредност пројекта је процењена на око 10 милиона конвертибилних марака, а планирано је да се се добит од наплаћених казни дели са приватним партнером. Ипак, након негативног мишљења Одбора за безбедност Народне скупштине Републике Српске, те снажног притиска јавности и великог броја иницијатива за обуставу пројекта, овај пројекат је званично обустављен 2018. године са закључком Владе, у којем се наводи да је неопходно затражити додатну анализу студије економске оправданости, са фокусом на модел финансирања који би требало у потпуности да дефинише све предности и ризике финансирања пројекта сопственим средствима или путем јавно-приватног партнерства [142]. Поред наведеног образложења о обустави пројекта, сматра се да је на обуставу пројекта утицала чињеница да Закон о буџетском систему Републике Српске не препознаје могућност да се приходи од прикупљених казни деле са приватним компанијама. У члану 8. Закона о буџетском систему, тачка Е предвиђа да су новчане казне, изузев казни утврђених актима града односно општине, приходи искључиво буџета Републике Српске [143]. Због свега наведеног, пројекат је реализован тек 2019. године, али ипак по моделу традиционалне јавне набавке из буџетских средстава [144].

Општина Соколац спада у јединице локалне самоуправе која је међу првима покренула иницијативе за отпочињање и реализацију пројекта јавно-приватног партнерства 'Систем даљинског гријања на биомасу са когенерацијом - Соколац', чија је реализација планирана уз подршку Европске банке за обнову и развој (EBRD) [145]. Са циљем постизања одрживости постојећег система даљинског грејања и проширења топлотне мреже на преостали део урбаног дела општине и приградских насеља израђена је 'Студија оправданости система даљинског гријања на биомасу са когенерацијом – Соколац'. На основу ове студије предложен је пројекат инсталирања когенеративног постројења (СНР) на биомасу са капацитетом од 1 MW електричне енергије и 4.1 MW топлотне енергије [146]. Планирано је да се произведена електрична енергија испоручује у електроенергетску мрежу по тзв. *Feed in* тарифи од 241.3 KM/MWh. Уз 8.000 сати рада годишње предвиђена је производња око 8.000 MWh која би требала остваривати приход од око 1.930.000 конвертибилних марака. За имплементацију овог пројектног предлога одабран је институционални облик модела ЈПП. У финансијској анализи предвиђено је да се капитална улагања реализују у периоду од четири године у укупном износу од 15.2 милиона KM. По

завршетку уговорног периода планирано је да целокупан систем пређе у власништво јавног партнера. Након неуспешног првог тендера, општина Соколац је 2018. године објавила други јавни позив за избор најповољнијег понуђача за реализацију овог пројекта [147]. Овај пројекат се још увек налази у фази преговарачког поступка са потенцијалним инвеститорима.

Област концесија у Републици Српској регулише централно независно регулаторно тело - Комисија за концесије Републике Српске, која је према последњем доступном Извештају о раду и финансијском извештају за 2019. годину у периоду од 2004. године, закључно са 2019. годином на име сагласности издала одобрење за више од 400 концесија, из следећих области [148]:

- Електроенергетика (изградња и коришћење ветроелектрана, термоелектрана и малих хидроелектрана);
- Минерално-сировинска област (истраживање и експлоатација минералних сировина);
- Пољопривреда и водопривреда (коришћење пољопривредног земљишта у својини Републике Српске, коришћење јавног водног добра, итд);
- Саобраћај и везе;
- Трговина и туризам; и
- Приређивање игара на срећу.

Детаљнијом анализом структуре издатих концесија, може се закључити да су значајнија улагања у изградњи јавне инфраструктуре и испоруци јавних услуга скоро у потпуности изостала из овог процеса, с обзиром на чињеницу да концесије углавном долазе из области које се односе на експлоатацију природних ресурса.

5.2 ЈПП у Федерацији БиХ

Узуновић и Каркин наводе да Федерација БиХ поседује више од 9.6 милијарди КМ јавног капитала са потенцијалом за приватизацију односно јавно-приватно партнерство, од чега ее највећи део налази у сектору енергетике, водоснабдевања и снабдевања природним гасом (42% или 4 милијарде КМ), док је у сектору инфраструктуре 2 милијарде КМ потенцијалног капитала или 21% [135]. Иако стручна јавност наводи одређене потенцијале за ЈПП и концесије, Федерација БиХ још увек нема званично усвојен закон о ЈПП, мада је свих 10 кантона у овом ентитету усвојило правни и законодавни оквир за ЈПП (сваки засебно и у складу са својим надлежностима). Током 2010. године, на предлог Федералног министарства промета и комуникација, Влада Федерације БиХ усваја Нацрт Закона о јавно-приватном партнерству (ЈПП), који је у реформској агенди означен као један од кључних приоритета за економски развој Босне и Херцеговине. Ипак, и поред сета закључака који извршну власт обавезује да овај закон упути у парламентарну процедуру, те бројних иницијатива у парламенту за покретање овог поступка, још увек није постигнута потребна политичка сагласност и већина у парламенту која ће омогућити усвајање закона, тако да се овај закон и даље налази у процедури чекања на јавну расправу и усвајање.

Један од основних проблема у Федерацији БиХ је законодавна фрагментираност и правна несигурност власти да ће се provedбом једног закона кршити или непримерено провести одредбе другог закона, због чега се посеже за другим решењима у случају конкретних пројеката [149]. Почетком 2020. године, Национални демократски институт је окупио представнике парламентарних странака из Федерације БиХ, Привредне коморе Федерације БиХ, Владе Федерације БиХ, невладиних организација, као и представнике високошколских установа како би кроз анализу аспеката регионалних и кантоналних закона о ЈПП покушали доћи до постизања сагласности о потреби усвајања Закона о ЈПП на нивоу Федерације БиХ који се, како је већ наведено, већ дуже времена налази у парламентарној процедури. Закључак конференције је да би кровни закон о ЈПП на нивоу Федерације БиХ требао повезати кантоналне законе о ЈПП у јединствен оквир који ће осигурати ефикаснију имплементацију пројеката јавно-приватног партнерства [150].

Због одлагања усвајања закона о ЈПП на чекању су многи инфраструктурни пројекти, укључујући и највећи инфраструктурни пројекат у Босни и Херцеговини - Аутопут А1, који кроз Федерацију БиХ повезује јужне делове Босне и Херцеговине са севером земље и део је трансевропског Коридора VС и европског међународног пута Е73 (Слика 32). Стручњаци наводе да је за изградњу преосталог дела аутопута, укупне вредности 4.9 милијарде КМ, потребно ангажовање нових извора приватног капитала, с обзиром да традиционални модели финансирања изградње који укључују кредите, грантове и повећање акциза на гориво имају тенденцију да у потпуности буду исцрпљени до краја 2021. године [151].

Слика 32. Аутопут А1 у Босни и Херцеговини [152]

Област концесија у Федерацији БиХ регулисана је 2002. године Законом о концесијама, којим се уређују предмет, начин и услови под којим се домаћим и страним правним лицима могу доделити концесије за обезбеђивање инфраструктуре и услуга, те експлоатација природних ресурса, финансирање, пројектовање, изградња, обнова, одржавање и/или руковођење радом јавне инфраструктуре у областима које су у искључивој надлежности Федерације БиХ [153]. Овим законом основана је и Комисија за концесије Федерације БиХ, а која је формирана тек 2004. године (две године након доношења закона).

Федерални Уред за ревизију институција у ФБиХ у извештају из 2011. године наводи да област концесија на нивоу ентитета ФБиХ карактеришу следећи елементи [154]:

- Нема потписаних уговора за концесије, нити уговора на основу ранијих дозвола;
- Недовољан ниво планирања припремних активности и недостатак координације у управљању концесијама;
- Неразвијена евалуација и недостатак активности за побољшање учинка у управљању концесијама.

Уред за ревизију институција у ФБиХ у истом извештају [154] разматра законодавни оквир у области концесија на нивоу кантона и закључује следеће:

- Неefикасно и неблаговремено додељивање концесија;
- Нехармонизоване политике, процедуре и праксе;
- Недовољна транспарентност у поступку доделе концесија;
- Постоје административне и друге препреке у реализацији концесија;
- Резултати и ефекти нису задовољавајући.

Како би се реактивирао систем доделе концесија од стране федералних министарстава, те да би се покренуо поступак доделе концесионих уговора, Комисија за концесије ФБиХ 2016. године закључује да је неопходно доношење новог Закона о концесијама који ће исправити недостатке постојећег закона, и у том смислу апострофира закључке [155]:

- (1) Обавезно дефинисати да Парламент Федерације БиХ има већу улогу у области концесија кроз доношење концесионе стратегије, кроз вршење контроле и надзора у развоју концесионе политике и томе слично;
- (2) Обзиром да ни у 2017. години, као ни у целокупном периоду постојања важећег Закона о концесијама ни једно министарство није испунило своју законску обавезу да обезбеди Студију економске оправданости, нити да покрене поступак доделе концесије, нити да објави ни један тендер, нити Јавни позив, потребно је да се ова обавеза пренесе на одређено стално тело чија би то била стална радна обавеза;
- (3) Због јединственог тржишног простора и због обавеза Федерације БиХ, које проистичу из државног Закона о концесијама, потребно је нови Закон о концесијама у Федерацији БиХ усагласити са Законом о концесијама Босне и Херцеговине;
- (4) У нови Закон уградити одредбе Директиве Еуропске уније о концесијама, усвојене 2014. године (Директива 2014/23 ЕУ о додели уговора концесији);
- (5) Определити се које тело у Федерацији БиХ ће имати у трајној обавези праћење и надзор целокупног рада концесионара, од потписа Уговора о концесији, па све док траје концесиони пројект (за већ потписане, као и нове Уговоре);
- (6) У новом Закону уградити одредницу којом ће се дефинисати стално извештавање Владе и Парламента Федерације БиХ о проблематици из концесионе области;
- (7) Паралелно са разматрањем и доношењем Закона о концесијама обавезно би требало донети и Закон о јавно-приватном партнерству због потпуне подударности и сродности, јер је са другим нераскидиво везано (ову проблематику би најбоље било решити једним законом, као што је у неким државама већ и урађено).

Према оценама Федералне комисије за концесије, постојећи закон представља својеврсну кочницу у области доделе концесија због којег Федерација БиХ годишње губи 200 милиона КМ из разлога јер нема склопљене све концесионе уговоре. Члан Комисије за концесије ФБиХ Мирсад Хасанић [156] истиче: "Актуелни закон је онима који су у моменту његовог ступања на снагу користили богатства и добра дао три месеца за подношење захтева за уговор. То се могло урадити само у та три месеца, која су давно прошла. То је била мањкавост закона, тај кратак рок, јер није била формирана комисија ни донесени подзаконски акти. Зато је требало изменити закон, али до тога није дошло". Нови закон о концесијама Федерације БиХ предвиђа да надлежна министарства пре поступка доделе концесија обезбеде урбанистичке сагласности, еколошке дозволе и слично. Новим законом планирана је легализација концедената који тренутно предмет концесије експлоатишу без уговора, те да накнаде од концесија буду распоређене по принципу да 20% иде у буџет Федерације БиХ, 30% у буџет кантона, док би 50% одлазило у буџет општине на чијој територији се налази концесија.

5.3 ЈПП у Брчко Дистрикту

Иако је институционализација ЈПП концепта у Брчко Дистрикту започела још 2010. године, усвајањем Закона о јавно-приватном партнерству, ни овај део Босне и Херцеговине током последњих година није забележио значајније иницијативе у области јавно-приватног партнерства. Недуго након усвајања закона, 20.9.2010. године потписан је први и за сада једини званични уговор о ЈПП у Босни и Херцеговини између Владе Брчко Дистрикта, као јавног партнера, и Fresenius Medical care Deutschland GmbH у улози приватног партнера и инвеститора [157] (Слика 33). Реализација пројекта по моделу уговорног јавно-приватног партнерства подразумевала је изградњу и опремање Центра за дијализу Брчко Дистрикту БиХ и пружање услуга дијализе капацитета 120 болесника, у укупној вредности улагања од око пет милиона еура, уз обавезу преузимања 12 радника који су у то време били запослени у Центру за дијализу [158]. Уговор је потписан на 15 година и укључивао је побољшање здравствених услуга дијализе, кроз квалитетно и континурано пружање услуге дијализе у две смене, шест дана недељно, према најмодернијим стандардима у овој области. Иако су почетне иницијативе у Брчко Дистрикту указивале на могућност ширења ЈПП тржишта, ово је до данас једини званичан пројекат у Босни и Херцеговини реализован по ЈПП моделу [158].

Prilog 1

0001/2010

Oznaka za potrebe registra

REGISTAR JAVNO PRIVATNOG PARTNERSTVA

Broj ugovora OPU-1553/10

MODEL JPP-a ugovorno javno privatno partnerstvo

Datum prijema 04.11.2010. godine

REGISTAR JAVNO PRIVATNOG PARTNERSTVA

IDENTIFIKACIONI PODACI JAVNOG I PRIVATNOG PARTNERA

I JAVNI PARTNER

1. Naziv: Brčko distrikt BiH
2. Adresa: Bulevar mira 1
3. Matični broj: 4600082130006

II PRIVATNI PARTNER

1. Naziv: Fresenius Medical care Deutschland GmbH
2. Adresa: Else – Kroner Strasse 1, 61352 Bad Homburg v.d.H., Savezna Republika Njemačka
3. Matični broj: HRB 5748 od 15.07.2008. godine

MODEL JAVNO PRIVATNOG PARTNERSTVA

I UGOVORNO JAVNO PRIVATNO PARTNERSTVO

1. Broj i datum ugovora: OPU-1553/10 od 20.09.2010. godine
2. Predmet ugovora: Osnivanje prava građenja, izgradnja objekta i opremanje centra za dijalizu Brčko distriktu BiH i pružanje usluga dijalize
3. Vrijeme trajanja: 15. godina
4. Ostali bitni elementi iz ugovora -----

PODACI O PROJEKTU JAVNO PRIVATNOG PARTNERSTVA

I NAZIV PROJEKTA Obezbjedenje usluga dijalize u centru za dijalizu u Brčko distrikt BiH

II OBILJEŽJA (OPIS) PROJEKTA: Izgradnja i opremanje centra za dijalizu Brčko distriktu BiH i pružanje usluga dijalize kapaciteta 120 bolesnika, ukupna vrijednost ulaganja 5.000.000,00 eura i preuzimanje 12 trenutno zaposlenih radnika

OČEKIVANA KORIST

I KRATAK OPIS OČEKIVANIH EKONOMSKO FINANSIJSKIH, TEHNIČKIH I DRUGIH EFEKATA U TOKU I NAKON REALIZACIJE PROJEKTA JAVNO PRIVATNOG PARTNERSTVA

Poboljšanje zdravstvenih usluga dijalize, kroz kvalitetno i kontinuirano pružanje usluge dijalize u dvije smjene, šest dana. Takođe kvalitet pružene usluge prema najmodernijim standardima u ovoj oblasti.

Слика 33. Регистар јавно-приватног партнерства, Брчко Дистрикт [158]

Када је реч о законодавству, стручњаци наводе да закони о ЈПП у Босни и Херцеговини спадају у категорију краћих закона из посматране области, с обзиром на број чланова који ови закони садрже. Тако Закони о ЈПП Тузланског Кантона, Кантона Сарајево и Херцеговачко-Херетванског Кантона садрже по 35 чланова, Закони о ЈПП Зеничко-Добојског и Средњобосанског Кантона имају 37 чланова, Закон о ЈПП Унско-Санског Кантона има 36 чланова, Закон о ЈПП Западно-Херцеговачког Кантона има 34 члана, Закон о ЈПП Босанско-Подрињског Кантона има 23 члана, Закон о ЈПП Посавског Кантона садржи 37 чланова, док најмањи број чланова садржи Закон о ЈПП Брчко Дистрикта – свега 20. Нацрт Закона о ЈПП Федерације БиХ има 41 члана, а Закон о ЈПП Републике Српске 26 чланова. Као поређење са наведеним, рецимо да уругвајски закон о ЈПП садржи 62 члана, тајландски садржи 72 члана, мадагаскарски закон има 61 члан, јужнокорејски има 64 а словенски закон о ЈПП чак 154 члана [159]. Стручњаци истичу да закони о ЈПП у Босни и Херцеговини дају врло широку слободу уговарања у ЈПП поступку, а то опет имплицира врло велику разумељивост, компликованост и различитост коришћених решења [159].

Стручна јавност истиче да велики број сложених процедура и непознавање самог ЈПП концепта у Босни и Херцеговини врло често доводи до погрешног избора ЈПП модела, лоше структурираних и финансијски неоправданих ЈПП пројеката, што доводи до изостанка значајнијих резултата у овој области. Узуновић и Каркин наводе да је јавна политика о ЈПП у Босни и Херцеговини пример пропале јавне политике. „Стратегије о ЈПП не постоји нити на једном нивоу у Босни и Херцеговини, на државном нивоу не постоји заједнички оквир за ЈПП, а оба ентитета имају јако различите законе о ЈПП“ [135]. „Слаби институционални капацитети, уз општи недостатак знања и стручности у земљи о предностима и опасностима ЈПП аранжмана, велике су препреке и ризици за адекватно спровођење ЈПП“ [160].

У складу са наведеним проблемима и изазовима, Европски експертни центар за ЈПП (енг. *EPEC*) је за земље у транзиционим условима припремио документ *EPEC Guide to Guidance*, кроз који је покушао осигурати експертску подршку у развоју структурираног приступа у припреми ЈПП пројеката [8].

Амовић оцењује да се Босна и Херцеговина тренутно налази у првој фази Deloitte криве зрелости ЈПП тржишта [109], коју карактерише дефинисање јавне политике и законодавног оквира, покретање јавне политике о ЈПП-у, развој компаратора јавног сектора и изградња тржишта, што за последицу има следеће резултате [161]:

- Велики број уговора о ЈПП је отказан;
- Многи уговори су на чекању;
- Уговори о изградњи цеста још нису започели;
- Не постоје подаци о уговорима закљученим у кантонима (Федерација БиХ).

У предлогу за унапређење система концесија и јавно-приватног партнерства у Босни и Херцеговини, Амовић истиче три корака [161]:

1. Потребно је развити правни оквир у складу с праксом и законодавством ЕУ и УН;
2. Потребно је изградити институционалне капацитете способне за провођење поступака и уговора; и
3. Потребно је изградити снажно средиште знања које ће бити 'робна кућа' за све актере у ЈПП процесу.

У циљу успостављање функционалног оквира за јачање капацитета за јавно приватно партнерство у Босни и Херцеговини, Канцеларија координатора за реформу јавне управе БиХ је током 2017. и 2018. године у форми серије панела и инфо-конференција покренула пројекат под називом 'Јавно-приватно партнерство у БиХ'. Овај пројекат је кроз серију обука у свим већим центрима Босни и Херцеговини, на којим је учествовало више од 300 полазника из јавног и приватног сектора, обезбедио свеобухватан преглед и анализу законодавног оквира за ЈПП у БиХ, те пилотирао припрему два ЈПП пројекта [162]. Иако је овај пројекат привукао одређену пажњу медија, представника јавног сектора и шире друштвене заједнице, конкретнији резултати у форми нових ЈПП пројеката су изостали. Као потенцијално пожељни сектори за јавно-приватна партнерства идентификовани су сектор енергетике са акцентом на инвестиције у области енергетске ефикасности, сектор здравствених услуга, основна инфраструктура – посебно саобраћајна инфраструктура и сектор екологије – управљање чврстим отпадом и сектор комуналних услуга.

6. ЈПП У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Први почеци развоја савременог концесионарства у Србији датирају из XIX века, када је познати српски индустријалац Ђорђе Вајферт за потребе истраживања и откривања борског рудника обезбедио прилив француског капитала и основао предузеће под називом 'Француско друштво борских рудника, концесија Свети Ђорђе' са средиштем у Паризу, које са радом почиње 1. јуна 1904. године [163]. Француски капитал се у Бору задржао све до 1951. године, када рудници бабра прелазе у државно власништво [163] и од тада па све до 1990-их година у Југославији и Републици Србији није било веће употребе концесија [164]. Почетком 1990-их поново долази до примене концесија у изградњи јавне инфраструктуре, а једна од првих концесија из овог периода је уговор о концесији који је влада Републике Србије у новембру 1991. године закључила са 'Drina River Bridge Corporation' [165]. Овим уговором концесионар је остварио право на изградњу и експлоатацију моста на реци Дрини, на локацији Бадовинци-Поповић у дужини од 413.6m на период од 30 година. Првобитна идеја је била да овај мост, познатији као 'Павловића ћуприја', буде изграђен као донација, међутим током изградње је преовладало мишљење да се мост ипак гради по принципу концесије. Концесионар је у потпуности обезбедио средства за изградњу моста у износу од 4.250.000 долара и стекао право на наплату путарине. Стручна литература наводи овај пример као једини пројекат из тог периода који је реализован у потпуности [165].

Прве кораке у успостављању правног и регулаторног оквира „који уводи новије облике финансирања јавне инфраструктуре и услуга“ [165] Република Србија покреће 1994. године доношењем Закона о страним улагањима, односно 1997. године усвајањем Закона о концесијама „чиме је истакнут интерес за привредну размену и улагање страног капитала“ [166]. На темељу Закона о концесијама из 1997. године, влада Републике Србије у мају 2000. године закључује уговор о додели концесије за изградњу, коришћење и одржавање дела аутопута од Новог Сада до Београда са конзорцијем 'РАСТ', који је укључивао Београдску банку, ПИМ Иван Милутиновић и Боровица транспорт. Уговор је закључен на неувобичајено кратак период од шест година, међутим због пробијања рокова, прекида изградње, те непоштовања уговорених обавеза – уговор се раскида и посао се реализује потписивањем новог уговора између Републичке дирекције за путеве и аустријске компаније Алпина Мајредер [164].

Оквир за управљање концесијама допуњен је 2002. године доношењем новог Закона о страним улагањима, односно изменама и допунама овог закона из 2003. године, као и посебним Законом о концесијама из 2003. године [166]. Ови закони су омогућавали учешће међународних концесионара на тендерима, чиме су остварене претпоставке за прва јавно-приватна партнерства на темељу прилива иностраног приватног капитала у делатности које могу бити предмет концесије [166]. На локалном нивоу, инвестиције приватног сектора у пројектима јавне инфраструктуре биле су регулисане Законом о комуналним делатностима из 1997. године, који је наводио да се обављање послова из сектора комуналне делатности може поверити трећем лицу и овај закон представља темељ за већину јавно-приватних партнерстава из области одржавања чистоће и управљању отпадом на нивоу локалних самоуправа у Републици Србији [167].

Као што се може приметити, 1990-их и почетком 2000-их година у Републици Србији је владала висока фрагментираност законодавног оквира за јавно-приватно партнерство и концесије, која је укључивала велики број појединачних прописа и закона на различитим нивоима. Овај период карактерише неколико неуспешних покушаја успостављања јавно-приватних партнерстава и концесија, углавном у области рударства и изградњи аутопутева. Неуспешно су завршени тендери за концесије за изградњу аутопута Хоргош – Пожега, као и терминала за пртљак на Београдском аеродрому и током овог времена концесије и јавно-приватна партнерства нису заживела на републичком нивоу [167].

Због све већих захтева и потребе за успостављањем правног и институционалног оквира који ће омогућити ефикаснију примену ЈПП модела, у новембру 2011. године усвојен је дуго очекивани Закон о јавно-приватним партнерству и концесијама, који по први пут у правни систем Републике Србије уводи појам јавно-приватно партнерство и утврђује јасна правила поступања у ангажовању приватног капитала у изградњи објеката јавне инфраструктуре [168]. Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама уређују се: услови и начин израде, предлагања и одобравања пројеката јавно-приватног партнерства; одређују субјекти надлежни, односно овлашћени за предлагање и реализацију пројеката јавно-приватног партнерства; права и обавезе јавних и приватних партнера; облик и садржина уговора о јавно-приватном партнерству са или без елемената концесије и правна заштита у поступцима доделе јавних уговора; услови и начин давања концесије, предмет концесије, субјекти надлежни, односно овлашћени за поступак давања концесије, престанак концесије; заштита права учесника у поступцима доделе јавних уговора; оснивање, положај и надлежност Комисије за јавно приватно партнерство, као и друга питања од значаја за јавно-приватно партнерство, са или без елемената концесије, односно за концесију [168].

Побољшање правног оквира за ЈПП и концесије настављено је 2016. године усвајањем Закона о изменама и допунама Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама, кроз који су унапређене поједине одредбе закона, у смислу усклађивања са законодавством Европске уније, побољшања контроле фискалних и финансијских аспеката, управљања ризицима у ЈПП пројектима, те регулисања и унапређења појединих одредби закона и усклађивања са међународним стандардима и најбољом међународном праксом [168]. Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама омогућава да влада, покрајина или јединица локалне самоуправе, свако из својих надлежности, самостално покрену сарадњу са приватним партнером, уз претходно прибављену анализу економске ефикасности предложеног пројекта, односно доказ да је конкретан пројекат боље реализовати путем партнерства са приватним сектором и да је кроз пројекат могуће остварити већу вредност за уложени новац [168].

У складу са Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама, а на основу одлуке Владе о образовању Комисије за јавно-приватно партнерство, 2012. године основана је Комисија за јавно приватно партнерство, чија је основна улога пружање стручне помоћ при реализацији пројеката јавно-приватних партнерстава и концесија.

У поступку одобравања ЈПП пројеката и доделе концесија, Комисија за јавно-приватно партнерство је задужена да обезбеди подршку за реализацију следећих активности [168]:

- подршка у припреми предлога ЈПП пројеката, како би се олакшао развој јавно-приватних партнерстава и јавних уговора;
- информише и консултује о питањима јавно-приватних партнерстава са или без елемената концесије;
- даје мишљење у поступку одобравања предлога ЈПП пројекта без елемената концесије и у поступку предлагања концесионог акта надлежним органима за одобравање;
- идентификује и олакшава реализацију најбољих страних искустава за Републику Србију у погледу јавно-приватних партнерстава са или без елемената концесије;
- израђује методолошке материјале у области јавно-приватног партнерства, укључујући методологију којом се уређује процена трошкова и анализу добијене вредности у односу на уложена средства (value-for-money);
- сарађује са институцијама државне управе и невладиним организацијама у области јавно-приватних партнерстава;
- на захтев јавног тела, односно даваоца концесије даје препоруке о пројектима;
- подноси Влади годишњи извештај о реализованим пројектима у складу са Законом о јавно-приватном партнерству и концесијама;
- сарађује са органима Републике Србије надлежним за послове буџетске инспекције, Државном ревизорском институцијом, службом аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе надлежном за послове буџетске инспекције и другим домаћим и међународним органима, организацијама и институцијама у обављању послова из своје надлежности;
- објављује, на својој интернет презентацији, годишњи извештај о реализованим пројектима по усвајању од стране Владе, као и друге податке и информације за које оцени да су од значаја за примену овог закона;
- врши и друге послове у складу са овим законом.

Процес предлагања пројекта јавно-приватног партнерства (без елемената концесије) укључује подношење предлога пројекта ради давања сагласности и усвајања следећим органима за одобравање пројеката [168]:

- (1) Влади, ако је јавни партнер Влада или друго јавно тело Републике Србије;
- (2) Влади аутономне покрајине, ако је јавни партнер аутономна покрајина или друго јавно тело те аутономне покрајине;
- (3) Скупштини јединице локалне самоуправе, ако је јавни партнер јединица локалне самоуправе или друго јавно тело те јединице локалне самоуправе.

Табела 9 приказује развој институционалног оквира ЈПП у Републици Србији.

Табела 9. Хронолошки развој институционалног оквира за ЈПП у Републици Србији

Хронолошки развој институционалног оквира за ЈПП у Републици Србији	
22. новембар, 2011.	Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама „Сл. гласник РС“, бр. 88/2011
24. новембар, 2011.	Закон о комуналним делатностима "Сл. гласник РС", бр. 88/2011
9. фебруар, 2012.	Оснивање Комисије за јавно-приватно партнерство "Сл. гласник РС", бр. 13/2012, 108/2012, 44/2013, 64/2013, 104/2013, 115/2013, 20/2014, 15/2015, 80/2016, 5/2018, 17/2020 И 81/2020
29. децембар, 2012.	Закон о јавним набавкама "Сл. гласник РС", бр. 124/2012
29. мај, 2013.	Уредба о надзору реализације јавних уговора о ЈПП
27. јун, 2013.	Канцеларија регистара о чувању и садржини регистра јавних уговора
18. јул, 2013.	Методологија за анализу добијене вредности у односу на уложени новац у јавно-приватном партнерству и концесијама
4. март, 2016.	Закон о изменама и допунама Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама „Сл. гласник РС“, бр. 15/2016 и 104/2016

Напомена: на основу истраживања аутора

У поступку прибављања сагласности, предлог пројекта се доставља и Комисији за јавно-приватно партнерство ради давања мишљења и оцене да ли се конкретни пројекат може реализовати у форми ЈПП. Након одобравања предлога пројекта од стране органа за одобравање, јавно тело отпочиње поступак јавне набавке за одабир приватног партнера, у складу са законом којим се уређују јавне набавке [168].

Слике 34-35 приказују кораке у процесу предлагања и одобравања ЈПП пројекта са или без елемената концесије.

Слика 34. Поступак одобравања предлога пројекта ЈПП без елемената концесије [168]

Слика 35. Поступак одобравања предлога пројекта ЈПП са елементима концесије [168]

Комисија за јавно-приватно партнерство, као орган Владе Србије задужен за давање сагласности на ЈПП пројекте са или без елемената концесије, од 2012. године доделила је око 200 позитивних мишљења на пристигле предлоге пројеката [168]. Највећи број предлога пројеката односи се на регулисање градског и приградског превоза путника, управљање комуналним отпадом и реконструкцију система јавне расвете и система грејања, један део пројеката бави се изградњом и одржавањем путева и јавних паркинга, мањи број пројеката фокусиран је на кориштење обновљивих извора енергије, док је интересовање за пројектима из области образовања и пружања здравствених услуга још увек недовољно развијено.

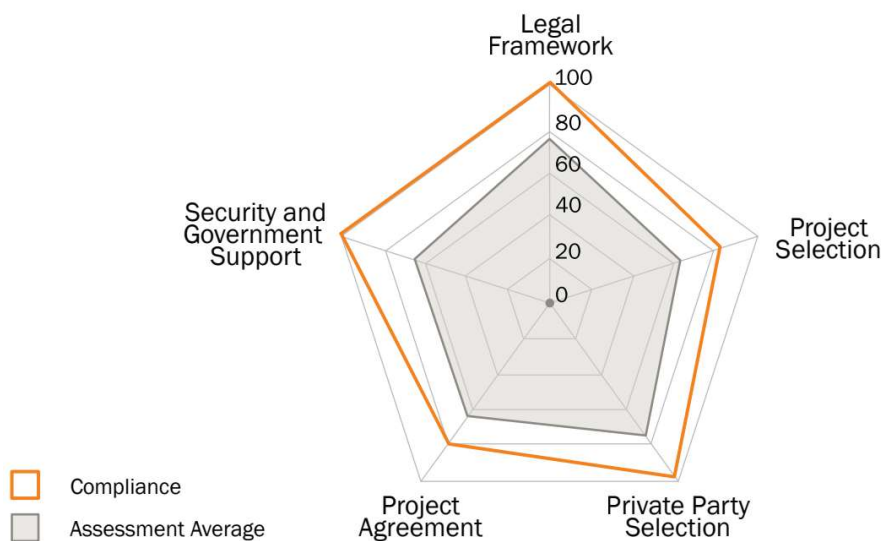
Влада Републике Србије је током последњих неколико година, уз учешће приватног капитала, покренула низ пројеката у области јавне инфраструктуре. Аеродром Никола Тесла је највећи пројекат за који је влада доделила концесију на 25 година за финансирање, реконструкцију, одржавање и управљање француској компанији Vinci SA, која је понудила 501 милион евра, са обавезом да у периоду експлоатације концесије инвестира додатних 738 милиона евра [169].

Град Београд је 2015. године покренуо капитални пројекат третмана комуналног отпада и решавања еколошког проблема депоније Винча, на који је Комисија за јавно-приватно партнерство Владе Републике Србије дала позитивно мишљење. Представници градских власти Београда су крајем 2017. године потписали уговор о јавно-приватном партнерству са представницима конзорцијума који чине француска компанија Suez Groupe SAS и јапанска компанија Itochu I-Environment. Уговором на 25 година предвиђено је да се развије систем за управљање комуналним отпадом у Београду који подразумева затварање и санацију депоније Винча и изградњу когенеративног постројења за производњу топлотне и електричне енергије од отпада који не може да се рециклира. Укупна вредност пројекта процењена је на око 300 милиона евра, а завршетак радова планиран је до краја 2021. године. Предвиђено је да ново постројење годишње прерађује 340.000 тона отпада, са капацитетом од 25 MW електричне енергије и 56 MW топлотне енергије. Овај пројекат се сматра једним од најважнијих инфраструктурних ЈПП пројеката у Републици Србији.

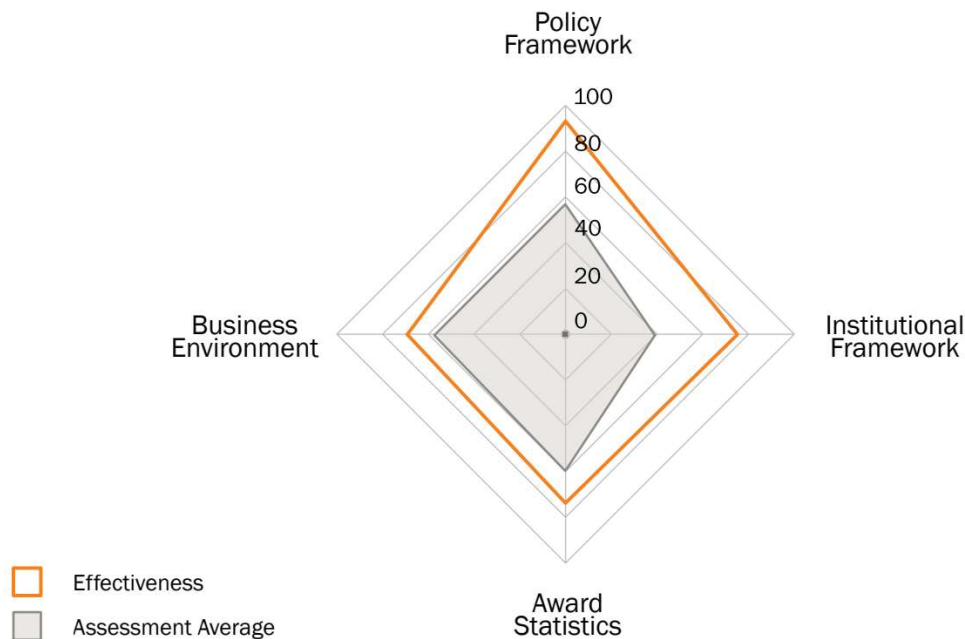
Занимљиво је да у реализацији једног од највећих инфраструктурних пројеката током последњих неколико година – Аутопута Е 763, такозваног Коридора 11, који представља везу између Србије и Црне Горе, односно Београда и Јужног Јадрана и у ширем контексту повезује Румунију, Србију, Црну Гору и Италију, влада није укључивала приватни сектор, образлажући своју одлуку закључком да би ЈПП опција дугорочно била скупља варијанта, највише због ниске финансијске стопе поврата узроковане високим трошковима изградње на планинским теренима у односу на релативно низак почетни обим саобраћаја у руралној природи региона [170]. Подршку пројекту је пружила Светска банка кроз низ партнерских програма попут Country Partnership Strategy (2007-2011), Country Partnership Framework (2012-2015) и Country Partnership Framework (2016-2020), чији је циљ смањење сиромаштва и промовисање раста прихода кроз инфраструктурна улагања [170]. Светска банка истиче да ће мрежа нових аутопутева привући бројне инвеститоре, скрећући пажњу на непознате пределе Србије, будући локално становништво, те ангажујући српска предузећа [170].

Влада Републике Србије је у јуну, 2018. године организовала прву конференцију о јавно-приватном партнерству у Републици Србији која је окупила бројне представнике владе и министарстава који су укључени у ЈПП процес, представнике града Београда, Комисије за ЈПП, Европске банке за обнову и развој, Међународне финансијске корпорације, Европске развојне банке и друге, на којој су истакнути позитивни примери примене ЈПП у Републици Србији, предности ЈПП модела у односу на традиционални модел финансирања јавних потреба, те истакнуте могућности за даље унапређење ЈПП концепта у Републици Србији [169]. Европска банка за обнову и развој (енг. *EBRD*) наводи да је Србија шампион када су у питању процедурална правила, правни лекови, правила за измене уговора, хартије од вредности и друга питања везана из области банкарске способности. Према извештају *EBRD*, Република Србија „постиге савршену стопу усклађености за јавно-приватна партнерства без концесије и врло високу стопу за јавно-приватна партнерства са концесијом, међутим остаје да се покаже да ли су ова правила у потпуности исплатива у пракси, посебно за велике пројекте“.

Слике 36-37 показују значајно већи ниво усаглашености и ефикасности оквира за ЈПП у Републици Србији, у односу на просек земаља *EBRD* региона.

Слика 36. Усаглашеност оквира за ЈПП у Републици Србији према *EBRD* [134]

Слика 37. Ефикасност оквира за ЈПП у Републици Србији према EBRD [134]

The Economist Intelligence Unit истиче релативно добру добру позицију Републике Србије у контексту капацитета владе за примену одрживих и ефикасних ЈПП-ова у кључним инфраструктурним секторима, пре свега у области јавне расвете, јавног превоза, управљања чврстим отпадом, енергије (укључујући обновљиве изворе енергије), телекомуникација, водовода и канализације [171]. Према Infracore индексу, Република Србија је у категорији од 69 земаља заузела 28. позицију када је у питању правна регулатива за ЈПП, 26. место према развијености институционалног оквира за ЈПП, 23. позицију када је у питању оперативна зрелост ЈПП тржишта, 11. позицију када је у питању инвестициона и пословна клима за ЈПП и 19. позицију у области финансирања инфраструктурних пројеката кроз ЈПП (Табеле 10-11 и Дијаграм 2) [171].

Табела 10. Укупан скор капацитета владе за ефикасну примену ЈПП, Србија

MATURE (80-100)	DEVELOPED (60-79)	EMERGING (30-59)	NASCENT (0-29)
-----------------	-------------------	------------------	----------------

Serbia

Score 0-100 where 100=best.

Rank out of all 69 countries, 1=best

= before the rank indicates a tie.

Category		Score / 100	Rank / 69	All countries (average score)
OVERALL SCORE		60	28	57
1) REGULATIONS		67	26	59
2) INSTITUTIONS		38	53	58
3) MATURITY		66	=23	59
4) INVESTMENT & BUSINESS CLIMATE		74	=11	62
5) FINANCING		53	=19	44

Извор: Infrascopie индекс [171]

Табела 11. Оцена индикатора, Србија

MATURE (80-100)	DEVELOPED (60-79)	EMERGING (30-59)	NASCENT (0-29)
-----------------	-------------------	------------------	----------------

Serbia

Score 0-100 where 100=best.

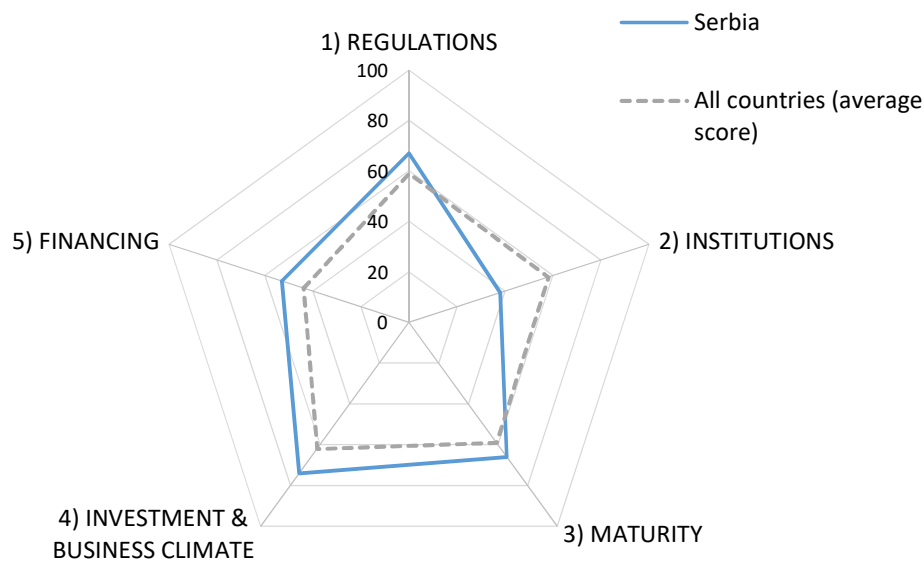
Rank out of all 69 countries, 1=best

= before the rank indicates a tie.

Sub-category	Score / 100	Rank / 69
1.1.) CONDUCTIVE REGULATORY ENVIRONMENT	83	=24
1.2.) PPP SELECTION CRITERIA	100	=1
1.3.) FAIRNESS/OPENNESS OF BIDS AND CONTRACT CHANGES	72	=20
1.4.) CONCILIATION SCHEMES	100	=1
1.5.) REGULATORS' RISK-ALLOCATION RECORD	50	=26
1.6.) COORDINATION AMONG GOVERNMENT ENTITIES	50	=30
1.7.) RENEGOTIATIONS	56	=14
1.8.) SUSTAINABILITY	25	=46
2.1.) PPP INSTITUTIONAL FRAMEWORK	75	=43
2.2.) STABILITY OF PPP DEDICATED AGENCY	33	=49
2.3.) PROJECT PREPARATION FACILITIES	0	=47
2.4.) TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY	43	=29
3.1.) EXPERIENCE WITH INFRASTRUCTURE PPP CONTRACTS	31	=42
3.2.) EXPROPRIATION RISK	100	=1
3.3.) CONTRACT TERMINATION	100	=1
4.1.) POLITICAL EFFECTIVENESS	60	20
4.2.) BUSINESS ENVIRONMENT	53	=49
4.3.) POLITICAL WILL	100	=1
4.4.) COMPETITION ENVIRONMENT IN THE LOCAL INDUSTRY	100	=1
5.1.) GOVERNMENT PAYMENT RISK	83	4
5.2.) CAPITAL MARKET FOR PRIVATE INFRASTRUCTURE FINANCE	58	=11
5.3.) INSTITUTIONAL INVESTORS AND INSURANCE MARKET	0	=37
5.4.) CURRENCY RISK	72	=31

Извор: Infracore индекс [171]

Дијаграм 2. Оцена оквира за ЈПП у Србији у односу на просек других земаља

Извор: Infrascopie индекс [171]

Република Србија је успостављањем законодавног и институционалног оквира, те низом успешних пројеката одшкринула врата за нове приватне финансијске иницијативе, међутим примена и могућности финансирања пројеката путем ЈПП и даље се сусрећу са бројним изазовима и ограничењима [172]. The Economist Intelligence Unit је идентификовао неколико кључних изазова који стоје пред владом Републике Србије у процесу организовања ефикасног окружења за ЈПП и концесије. У контексту правног и регулаторног оквира за ЈПП постоје одређене контрадикције између недавно усвојеног Закона о јавно-приватном партнерству и концесијама у односу на друге законе, попут Закона о јавним набавкама, што компликује тумачење аспеката као што су правила о нивоима вредности пројеката за подуговарање, плаћања у иностраној валути, правила о буџетском планирању и протоколи о коришћењу јавне имовине [171]. The Economist Intelligence Unit истиче да је за даљи развој капацитета јавних партнера и побољшање окружења за ЈПП и концесије кључно доношење специфичнијих смерница [171]. Када су у питању институционални капацитети, The Economist Intelligence Unit закључује да Републици Србији недостаје стално особље и независност у агенцији за ЈПП, као и смернице за координацију са другим агенцијама укљученим у ЈПП, те формализовани капацитети за припрему ЈПП пројеката [171].

Савет страних инвеститора истиче да су за постизање ефикаснијег окружења за ЈПП и концесије неопходне системске и организационе промене у управљању капиталним инвестицијама и наводи препоруке за побољшање ЈПП система у Републици Србији (Табела 12) [173].

Табела 12. Препоруке за побољшање ЈПП система у Републици Србији

Препоруке за побољшање ЈПП система у Републици Србији	
1)	Боља координација између институција које се баве ЈПП-ом (боља координација и рационализирана сарадња свих релевантних ЈПП институција са предлагачима пројеката на свим нивоима власти).
2)	Институционална подршка малим локалним аутономијама у потрази за ЈПП пројектима мањег обима и вредности (којима недостају средства за ангажовање мултидисциплинарних стручњака).
3)	Избегавање праксе да се исте Међународне финансијске институције (ИФИ) укључе у подршку јавном партнеру у припреми ЈПП пројекта и касније обезбеде финансирање пројектном друштву.
4)	Подизање свести о ЈПП (кампања за промоцију ЈПП која илуструје предности и потенцијале, могуће укључивање ЈПП у наставни план и програм факултета ради побољшања коректности, транспарентности и конкуренције, повећање просечног броја учесника на једном тендеру на најмање три, како би се избегао ризик формирања картела и ограничавања конкуренције).
5)	Подизање свести јавног партнера о важности правилне, правичне и оправдане алокације ризика и његовог уклапања у уговор о ЈПП.
6)	Институционални капацитети Комисије за ЈПП морају се даље унапредити и ојачати за последније прегледе пројеката, укључујући и повећање обима њених надлежности (укључити припрему и праћење пројеката) и капацитета (да има више људи са секторским експертизама).
7)	Промовисање расположивих и званично одобрених образаца уговора припремљених у складу са најбољом међународном праксом, али у потпуности у складу са српским законодавством које се примењује на уговор о ЈПП, као и улагање ресурса у обуку партнера из јавног сектора за успешно управљање ЈПП пројектом од његовог почетка до реализације.
8)	Измена и допуна правила ЗОУП како би се искључила или ограничила променљивост његових одредби које се односе на управне уговоре у ЈПП уговорима. Даље измене у кључном законодавству које ће се ускладити са законодавством ЕУ. И законски оквир мора да се измени како би се отклонили утврђени недостаци у вези са самоиницијативним предлогом и следствено, како би се створио простор за проактивнији приступ приватног сектора у предлагању ЈПП.
9)	Побољшање практичне примене правила која су релевантна за утврђивање вредности пројекта специфична за ЈПП и ојачати капацитете јавног сектора тако да се у потпуности разграниче такви пројекти од пројеката јавних набавки.
10)	Искористити подршку Међународних финансијских институција (IFI) за припрему пројеката и њихово знање о ЈПП-овима. Ресурси Европске инвестиционе банке (EIB), Европски стручни центар за ЈПП (EPEC), саветодавне услуге Међународне финансијске корпорације (IFC) у вези ЈПП или Европске банке за обнову и развој (EBRD) Инструмент за припрему инфраструктурног пројекта (IPPF) могу се користити за припрему пројекта.
11)	Посветити дужну пажњу непредвиђеним околностима односно догађајима у будућим ЈПП и начину на који ће се стране одлучити за суочавање са њиховим последицама, као и правилна процена исправне расподеле ризика за такве догађаје.
12)	Изградња и развој институционалних капацитета који би требало да буду усмерени на припрему јавног сектора за имплементацију пројекта након потписивања уговора о ЈПП.

Извор: Прилагођено према Белој књизи, Савет страних инвеститора. 2013. [173]

7. ПРОЦЕНА УСКЛАЂЕНОСТИ ОКВИРА ЗА ЈПП У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ И БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Ово поглавље, кроз упоредни приказ, разматра усклађеност оквира за ефикасно организовање и примену ЈПП система у земљама EBRD региона, од којих се највећи део налази у условима транзиције, укључујући Републику Србију и Босну и Херцеговину.

Током протекле две деценије Европска банка за обнову и развој (енг. *EBRD*) провела је велики број студија које се баве анализом структуре ЈПП концепта у земљама EBRD региона, у контексту правне, институционалне и регулаторне инфраструктуре за развој ЈПП.

EBRD је у периоду 2017/2018. године спровела студију за процену усклађености ЈПП оквира [174], током које је развила и ажурирала критеријуме према којима је свака земља добијала оцене према критеријумима:

(А) Усклађености њеног правног оквира са међународно прихваћеним стандардима и најбољим праксама; и

(Б) Ефикасности (која садржи „контролна листу“ која се користи за ову процену).

Контролна листа је подељена на три дела [174][134].

Први део разматра степен до којег је законодавни оквир у јурисдикцији усклађен са међународно прихваћеним стандардима и најбољом праксом за: припрему и одабир пројеката; избор приватног партнера; садржај уговора о пројекту; и безбедносна питања и владина подршка за пројекат. Дакле, резултати првог дела показују усклађеност са таквим међународно прихваћеним стандардима и најбољом праксом.

Други део разматра ефикасност правног оквира и јавне подршке за ЈПП и концесије у смислу: оквира јавне политике; институционалног оквира; броја и сектора пројеката који су стварно додељени; и специфичног пословног окружења за ЈПП и концесије

Трећи део укључује нови критеријум, тзв. тест банкарске способности, који служи за утврђивање да ли правни оквир земље укључује основне захтеве за омогућавање ЈПП за финансирање из перспективе кредитора [134].

Критеријуми за процену усклађености законодавног оквира за ЈПП, истраживање и процена ефикасности правних показатеља и тест банкарске способности приказани су у Табели 13 [174][134].

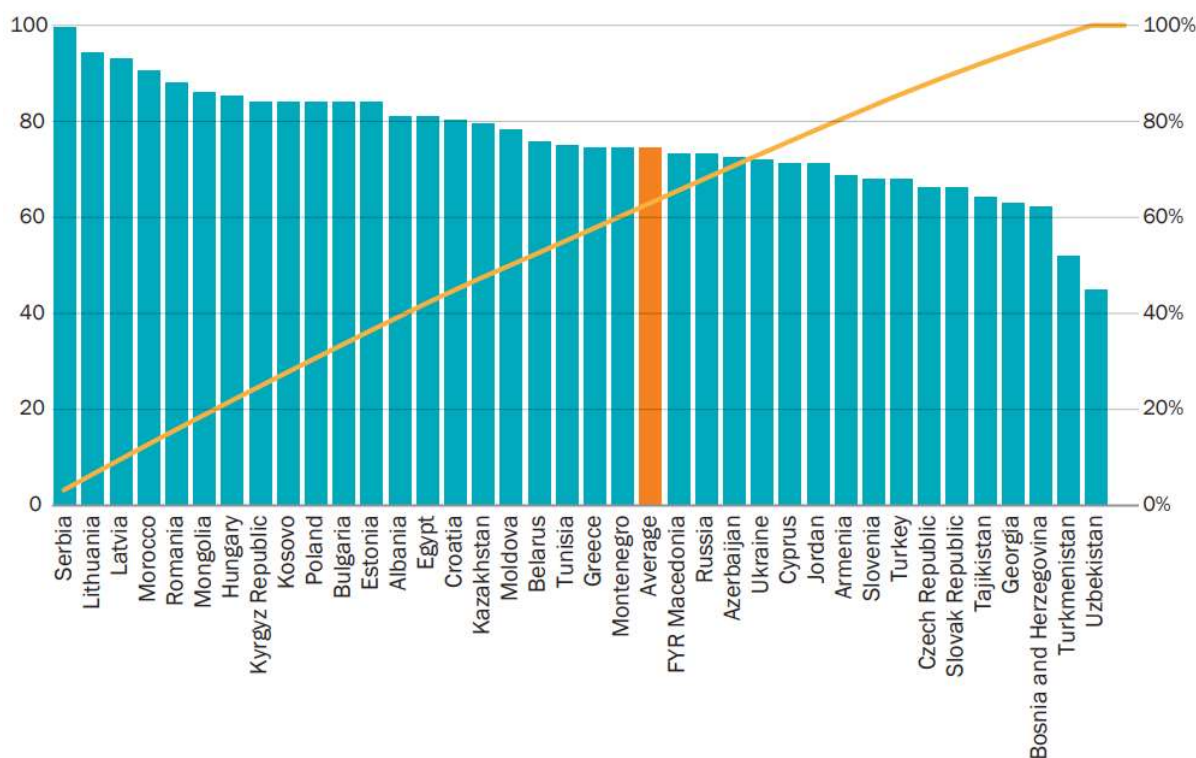
Табела 13. Критеријуми за процену усклађености законодавног оквира за ЈПП, истраживање и процена ефикасности правних показатеља и тест банкарске способности

Критеријуми	Индикатори
Процена усклађености законодавног оквира за ЈПП <i>PPP Legislative Framework Assessment (LFA) on Compliance</i>	1.1 ЈПП законодавни оквир
	1.2 Припрема и одабир пројеката
	1.3 Избор приватног партнера
	1.4 Уговор о ЈПП пројекту
	1.5 Безбедносна питања и владина подршка за пројекат
Истраживање и процена ефикасности правних показатеља <i>Legal Indicators Survey (LIS) on Effectiveness Assessment</i>	2.1 Оквир ЈПП политика
	2.2 Институционални оквир
	2.3 Статистика ЈПП пројеката
	2.4 Пословно окружење за ЈПП
Тест банкарске способности <i>Bankability</i>	а) Постојање правног инструмента за ЈПП
	б) Разноликост/флексибилност модела за прилагођавање пројектних ризика (укључујући јасна правила више силе)
	в) Постојање економске евалуације/студије изводљивости
	г) Сигурност над концесионаром права
	д) Права 'корак по корак' за зајмодавце (за које није потребно поновно објављивање тендера)
	ђ) Директан споразум између зајмодавца и уговорног органа
	е) Накнада за раскид уговора у преносу имовине наручиоцу, укључујући послодавца раскид
	ж) Клаузуле о стабилности које штите од дискриминаторних промена закона
	з) Коришћење међународне арбитраже

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Резултати процене усклађености законодавног оквира за ЈПП и ефикасности правних показатеља, уз тестирање банкарске способности за земље EBRD региона, од којих се већи део налази или је недавно завршио процес транзиције, укључујући Босну и Херцеговину и Републику Србију, приказани су у сликама 38-50.

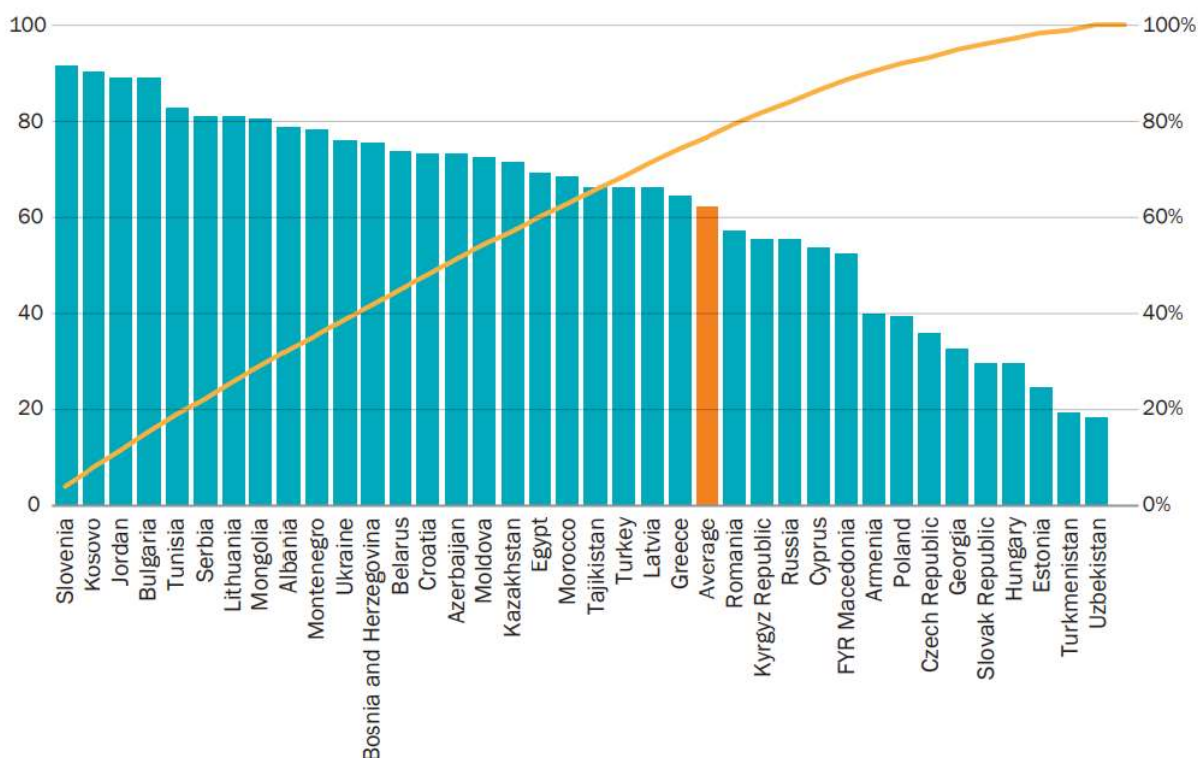
Слика 38. Процена усклађености законодавног оквира за ЈПП

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Слика 38 показује да је у области законодавства Република Србија остварила скор од 100% према ефикасности законодавног оквира, док је с друге стране Босна и Херцеговина, уз Туркменистан и Узбекистан, сврстана на само дно лествице земаља које су учествовале у истраживању. Разлоге за слабу оцену Босне и Херцеговине у области законодавства можемо потражити у високом степену фрагментације и изостанка синхронизације регулаторног и правног оквира за ЈПП између кантона, ентитета и Брчко Дистрикта. Посебан куриозитет у овом сегменту представља изузетно висок укупан ниво усклађености који износи око 75%, док скоро све тестиране земље имају између 60% и 100% (са изузетком Узбекистана и Туркменистана које имају између 40 и 50%).

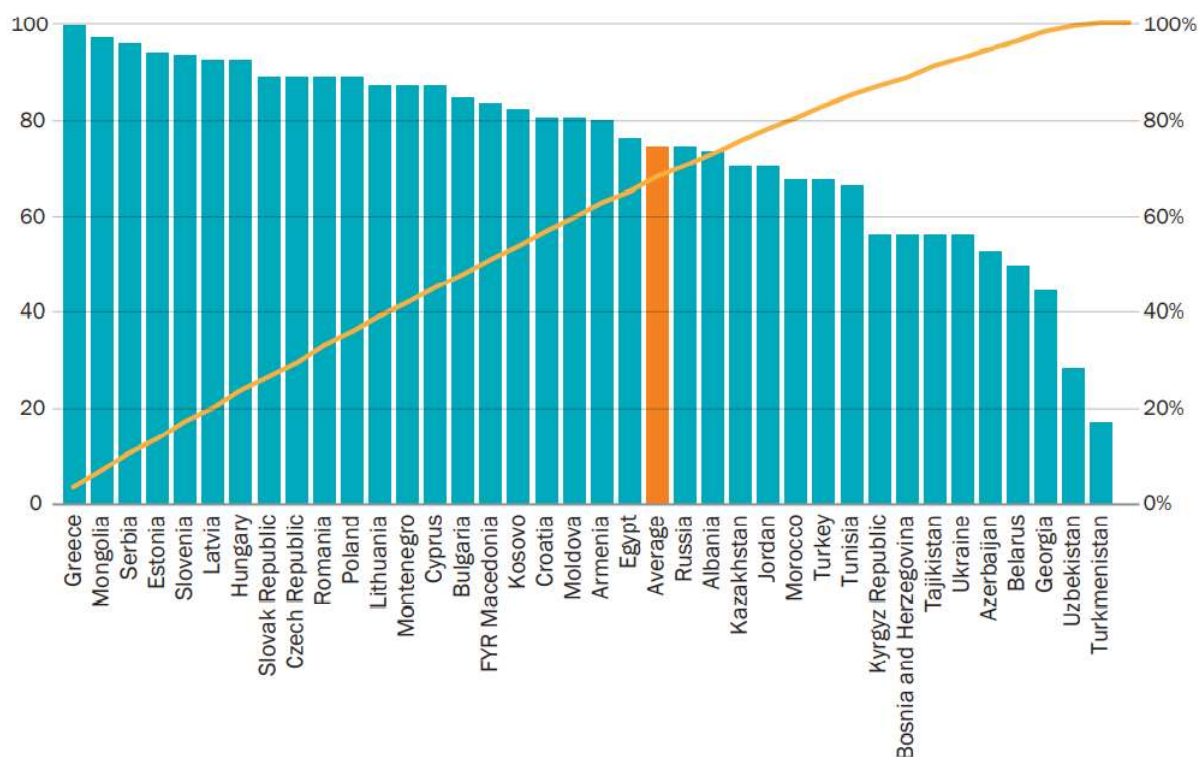
Слика 39. Процена усклађености капацитета за припрему и одабир пројеката

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Слика 39 показује релативно добре позиције Републике Србије и Босне и Херцеговине у области припреме и одабира ЈПП пројеката, што сугерише да Босна и Херцеговина и Република Србија у области пројектног финансирања имају релевантне стручне капацитете, а то представља добар темељ за припрему и одабир ЈПП пројеката. EBRD наводи да овај сегмент који се бави припремом, евалуацијом и одабиром пројеката, има прилично низак укупан просечан резултат усклађености од 62%, док ниједна земља није ни близу резултата који се приближава 100% [134].

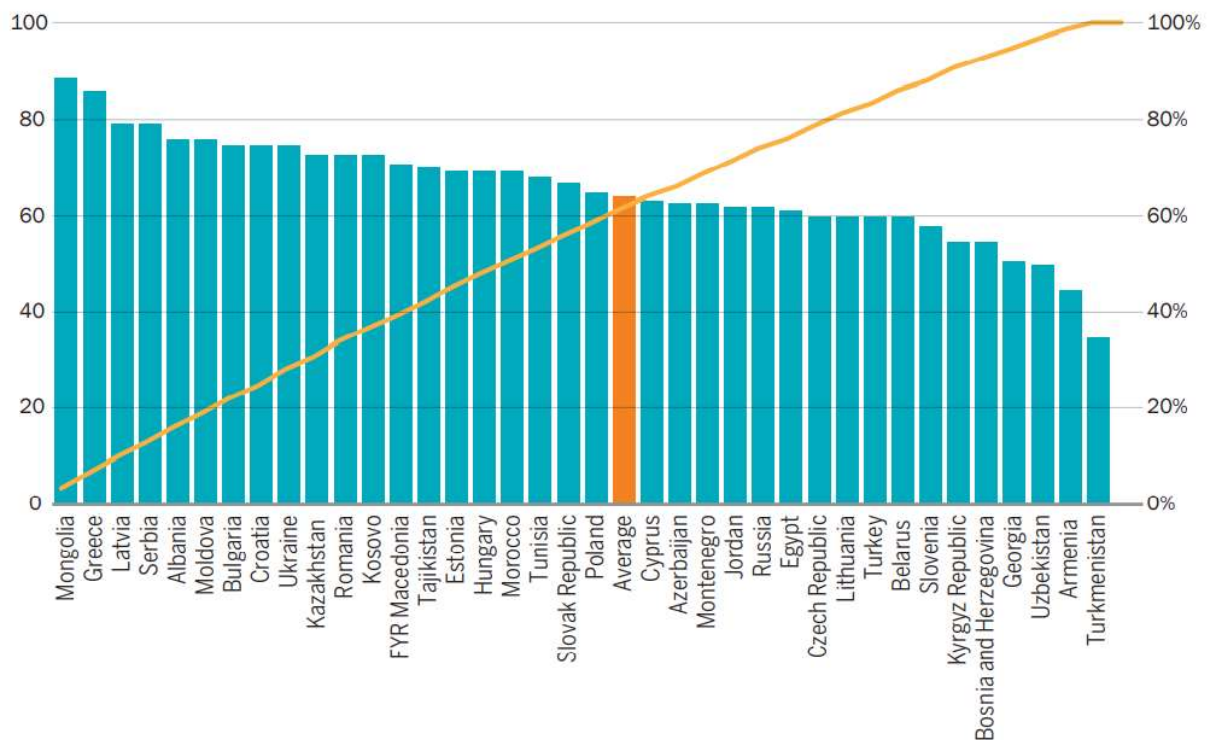
Слика 40. Процена усклађености капацитета за избор приватног партнера

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Слика 40 показује ниске капацитете Босне и Херцеговине у процесу избора приватног партнера у почетној фази покретања пројеката јавно-приватног партнерства, с обзиром на скор нешто већи од 50% (који је испод просека) и веома слабу остварену 30. позицију од 37. тестираних земаља. С друге стране, Република Србија је на овој ранг листи заузела веома добру трећу позицију, са скором већим од 90%, одмах иза Грчке и Монголије, а испред Естоније, Словеније и Литваније.

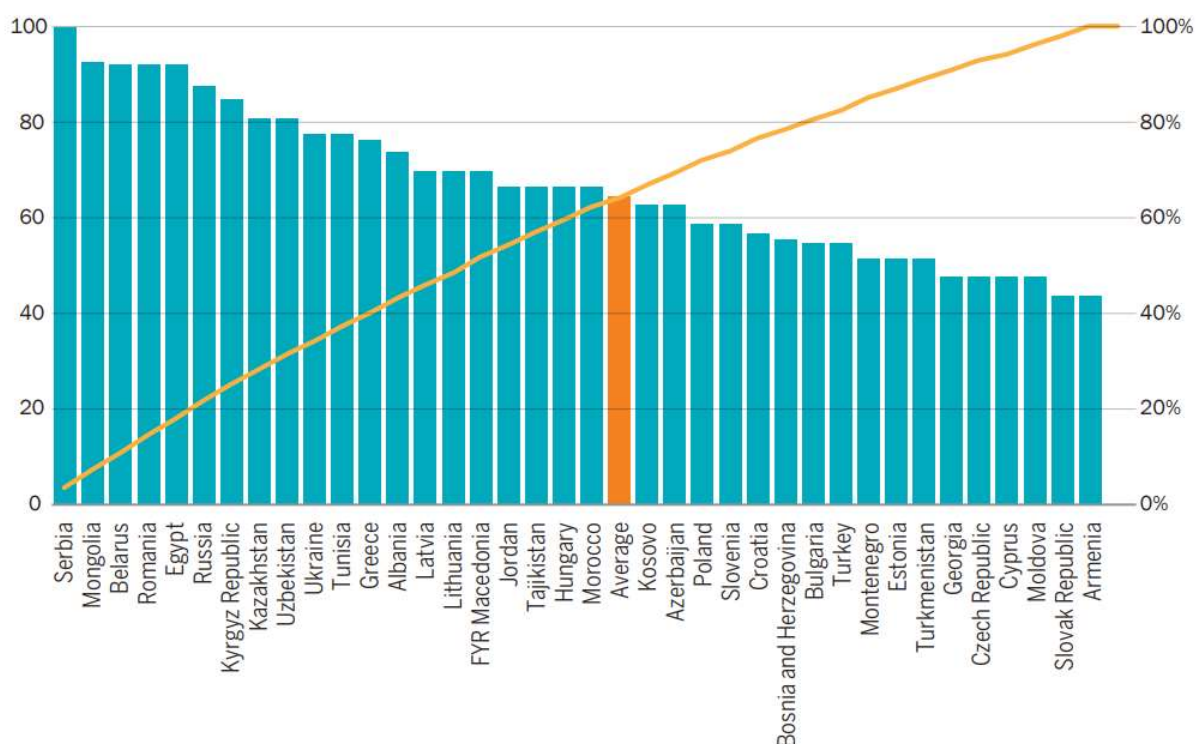
Слика 41. Процена усклађености капацитета за уговарање ЈПП пројеката

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Према усклађености капацитета за уговарање ЈПП пројеката, Босна и Херцеговина је рангирана на 33. позицију од укупно 37 тестираних земаља што указује на веома ниске капацитете јавне управе у овој области. С друге стране, Република Србија се, у односу на Босну и Херцеговину, налази у горњем делу лествице и позиционирана је на веома добру четврту позицију, одмах иза Монголије, Грчке и Литванију, а испред Албаније, Молдавије и Бугарске. EBRD наводи да већина земаља у овој области постиже резултате између 50% и 80%, док је просек 64% [134].

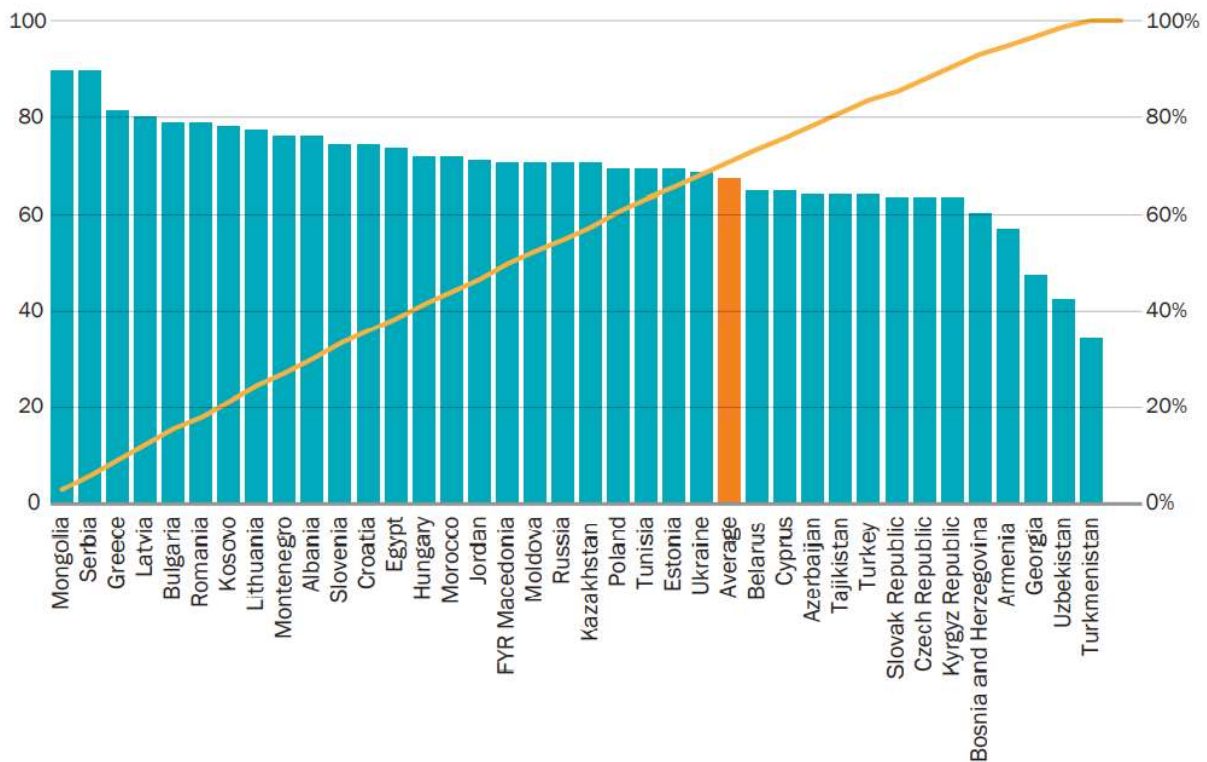
Слика 42. Процена усклађености безбедносних питања и владине подршке за ЈПП

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Када су у питању безбедносна питања и владина подршка за ЈПП пројекте, Слика 42 показује релативно ниске капацитете Босне и Херцеговине у овој области, с обзиром на 26. позицију од укупно 37 тестираних земаља, док је са друге стране Република Србија прворангирана у овом процесу, испред Монголије, Белорусије, Румуније и Египта. Ниске оцене Босне и Херцеговине у овој области узроковане су сложеним административним уређењем државе, турбулентним политичким амбијентом, те нестабилним безбедносним околностима.

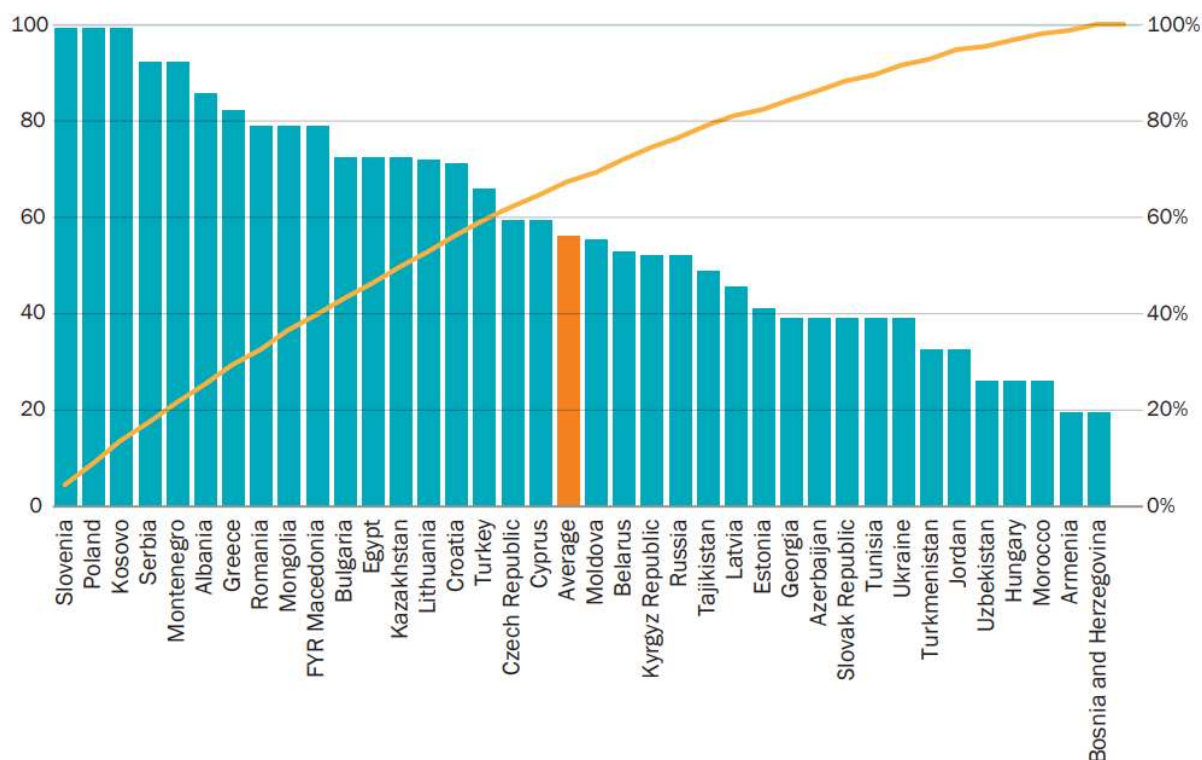
Слика 43. Процена укупног LFA рејтинга

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

EBRD истиче да општи резултати у овој процени не откривају никаква изненађења: земље које су постигле изузетно високе резултате у једној или две од горе наведених области такође постижу високе укупне резултате у погледу усклађености [134]. Према укупном LFA рејтингу Босне и Херцеговине се налази на самом дну ове лествице и заузима 33. позицију од укупно 37 земаља које је обухватило ово истраживање, док је са друге стране Република Србија позиционирана на веома високу другу позицију, одмах иза Монголије, а испред Грчке, Литваније и Бугарске.

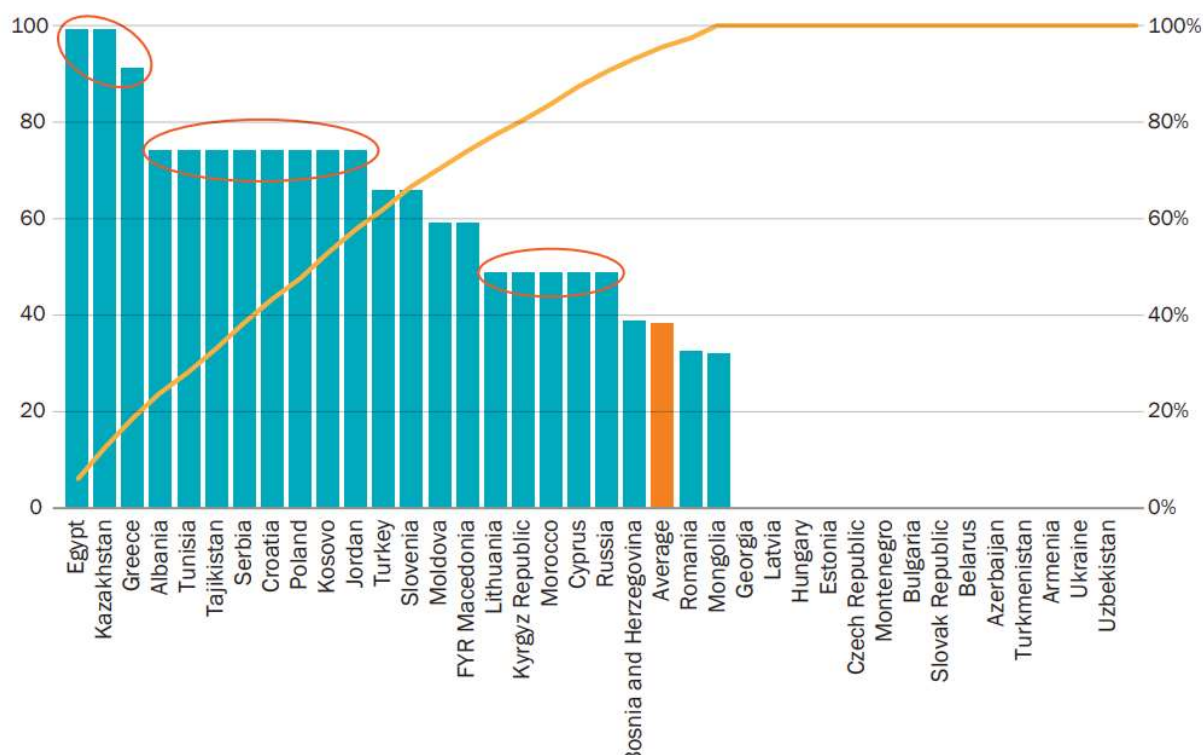
Слика 44. Процена усклађености оквира ЈПП политика

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

У контексту оквира ЈПП политика, према извештају EBRD, Босна и Херцеговина заузима последњу позицију, док је са друге стране Република Србија рангирана на веома високу четврту позицију у овој области, испред Црне Горе, Албаније, Грчке и осталих. Слаба позиција Босне и Херцеговине и у овој области темељи се на изостанку стандардизације ЈПП процеса, односно великом бројем различитих несинхронизованих политика о ЈПП кантона, ентитета и Брчко Дистрикта. С друге стране, веома добра позиција Републике Србије у овој области показује да компатибилан законодавни, административни и институционални оквир за ЈПП осигурава јасно разумевање ЈПП политика.

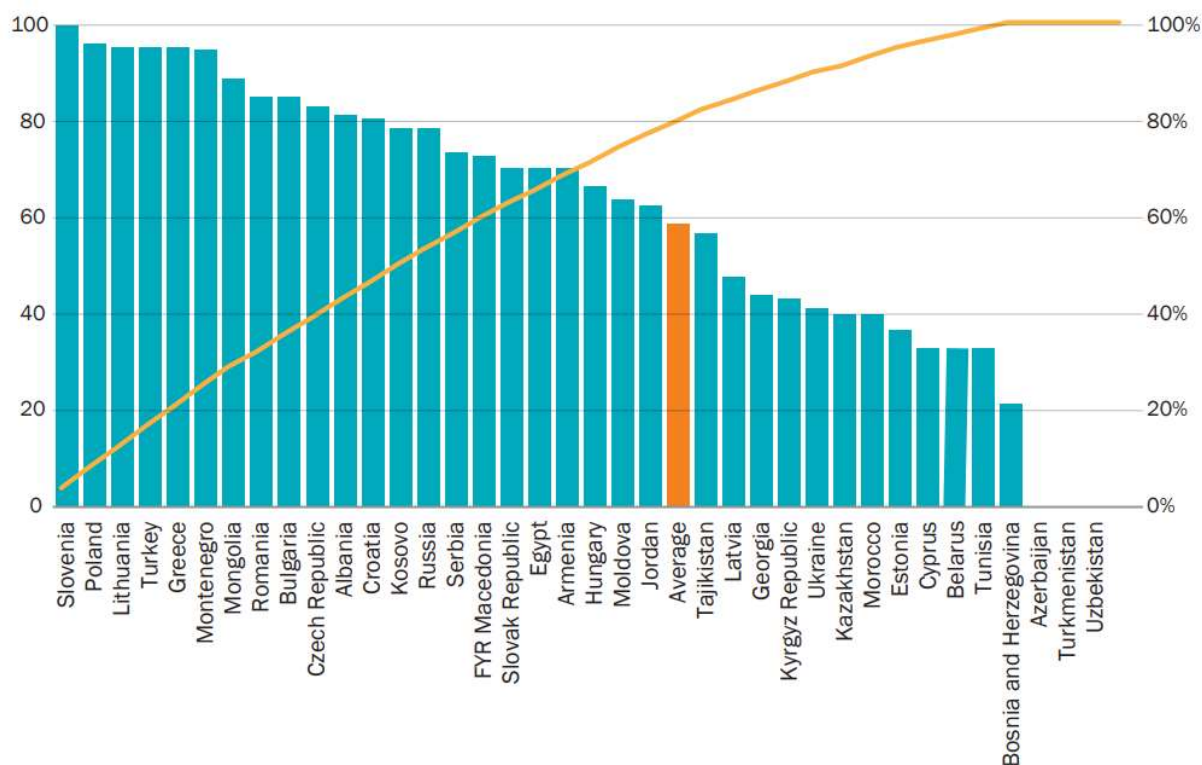
Слика 45. Процена усклађености институционалног оквира за ЈПП

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Када је у питању институционални оквир за ЈПП, Босна и Херцеговина је у овој области позиционирана 21. место од укупно 37 тестираних земаља, што и даље представља доста лошу позицију, посебно ако узмемо у обзир да је са друге стране Република Србија и овде веома високо рангирана на седмом месту, одмах иза Египта, Казахстана, Грчке, Албаније, Туниса и Таџикистана. Разлоге за прилично слабу позицију Босне и Херцеговине и овде можемо потражити у високом степену фрагментације институционалног оквира за ЈПП, на који додатно утиче висок ниво корупције, што потврђује и извештај Transparency International који је кроз индекс перцепције корупције 2016. године Босну и Херцеговину рангирао на 83. место од укупно 176 земаља [160]. EBRD наводи да „велика група земаља уопште нема институционални оквир, због чега су у овом делу оцељивања добили нулу. Штавише, постоје три групе земаља које имају идентичне или врло блиске резултате: веома висока група, група од 75% и група од 50%. Разлог је тај што ако одређене институције или процедуре недостају, велики број питања у оцјени доводи до нула бодова“ [134].

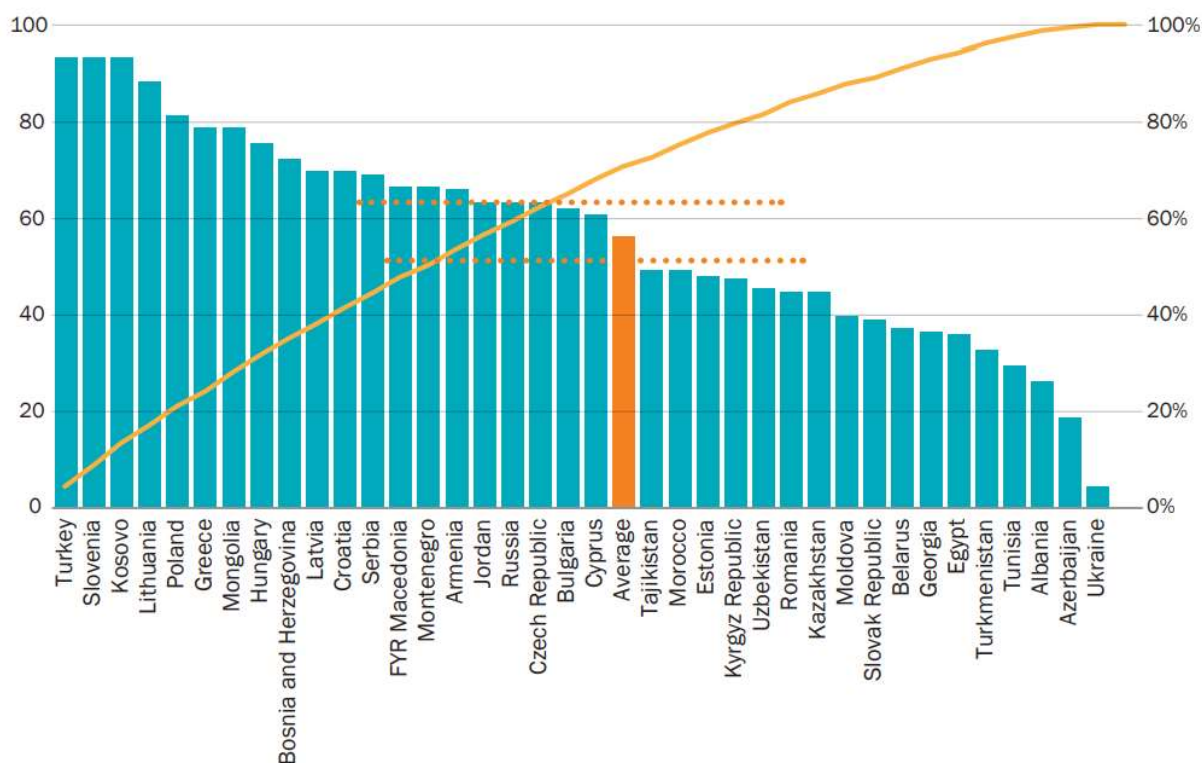
Слика 46. Статистика оквира за испоруку ЈПП

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

EBRD наводи да не постоји јасан тренд у вези са статистиком оквира за испоруку ЈПП, најпре због тога што су поједине земље недавно мењале свој правни, институционални или политички оквир тако да се ефекти још увијек не могу видети у статистичким резултатима, док са друге стране, постоје многи услови који морају бити испуњени како би велики број пројеката био завршен и ушао у фазу рада/пружања услуга [134]. С обзиром да ова процена не разматра све ове услове, као фактори који имају одлучујућу улогу издвојили су се оквир јавне политике, правни оквир и пословно окружење за ЈПП, па је из тог разлога у обзир узета величина тржишта, број пројеката и разноликост сектора [134]. Лидерску позицију у овој категорији са веома високим резултатом заузела је Словенија, а прате је Пољска, Литванија, Турска, Грчка и Црна Гора, док су Узбекистан, Туркменистан и Азербејџан остварили изузетно низак резултат. Босна и Херцеговина је, уз Тунис и Белорусију, такође на самом дну ове лествице, док је Република Србија на 15 позицији, нешто изнад просека.

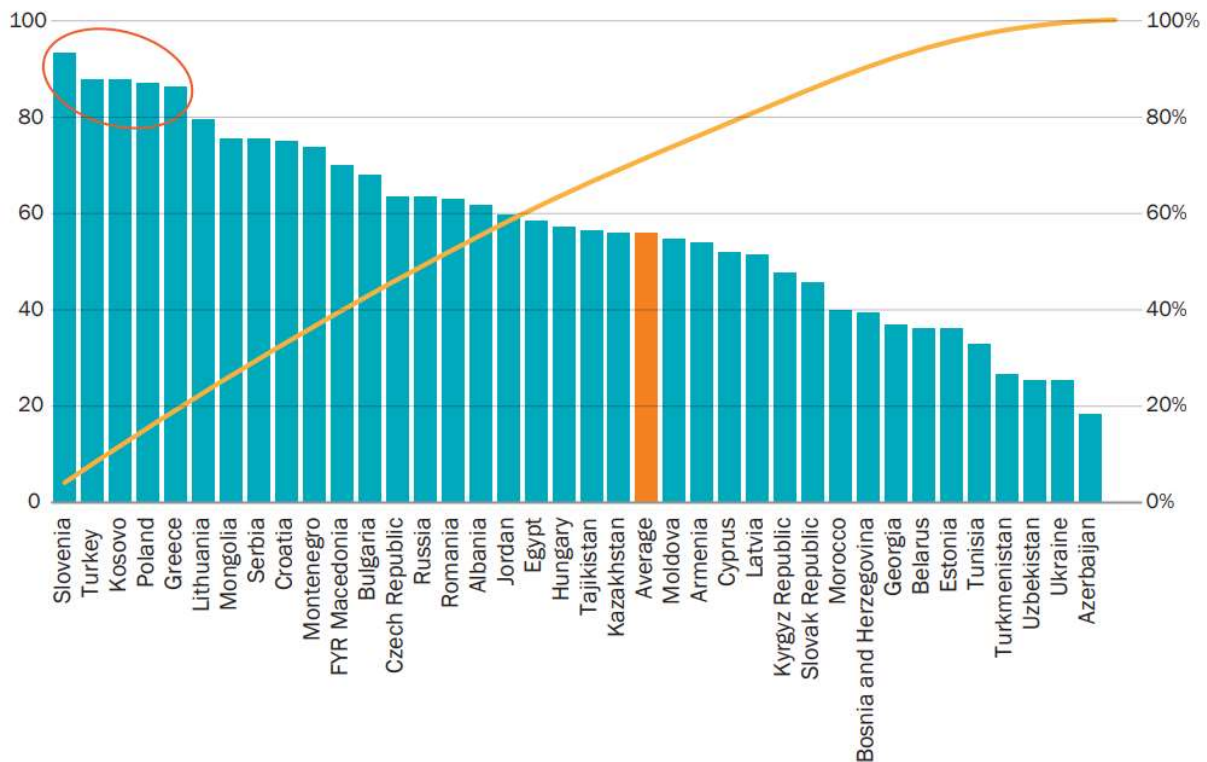
Слика 47. Процена пословног окружења за ЈПП

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Када је у питању пословно окружење за развој ЈПП, Босна и Херцеговина се налази на доста високом 9. месту, Република Србија је заузела 12. позицију, док су најбоље резултате у овом пољу оствариле Турска и Словенија. Ово је једини индикатор према којем се Босна и Херцеговина налази испред Републике Србије (иако за свега неколико процената), што је и помало зачуђујући податак с обзиром на укупну пословну климу и настабилан политички амбијент који влада у Босни и Херцеговини. На другом крају лествице са ознаком 'врло ниска ефикасност' налазе се Украјина, Азебејџан и Албанија.

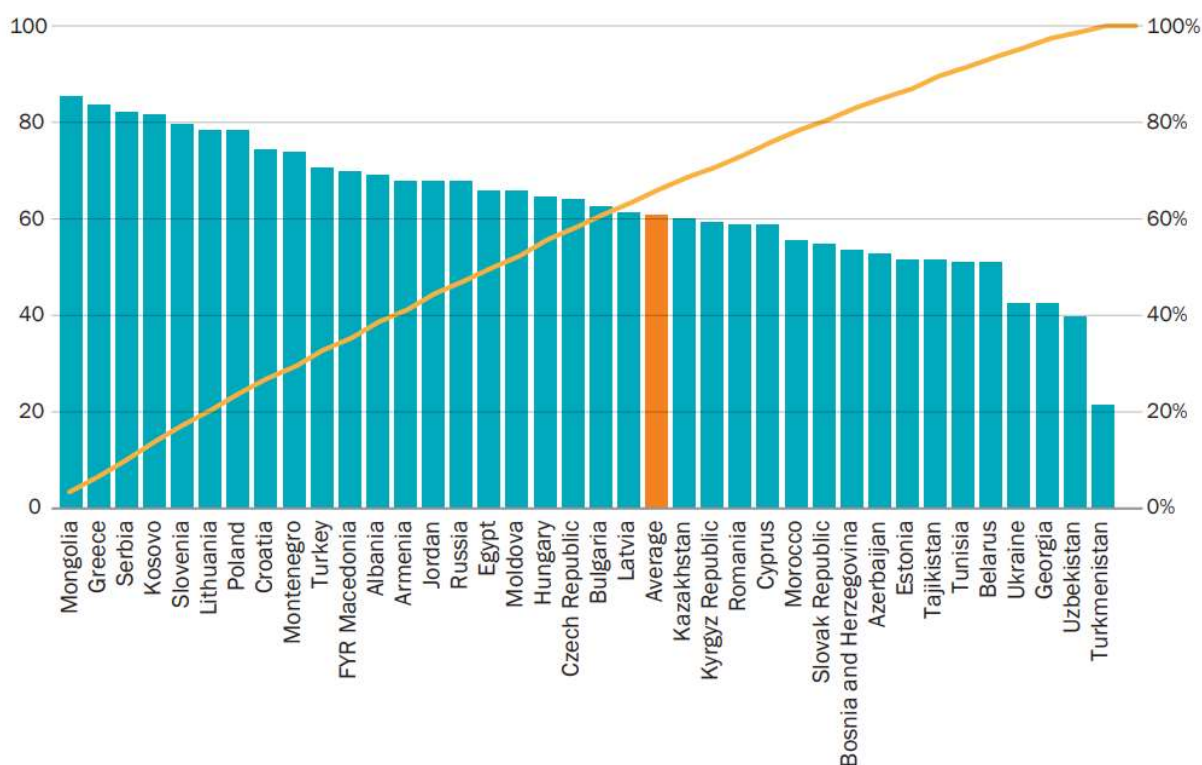
Слика 48. Процена укупног LIS рејтинга

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

У истраживању о процени ефикасности правних показатеља за ЈПП, веома мала група земаља је постигла изузетно значајне резултате у овој области, на првом месту Словенија и Турска. Република Србија је позиционирана на осму позицију са резултатом који наводи усаглашеност укупног LIS рејтинга више од 70%, док је резултат Босне и Херцеговине и у овом сегменту веома скроман и износи испод 40%. EBRD наводи да је просечни резултат за укупан LIS рејтинг нешто више од 55% и напомиње да ови резултату „указују на то да би се сада фокус требао пребацити на ефикасност институционалних и политичких оквира, као и на питања банкарске способности“ [134].

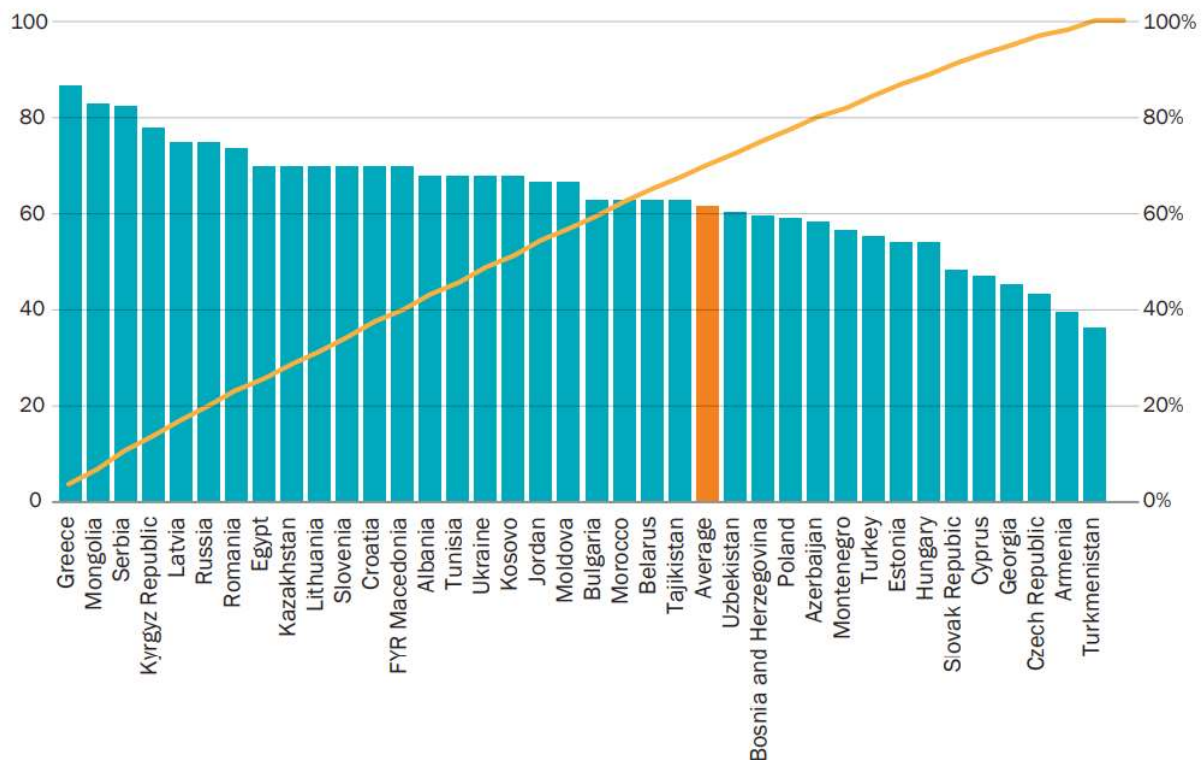
Слика 49. Свеукупна усклађеност и ефикасност ЈПП оквира

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Када је у питању свеукупна усклађеност и ефикасност оквира за ЈПП, већина тестираних земаља је рангирана у опсегу од 40% до 70%, што указује на висок степен уједначености. Република Србија је показала да, уз Монголију и Грчку, постиже веома запажене резултате стварању повољног окружења и ефикасног оквира за јавно-приватна партнерства, док је са друге стране Босна и Херцеговина позиционирана доста испод просека и налази се у доњем делу лествице тестираних земаља. EBRD напомиње да „просек од приближно 60% усклађености и ефикасности и даље оставља доста простора за побољшања, посебно у горе наведеним областима: оквир политике и владина подршка за одређене пројекте, институционални оквир и донекле пословно окружење“ [134].

Слика 50. Процена банкарске способности

Извор: Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Када је у питању банкарско и пословно окружење за ЈПП, креатори финансијске и банкарске политике у Босни и Херцеговини су постигли одређене резултате у стварању амбијента за привлачење приватног капитала, али би „требали наставити да се побољшавају у том погледу“ [134], с обзиром да је резултат Босне и Херцеговине и у овом сегменту испод просека земаља које су обухваћене овим истраживањем. С друге стране, Република Србија, као трећепласирана, уз Грчку и Монголију, и овој области постиже веома добре резултате.

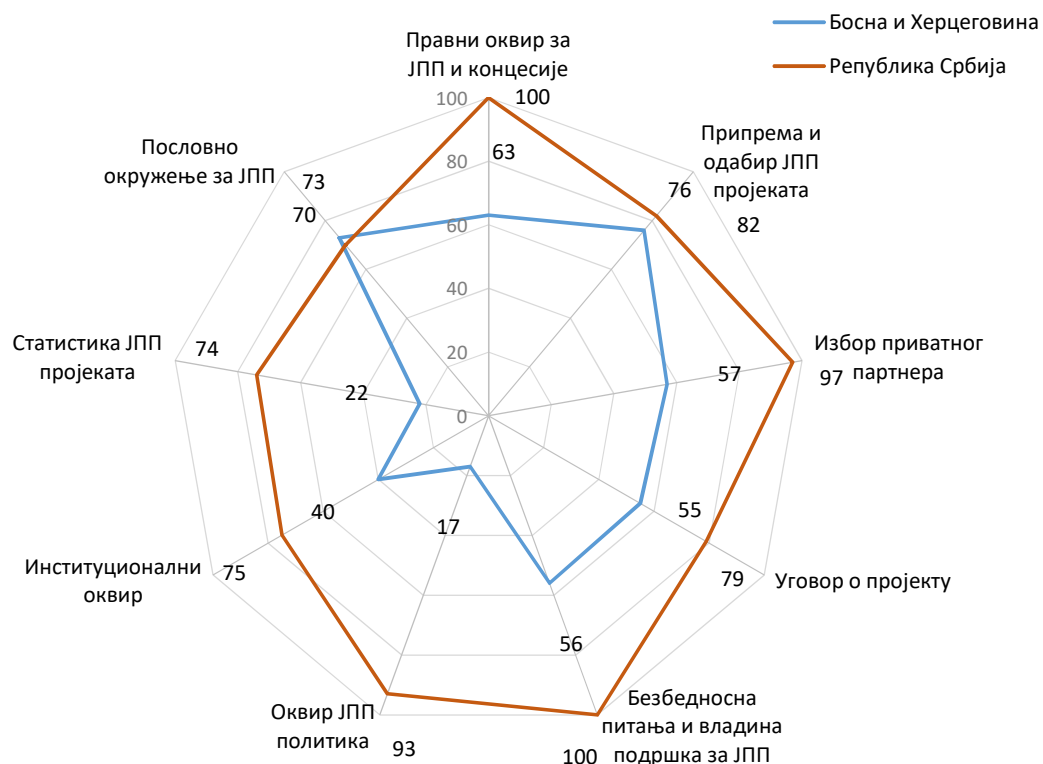
Упоредни приказ оквира за организовање јавно-приватног партнерства и концесија у Републици Србији и Босни и Херцеговини приказан је у Табели 14 и Дијаграму 3.

Табела 14. Упоредни приказ ЈПП оквира: Босна и Херцеговина - Република Србија

Категорија	Босна и Херцеговина	Република Србија
ПРАВНИ ОКВИР ЗА ЈПП И КОНЦЕСИЈЕ	63	100
ПРИПРЕМА И ОДАБИР ЈПП ПРОЈЕКТА	76	82
ИЗБОР ПРИВАТНОГ ПАРТНЕРА	57	97
УГОВОР О ПРОЈЕКТУ	55	79
БЕЗБЕДНОСНА ПИТАЊА И ВЛАДИНА ПОДРШКА ЗА ЈПП	56	100
ОКВИР ЈПП ПОЛИТИКА	17	93
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР	40	75
СТАТИСТИКА ЈПП ПРОЈЕКТА	22	74
ПОСЛОВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА ЈПП	73	70
УКУПНИ СКОР	54	83

Рангирање: 0 - 100 где је скор 100 = најбољи.

Извор: прилагођено према Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

Дијаграм 3. Упоредни приказ ЈПП оквира: Босна и Херцеговина - Република Србија

Извор: прилагођено према Public-private partnership assessment 2017-18. EBRD [134]

8. МЕЂУНАРОДНА ИСКУСТВА У РАЗВОЈУ И ПРИМЕНИ ЈПП

Ово поглавље сагледава различите аспекте и перспективе у организовању система јавно-приватног партнерства у развијеним земљама и земљама које су прошле период транзиције. Овај део докторске дисертације приказује моделе усвајања и институционализације ЈПП концепта у Великој Британији, Ирској, Белгији, Хрватској и Чилеу.

8.1 Искуства Велике Британије у примени ЈПП

У контексту новог јавног управљања (енг. *New Public Management - NPM*), Велика Британија је почетком 1990-их покренула амбициозан пројекат приватне финансијске иницијативе (енг. *Private Finance Initiative - PFI*), као модел набавке јавних услуга од стране приватног сектора. По принципу дизајн, изградња, финансирање, управљање (енг. *Design-Build-Finance-Operate - DBFO*), Велика Британија је кроз овај програм до сада валоризовала преко 56 милијарди фунти капиталних инвестиција приватног сектора у више од 700 инфраструктурних пројеката у земљи, укључујући изградњу нових школа, болница, путева, станова, затвора и војне опреме и смештаја [62]. Hall истиче да је у раним фазама примене PFI програма Велика Британија остварила значајне уштеде у пројектима изградње путева, као и за пројекте изградње затворске инфраструктуре, који су генерисали око 10% уштеде у поређењу са јавно финансираним затворима [175]. Током 2012. године британска влада је покренула ревидирани PFI програм под називом PFI 2, који је је имао доста сличности са ранијим PFI моделом, али је такође укључивао и низ промена дизајнираних да повећају транспарентност, промовишу ефикасност, обезбеде вредност за новац и подстакну финансирање из алтернативних извора институционалног капитала (као што је укључивање портфолиа пензионих фондова) [176]. Подаци Државне ревизорске службе (енг. *National Audit Office*) показују да је кроз различите моделе PFI програма у сектору здравства и социјалне заштите реализовано укупно 127 пројеката са капиталном вредношћу од преко 13 милијарди фунти: сектор одбране је успешно реализовао 41 пројекат капиталне вредности од 9.5 милијарди фунти, 61 пројекат је реализован у области саобраћајне инфраструктуре у капиталној вредности од 7.8 милијарди фунти, док је у области образовања регистрован највећи број успешно реализованих пројеката - 172, у капиталној вредности већој од 8.6 милијарди фунти [34]. Кроз различите моделе приватних финансијских програма у Великој Британији је изграђено на десетине школа, болница, спортских сала, затвора, путева, енергетских, комуналних и других објеката јавне инфраструктуре. Посебно је занимљиво коришћење ресурса приватног сектора у изградњи и управљању затворима у Великој Британији, што је донело опипљиве користи [35]. Кључне предности примене PFI програма у изградњи затвора биле су брзина градње, с обзиром да је просек градње приватних затвора само две године, у односу на седам колико је просек градње у традиционалном моделу јавне набавке, те смањење текућих трошкова, што је углавном постигнуто кроз оптимизацију трошкова, плата особља, с обзиром да је особље било плаћено за 25% мање него у јавном сектору, док је топ менаџмент истовремено бележио повећање плата [35].

8.2 Искуства Ирске у примени ЈПП

Ирска влада дефинише концепт јавно-приватног партнерства као модел набавке јавних услуга/инфраструктуре, где је нагласак на остваривању веће вредности за уложени новац и пружању квалитетних јавних услуга [177]. У односу на развијене земље западне Европе, Ирска је прилично касно започела са усвајањем ЈПП концепта (1999), међутим прихватањем британског модела јавно-приватног партнерства, Ирска је забележила рапидан развој ЈПП концепта и спада у једно од најзрелијих ЈПП тржишта у свету.

О’Shea и сарадници наводе да је током последње две деценије Ирска је реализовала 24 пројекта у укупној вредности преко пет милијарди евра [178]. Министарство за јавну потрошњу и реформе (енг. *Department of Public Expenditure and Reform*) је идентификовало три кључне фазе у развоју ЈПП концепта у Прегледу капиталног плана 2016 - 2021 [178]:

- (1) прва фаза развоја ЈПП фокусирана је на пројекте у области путне инфраструктуре и основног образовања;
- (2) друга фаза развоја ЈПП укључује пројекте из области социјалног становања; и
- (3) трећа фаза развоја ЈПП обухвата пројекте из области високог образовања, здравства и судова.

Ирска је успоставила оквир за ЈПП у виду смерница које су израђене како би помогле свим заинтересованим странама у ЈПП процесу у циљу ефикасније примене ЈПП модела, који је уско повезан са Зеленом књигом о ЈПП Велике Британије (енг. *HM Treasury*) [177]. Смернице за имплементацију ЈПП пројеката снажно су фокусиране су на управљање људским ресурсима (обука за представнике јавног и приватног сектора); доступност експертизе преко јединице за ЈПП; оптималну расподелу ризика између страна; и примену компаратора јавног сектора [177]. Смернице истичу да је потребно да ЈПП буде усаглашен са контекстом националне политике о ЈПП (као што је тренутно наведено у Националном плану развоја и стратегији Даблинске саобраћајне канцеларије), посебно у вези са правовременом и ефикасном испоруком приоритета и квалитета економске и социјалне инфраструктуре јавне службе [179]. Институционалне структуре које су успостављене на ниову Владе за управљање програмом ЈПП треба одреде правац развоја ЈПП концепта, што ће осигурати доследан и координиран приступ и одржати позитивну пословну климу за приватни сектор [179]. Централна јединица за ЈПП лоцирана је у Министарству за јавну потрошњу и реформе и у координацији са другим секторским организационим целинама и партнерима, фокусирана је на осигурање ефикасности ЈПП процеса, укључујући [179]:

- реализацију ЈПП програма;
- развој стандардизованог приступа у погледу тендерских процедура, модела уговора и документације;
- развој јасног оквира политике о ЈПП; и
- решавање нерешених препрека за ширу употребу ЈПП (укључујући правна, пореска, финансијска и друга питања).

Наведене планиране мере у Ирској [179] ће осигурати да:

- ЈПП постане стандардни елемент метода јавних набавки; те да се
- Подстакне развој низа пројеката ЈПП и дугорочно обезбеди одрживо и динамично тржиште ЈПП у Ирској.

8.3 Искуства Белгије у примени ЈПП

Занимљив пример организације система јавно-приватног партнерства можемо пронаћи у Белгији, која је у последње две деценије забележила драматичан раст у развоју концепта ЈПП, чија је примена покренула реализацију великог броја ЈПП пројеката у области јавне инфраструктуре и пружања услуга. На федералном нивоу, истакнути примери великих ЈПП пројеката укључују изградњу железничке саобраћајне мреже која повезује Брисел и национални аеродром (пројекат Diabolo), изградњу тунела испод реке Schelde, проширење аутопута R2, изградњу кружног пута R4 West-East Ghent, изградњу затворског комплекса у Бриселу и Антверпу, изградњу трамвајског депоа Wissenhage, као и изградњу неколико школа у региону Фландрија [180][169]. Због комплексности политичког, административног и мултикултуралног оквира, Белгија на државном нивоу нема јединствен оквир јавних политика, ни институционалне капацитете за подршку ЈПП. Стога је на федералном нивоу влада успоставила Национални пакт за стратешке инвестиције, иницијативу која окупља све заинтересоване стране у процесу јавно-приватног партнерства [169]. Van den Hurk наводи да „у региону главног града Брисела и региону Валоније, ЈПП никада није постало предмет политичког програма, само је у северном федералном региону земље, Фландрији, спроведена нека врста стратегије и политике... у документу из 2004. године“ [181]. Сматра се да је овај документ поставио стратешки оквир и темеље за улагања приватног капитала у пројектима јавне инфраструктуре у Фландрији. У овом фламанском региону у Белгији највећи део приватних инвестиција у јавну инфраструктуру, укључујући пројекте путне инфраструктуре, пројекте обновљивих извора енергије и јавне пројекте социјалне намене (школе, болнице и др.) покренут је преко фламанског центра знања о ЈПП [169]. Фламански центар знања о ЈПП (енг. *Flemish PPP Knowledge Center*) је владино тело под покровитељством премијера [181] које има саветодавну улогу, помаже у развоју оквира јавне политике о ЈПП, подржава ЈПП пројекте у фламанском региону, прикупља и дели знање, искуство и моделе ЈПП са свим заинтересованим странама укљученим у ЈПП процесу [169]. Овај центар има значајну улогу у стандардизацији и транспарентности ЈПП процеса у фламанском региону [169]. Када је реч о примени ЈПП у валонском региону, влада Валоније је успоставила једницу за финансијско извештавање (франц. *Cellule d'Informations Financières - CIF*), ентитет валонске администрације, која има саветодавну улогу о ЈПП за регион Валоније, француску заједницу и за сродна јавна тела пре доношења одлуке о спровођењу пројеката ЈПП, те улогу да помаже у праћењу имплементације ЈПП пројеката [169]. Иако не постоји јединствен законодавни оквир о ЈПП на нивоу Белгије, Фламански и Валонски регион су усвојили компатибилан правни и регулаторни оквир за ЈПП и додатне прописе са циљем да олакшају примену ЈПП модела у својим регионима [169], што може бити водич за земље са комплексним политичким и административним уређењем, попут Босне и Херцеговине.

Док белгијско ЈПП тржиште добија на снази, време које је пред нама ће показати да ли белгијски ЈПП програм има капацитете да одржи баланс у расподели ризика између јавног и приватног партнера, што ће према оценама стручњака бити одлучујуће за наставак успеха белгијског ЈПП модела [180].

8.4 Искуства Хрватске у примени ЈПП

Прве иницијативе у успостављању законодавног оквира за јавно-приватна партнерства Хрватска је започела 1990-их успостављањем секторских Закона о концесијама, који су прописивали начине за доделу концесија у области туризма, транспорта и природних ресурса. Након добијања кандидатског статуса за улазак у Европску унију, Хрватска је убрзала процесе усвајања ЈПП концепта, па је током 2007. и 2008. године усвојен Закон о јавним набавкама, Закон о концесијама и Закон о јавно-приватном партнерству. Доношењу ових закона претходила је израда Смерница за примену уговорних облика ЈПП у 10 тачака, из 2006. године. Законодавни оквир за ЈПП ревидиран је 2012. године доношењем новог Закона о јавно-приватном партнерству, а потом и 2014. године изменама и допунама закона, након чега Хрватски сабор 2018. године усваја нови Закон о јавно-приватном партнерству који је у примени од 01.01.2019. године. Иако је нови Закон о јавно-приватном партнерству „транспарентно уредио поступак припреме, одобравања, набавке, уговарања, provedбе и надзора пројеката“ [182], Хрватска у последњих десет година није имала значајнијих успеха у примени ЈПП. Регистар уговора јавно-приватног партнерства Министарства gospodarства и одрживог развоја показује да је у Хрватској до сада уговорено и одобрено укупно 16 ЈПП пројеката у капиталној вредности од 2.548.620.227 куна, односно око 340 милиона еура [183]. Ако се узме у обзир да је од укупног броја ЈПП пројеката у последњих десет година закључено само три ЈПП уговора, може се закључити да Хрватска није у потпуности искористила почетну предност коју је имала у односу на друге земље, с обзиром да је прве кораке у успостављању правног и регулаторног оквира за ЈПП започела још током 1990-их. Доминантан разлог неповерења у ЈПП концепт у Хрватској можемо пронаћи у „политичкој димензији и димензији институционалне подршке јавно-приватном партнерству, које су у позитивној корелацији“ [99]. Поверење у концепт јавно-приватног партнерства уздрмао је спор између хрватске владе и Вараждинске жупаније, који је настао због неплаћања обавеза које је влада преузела према споразуму о ЈПП за суфинансирање закупа школа и дворана у Вараждинској жупанији. Према последњој пресуди суда, држава Хрватска и Министарство знаности и образовања 2019. године правоснажно су изгубили спор око ЈПП-а против Вараждинске жупаније, према којем жупанији морају исплатити износ од 18,6 милиона куна на име обавеза које је влада преузела у пројектима изградње школа и дворана [184]. У разматрању перспектива за ЈПП у Републици Хрватској Јуричић закључује да приступ јавне администрације у односу на модел јавних набавки „не би требао бити резултат уверења или личне преференције да је овај или онај модел јавне набавке најбољи... одлука о моделу јавне набавке требала би бити последица свеобухватне и стручне анализе, те процене који од расположивих модела доноси највећу вредност за новац“ [182]. Јуричић истиче да је у процесу ревитализације ЈПП концепта у Хрватској неопходно „у културу управљања увести анализу научених лекција“ [182] уз подстицање јавне расправе и отвореног дијалога.

8.5 Студија случаја Чиле: од земље у развоју до развијене економије уз помоћ ЈПП

Као и код већине земаља које су прошле период транзиције, убрзани развој Чилеа током 1990-их и 2000-их пратиле су растуће потребе за новом јавном инфраструктуром, које су у значајној мери превазилазиле постојеће капацитете владе, па је било потребно потражити нове изворе капитала у финансирању јавних инвестиција. Како би се обезбедила неопходна средства, чилеанска влада је 1980-их покренула процес приватизације јавне имовине, током којег је продала значајан део државне инфраструктуре компанијама из приватног сектора, „укључујући компанију за дистрибуцију гаса, авио компанију, телефонску компанију и разне комуналне услуге“ [125]. Упркос мерама које су проведене, земља је и даље била оптерећена са све већим погоршањем у области јавне инфраструктуре, па је почетком 1990-их чилеанска влада потражила решење у креирању програма ЈПП и концесија за обнову и побољшање националних аутопутева, што је наишло на широку јавну подршку [125]. Jandresic наводи да је заправо одлучна политичка воља за стварање модела јавно-приватног партнерства била кључна за ефикасно покретање и прихватање ЈПП програма од стране главних политичких актера у Чилеу, што је омогућило убрзани развој земље, смањење инфраструктурног дефицита и задовољење потреба економског раста [185].

Први закон о концесијама одобрен је 1991. године, којим је успостављен оквир за учешће приватног сектора у пројектима јавне инфраструктуре [185]. За све активности у области концесија и ЈПП задужено је Министарство јавних послова (шпа. *El Ministerio de Obras Públicas*), чија је улога кандидовање нових пројеката, контрола процеса јавних набавки, те надгледање процеса изградње и животног циклуса пројекта [125][185]. Према службеним подацима чилеанског Министарства јавних послова, Чиле је уз помоћ приватног капитала кроз ЈПП и концесије до сада реализовао 94 пројекта (47 аутопутева, 23 аеродрома, 8 болница и затвора и 16 међусекторских пројеката) у укупној вредности већој од 22 милијарде америчких долара [186].

Према Infracore индексу, који је развијен од стране The Economist Intelligence Unit, а који процењује капацитете влада за примену одрживих и ефикасних ЈПП-ова у кључним инфраструктурним секторима, првенствено у транспорту, електричној енергији, води и управљању чврстим отпадом – Чиле је заузео прво место у укупном скору [171], што потврђује запажене резултате које је Чиле постигао у области ЈПП и концесија током протекле две деценије. Infracore индекс је извршио процену за пет компоненти које укључују: а) омогућавање закона и прописа; б) институционални оквир; в) оперативну зрелост, г) инвестициону и пословну климу; д) финансирање инфраструктурних пројеката (Табеле 15-17 и Дијаграм 4).

Табела 15. Укупан скор капацитета влада за ефикасну примену ЈПП, земље LAC

OVERALL SCORE

MATURE (80-100)	DEVELOPED (60-79)	EMERGING (30-59)	NASCENT (0-29)
-----------------	-------------------	------------------	----------------

Score 0-100 where 100=best.

Rank out of 21 countries in LAC group, 1=best

= before the rank indicates a tie.

Rank	Country	Score		Data
1	Chile	79		—
2	Colombia	77		—
3	Peru	76		—
4	Jamaica	73		—
=5	Costa Rica	71		—
=5	Brazil	71		—
=7	Uruguay	69		—
=7	Guatemala	69		—
=7	Honduras	69		—
10	El Salvador	68		—
11	Mexico	65		—
=12	Ecuador	59		—
=12	Nicaragua	59		—
14	Panama	58		—
15	Trinidad and Tobago	53		—
16	Paraguay	52		—
17	Bahamas	51		—
18	Dominican Republic	50		—
19	Argentina	49		—
20	Barbados	37		—
21	Venezuela	8		—

Извор: Infrascopie индекс [171]

Табела 16. Рангирање према индикаторима, земље LAC

MATURE (80-100)	DEVELOPED (60-79)	EMERGING (30-59)	NASCENT (0-29)
-----------------	-------------------	------------------	----------------

Score 0-100 where 100=best.

Rank out of 21 countries in LAC group, 1=best

= before the rank indicates a tie.

OVERALL SCORE				1) REGULATIONS				2) INSTITUTIONS			
Rank			Score / 100	Rank			Score / 100	Rank			Score / 100
1	Chile		79	1	Colombia		95	1	Guatemala		93
2	Colombia		77	2	Chile		94	2	Jamaica		90
3	Peru		76	3	El Salvador		88	3	Brazil		88
4	Jamaica		73	=	Costa Rica		84	4	Uruguay		87
=5	Brazil		71	=	Honduras		84	=5	Chile		80
=5	Costa Rica		71	6	Dominican Republic		82	=5	Colombia		80
=7	Guatemala		69	7	Guatemala		81	=7	Costa Rica		78
=7	Honduras		69	8	Nicaragua		80	=7	El Salvador		78
=7	Uruguay		69	9	Mexico		79	9	Peru		67
10	El Salvador		68	10	Jamaica		78	10	Nicaragua		66
11	Mexico		65	11	Uruguay		76	11	Paraguay		60
=12	Ecuador		59	12	Ecuador		74	=12	Honduras		56
=12	Nicaragua		59	13	Peru		70	=12	Mexico		56
14	Panama		58	14	Paraguay		68	14	Trinidad and Tobago		43
15	Trinidad and Tobago		53	15	Argentina		66	15	Argentina		40
16	Paraguay		52	16	Brazil		63	16	Ecuador		36
17	Bahamas		51	17	Panama		60	17	Bahamas		35
18	Dominican Republic		50	18	Trinidad and Tobago		52	18	Panama		29
19	Argentina		49	19	Bahamas		51	19	Dominican Republic		11
20	Barbados		37	20	Barbados		21	=20	Barbados		0
21	Venezuela		8	21	Venezuela		16	=20	Venezuela		0

3) MATURITY			4) INVESTMENT & BUSINESS CLIMATE			5) FINANCING		
Rank		Score / 100	Rank		Score / 100	Rank		Score / 100
1	Honduras	79	1	Peru	85	1	Peru	85
2	Chile	78	=2	Bahamas	83	2	Colombia	73
3	Jamaica	76	=2	Chile	83	3	Brazil	69
4	Colombia	75	=4	Barbados	82	4	Uruguay	68
5	Peru	74	=4	Dominican Republic	82	5	Mexico	64
6	Mexico	72	6	Jamaica	76	=6	Chile	63
7	Panama	70	7	Ecuador	74	=6	Honduras	63
8	Costa Rica	68	=8	Panama	71	8	Costa Rica	60
9	Guatemala	67	=8	Trinidad and Tobago	71	9	Panama	54
=10	Brazil	66	10	Brazil	69	10	Dominican Republic	49
=10	Ecuador	66	=11	Costa Rica	67	=11	Ecuador	43
=10	El Salvador	66	=11	El Salvador	67	=11	Trinidad and Tobago	43
=10	Nicaragua	66	13	Guatemala	64	13	Jamaica	42
14	Uruguay	58	14	Uruguay	62	14	Guatemala	41
=15	Paraguay	56	15	Colombia	61	15	El Salvador	40
=15	Trinidad and Tobago	56	16	Honduras	56	16	Argentina	37
17	Bahamas	52	17	Mexico	53	=17	Barbados	36
18	Argentina	50	18	Argentina	49	=17	Nicaragua	36
19	Barbados	43	19	Nicaragua	45	19	Bahamas	34
20	Dominican Republic	32	20	Paraguay	43	20	Paraguay	32
21	Venezuela	10	21	Venezuela	4	21	Venezuela	8

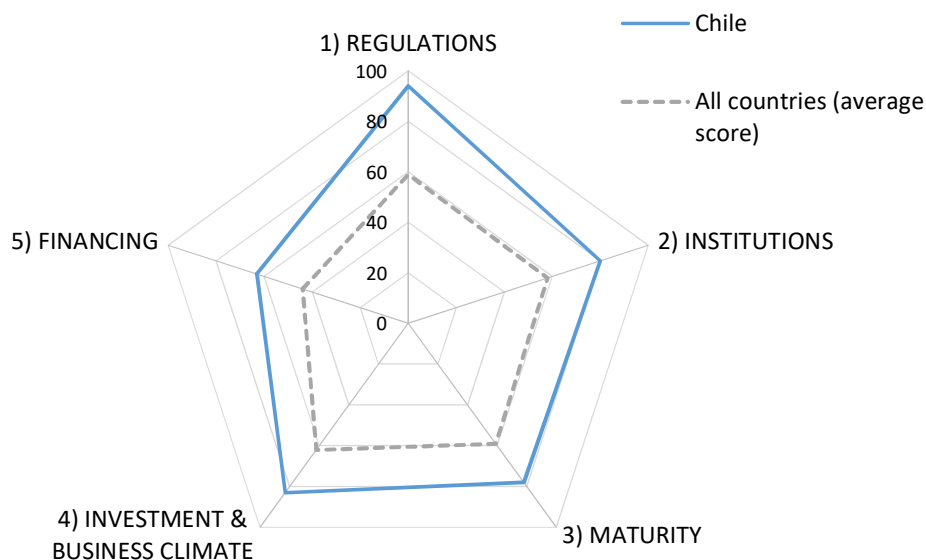
Извор: Infrascopie индекс [171]

Табела 17. Оцена индикатора, Чиле

Sub-category	Score / 100	Rank / 21
1.1.) CONDUCTIVE REGULATORY ENVIRONMENT	100	=1
1.2.) PPP SELECTION CRITERIA	100	=1
1.3.) FAIRNESS/OPENNESS OF BIDS AND CONTRACT CHANGES	95	2
1.4.) CONCILIATION SCHEMES	88	=11
1.5.) REGULATORS' RISK-ALLOCATION RECORD	100	=1
1.6.) COORDINATION AMONG GOVERNMENT ENTITIES	100	=1
1.7.) RENEGOTIATIONS	100	=1
1.8.) SUSTAINABILITY	67	8
2.1.) PPP INSTITUTIONAL FRAMEWORK	100	=1
2.2.) STABILITY OF PPP DEDICATED AGENCY	67	=12
2.3.) PROJECT PREPARATION FACILITIES	100	=1
2.4.) TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY	53	10
3.1.) EXPERIENCE WITH INFRASTRUCTURE PPP CONTRACTS	55	=4
3.2.) EXPROPRIATION RISK	100	=1
3.3.) CONTRACT TERMINATION	100	=1
4.1.) POLITICAL EFFECTIVENESS	100	1
4.2.) BUSINESS ENVIRONMENT	83	3
4.3.) POLITICAL WILL	100	=1
4.4.) COMPETITION ENVIRONMENT IN THE LOCAL INDUSTRY	0	=15
5.1.) GOVERNMENT PAYMENT RISK	75	4
5.2.) CAPITAL MARKET FOR PRIVATE INFRASTRUCTURE FINANCE	79	4
5.3.) INSTITUTIONAL INVESTORS AND INSURANCE MARKET	3	15
5.4.) CURRENCY RISK	93	2

Извор: Infrascopie индекс [171]

Дијаграм 4. Оцена оквира за ЈПП у Чилеу у односу на просек других земаља

Извор: Infrascoring индекс [171]

Успех Чилеа у области ЈПП и концесија полази од добро осмишљеног и дизајнираног институционалног оквира потпомогнутог адекватним правним и регулаторним оквиром. Наиме, „програмом ЈПП и концесија управља Министарство јавних послова, чија је мисија да развија, поправља и одржава јавне радове који су у надлежности централне владе, за разлику од локалних или општинских влада. Министарство има овлашћење да делегира све или део својих функција путем система конкурентних понуда и да даје концесије за одређене радове. Према чилеанској пракси, процедуре и процедуре јавних набавки морају бити блиско координиране са Министарством финансија, укључујући припрему тендерске документације, претквалификацију понуђача и додјелу концесија. Указ о додели концесије морају потписати оба министра. Услов за координацију је осмишљен како би се осигурало да су сва фискална питања имплицитна у уговору о концесији у складу са економским политикама и буџетском праксом.“ [123] У оквиру Министарства јавних послова егзистира Генерална координација концесија (шпа. *The Coordinación General de Concesiones*) основана 1991. године убрзо након покретања програма концесија [123]. Основни задатак агенције је праћење и реализација процеса јавних набавки у поступку доделе концесија; контрола процеса доделе концесија, са акцентом на управљање уговорима; избор, надгледање и препорука пројеката који ће бити укључени у програм концесија; и издавање норми и критеријума за ЈПП и концесије које ће користити министарство [123].

Генерална координација концесија је организована у три одељења: (А) департман за пројекте; (Б) департман за изградњу; и (В) департман за оперативне послове - плус низ јединица које пружају подршку за правна, еколошка, социјална и инжењерска питања [123]. Департман за пројекте учествује у следећим активностима: (1) идентификација, припрема и евалуација потенцијалних ЈПП пројеката, са снажним нагласком на процену потражње и анализу трошкова и користи; (2) припрема инжењерских пројеката и предрачуна трошкова; (3) припрема тендерске документације, укључујући критеријуме евалуације и шеме подстицаја; (4) промовисање и управљање процесом јавних набавки, укључујући процену понуда и препоруку награда; и (5) координација активности са министарствима и другим владиним агенцијама у процесу одабира пројеката и јавних набавки [123]. Послови департмана за изградњу односе се на: (1) управљање уговорима са концесионарима током фазе изградње; (2) одобравање пројеката; (3) праћење и контрола грађевинских радова у контексту испуњавања важећих стандарда дизајна, квалитета, безбедности и заштите животне средине; (4) праћење напредовања грађевинских радова; (5) издавање препоруке у области побољшања тендерске документације у контексту пројектовања и изградње; (6) координација и праћење процеса експропријације; (7) праћење евентуалних промена у пројекту; и (8) решавање потенцијалних сукоба са заједницама које могу бити погођене пројектом [123]. Департман за оперативне послове има одговорност за: (1) управљање уговорима о ЈПП и концесијама током оперативне фазе, са посебним нагласком на квалитет услуга према крајњим корисницима и на одржавање инфраструктуре; (2) осигурање да концесионари испуњавају своје уговорне обавезе; (3) надзор над активностима одржавања и рада наплатних рампи; (4) препоруке побољшања оперативних одредби тендерске документације; и (5) одобравање исплате субвенција и гаранција минималног прихода концесионарима [123].

Када је у питању правни и регулаторни оквир за ЈПП и концесије, Закон о концесијама из 1991. године (допуњен 1993., 1996. и 1997. године) ажурирао је све претходне законе који регулишу изградњу, санацију, одржавање и извођење јавних радова, па су министарства надлежна за железницу, становање, пијаћу воду и другу инфраструктуру Министарству јавних радова поверили мандат за управљање концесионим поступцима у својим секторима [123]. Према чилеанском закону, концесија се може реализовати на два начина; (а) прво, као одговор на предлог и иницијативу приватне стране; и (б) друго, на препоруку Министарства јавних послова. У оба случаја, закон о концесијама захтева да се уговор додељује кроз транспарентан систем конкурентних понуда. У случају када пројекат предлаже трећа заинтересована страна, министарство има обавезу да у року од годину дана одлучи да ли ће доделити сагласност за концесију. Уколико пројекат добије потребну сагласност, предлагач обично добија надокнаду за свој рад на изводљивости пројекта [123]. Закон о концесијама даје могућност министарству да у било које време промени услове из уговора о концесији уколико за то постоји јавни интерес. С обзиром да јавни интерес није дефинисан законом - што држави даје прилично дискреционо право - термин јавног интереса се до сада углавном користио за додатне радове који би могли бити потребни након потписивања уговора о концесији [123]. У случају измене уговора, држава преузима обавезу да концесионару на неки начин изврши одређену надокнаду, нпр. у промени структуре каматних стопа, периоду концесије, износу државних субвенција или неким другим механизмима. [123].

9. ИСТРАЖИВАЧКИ ДЕО

I. ПРВИ ДЕО

9.1 Структура упитника

Ова докторска дисертација се темељи на подацима обрађеним у истраживању које је проведено током четири истраживачка месеца (јануар - април) 2020. године на територији Босне и Херцеговине, односно за време четири истраживачка месеца (септембар - децембар) 2020. године на простору Републике Србије.

Истраживање је обухватило представнике релевантних институција јавног сектора у Босни и Херцеговини и Републици Србији: јединице локалне самоуправе, министарства, покрајинске секретаријте, државне агенције, јавна предузећа, факултете и остале.

На адресе институција јавног сектора у Републици Србији и Босни и Херцеговини послато је укупно 1.393 упитника, од тога на истраживачка питања одговорило је укупно 358 испитаника.

У поступку прикупљања података на територији Босне и Херцеговине послато је укупно 650 упитника како следи:

- 320 упитника послато је у институције у Републици Српској,
- 276 у Федерацију БиХ, и
- 54 упитника за институције дистрикта Брчко.

На постављена истраживачка питања стигло је укупно 82 одговора из Републике Српске, 62 одговора из Федерације БиХ и 13 одговора из Брчко Дистрикта, чиме је прикупљено укупно 157 одговора (Табела 18). Због специфичног државног уређења и сложености својих јединица (ентитета, кантона и дистрикта) пристигли одговори за Босну и Херцеговину су у даљем делу истраживања разврстани и као такви анализирани у даљој дискусији.

У процесу истраживања на територији Републике Србије, на адресе институција јавног сектора послато је укупно 743 упитника, од тога на постављена истраживачка питања одговорио је укупно 201 испитаник (Табела 18).

Табела 18. Фреквенција и учесталост одговора. Босна и Херцеговина - Србија

Фреквенција одговора * Босна и Херцеговина * Република Србија				
	Земља	Послати упитници	Примљени одговори	Фреквенција (%)
	Република Србија	743	201	27.0%
	Босна и Херцеговина	650	157	24.0%
Ентитет	Република Српска	320	82	26.0%
	Федерација БиХ	276	62	22.0%
	Брчко Дистрикт	54	13	24.0%

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Одговори испитаника ће обезбедити нове научне информације о стању у области ЈПП у земљама у транзиционим условима, које ће помоћи у изградњи капацитета за ефикаснију примену ЈПП концепта у развојним ЈПП тржиштима. Кроз анализу одговора из анкетног упитника покушаће се идентификовати критични фактори успеха (CSFs) и, на основу њих, понудити решење за ефикасније организовање ЈПП у земљама у транзиционим условима. Одговори испитаника у овом поглављу су разврстани у две засебне целине. Први део приказује и анализира одговоре испитаника из Републике Србије и Босне и Херцеговине, уз компаративну анализу добијених резултата из ове две групе. Други део приказује резултате факторске анализе за комплетан узорак. У обради резултата истраживања користи се дескриптивна статистика и статистички алати анализа варијансе (енг. *ANOVA*), *t* тест за независне узорке (енг. *Independent Samples t Test*) и факторска анализа (енг. *Exploratory Factor Analysis*), чија је примена фокусирана на идентификацију разлика и сличности оквира за ЈПП у Републици Србији и Босни и Херцеговини, односно у Републици Српској, Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту у оквиру Босне и Херцеговине. Такође, наведени алати се користе приликом дефинисања новог оквира за организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.

9.2 Структура учешћа организација у истраживању

Република Србија

На прво истраживачко питање код анкетног упитника за Републику Србију које гласи „Молимо вас да означите тип институције коју представљате“ највећи део испитаника је навео да представља јединице локалне самоуправе (38.8%) и јавна предузећа (33.3%), а следе их представници факултета и високошколских установа са 15.9%, државних агенција – 5.0%, осталих – 4.6% док је најмањи проценат анкетираних заступљен у категорији министарстава и покрајинских секретаријата – 2.4% (Табела 19).

Табела 19. Структура учешћа организација. Република Србија

Структура организација * Србија			
Организација	Јединице локалне самоуправе	Број	78
		% од укупног броја	38.8%
	Министарства и покрајински секретаријати	Број	5
		% од укупног броја	2.4%
	Државне агенције	Број	10
		% од укупног броја	5.0%
	Јавна предузећа	Број	67
		% од укупног броја	33.3%
	Високошколске установе	Број	32
	% од укупног броја	15.9%	
	Остало	Број	9
		% од укупног броја	4.6%
	Укупно	Број	201
		% од укупног броја	100.0%

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Босна и Херцеговина

Када је реч о структури организација из Босне и Херцеговине које су учествовале у овом истраживању, на **прво истраживачко питање** „*Молимо вас да означите тип институције коју представљате*“ већина испитаника се представила као представници јединица локалне самоуправе (35.00%) и јавних предузећа (30.60%), а следе их представници факултета и високошколских установа са 12.70%, министарстава – 10.80%, државних агенција – 9.60%, док је у категорији осталих заступљено 1.30% (Табела 20).

Као што је приказано у Табели 20, од укупно 157 испитаника, колико је учествовало у истраживању на територији Босне и Херцеговине, 82 испитаника је навело да долази из Републике Српске (52.2%), 62 испитаника је било из Федерације БиХ (39.5%), док је из Брчко Дистрикта било 13 испитаника (8.3%).

Табела 20. Структура учешћа организација у односу на ентитете. БиХ

Структура организација * Унакрсна табела ентитета * Босна и Херцеговина						
		Ентитет			Укупно	
		Република Српска	Федерација БиХ	Брчко Дистрикт		
Организација	Јединице локалне самоуправе	Број	37	17	1	55
		% од укупног броја	23.6%	10.8%	0.6%	35.0%
	Министарства	Број	7	10	0	17
		% од укупног броја	4.5%	6.4%	0.0%	10.8%
	Државне агенције	Број	7	8	0	15
		% од укупног броја	4.5%	5.1%	0,0%	9.6%
	Јавна предузећа	Број	24	14	10	48
		% од укупног броја	15.3%	8.9%	6.4%	30.6%
	Високошколске установе	Број	7	11	2	20
		% од укупног броја	4.5%	7.0%	1.3%	12.7%
	Остало	Број	0	2	0	2
		% од укупног броја	0.0%	1.3%	0.0%	1.3%
Укупно	Број	82	62	13	157	
	% од укупног броја	52.2%	39.5%	8.3%	100.0%	

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

9.3 Структура величине организација према броју запослених

На **друго истраживачко питање** „*Молимо Вас да наведете број запослених у Вашој организацији*“, 52.2% анкетираних испитаника из Босне и Херцеговине је означило категорију организације средње величине – између 51 и 250 запослених (52.2%), 22.9% је означило категорију између 11 и 50 запослених, 17.2% више од 251 запослених, док је 7.6% испитаника означило категорију малих организација до 10 запослених (Табела 21).

Када је реч о Републици Србији, 51.7% анкетираних испитаника је означило категорију организације средње величине – између 51 и 250 запослених (52.2%), 26.9% је означило категорију између 11 и 50 запослених, 14.9% више од 251 запослених, док је 6.5% испитаника означило категорију малих организација до 10 запослених (Табела 21).

Табела 21. Структура величине организација према броју запослених.
Босна и Херцеговина – Србија

Земља	Број запослених * Босна и Херцеговина		* Република Србија		Број	Земља
	Број	%	Број запослених	%		
	12	7.6	до 10 запослених	6.5	14	
Босна и Херцеговина	36	22.9	од 11 до 50 запослених	26.9	54	Република Србија
	82	52.2	од 51 до 250 запослених	51.7	103	
	27	17.2	више од 251 запослених	14.9	30	
Укупно	157	100		100	100	

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

9.4 Дескриптивна статистика (енг. *Descriptive Statistics*)

Република Србија

Код **трећег питања** за испитанике из Републике Србије „Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима: (1) Упознат сам са концептом ЈПП; (2) Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП; (3) Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП; (4) ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље; (5) Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи; (6) Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи; (7) Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП – највећи степен слагања постигнут је код исказа да ЈПП може омогућити бржи развој Републике Србије (\bar{x} 4.13), те да свест о ЈПП није довољно развијена (\bar{x} 4.09). Најнижа вредност аритметичке средине добијена је за тврдњу која се односи на познавање неких незваничних верзија ЈПП (\bar{x} 3.13) и исказ о познавању законске легислативе која регулише област ЈПП, где је остварена вредност \bar{x} 3.33. Највећи степен хетерогености одговора пронађен је за тврдњу „моја организација је заинтересована за пројекте ЈПП“, што упућује на највећи степен неслагања међу испитаницима повезан са овом тврдњом (σ 1.304). Друга највећа вредност стандардне девијације остварена је за тврдњу о разумевању концепта ЈПП (σ 1.288), док је најнижа вредност стандардне девијације (σ 0.963) остварена за тврдњу да свест о ЈПП није довољно развијена у Републици Србији, што значи да ова изјава има највећи степен сагласности међу испитаницима.

Табела 22. Дескриптивна статистичка анализа исказа. Република Србија

Дескриптивна статистика			
	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Упознат сам са концептом ЈПП	201	3.65	1.288
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	201	3.41	1.110
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	201	3.92	1.170
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	201	4.13	1.101
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи	201	3.33	1.304
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	201	4.09	1.098
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	201	3.13	.963
Укупно	201	-	-

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Босна и Херцеговина

Како би се утврдила хомогеност/хетерогеност мишљења испитаника код **трећег питања** за Босну и Херцеговину, које гласи „Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима: (1) Упознат сам са концептом ЈПП; (2) Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП; (3) Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП; (4) ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље; (5) Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи; (6) Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи; (7) Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП – подаци су подељени у три групе, и то за: Републику Српску, Федерацију БиХ и Брчко Дистрикт. Применом дескриптивне статистичке анализе на добијеном узорку израчуната је аритметичка средина и стандардна девијација за сваки исказ (Табела 22). Анкетирани представници институција јавног сектора су највећи степен слагања постигли код исказа да ЈПП може омогућити бржи развој Босне и Херцеговине (\bar{x} 4.02), те да се квалитет јавних услуга и инфраструктуре може побољшати кроз ЈПП (\bar{x} 3.98). Најнижа вредност аритметичке средине добијена је за тврдњу која се односи на познавање законске легислативе о ЈПП (\bar{x} 3.43), док је друга најмање прихваћена изјава усмерена на разумевање концепта ЈПП, где је вредност аритметичке средине \bar{x} 3.45. Највећи степен хетерогености одговора пронађен је за тврдњу „моја организација је заинтересована за пројекте ЈПП“, што упућује на највећи степен неслагања међу испитаницима повезан са овом тврдњом (σ 1.194). Друга највећа вредност стандардне девијације остварена је за тврдњу о разумевању концепта ЈПП (σ 1.140). Најнижа вриједност стандардне девијације (σ 0.873) односи се на тврдњу да свест о ЈПП није довољно развијена у Босни и Херцеговини, што значи да ова изјава има највећи степен сагласности међу испитаницима.

Табела 23. Дескриптивна групна статистичка анализа исказа. Босна и Херцеговина

		Извештај			Укупно
		Ентитет			
		Република Српска	Федерација БиХ	Брчко Дистрикт	
Упознат сам са концептом ЈПП	Арт.ср.	3.65	3.18	3.46	3.45
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	1.023	1.248	1.127	1.140
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	Арт.ср.	3.85	3.74	3.69	3.80
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	0.970	1.100	0.947	1.017
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	Арт.ср.	4.01	3.95	3.92	3.98
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	1.012	1.108	0.954	1.041
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	Арт.ср.	4.06	4.00	3.85	4.02
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	1.010	1.101	0.987	1.041
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи	Арт.ср.	3.73	3.03	3.46	3.43
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	1.100	1.241	1.050	1.194
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	Арт.ср.	3.83	3.69	3.62	3.76
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	0.843	0.951	0.650	0.873
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	Арт.ср.	3.72	3.26	3.46	3.52
	Број	82	62	13	157
	Ст.Дев.	1.034	1.227	0.660	1.107

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

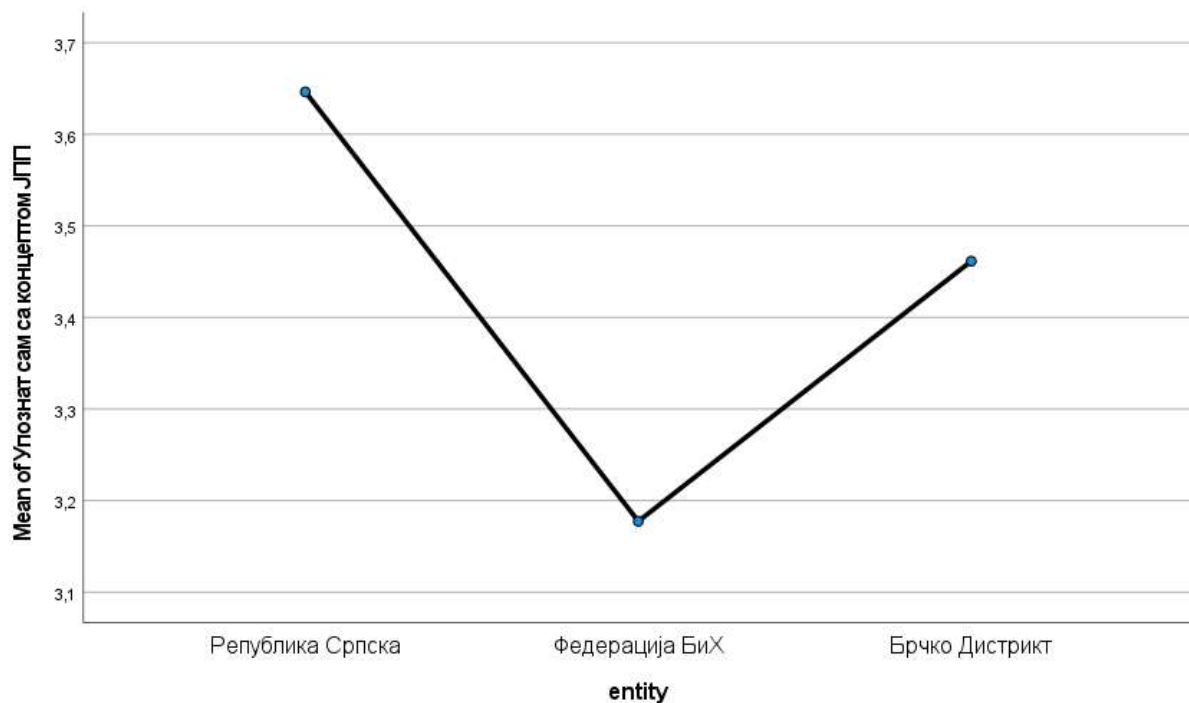
9.4.1 Анализа варијансе (енг. ANOVA)

Како бисмо истражили потенцијалне разлике између независних варијабли (Табела 23), у наставку је примењена статистичка метода анализе варијансе. Анализа варијансе, односно ANOVA се користи се за испитивање разлика у средњим вредностима зависне променљиве повезане са ефектом контролираних независних променљивих, након што се узме у обзир утицај неконтролисаних независних променљивих; у основи ANOVA се користи као тест средњих вредности за две или више популација [187]. Популарност ове технике темељи се на два принципа: 1) анализа варијансе, попут t теста, бави се разликама између средњих вредности аритметичких средина, али за разлику од t теста, не намеће ограничење у броју аритметичких средина; 2) анализа варијансе нам такође омогућава да се бавимо са две или више независних променљивих истовремено, истражујући не само појединачне ефекте сваке променљиве посебно, већ и интерактивне ефекте две или више променљивих [188]. Шири стручна литература истиче ANOVA као централну компоненту у постдипломским програмима [189] и вероватно најчешће коришћену статистичку технику у научним истраживањима [188]. Табеле 24-30 показују детаље примењене анализе.

Табела 24. *One-Way ANOVA: Упознат сам са концептом ЈПП.*
Босна и Херцеговина

ANOVA					
Упознат сам са концептом ЈПП					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.767	2	3.883	3.067	.049
Within Groups	195.023	154	1.266		
Total	202.790	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

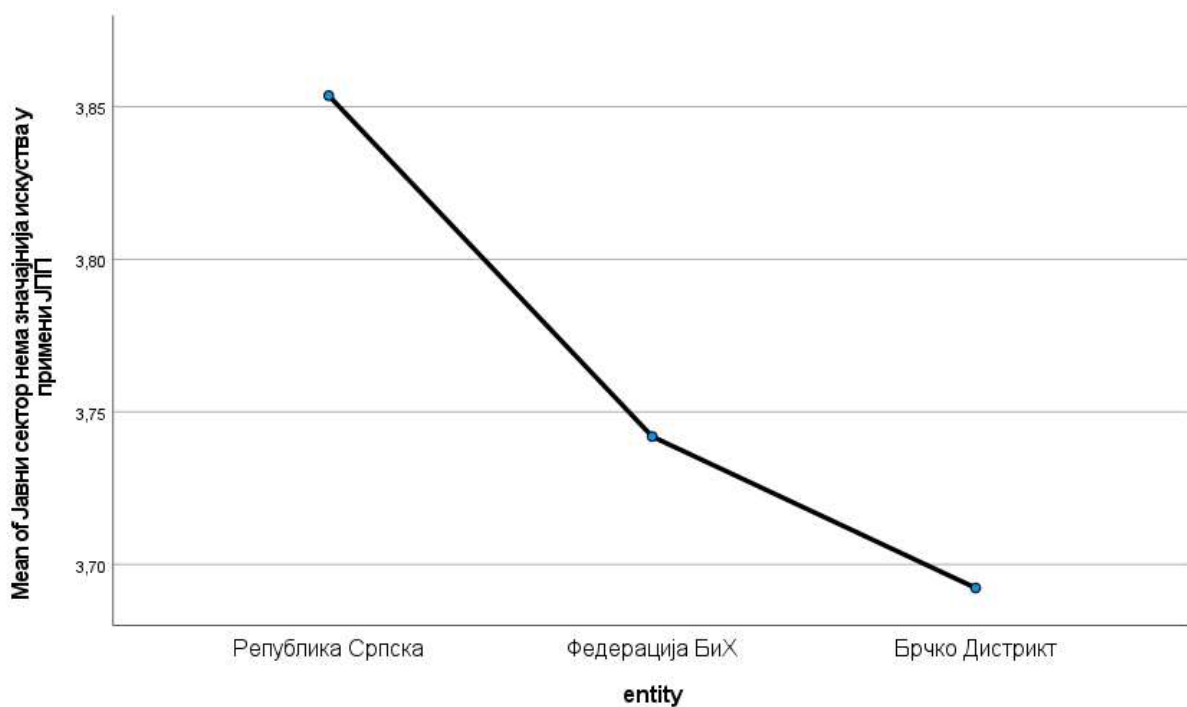
Слика 51. *Means Plot (One-Way ANOVA): Упознат сам са концептом ЈПП. БиХ*

Када је реч о исказу о разумевању концепта ЈПП, испитаници из Републике Српске су имали најповољнији став (\bar{x} 3.65) у односу на нижу остварену вредност у Федерацији БиХ (\bar{x} 3.18) и Брчко Дистрикту (\bar{x} 3.46). The Economist Intelligence Unit процењује да је Република Српска била активнија у укључивању приватног учешћа у инфраструктуру од Федерације БиХ, па је као резултат тога развила и значајније капацитете и искуство [37], што наводи на закључак да имају боље разумевање концепта ЈПП. Прегледом Табеле 24 за исказ о познавању концепта ЈПП (p -value $0.049 < 0.05$), можемо закључити да постоји значајна статистичка разлика између група, односно да постоје значајне разлике у познавању концепта ЈПП у Републици Српској, Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту.

Табела 25. *One-Way ANOVA: Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	.594	2	.297	.284	.753
Within Groups	160.884	154	1.045		
Total	161.478	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

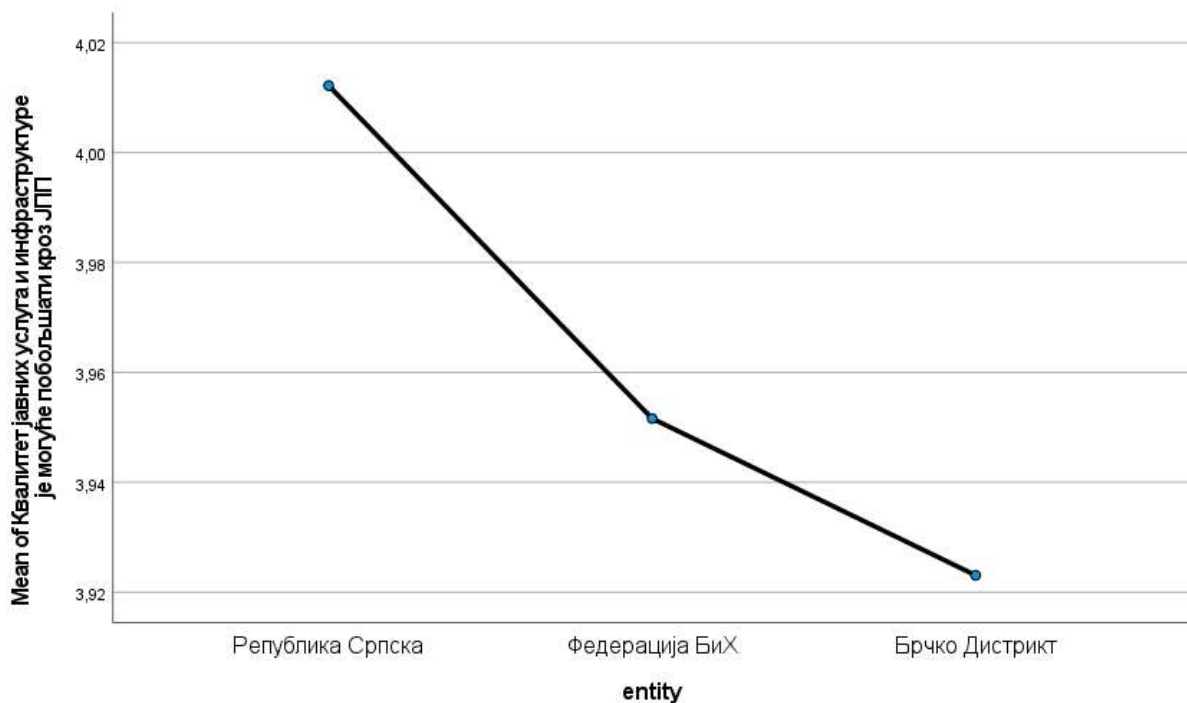
Слика 52. *Means Plot (One-Way ANOVA): Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈП., БиХ*

Прегледом Табеле 25 за исказ „Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП“, примећујемо да p вредност 0.753 није статистички значајна будући да је већа од граничне вредности 0.05 што значи да не постоји значајна статистичка разлика између ових група у погледу искуства јавног сектора у примени ЈПП.

Табела 26. *One-Way ANOVA: Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	.177	2	.088	.081	.922
Within Groups	168.766	154	1.096		
Total	168.943	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

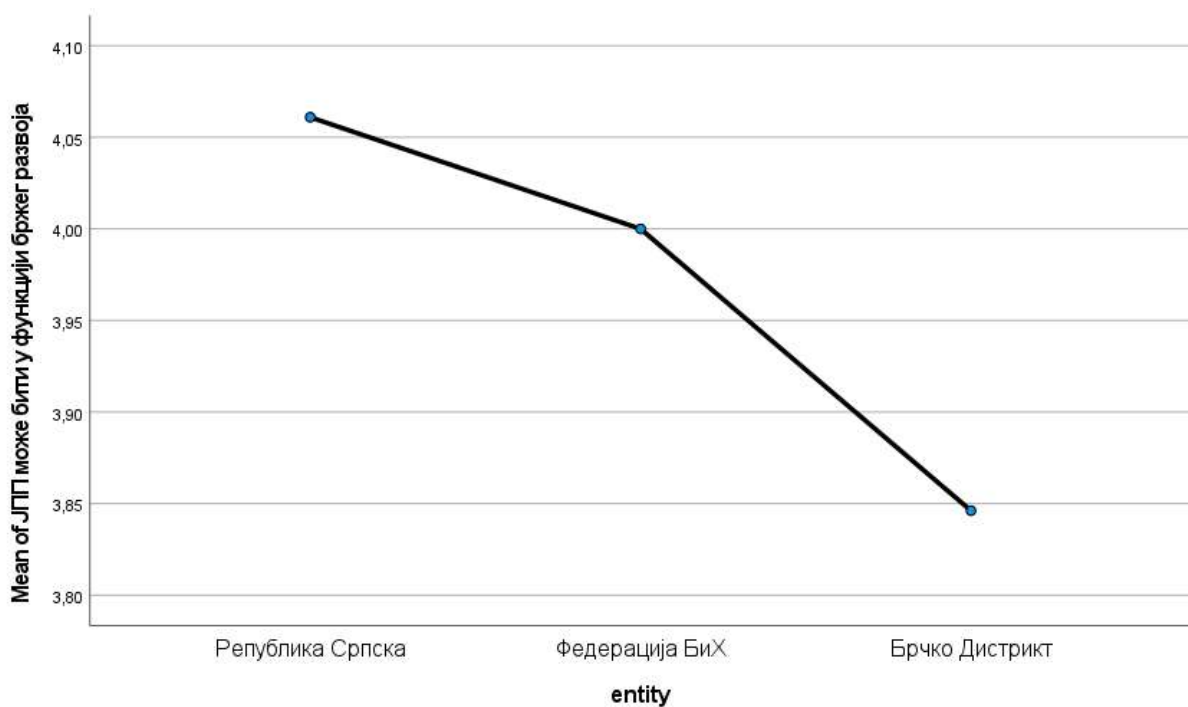
Слика 53. *Means Plot (One-Way ANOVA): Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП. БиХ*

Табела 26 за исказ „Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП“ наводи да p вредност износи 0.922 те да као таква није статистички значајна, с обзиром да је већа од граничне вредности 0.05 што значи да не постоји значајна статистичка разлика између ових група у погледу искуства јавног сектора у примени ЈПП.

Табела 27. *One-Way ANOVA: ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
ЈПП може бити у функцији бржег развоја					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	.555	2	.278	.254	.776
Within Groups	168.387	154	1.093		
Total	168.943	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

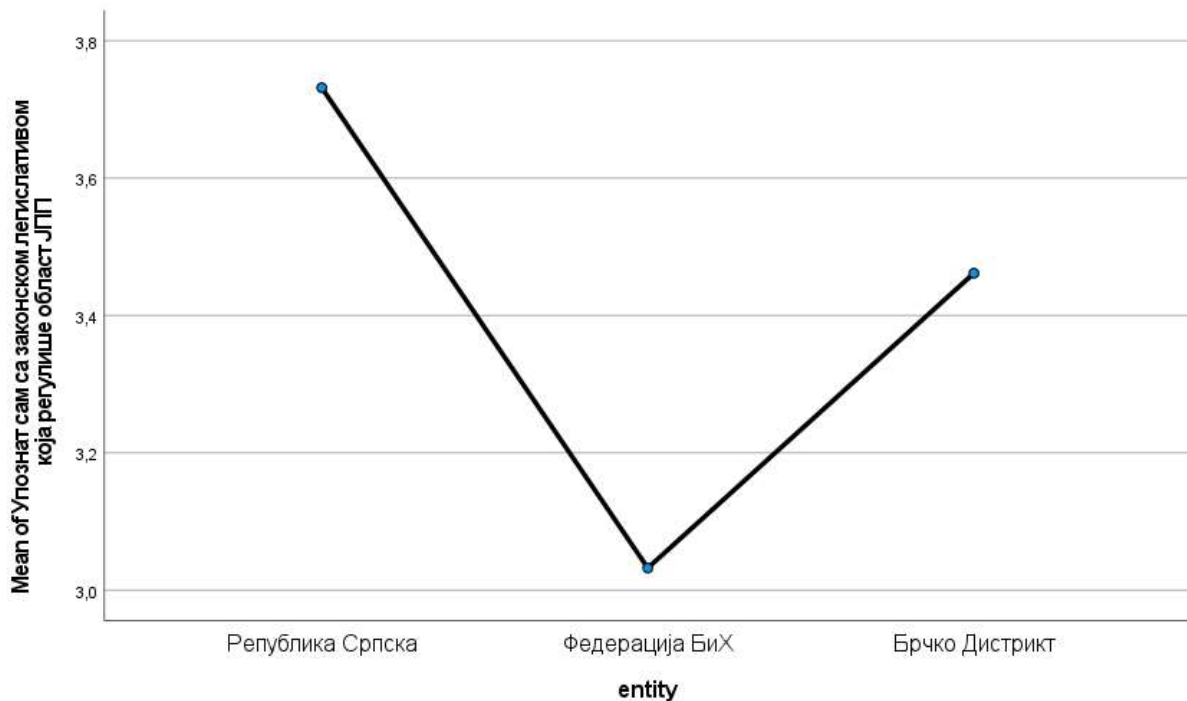
Слика 54. *Means Plot (One-Way ANOVA): ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље. БиХ*

Прегледом Табеле 27 за исказ „ЈПП може бити у функцији бржег развоја“, примећујемо да p вредност 0.776 није статистички значајна будући да је већа од граничне вредности 0.05 што значи да не постоји значајна статистичка разлика између ових група у погледу искуства јавног сектора у примени ЈПП.

Табела 28. *One-Way ANOVA: Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	17.284	2	8.642	6.484	.002
Within Groups	205.264	154	1.333		
Total	222.548	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

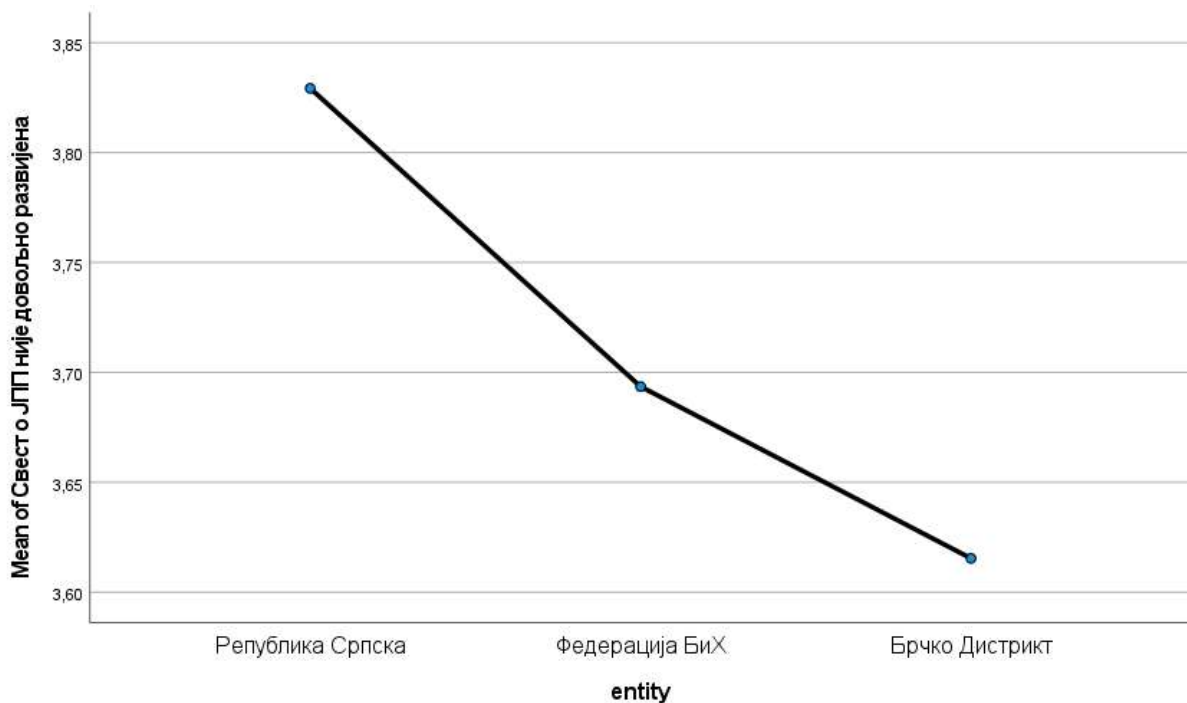
Слика 55. *Means Plot (One-Way ANOVA): Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи. БиХ*

Када је реч о познавању законске легислативе из области ЈПП у Босни и Херцеговини, остварена вредност аритметичке средине за Републику Српску износи \bar{x} 3.73, за Федерацију БиХ \bar{x} 3.03, а за Брчко дистрикт \bar{x} 3.46. Ова разлика се може објаснити чињеницом да у Босни и Херцеговини постоји неколико нивоа јавне управе и, у складу са тим, прегршт закона о ЈПП и концесијама који нису хармонизовани (12 закона о ЈПП и 14 закона о концесијама). Прегледом Табеле 28 за исказ „Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП“ (p -value $0.049 < 0.05$), можемо закључити да постоји значајна статистичка разлика у познавању законске легислативе која регулише област ЈПП у Републици Српској, Федерацији БиХ и Брчко Дистрикту.

Табела 29. *One-Way ANOVA: Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
Свест о ЈПП није довољно развијена					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	.938	2	.469	.613	.543
Within Groups	117.864	154	.765		
Total	118.803	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

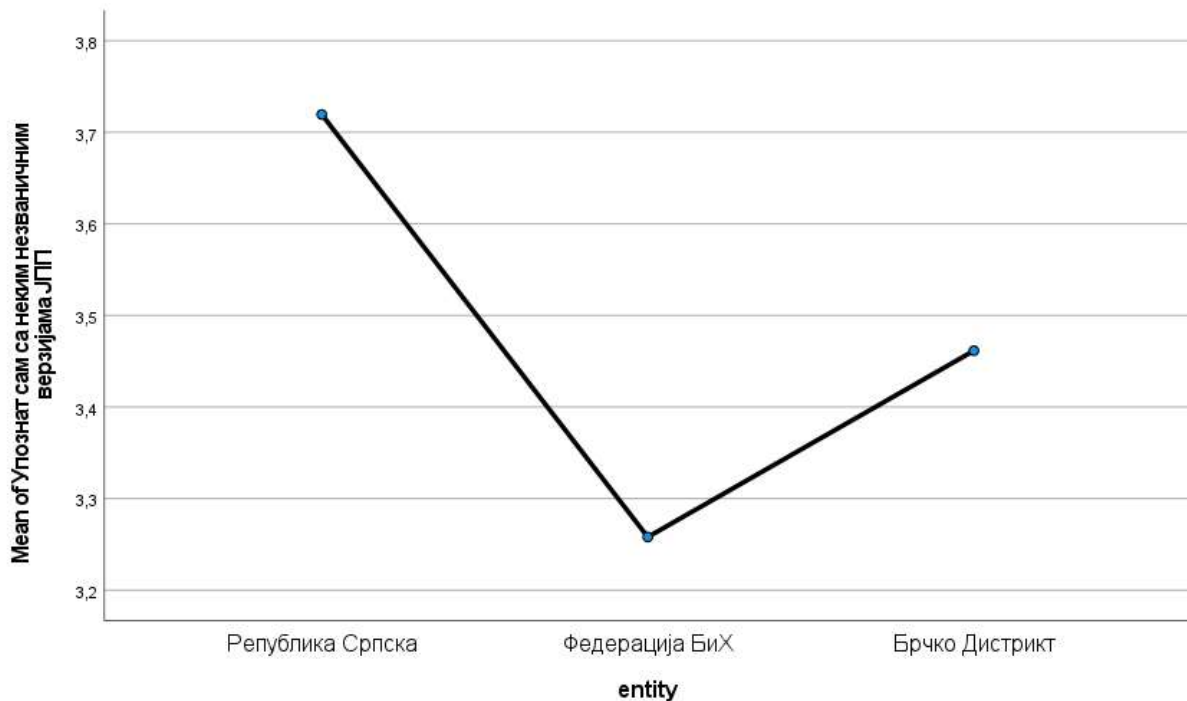
Слика 56. *Means Plot (One-Way ANOVA): Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи. БиХ*

Прегледом Табеле 29 за исказ „ЈПП може бити у функцији бржег развоја“, можемо видети да иако постоје одређене разлике у ставовима испитаника из Републике Српске, Федерације БиХ и Брчко Дистрикта, p вредност 0.543 није статистички значајна будући да је већа од граничне вредности 0.05 што значи да не постоји значајна статистичка разлика између ових група у погледу искуства јавног сектора у примени ЈПП.

Табела 30. *One-Way ANOVA: Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП. Босна и Херцеговина*

ANOVA					
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	7.560	2	3.780	3.170	.045
Within Groups	183.651	154	1.193		
Total	191.210	156			

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Слика 57. *Means Plot (One-Way ANOVA): Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП. Босна и Херцеговина*

Већи степен неслагања код испитаника можемо приметити за исказ „Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП“, где је код испитаника из Републике Српске остварена вредност аритметичке средине \bar{x} 3.72, у односу на \bar{x} 3.26 у Федерацији БиХ и \bar{x} 3.46 у Брчко дистрикту. Стручна литература тврди да је највећи број ЈПП иницијатива на простору Босне и Херцеговине покренут у Републици Српској, док је „покушај успостављања ЈПП у Федерацији БиХ резултирао много мањим бројем уговорних партнерстава“ [135]. Табела 30 обезбеђује доказе да постоји значајна статистичка разлика у ставовима испитаника између група из Републике Српске, Федерације БиХ и Брчко Дистрикта (p -value $0.049 < 0.05$).

9.4.2 *T* тест за независне узорке (енг. *Independent Samples t Test*)Табела 31. Дескриптивна групна статистичка анализа.
Босна и Херцеговина – Република Србија

Групна статистика					
	ентитет	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Стандардна грешка
Упознат сам са концептом ЈПП	Босна и Херцеговина	157	3.45	1.140	.091
	Република Србија	201	3.96	1.104	.078
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	Босна и Херцеговина	157	3.80	1.017	.081
	Република Србија	201	3.18	1.392	.095
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	Босна и Херцеговина	157	3.98	1.041	.083
	Република Србија	201	3.92	1.170	.082
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	Босна и Херцеговина	157	4.02	1.041	.083
	Република Србија	201	4,13	1.101	.078
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи	Босна и Херцеговина	157	3.43	1.194	.095
	Република Србија	201	3.33	1.304	.092
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	Босна и Херцеговина	157	3.76	.873	.070
	Република Србија	201	3.61	1.029	.073
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	Босна и Херцеговина	157	3.45	1.077	.086
	Република Србија	201	3.13	.963	.068

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 32. Independent Samples t Test: Босна и Херцеговина – Република Србија

		Independent Samples t Test								
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Упознат сам са концептом ЈПП	Equal variances assumed	5.445	.020	4.312	356	.000	-.514	.119	-.749	-.280
	Equal variances not assumed			4.295	330.049	.000	-.514	.120	-.750	-.279
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	Equal variances assumed	.814	.001	4.762	356	.000	.617	.130	.362	.872
	Equal variances not assumed			4.927	355.537	.000	.617	.125	.371	.863
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	Equal variances assumed	.801	.371	.551	356	.582	.065	.119	-.168	.299
	Equal variances not assumed			.559	349.960	.576	.065	.117	-.165	.296
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	Equal variances assumed	1.581	.209	-.963	356	.336	-.110	.115	-.335	.115
	Equal variances not assumed			-.969	343.378	.333	-.110	.114	-.334	.113
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи	Equal variances assumed	1.010	.315	.782	356	.435	.105	.134	-.159	.368
	Equal variances not assumed			.791	347.094	.430	.105	.132	-.156	.365
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	Equal variances assumed	11.888	.001	1.327	356	.185	.136	.103	-.066	.338
	Equal variances not assumed			1.354	353.494	.177	.136	.101	-.062	.334
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	Equal variances assumed	8.486	.004	2.943	356	.003	.318	.108	.105	.530
	Equal variances not assumed			2.902	315.637	.004	.318	.110	.102	.533

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Детаљнија анализа резултата за дескриптивну групну статистичку анализу и Independent Samples t Test приказана је у дискусији резултата ове докторске дисертације.

Република Србија

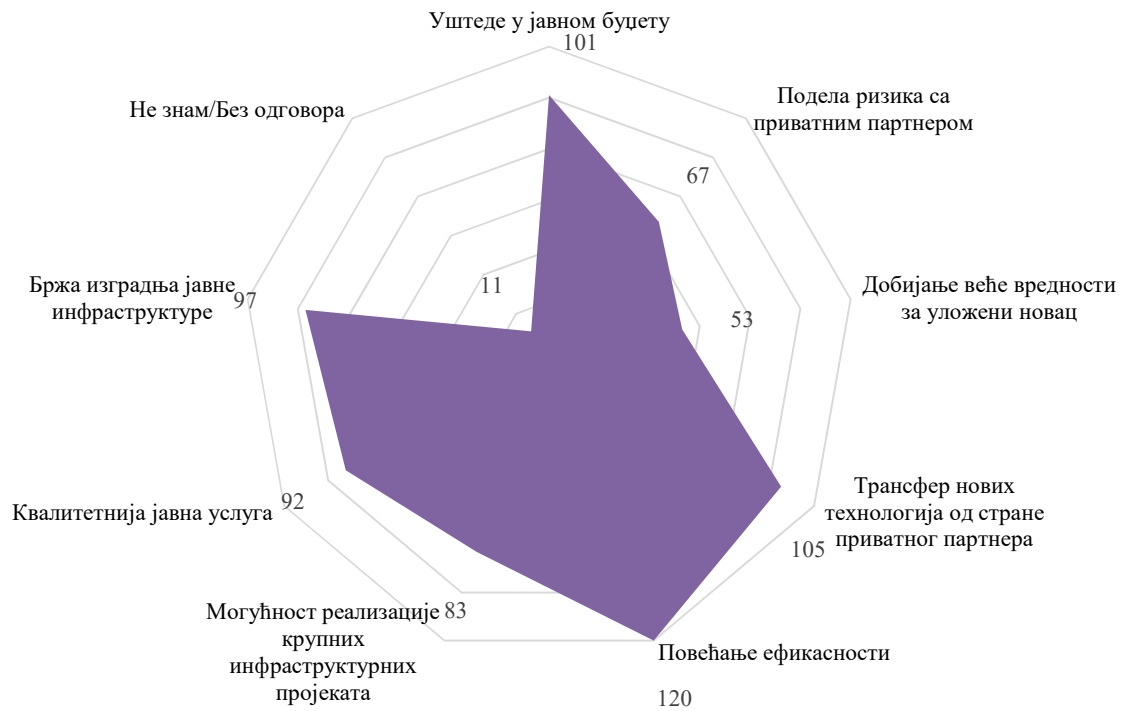
Код **четвртог питања** за Републику Србију које гласи „*Молимо Вас да означите који је, према Вашем мишљењу, интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. (можете навести више од једног одговора)*“ највећи део испитаника је као доминантне факторе који покрећу јавни сектор за улазак у ЈПП означио повећање ефикасности (59.70%), трансфер нових технологија од стране приватног партнера (52.24%), уштеде у јавном буџету (50.25%) те бржу изградњу јавне инфраструктуре (48.26%), квалитетнију јавну услугу (45.77%) и могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката (41.29%).

Добијени подаци су приказани у Табели 33 и Дијаграму 5.

Табела 33. Интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. Република Србија

Молимо Вас да означите који је, према Вашем мишљењу, интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. (можете навести више од једног одговора)			
	Укупно	Број	%
Уштеде у јавном буџету	201	101	50.25%
Подела ризика са приватним партнером	201	67	33.33%
Добијање веће вредности за уложени новац	201	53	26.37%
Трансфер нових технологија од стране приватног партнера	201	105	52.24%
Повећање ефикасности	201	120	59.70%
Могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката	201	83	41.29%
Квалитетнија јавна услуга	201	92	45.77%
Бржа изградња јавне инфраструктуре	201	97	48.26%
Не знам/Без одговора	201	11	5.47%

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 5. Интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. Република Србија
Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Босна и Херцеговина

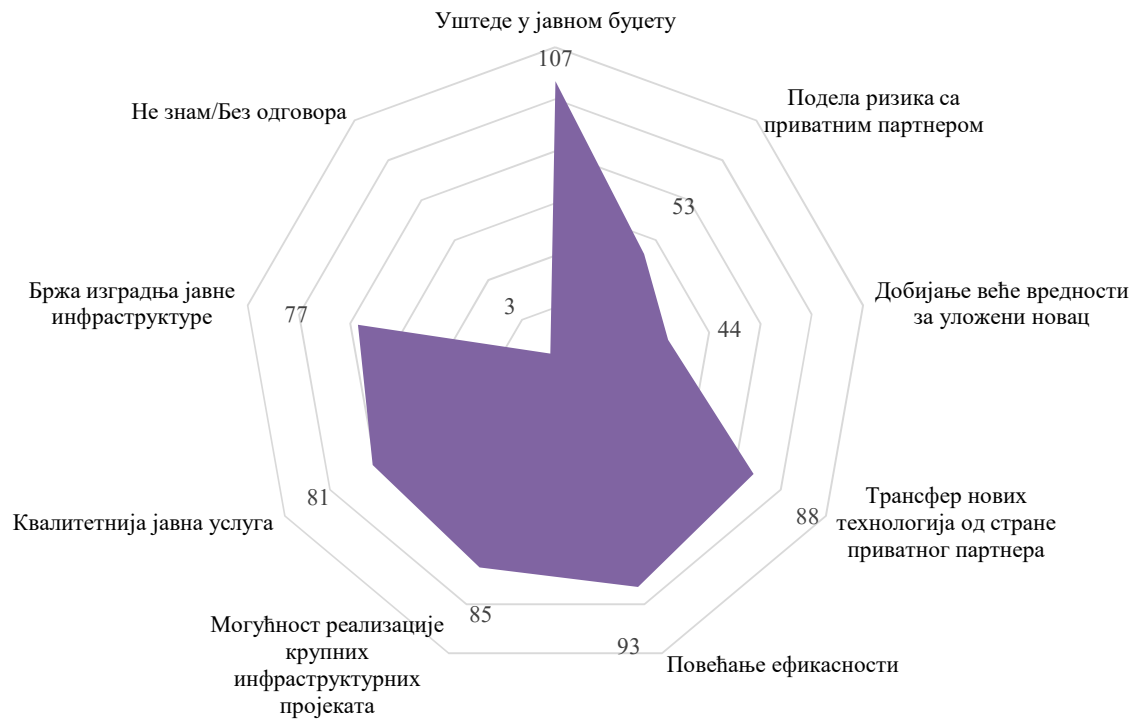
Највећи део испитаника из Босне и Херцеговине је код **четвртог питања** које гласи „Молимо Вас да означите који је, према Вашем мишљењу, интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. (можете навести више од једног одговора)“ као кључни интерес јавног сектора за улазак у ЈПП на првом месту означио уштеде у јавном буџету (68.15%), а затим повећање ефикасности (59.24%), трансфер нових технологија од стране приватног партнера (56.05%), могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката (54.14%), квалитетнију јавну услугу (51.59%) и бржу изградњу јавне инфраструктуре (49.04%).

Добијени подаци су приказани у Табели 34 и Дијаграму 6.

Табела 34. Интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. Босна и Херцеговина

Молимо Вас да означите који је, према Вашем мишљењу, интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. (можете навести више од једног одговора)			
	Укупно	Број	%
Уштеде у јавном буџету	157	107	68.15%
Подела ризика са приватним партнером	157	53	33.76%
Добијање веће вредности за уложени новац	157	44	28.03%
Трансфер нових технологија од стране приватног партнера	157	88	56.05%
Повећање ефикасности	157	93	59.24%
Могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката	157	85	54.14%
Квалитетнија јавна услуга	157	81	51.59%
Бржа изградња јавне инфраструктуре	157	77	49.04%
Не знам/Без одговора	157	3	1.91%

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 6. Интерес јавног сектора за улазак у пројекте ЈПП. Босна и Херцеговина
 Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Република Србија

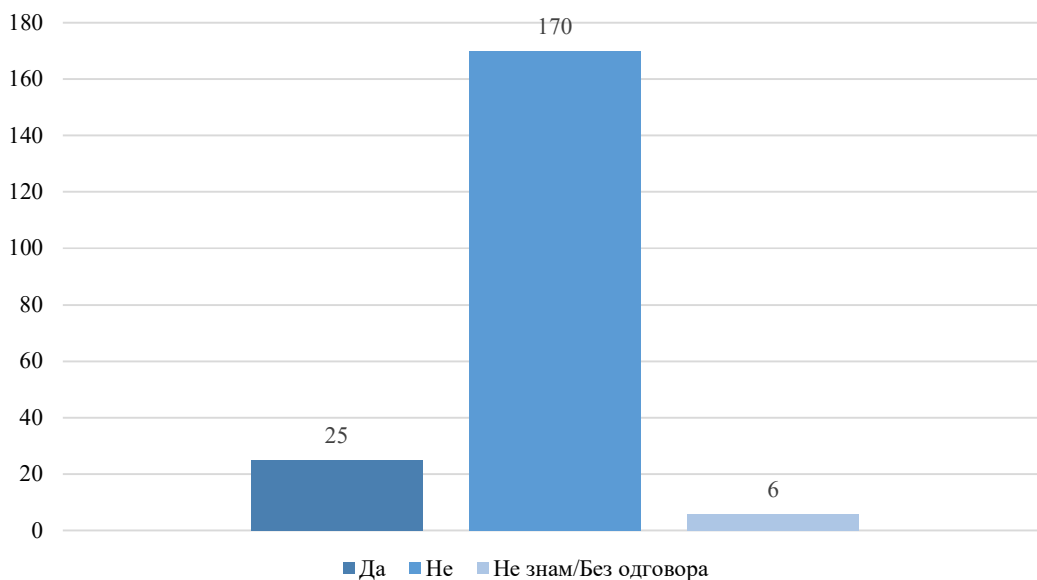
Код петог истраживачког питања за Републику Србију које гласи „Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности?“ највећи део испитаника је означио да не постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности.

Добијени подаци су приказани у Табели 35 и Дијаграму 7.

Табела 35. Адекватна промоција јавно-приватног партнерства у јавности.
Република Србија

Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности?		
	Број	%
Да	25	12.44
Не	170	84.58
Не знам/Без одговора	6	2.99
Укупан број испитаника	201	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 7. Адекватна промоција јавно-приватног партнерства у јавности.
Република Србија

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Босна и Херцеговина

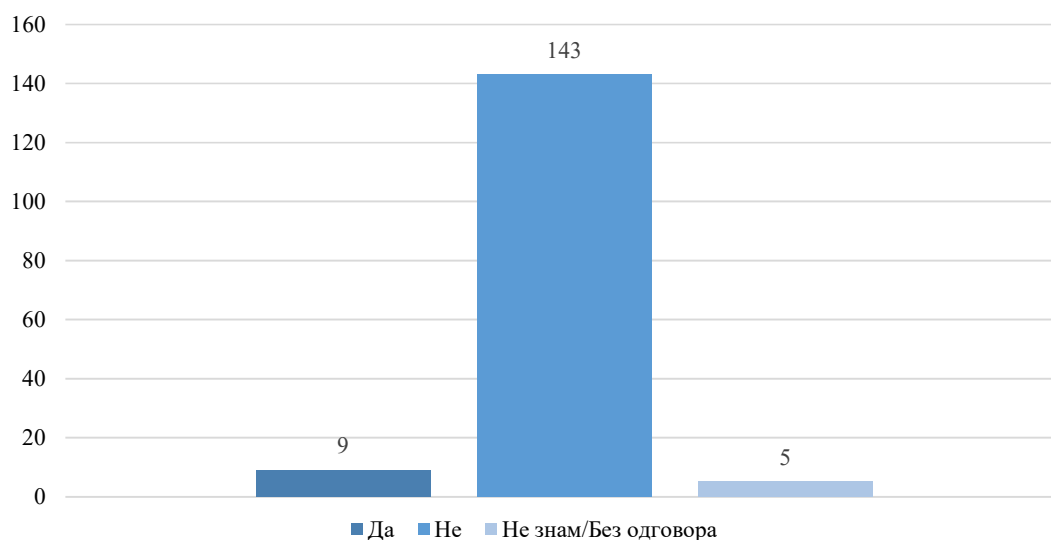
Код петог истраживачког питања за Босну и Херцеговину које гласи „Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности?“ највећи део испитаника је означио да не постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности.

Добијени подаци су приказани у Табели 36 и Дијаграму 8.

Табела 36. Адекватна промоција јавно-приватног партнерства у јавности.
Босна и Херцеговина

Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности?		
	Број	%
Да	9	5.73
Не	143	91.08
Не знам/Без одговора	5	3.19
Укупан број испитаника	157	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 8. Адекватна промоција јавно-приватног партнерства у јавности.
Босна и Херцеговина

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Република Србија

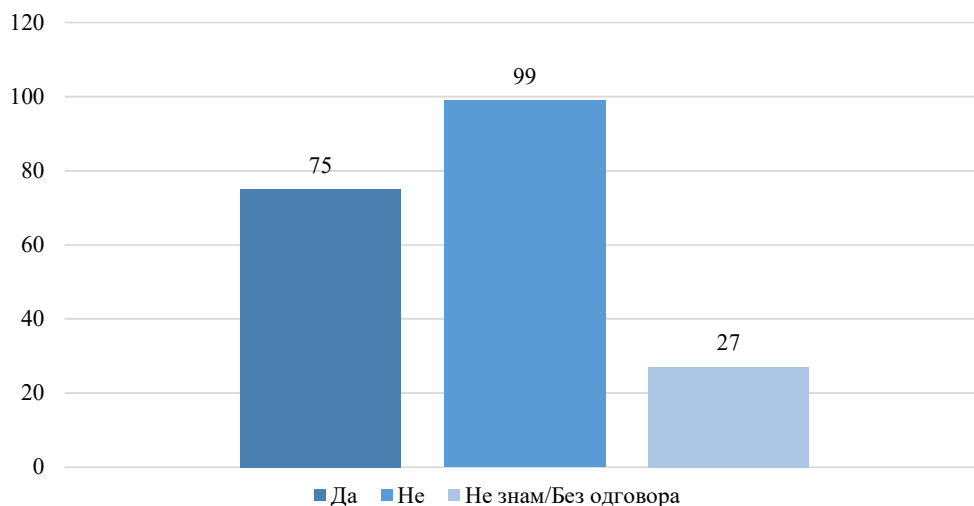
Код шестог истраживачког питања за Републику Србију које гласи „Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства?“ највећи део испитаника је означио да нема искуства у области јавно-приватног партнерства.

Добијени подаци су приказани у Табели 37 и Дијаграму 9.

Табела 37. *Искуства у области јавно-приватног партнерства. Република Србија*

Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства?		
	Број	%
Да	75	37.31
Не	99	49.25
Не знам/Без одговора	27	13.43
Укупан број испитаника	201	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Ексел

Дијаграм 9. *Искуства у области јавно-приватног партнерства. Република Србија*
 Напомена: истраживање аутора на основу програма Ексел

Босна и Херцеговина

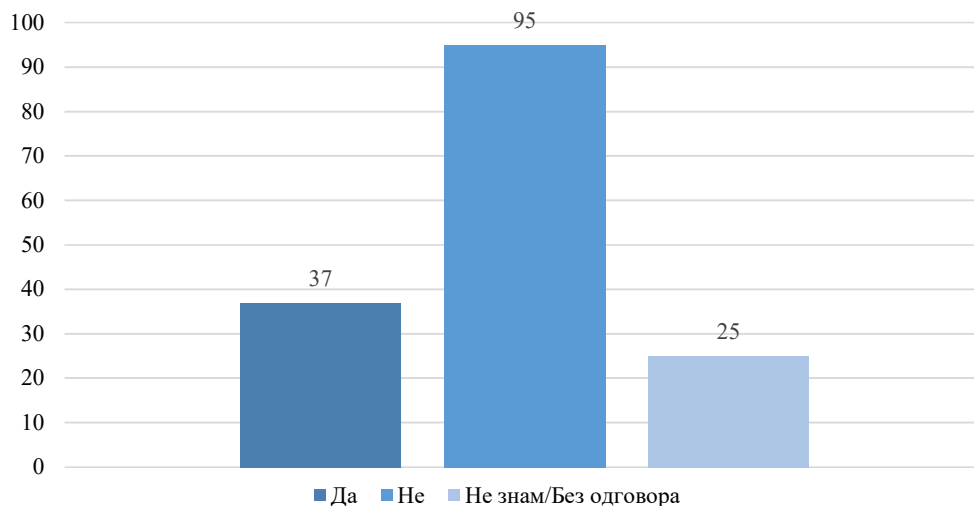
Код шестог истраживачког питања за Босну и Херцеговину које гласи „Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства?“ највећи део испитаника је означио да нема искуства у области јавно-приватног партнерства.

Добијени подаци су приказани у Табели 38 и Дијаграму 10.

Табела 38. *Искуства у области јавно-приватног партнерства. Босна и Херцеговина*

Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства?		
	Број	%
Да	37	23.57
Не	95	60.51
Не знам/Без одговора	25	15.92
Укупан број испитаника	157	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 10. *Искуства у области јавно-приватног партнерства. Босна и Херцеговина*
 Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Република Србија

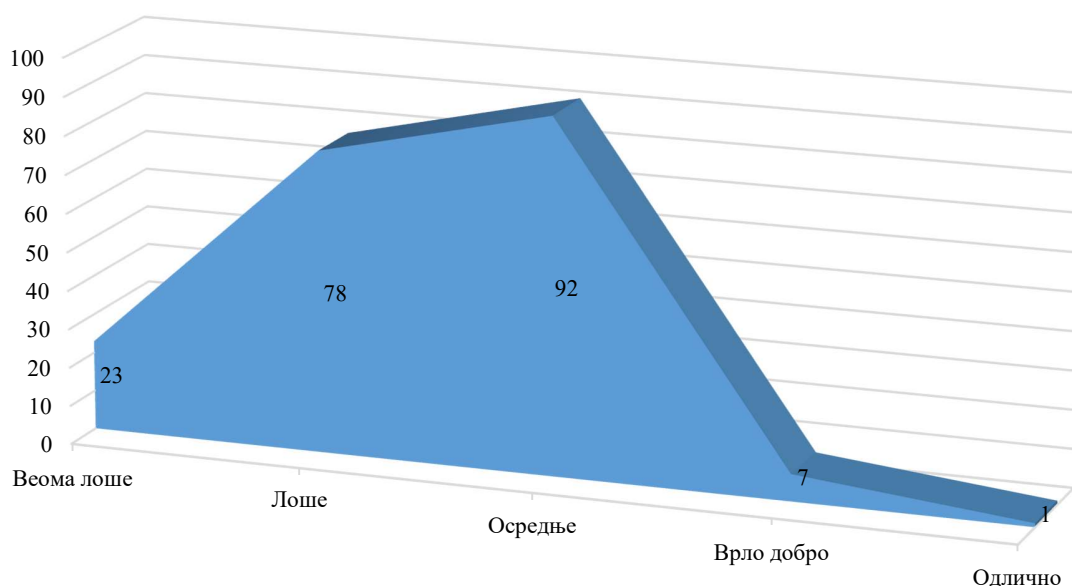
Код седмог истраживачког питања за Републику Србију које гласи „Како бисте генерално оценили стање ЈПП у Републици Србији?“ на Ликертовој скали од 1 до 5 највећи део испитаника је са оценом 2 и 3 означило стање ЈПП у Босни и Херцеговини.

Добијени подаци су приказани у Табели 39 и Дијаграму 11.

Табела 39. Оцена стања ЈПП у Републици Србији. Република Србија

Како бисте генерално оценили ЈПП у Републици Србији?		
	Број	%
Веома лоше	23	11.44
Лоше	78	38.81
Осредње	92	45.77
Врло добро	7	3.48
Одлично	1	0.50
Укупан број испитаника	201	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 11. Оцена стања ЈПП у Републици Србији. Република Србија

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Босна и Херцеговина

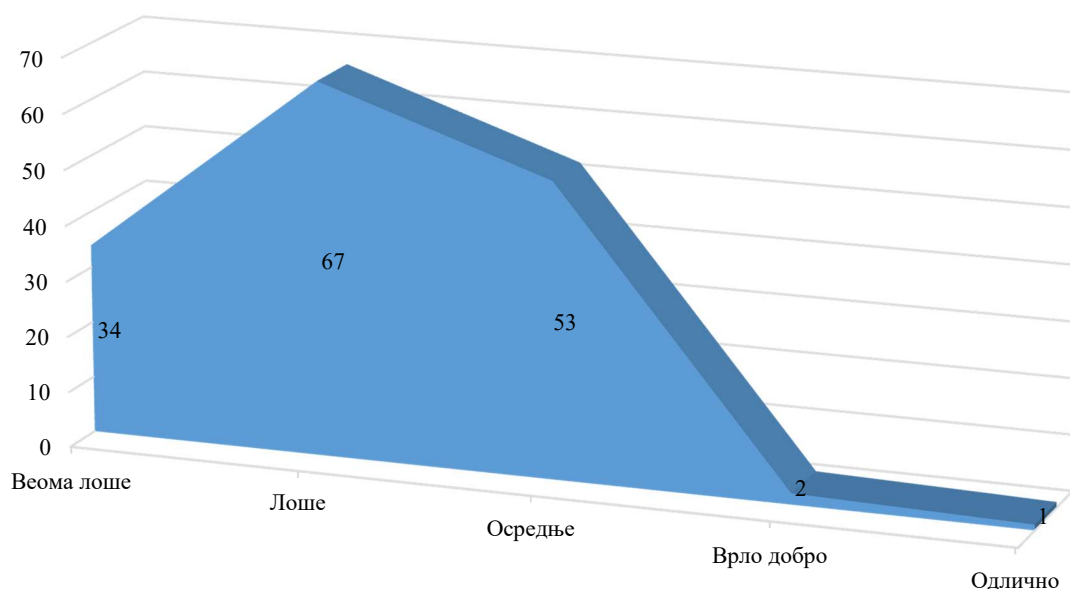
Код **седмог истраживачког питања** за Босну и Херцеговину које гласи „*Како бисте генерално оцијенили стање ЈПП у Босни и Херцеговини?*“ на Ликертовој скали од 1 до 5 највећи део испитаника је са лошом оценом означило стање ЈПП у Босни и Херцеговини.

Добијени подаци су приказани у Табели 40 и Дијаграму 12.

Табела 40. Оцена стања ЈПП у Босни и Херцеговини. Босна и Херцеговина

Како бисте генерално оцијенили ЈПП у Босни и Херцеговини?		
	Број	%
Веома лоше	34	21.66
Лоше	67	42.66
Осредње	53	33.76
Врло добро	2	1.27
Одлично	1	0.65
Укупан број испитаника	157	100.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 12. Оцена стања ЈПП у Босни и Херцеговини. Босна и Херцеговина

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Република Србија

Код **осмог истраживачког питања** за Републику Србију које гласи „*Који су основни разлози због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката у Републици Србији? (можете навести више од једног одговора)*“ највећи део испитаника је као доминантне разлоге због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката означио недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел (66.17%), слабу едукованост јавног сектора о ЈПП (56.72%), изостанак одговарајуће подршку за управљање ЈПП пројектима (51.24%), те компликовано административно уређење јавне управе (45.27%).

Добијени подаци су приказани у Табели 41 и Дијаграму 13.

Табела 41. Основни разлози који су узроковали изостанак већег броја ЈПП пројеката у Републици Србији. Република Србија

Који су основни разлози због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката у Републици Србији?			
	Укупно	Број	%
Политичка нестабилност регије одбија приватне инвеститоре	201	54	26.87
Законодавство које регулише област ЈПП није задовољавајуће	201	67	33.33
Јавни сектор нема одговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима	201	103	51.24
Компликовано административно уређење јавне управе	201	91	45.27
Потреба за реформом јавне управе	201	53	26.37
Неефикасни механизми за решавање спорова	201	49	24.38
Бирократија и корупција су препрека за ЈПП	201	68	33.83
Недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел	201	133	66.17
Слаба едукованост јавног сектора о ЈПП	201	114	56.72
Приватни сектор није заинтересован на сарадњу са јавним сектором	201	20	9.95
Остало	201	15	7.46

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 13. Основни разлози који су узроковали изостанак већег броја ЈПП пројеката у Републици Србији. Република Србија

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Босна и Херцеговина

Код осмог истраживачког питања за Босну и Херцеговину које гласи „Који су основни разлози због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката у Босни и Херцеговини? (можете навести више од једног одговора)“ највећи део испитаника је као доминантне разлоге због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката означио недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел (74.52%), слабу едукованост јавног сектора о ЈПП (65.61%), компликовано административно уређење јавне управе (47.77%), изостанак одговарајуће подршку за управљање ЈПП пројектима (46.50%), бирократију и корупцију (44.59%), те политичку нестабилност која одбила инвеститоре (40.76).

Добијени подаци су приказани у Табели 42 и Дијаграму 14.

Табела 42. Основни разлози који су узроковали изостанак већег броја ЈПП пројеката у Босни и Херцеговини. Босна и Херцеговина

Који су основни разлози због којих до сада није било више ЈПП пројеката у Босни и Херцеговини?			
	Укупно	Број	%
Политичка нестабилност регије одбија приватне инвеститоре	157	64	40.76
Законодавство које регулише област ЈПП није задовољавајуће	157	53	33.76
Јавни сектор нема одговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима	157	73	46.50
Компликовано административно уређење јавне управе	157	75	47.77
Потреба за реформом јавне управе	157	42	26.75
Неефикасни механизми за решавање спорова	157	39	24.84
Бирократија и корупција су препрека за ЈПП	157	68	44.59
Недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел	157	117	74.52
Слаба едукованост јавног сектора о ЈПП	157	103	65.61
Приватни сектор није заинтересован на сарадњу са јавним сектором	157	12	7.64
Остало	157	9	5.73

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 14. Основни разлози који су узроковали изостанак већег броја ЈПП пројеката у Босни и Херцеговини. Босна и Херцеговина

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Република Србија

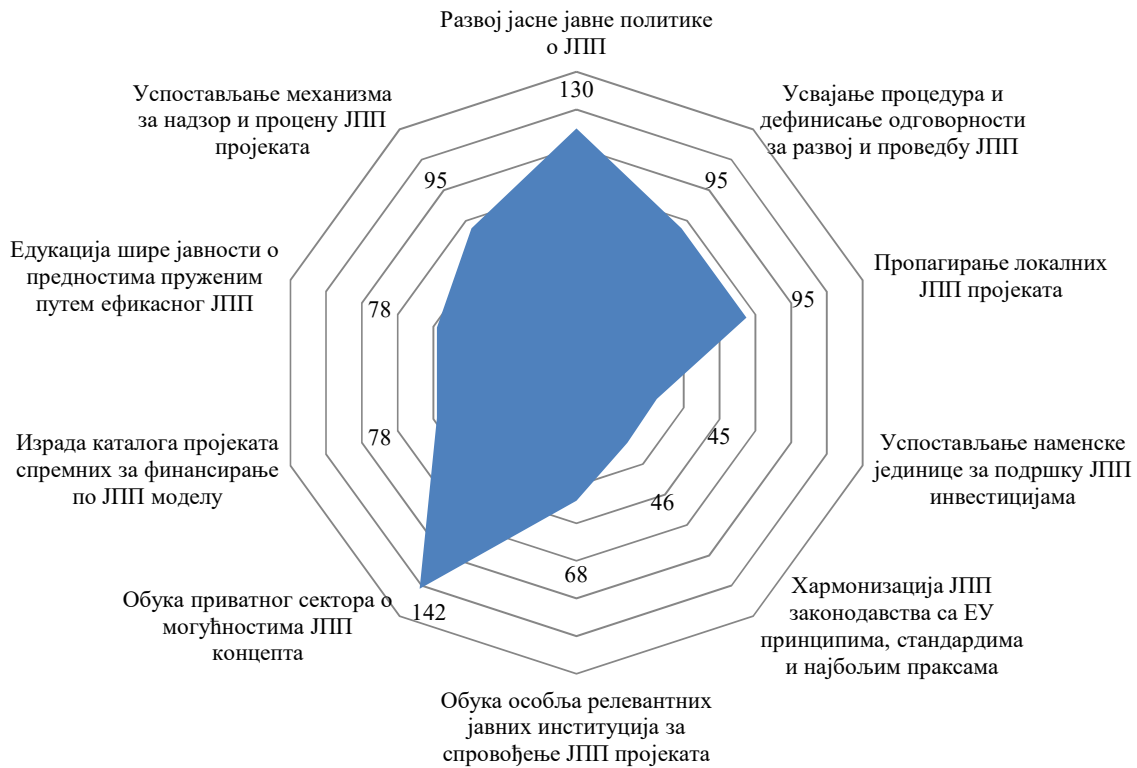
Код деветог истраживачког питања за Републику Србију које гласи „Наведите који су главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства? (можете навести више од једног одговора)“ највећи део испитаника је као главне кораке у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства означио обучавање представника приватног сектора о могућностима ЈПП концепта (70.65%), развој јасне јавне политике о ЈПП (64.68%), те усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП (47.26%), пропагирање локалних ЈПП пројеката (47.26%) и успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката (47.26%).

Добијени подаци су приказани у Табели 43 и Дијаграму 15.

Табела 43. Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства. Република Србија

Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства			
	Укупно	Број	%
Развој јасне јавне политике о ЈПП	201	130	64.68
Усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП	201	95	47.26
Пропагирање локалних ЈПП пројеката	201	95	47.26
Успостављање наменске јединице за подршку ЈПП инвестицијама	201	45	22.39
Хармонизација ЈПП законодавства са ЕУ принципима, стандардима и најбољим праксама	201	46	22.89
Обука особља релевантних јавних институција за спровођење ЈПП пројеката	201	68	33.83
Обука приватног сектора о могућностима ЈПП концепта	201	142	70.65
Израда каталога пројеката спремних за финансирање по ЈПП моделу	201	78	38.81
Едукација шире јавности о предностима пруженим путем ефикасног ЈПП	201	78	38.81
Успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката	201	95	47.26
Остало	201	2	1.00

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 15. Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства. Република Србија

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Босна и Херцеговина

Код деветог истраживачког питања за Босну и Херцеговину „Наведите који су главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства? (можете навести више од једног одговора)“ највећи део испитаника је означио да су главни кораци у успостављању функционалног система ЈПП развој јасне јавне политике о јавно-приватном партнерству (65.61%), обучавање представника приватног сектора о могућностима ЈПП концепта (64.97%), успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката (54.14%) усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП (52.87%), те успостављање наменске јединице за подршку ЈПП инвестицијама (47.77%).

Добијени подаци су приказани у Табели 44 и Дијаграму 16.

Табела 44. Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства. Босна и Херцеговина

Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства			
	Укупно	Број	%
Развој јасне јавне политике о ЈПП	157	103	65.61
Усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП	157	83	52.87
Пропагирање локалних ЈПП пројеката	157	70	44.59
Успостављање наменске јединице за подршку ЈПП инвестицијама	157	75	47.77
Хармонизација ЈПП законодавства са ЕУ принципима, стандардима и најбољим праксама	157	32	20.38
Обука особља релевантних јавних институција за спровођење ЈПП пројеката	157	48	30.57
Обука приватног сектора о могућностима ЈПП концепта	157	102	64.97
Израда каталога пројеката спремних за финансирање по ЈПП моделу	157	55	35.03
Едукација шире јавности о предностима пруженим путем ефикасног ЈПП	157	60	38.22
Успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката	157	85	54.14
Остало	157	2	1.27

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

Дијаграм 16. Главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства. Босна и Херцеговина

Напомена: истраживање аутора на основу програма Excel

II. ДРУГИ ДЕО

9.5 Факторска анализа (*енг. Exploratory Factor Analysis*)

У овом делу истраживања употребљена је статистичка метода факторске анализе, која се користи за потребе смањења великог броја међусобно повезаних варијабли на мањи број фактора. Henson и Roberts наводе да „истраживачи обично покушавају да објасне највише са најмање“, па се факторска анализа најчешће примењује како би се објаснио већи скуп измерених варијабли са мањим скупом латентних фактора [190]. Другим речима, факторска анализа је истраживачка метода дизајнирана за „идентификацију факторске структуре или модела за скуп варијабли“ [191] и „користи се за генерисање теорије“ [190]. За потребе израде ове докторске дисертације користиће се статистички софтверски пакет SPSS 19.0. и статистичка метода факторске анализе, у поступку издвајања критичних фактора успеха у организовању ефикасног система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.

Факторска анализа се састоји од три главна корака [192]:

- процена подобности података за факторску анализу,
- издвајање фактора, и
- ротација и тумачење фактора.

Код **десетог истраживачког питања** које гласи „*Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима*“ и садржи 25 тврдњи, у првом кораку је примењена метода факторске анализе за одговоре испитаника из Републике Србије и Босне и Херцеговине, који су потом анализирани кориштењем статистичке методе Independent Sample t Test, након чега је проведена факторска анализа за комплетан узорак у оквиру овог дела истраживања.

9.5.1 Факторска анализа за узорак из Републике Србије

Пре поступка примене факторске анализе, како би се утврдила хомогеност, односно хетерогеност ставова испитаника у Републици Србији, применом дескриптивне статистичке анализе израчуната је аритметичка средина (\bar{x}) и стандардна девијација (σ) за сваки исказ у овом делу упитника (Табела 45).

Табела 45. Дескриптивна статистика. Република Србија

Дескриптивна статистика			
	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији	201	1.96	1.113
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	201	2.31	.919
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	201	2.02	1.086
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	201	2.13	1.062
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	201	2.28	1.036
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	201	2.33	.940
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	201	2.25	1.010
Q8 Региони у Републици Србији имају различита искуства у примени ЈПП	201	1.84	1.256
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији	201	1.53	1.221
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	201	1.80	1.213
Q11 У Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	201	1.53	1.237
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	201	2.22	1.111
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	201	2.18	1.005
Q14 У Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	201	1.81	1.243
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	201	2.02	1.012
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	201	2.02	1.118
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	201	2.16	1.088
Q18 Примена закона у Републици Србији није ефикасна	201	2.00	1.151
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	201	1.99	1.100
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	201	2.13	1.097
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији	201	.86	1.005
Q22 Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима	201	1.52	1.209
Q23 У Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	201	1.34	1.116
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	201	2.09	1.040
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	201	2.11	1.212
Укупно	201		

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У односу на наведене констатације, највећи степен прихватања код испитаника из Републике Србије може се приметити код следећих исказа:

Q6 “стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности” (\bar{x} 2.33);

Q2 “политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП” (\bar{x} 2.31);

Q5 „успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти“ (\bar{x} 2.28);

Q7 „укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе“ (\bar{x} 2.25);

Q12 „централна ЈПП јединица представља центар знања“ (\bar{x} 2.22);

Q13 „укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора“ (\bar{x} 2.18);

Q17 „корупција је главни проблем развоја ЈПП“ (\bar{x} 2.16).

Исказ са највећим степеном прихватања Q6 (\bar{x} 2.33) потврђује налазе PPP KnowledgeLab, који истиче да стандардизација ЈПП процеса осигурава развој ЈПП који је у сагласности са јавним политикама и циљевима владе, док са друге стране помаже у постизању координације између различитих субјеката укључених у ЈПП процес [193].

Слика 58 приказује типичну организацију ЈПП процеса, који је подељен у неколико фаза, у којима се ЈПП итеративно развија и процењује [193]. Кључни разлози за кориштење итеративног приступа у развоју ЈПП фокусирани су на [193]:

(А) Омогућавање благовременог укључивања надзорних органа у одобравање пројекта (лоши пројекти и лоше дефинисани пројекти имају ризик да поткопају целокупан програм ЈПП), односно

(Б) Избегавање трошења јавних ресурса на развој слабих пројеката (развијање ЈПП пројекта је скупо – ране провере да ли пројекат обећава могу помоћи да се осигура да су развојни буџети добро потрошени).

PPP KnowledgeLab наводи примере како је ЈПП процес организован у низу земаља [193]:

(1) Чилеански Закон о концесијама садржи детаљан опис ЈПП процеса, укључујући прелиминарни предлог уговарања, тендерски процес и имплементацију.

(2) У Египту, Министарство финансија је објавило водич корак по корак за развој ЈПП, који помаже релевантним министарствима пролазак кроз процесе ЈПП, од идентификације пројекта до развоја студије случаја и процеса јавне набавке.

(3) Публикација АДБ о пројектима ЈПП у Јужној Кореји укључује детаљан опис процеса имплементације ЈПП за различите врсте ЈПП уговора, укључујући и нежељене пројекте.

(4) Смернице за ЈПП владе Малезије пружају преглед процеса ЈПП.

(5) У Мексику, Закон о ЈПП описује све студије које се морају провести како би се проценила одрживост пројекта ЈПП; утврђује процес одобравања ЈПП; утврђује активности и институционалне одговорности у вођењу у вођењу тендерског поступка у ЈПП процесу; и описује процес процене понуде и избор најповољнијег понуђача.

(6) Законодавни декрет Перуа бр. 30167 поставља процес за провођење ЈПП, утврђује критеријуме за одабир пројекта и модалитет ЈПП, дефинише кораке и одговорности у процесу дизајнирања и одобравања ЈПП пројекта.

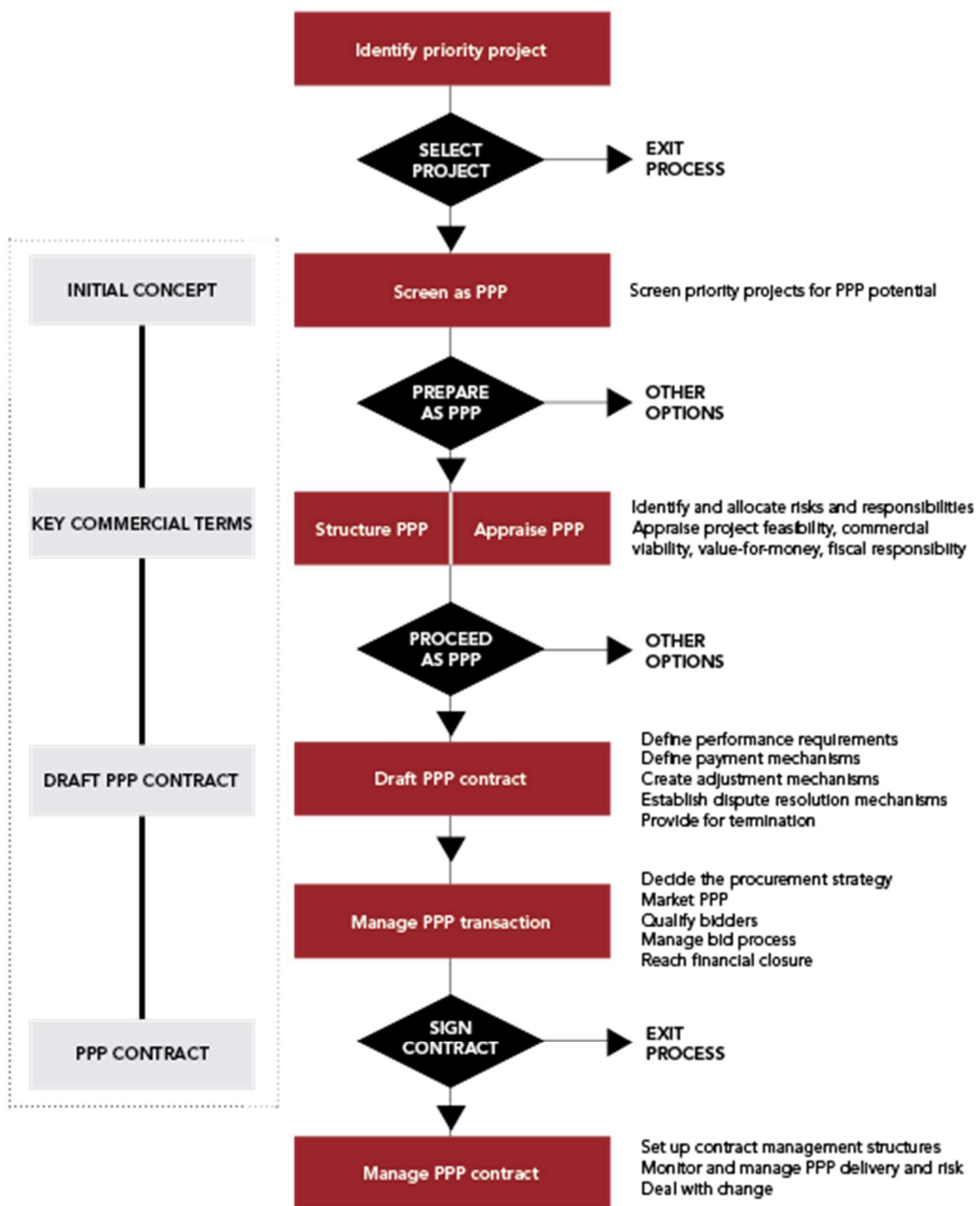
(7) Правила и процедуре за провођење филипинског Закона о ВОТ моделу ЈПП постављају подлогу за процесе ЈПП на Филипинима.

(8) У Порторику, Закон о ЈПП садржи детаљан опис процеса ЈПП укључујући провођење почетне анализе пожељности и погодности, успостављање Комитета за ЈПП, чија је улога провођење тендерског процеса, уговарање и одабир партнера у пројекту.

(9) Приручник о ЈПП у Јужној Африци има увод који даје кратак, али детаљно објашњен, преглед процеса ЈПП, са модулом који је посвећен сваком кораку у ЈПП процесу.

(10) Шпански Закон о јавним набавкама даје детаљан опис процеса ЈПП, укључујући захтеве за процену пројекта, захтеве у свакој фази процеса ЈПП, процес одобравања и активности у поступку тендера.

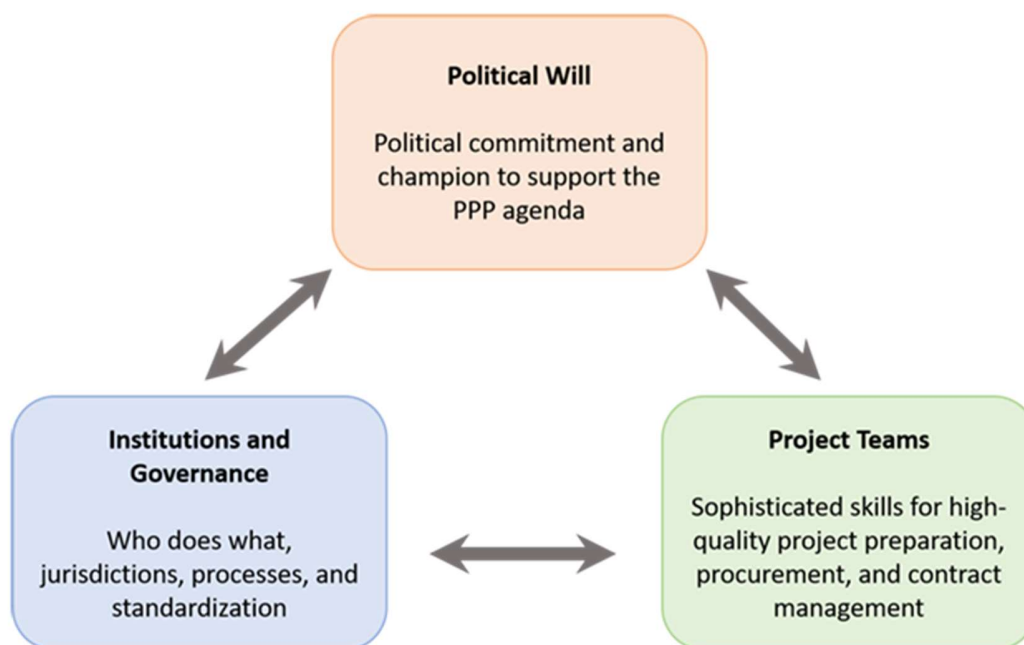
Светска банка истиче да је „стандардизација ЈПП процеса веома важна за међународне инвеститоре, којима је потребна удобност и поверење у начин на који ће бити третирани (услови уговора који се односе на раскид, арбитражу и решавање спорова, као и на репатријацију профита су посебно важни у овом контексту)“ [194].

Слика 58. Типична организација ЈПП процеса [193]

Светска банка наводи да је у многим културама у свету сама идеја управљања јавним услугама од стране приватног сектора доста непозната, па је у обезбеђивању подршке за ЈПП потребно снажно политичко вођство [194]. „У том контексту, компаније из приватног сектора које желе да уђу на ново ЈПП тржиште тржиште воле да виде снажну политичку подршку највиших нивоа власти (председника, премијера или неког сличног), посебно имајући у виду да фирме преузимају много више ризика у ЈПП него у оквиру традиционалног уговора о јавној набавци (ЈПП подразумева да приватне компаније преузимају ризик изградње, рада и финансирања на основу дугорочног уговора; у традиционалној набавци, насупрот томе, радови се плаћају унапред)“ [194].

Исказ са другим највећим степеном прихватања код испитаника Q2 (\bar{x} 2.31) потврђује став Светске банке, која истиче политичку подршку као један од три кључна фактора за стварање услова за успешна јавно-приватна партнерства (Слика 59) [194].

Слика 59 . Три кључна фактора за стварање успешних ЈПП [194]

Успостављање централне јединице за ЈПП и укључивање приватног партнера у ЈПП јединици, уз подршку банака, пензионих фондова и других финансијских институција један је од кључних фактора за ефикасну организацију ЈПП процеса у земљама у развоју, с обзиром на висок степен прихватања за исказе Q5 (\bar{x} 2.28), Q7 (\bar{x} 2.25), Q12 (\bar{x} 2.22) и Q13 (\bar{x} 2.18). Испитаници, такође, сматрају да корупција представља један од главних проблема за развој ЈПП у земљама у транзиционим условима, со обзиром на висок степен прихватања за тврдњу Q17 (\bar{x} 2.16).

Табела 46 приказује количину варијансе у свакој варијабли која се узима у обзир [195]. Резултати из Табеле 46 показују висок ниво заједничке варијансе, што указује да издвојене компоненте добро представљају варијабле, с обзиром да се резултати између 0.25 и 0.4 карактеришу као прихватљиве граничне вредности, док резултати заједничке варијансе од 0.7 или више спадају у категорију идеалних вредности [195].

Табела 46. Количина варијансе. Република Србија

	Количина варијансе	
	Иницијално	Екстракција
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији	1.000	.766
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	1.000	.873
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	1.000	.845
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	1.000	.762
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	1.000	.890
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	1.000	.563
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	1.000	.908
Q8 Региони у Републици Србији имају различита искуства у примени ЈПП	1.000	.724
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији	1.000	.766
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	1.000	.687
Q11 У Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	1.000	.879
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	1.000	.900
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	1.000	.847
Q14 У Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	1.000	.814
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	1.000	.945
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	1.000	.921
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	1.000	.940
Q18 Примена закона у Републици Србији није ефикасна	1.000	.868
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	1.000	.802
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	1.000	.931
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији	1.000	.576
Q22 Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима	1.000	.844
Q23 У Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	1.000	.882
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	1.000	.840
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	1.000	.847

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У овом делу истраживања примењен је статистички метод факторске анализе, са циљем да се велики број независних варијабли (изјава) агрегира у факторе. Факторска анализа се састоји од три главна корака [192]:

- (1) Процена подобности, релевантности и поузданости података за факторску анализу;
- (2) Издавања критичних фактора успеха (CSFs); и
- (3) Ротација и тумачење фактора.

Пре поступка издавања CSFs у успостављању ЈПП у транзиционим условима, први корак у процени подобности података за потребе факторске анализе захтева валидацију адекватности података. По правилу, за одређивање величине узорка потребно је користити множилац од минимум пет, што значи да је број посматрања у моделу најмање пет пута већи од броја варијабли. [196][197]. Ако узмемо у обзир да је у издавању CSFs коришћено 25 исказа у односу на 201 испитаника, можемо приметити да је претпоставка о броју варијабли и запажања испуњена у односу 1:8.04.

У првом кораку је такође потребно извршити проверу релевантности и поузданости података, односно да ли је наведени скуп података погодан за факторску анализу, а за ту сврху је коришћен Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. Табела 47 показује високу вредност релевантности узорка према Kaiser-Meyer-Olkin мерењу (0.921), која значајно превазилази препоручени праг од 0.5, што указује на оправданост примене ове методе [198]. Остварена вредност према Bartlett's тесту такође показује да су испуњени услови за примену методе факторске анализе ($\chi^2 = 7421.579$; $df = 300$; $Sig. = 0.000$), што значи да постоји одређени степен корелације између варијабли, који ће омогућити њихово груписање и формирање фактора.

Табела 47. Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. Република Србија

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.921
	Approx. Chi-Square	7421.579
Bartlett's Test of Sphericity	Df	300
	Sig.	.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У овом кораку примењена је анализа главних компоненти (PCA), која трансформише оригиналне варијабле у мањи скуп линеарних комбинација, при чему се користи сва варијанса унутар промењивих [192].

Постоје два начина за одређивање броја главних фактора, односно два критеријума:

(А) Критеријум заснован на карактеристичним вредностима - Principal Component Analysis (Табела 48); и

(Б) Критеријум заснован на дијаграму нагиба - scree plot (Слика 60) [198].

Табела 48 наводи да први фактор објашњава 59.348% варијансе, други фактор открива 13.380%, трећи 5.729% и четврти 4.029%, односно укупно је објашњено 82.486% варијансе. С обзиром да се истраживачи веома често одлучују за решење где је објашњено 60% укупне варијансе, а некада и мање [199], може се закључити да издвојени фактори објашњавају веома висок проценат добијене варијансе (Табела 57).

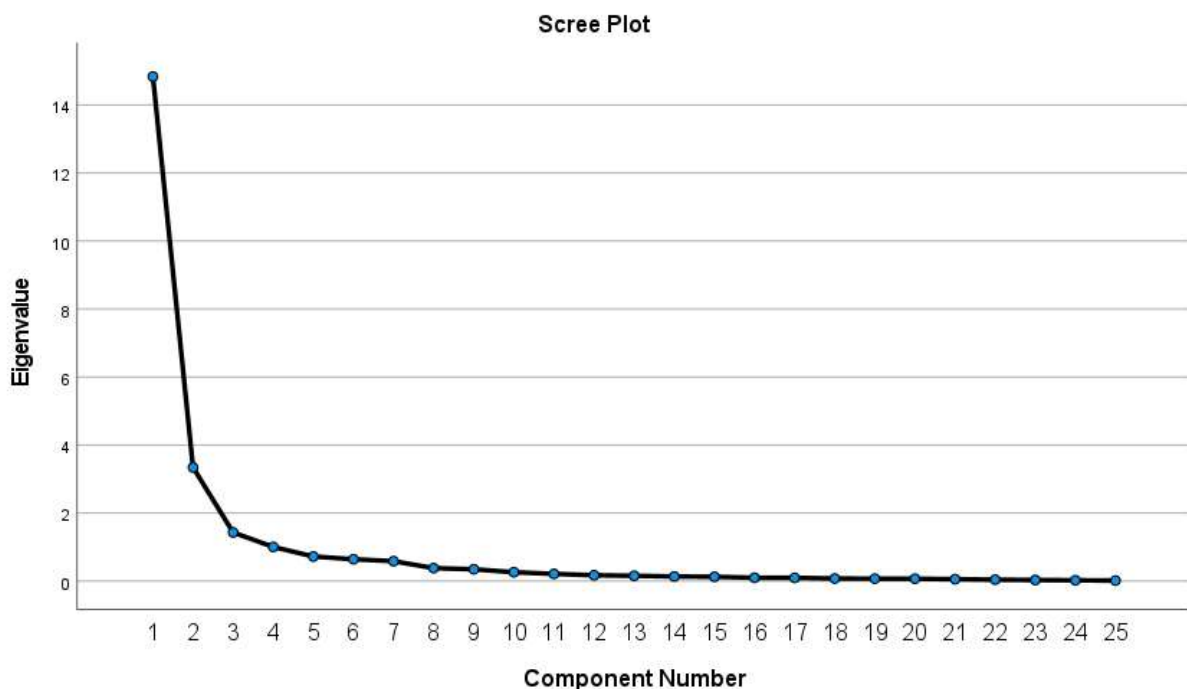
Табела 48. Карактеристичне вредности, укупно објашњена варијанса у % и кумулативна варијанса у %. Република Србија

Компоненте	Укупно објашњена варијанса								
	Иницијалне сопствене вредности			Екстракција суме учитавања на квадрат			Ротациони збир оптерећења на квадрат		
	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %
1	14.837	59.348	59.348	14.837	59.348	59.348	8.085	32.341	32.341
2	3.345	13.380	72.728	3.345	13.380	72.728	6.030	24.120	56.461
3	1.432	5.729	78.457	1.432	5.729	78.457	4.442	17.767	74.228
4	1.007	4.029	82.486	1.007	4.029	82.486	2.065	8.258	82.486
5	.726	2.904	85.390						
6	.645	2.579	87.969						
7	.589	2.354	90.324						
8	.384	1.536	91.859						
9	.350	1.399	93.259						
10	.264	1.054	94.313						
11	.215	.859	95.173						
12	.175	.699	95.872						
13	.159	.635	96.506						
14	.138	.553	97.060						
15	.129	.517	97.576						
16	.101	.405	97.981						
17	.098	.394	98.375						
18	.078	.313	98.688						
19	.075	.298	98.986						
20	.072	.286	99.273						
21	.059	.236	99.509						
22	.045	.179	99.687						
23	.035	.138	99.825						
24	.026	.105	99.930						
25	.018	.070	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Применом статистичког софтверског пакета SPSS 19.0. и графичке технике Scree plot потврђен је оптималан број компоненти за потребе овог истраживања [195]. Компоненте које имају висок нагиб на стрмој падини графикана показују висок степен релевантности, док компоненте на плитком нагибу показују да могу имати мали допринос решењу одређеног проблема [195]. У овом случају, висок нагиб се може приметити између прве и друге, друге и треће и треће и четврте компоненте, што сугерише да је коришћење прве четири компоненте релевантно за потребе овог истраживања (Слика 60).

Слика 60 . Екстракција фактора коришћењем графичке методе *scree plot*.
Република Србија

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У следећем кораку факторске анализе приказана је ротирана матрица компоненти (Табела 49), која садржи факторска оптерећења која указују на релативну важност сваке ставке у формирању фактора. То је заправо коефицијент корелације између сваке ставке (варијабле, питања) са самим фактором, при чему ако је корелација већа, дата ставка боље одговара фактору [200]. Основни циљ ротације је једноставније тумачење и објашњење фактора [197]. У овом поступку примењена је Varimax метода која у обзир узима само оне тежине фактора веће од 0.5 и која је у поређењу са другим методама најуспешнија у постизању принципа једноставне структуре [199].

Табела 49. Ротирана матрица компоненти. Република Србија

	Ротирана матрица компоненти ^a			
	Компоненте			
	1	2	3	4
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	.859			
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	.853			
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	.838			
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	.830			
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	.822			
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	.770		.420	
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	.768		.453	
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	.736		.502	
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	.657	.481	.489	
Q23 У Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	.867			
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	.830			
Q11 У Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	.788			
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији	.763			
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	.460	.687		
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	.569	.669		
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији		.657		
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	.595	.635		
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	.565	.601		
Q14 У Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП			.816	
Q18 Примена закона у Републици Србији није ефикасна	.461		.751	
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији			.736	
Q8 Региони у Републици Србији имају различита искуства у примени ЈПП			.718	
Q22 Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима		.414		.805
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	.490			.630
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности				.540

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. a
Rotation converged in 9 iterations. Note: Author's calculation based on SPSS 19.0.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

❖ *CSF₁: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања]*

Први фактор објашњава више од половине варијансе и садржи девет компоненти:

- Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора.
- Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе.
- Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти.
- Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП.
- Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП.
- Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања.
- Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП.
- Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП.
- Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу.

❖ *CSF₂: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП*

Други објашњава 13.380% варијансе и садржи, такође, девет компоненти:

- Q23 У Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП.
- Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП.
- Q11 У Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП.
- Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији.
- Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре.
- Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора.
- Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији.
- Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП.
- Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне.

❖ *CSF₃: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира за ЈПП*

Трећи фактор објашњава 5.729% варијансе и садржи четири компоненте:

- Q14 У Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП.
- Q18 Примена закона у Републици Србији није ефикасна.
- Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији.
- Q8 Региони у Републици Србији имају различита искуства у примени ЈПП.

❖ *CSF₄: Стандардизација и транспарентност процеса*

Четврти фактор садржи три компоненте и објашњава 4.029% варијансе:

- Q22 Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима
- Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији
- Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности

Након процеса издвајања фактора, статистички је утврђена валидност и поузданост података анкете коришћењем статистичког алата Cronbach's alpha. Nunnally наводи да се вредности за Cronbach's alpha модел крећу између 0 и 1, при чему се алфа вредност већа од 0.70 сматра прихватљивом, што означава добру унутрашњу конзистентност и поузданост скупа података [201].

Табеле 50-53 показују изузетну валидност и поузданост тестираних података.

*Табела 50. Cronbach's Alpha тест поузданости за први фактор.
Република Србија*

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.976	0.976	9

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

*Табела 51. Cronbach's Alpha тест поузданости за други фактор.
Република Србија*

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.943	0.942	9

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

*Табела 52. Cronbach's Alpha тест поузданости за трећи фактор.
Република Србија*

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.916	0.917	4

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 53. Cronbach's Alpha тест поузданости за четврти фактор.
Република Србија

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.705	0.705	3

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У анализи података за прва три фактора (CSF₁ 0.976, CSF₂ 0.943, CSF₃ 0.916) кориштена је статистичка техника Cronbach's alpha, која указује на одличну унутрашњу конзистентност, док је унутрашња конзистентност за четврти фактор (CSF₄ 0.705), према Cronbach's alpha, унутар прихватљивог опсега [201]. Ови налази упућују на закључак да је проведено анкетно истраживање релевантно, док је истраживачки инструмент кориштен за мерење ставова и мишљења испитаника поуздан.

9.5.2 Факторска анализа за узорак из Босне и Херцеговине

Како би се утврдила хомогеност/хетерогеност ставова испитаника, код **десетог питања** за Босну и Херцеговину „Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима“ са 25 тврдњи, применом дескриптивне статистике израчуната је аритметичка средина (\bar{x}) и стандардна девијација (σ) за сваки исказ (Табела 54).

Табела 54. Дескриптивна статистика. Босна и Херцеговина

Дескриптивна статистика			
	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини	157	2.25	1.066
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	157	2.63	0.719
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	157	2.26	1.057
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	157	2.39	1.018
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	157	2.61	0.911
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	157	2.38	0.903
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	157	2.61	0.806
Q8 Ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	157	2.21	1.209
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини	157	1.73	1.288
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	157	2.05	1.234
Q11 У Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	157	1.73	1.303
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	157	2.61	0.917
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	157	2.57	0.762
Q14 У Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	157	2.00	1.291
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	157	2.32	0.941
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	157	2.31	1.085
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	157	2.53	0.924
Q18 Примена закона у Босни и Херцеговини није ефикасна	157	2.24	1.127
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	157	2.66	0.789
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	157	2.48	0.978
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини	157	0.76	0.914
Q22 Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима	157	1.64	1.330
Q23 У Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП	157	1.48	1.212
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	157	2.38	0.964
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	157	2.01	1.303
Укупно	157		

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У односу на наведене констатације, највећи степен прихватања код испитаника из Босне и Херцеговине исказан је за следеће изјаве:

- (1) „процедуре за покретање ЈПП нису јасне” (\bar{x} 2.66);
- (2) „политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП” (\bar{x} 2.63),
- (3) “централна ЈПП јединица је центар знања“ (\bar{x} 2.61);
- (4) „успостављање регионалне канцеларије за ЈПП може побољшати примену са пројектима ЈПП од стране локалних власти“ (\bar{x} 2.61);
- (5) „укључивање банака у развоју и финансијских институција може имати позитиван утицај на процесе ЈПП“ (\bar{x} 2.61);
- (6) „учешће приватног партнера у ЈПП јединици обезбеђује јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора“ (\bar{x} 2.57);
- (7) „корупција је велики проблем за развој ЈПП“ (\bar{x} 2.53).

Остварене вредности за наведене исказе сугеришу да, без обзира на различите перцепције ЈПП концепта у Босни и Херцеговини, представници јавног сектора у оба ентитета и Брчко Дистрикту слажу да су нејасне процедуре и недостатак институционалних капацитета једна од главних препрека у покретању пројеката ЈПП. Испитаници су оценили да успостављање централне ЈПП јединице у улози центра знања, уз подршку банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе у земљама у транзиционим условима. Испитаници су се такође сложили да је оснивање регионалних канцеларија за подршку ЈПП један од главних корака који ће помоћи локалним самоуправама да узму активније учешће у аплицирању и provedби ЈПП пројеката. Висок степен прихватања код испитаника за тврдњу да би учешће приватног партнера у ЈПП јединици могло да обезбеди јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора потврђује праксу код најуспешнијег ЈПП тржишта у Великој Британији, где је у периоду од 2001. до 2011. године централна ЈПП јединица била дизајнирана у форми јавно-приватног партнерства у размери 51% (јавни сектор) према 49% (приватни партнер).

Највећа хетерогеност одговора испитаника може се пронаћи код следећих тврдњи:

- (1) „Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима“ (1.330)
- (2) „стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП“ (1.303)
- (3) „у Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП ” (1.303)
- (4) “у Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП” (1.291)
- (5) “не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини ” (1.288)

Ови налази сугеришу да ентитети у Босни и Херцеговини, Дистрикт Брчко и кантони имају потпуно различите ставове и искуства у погледу заговарања јавних политика, стратегија о ЈПП и законодавства, што показује да постоји значајан недостатак компатибилности у усвајању процеса ЈПП у овој земљи. Потврду за овај став можемо пронаћи на примеру владе Зеничко-добојског кантона, која је током 2019. године на својој званичној web страници пројекат 'Интервентна кардиологија Кантоналне болнице Зеница' промовисала као први ЈПП пројекат у Босни и Херцеговини [202], упркос чињеници да је први и за сада једини званични ЈПП пројекат у Босни и Херцеговини имплементиран 2010. године, у партнерству Владе Брчко Дистрикта и Fresenius Medical Care Deutschland GmbH, као приватног партнера и инвеститора [157], што илуструје драматичан недостатак синхронизације у ЈПП процесима у Босни и Херцеговини.

Табела 55, као што је напред објашњено, наводи количину варијансе у свакој варијабли која је узета у обзир [195]. Резултати из ове табеле показују да постоји висок ниво заједничке варијансе, што указује на то да издвојене компоненте добро представљају варијабле, ако узмемо у обзир да стручна литература резултате у распону између 0.25 и 0.4 прихвата као релевантне граничне вредности, а резултате од 0.7 или више карактерише као идеалне вредности [195].

Табела 55. Количина варијансе. Босна и Херцеговина

	Количина варијансе	
	Иницијално	Екстракција
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини	1.000	.909
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	1.000	.821
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	1.000	.883
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	1.000	.821
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	1.000	.915
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	1.000	.800
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	1.000	.885
Q8 Ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	1.000	.931
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини	1.000	.743
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	1.000	.670
Q11 У Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	1.000	.920
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	1.000	.892
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	1.000	.781
Q14 У Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	1.000	.783
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	1.000	.953
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	1.000	.935
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	1.000	.941
Q18 Примена закона у Босни и Херцеговини није ефикасна	1.000	.926
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	1.000	.960
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	1.000	.931
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини	1.000	.692
Q22 Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима	1.000	.896
Q23 У Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП	1.000	.919
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	1.000	.844
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	1.000	.927

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Као и у претходном делу примене факторске анализе за резултате из Републике Србије, и овом делу истраживања примењена је статистичка метода факторске анализе која, као што је наведено, има за циљ да већи број независних варијабли (исказа) преведе у факторе. У оквиру факторске анализе у овом делу рада извршиће се [192]: (а) процена подобности, релевантности и поузданости података за факторску анализу; (б) издвајање критичних фактора успеха (CSFs); и (в) ротација и тумачење фактора.

Први корак укључује процену подобности, односно валидацију адекватности података. У поступку одређивања адекватне величине узорка, као што је наведено, потребно је користити множилац од минимум пет, што значи да је број посматрања у моделу најмање пет пута већи од броја варијабли. [196][197]. Ако узмемо у обзир да је у издвајању CSFs коришћено 25 исказа у односу на скуп од 157 испитаника, можемо закључити да је претпоставка о броју варијабли и запажања испуњена у односу 1:6.28.

Провера релевантности и поузданости података укључује мерење да ли је наведени скуп података погодан за факторску анализу. За ту сврху коришћен је Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. Табела 56 сугерише да постоји висока вредност релевантности узорка према Kaiser-Meyer-Olkin мерењу (0.891), која значајно превазилази препоручени праг од 0.5, што указује на оправданост примене ове методе [198]. Остварена вредност према Bartlett's тесту показује да су испуњени услови за примену методе факторске анализе ($\chi^2 = 7261.446$; $df = 300$; $Sig. = 0.000$), што значи да постоји одређени степен корелације између варијабли, који ће омогућити њихово груписање и формирање фактора.

Табела 56. Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. Босна и Херцеговина

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0.891
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	7261.446
	df	300
	Sig.	0.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У овом кораку се користи анализа главних компоненти (PCA), која преводи оригиналне варијабле у мањи скуп линеарних комбинација, при чему се користи сва варијанса унутар променљивих [192].

Као што је наведено, постоје два начина за одређивање броја главних фактора: (А) Критеријум заснован на карактеристичним вредностима - Principal Component Analysis (Табела 56); и (Б) Критеријум заснован на дијаграму нагиба - scree plot (Слика 61) [198].

У анализи главне компоненте први фактор објашњава 60.337% варијансе, други фактор објашњава 14.919%, трећи 6.328% и четврти 5.242%, или све заједно, објашњено је укупно 86,825% варијансе. Ако узмемо у обзир чињеницу да се истраживачи веома често одлучују за решење где је објашњено 60% укупне варијансе, а некад и мање [199], можемо потврдити да издвојени фактори објашњавају веома висок проценат добијене варијансе (Табела 57).

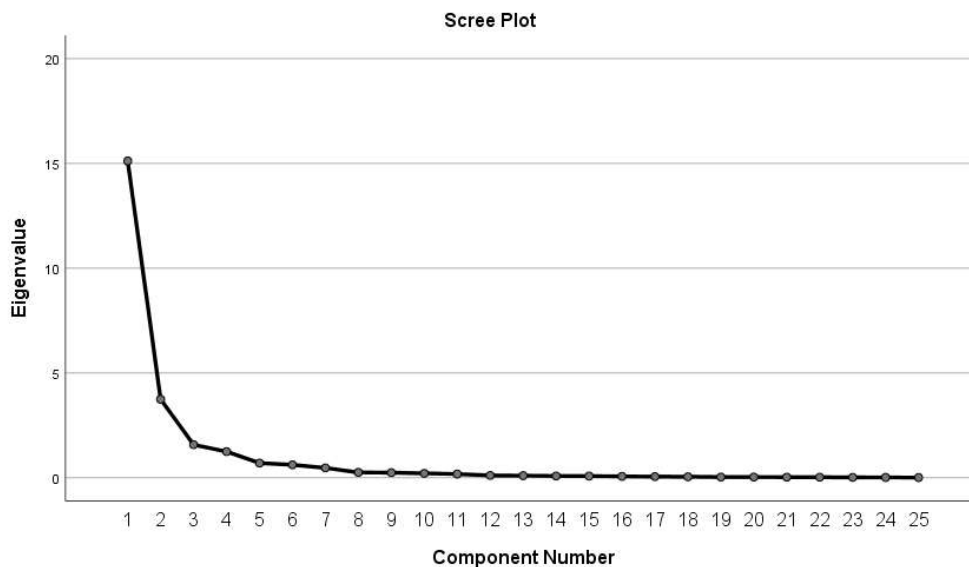
Табела 57. Карактеристичне вредности, укупно објашњена варијанса у % и кумулативна варијанса у%. Босна и Херцеговина

Компоненте	Укупно објашњена варијанса								
	Почетне сопствене вредности			Екстракција суме учитавања на квадрат			Ротациони збир оптерећења на квадрат		
	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %
1	15.118	60.471	60.471	15.118	60.471	60.471	7.826	31.304	31.304
2	3.742	14.966	75.437	3.742	14.966	75.437	7.252	29.007	60.310
3	1.575	6.299	81.736	1.575	6.299	81.736	4.435	17.741	78.051
4	1.246	4.983	86.719	1.246	4.983	86.719	2.167	8.668	86.719
5	0.699	2.796	89.515						
6	0.614	2.456	91.971						
7	0.468	1.874	93.845						
8	0.251	1.003	94.848						
9	0.241	0.963	95.811						
10	0.208	0.833	96.644						
11	0.175	0.701	97.345						
12	0.106	0.422	97.768						
13	0.098	0.392	98.160						
14	0.081	0.324	98.484						
15	0.076	0.304	98.789						
16	0.061	0.244	99.033						
17	0.053	0.212	99.245						
18	0.045	0.178	99.423						
19	0.032	0.129	99.552						
20	0.029	0.118	99.670						
21	0.025	0.100	99.771						
22	0.022	0.088	99.858						
23	0.016	0.063	99.921						
24	0.013	0.050	99.972						
25	0.007	0.028	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Применом статистичког софтверског пакета SPSS 19.0. и графичке технике Scree plot, у обради резултата истраживања из Босне и Херцеговине, потврђен је оптималан број компоненти [195]. Као што је наведено, компоненте које карактерише висок нагиб на стрмој падини графикана показују висок степен релевантности, док компоненте на плитком нагибу показују да могу имати мали допринос решењу одређеног проблема [195]. У овом случају, висок нагиб се може приметити између прве и друге, друге и треће и треће и четврте компоненте, што сугерише да је коришћење прве четири компоненте релевантно за потребе овог истраживања.

Слика 61 . Екстракција фактора коришћењем графичке методе scree plot.
Босна и Херцеговина

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У следећем кораку факторске анализе за резултате истраживања из Босне и Херцеговине приказана је ротирана матрица компоненти (Табела 58), која садржи факторска оптерећења која указују на релативну важност сваке ставке у формирању фактора. То је заправо коефицијент корелације између сваке ставке (варијабле, питања) са самим фактором, при чему ако је корелација већа, дата ставка боље одговара фактору [200]. Основни циљ ротације је једноставније тумачење и објашњење фактора [197]. У овом поступку примењена је Varimax метода која у обзир узима само оне тежине фактора веће од 0.5 и која је у поређењу са другим методама најуспешнија у постизању принципа једноставне структуре [199].

Табела 58. Ротирана матрица компоненти. Босна и Херцеговина

Ротирана матрица компоненти ^a		Компоненте			
		1	2	3	4
	Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	0.897			
Q5	Оснивање регионалних канцеларија за ЈПП може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	0.844			
	Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	0.844			
Q7	Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на процесе ЈПП	0.807			
	Q17 Корупција представља велики проблем за развој ЈПП	0.775			
	Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	0.742			
	Q20 Потребно је организовати централну јединицу ЈПП	0.732			
	Q2 Политичка/парламентарна подршка важна је у провођењу ЈПП	0.730			
	Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	0.724		0.503	
	Q15 Потребна је активнија улога Министарства финансија у ЈПП процесу	0.611	0.564		
Q23	У Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП	0.900			
	Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасно провођење ЈПП	0.866			
	Q11 У Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	0.836			
	Q9 У Босни и Херцеговини не постоје институције за подршку ЈПП	0.798			
	Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	0.778			
Q16	Развој инвестиционих планова који укључују ЈПП повећава поверење код инвеститора	0.774			
	Q21 Нова знања о ЈПП могу се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини	0.754			
	Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	0.551	0.707		
Q8	Ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП			0.867	
	Q18 Примена закона о ЈПП у Босни и Херцеговини није ефикасна			0.764	
Q14	Не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП у Босни и Херцеговини			0.739	
Q1	Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини	0.543		0.670	
	Q22 Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима				0.837
	Q10 Корупција и транспарентност процеса су повезани				0.699
Q6	Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса важни су са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	0.515			0.537

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. a Rotation converged in 9 iterations.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

❖ *CSF₁: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања]*

Први фактор објашњава више од половине варијансе и садржи десет компоненти:

- Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне.
- Q5 Оснивање регионалних канцеларија за ЈПП може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти.
- Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора.
- Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на процесе ЈПП.
- Q17 Корупција представља велики проблем за развој ЈПП.
- Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања.
- Q20 Потребно је организовати централну јединицу ЈПП.
- Q2 Политичка/парламентарна подршка важна је у провођењу ЈПП.
- Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП.
- Q15 Потребна је активнија улога Министарства финансија у ЈПП процесу.

❖ *CSF₂: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП*

Други објашњава 14.966% варијансе и садржи осам компоненти:

- Q23 У Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП.
- Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасно провођење ЈПП.
- Q11 У Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП.
- Q9 У Босни и Херцеговини не постоје институције за подршку ЈПП.
- Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре.
- Q16 Развој инвестиционих планова који укључују ЈПП повећава поверење код инвеститора.
- Q21 Нова знања о ЈПП могу се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини.
- Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП.

❖ *CSF₃: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира за ЈПП*

Трећи фактор објашњава 6.299% варијансе и садржи четири компоненте:

- Q8 Ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП.
- Q18 Примена закона о ЈПП у Босни и Херцеговини није ефикасна.
- Q14 Не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП у Босни и Херцеговини.
- Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини.

❖ *CSF₄: Стандардизација и транспарентност процеса*

Четврти фактор садржи три компоненте и објашњава 4.983% варијансе:

- Q22 Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима.
- Q10 Корупција и транспарентност процеса су повезани.
- Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса важни су са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности.

Након поступка издвајања фактора, утврђена је валидност и поузданост података анкете проведене на територији Босне и Херцеговине кориштењем статистичке технике Cronbach's Alpha. Nunnally наводи да се вредности за Cronbach's alpha модел крећу између 0 и 1, при чему се алфа вредност већа од 0.70 сматра прихватљивом, што означава добру интерну доследност и поузданост скупа података [201].

Табеле 59-62 показују изузетну валидност и поузданост тестираних података.

Табела 59. Cronbach's Alpha тест поузданости за први фактор. БиХ

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.969	0.970	10

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 60. Cronbach's Alpha тест поузданости за други фактор. БиХ

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.956	0.955	8

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 61. Cronbach's Alpha тест поузданости за трећи фактор. БиХ

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.922	0.920	4

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 62. Cronbach's Alpha тест поузданости за четврти фактор. БиХ

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.739	0.752	3

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У анализи података који су добијени у овој студији за прва три фактора (CSF₁ 0.969, CSF₂ 0.956, CSF₃ 0.922) кориштена је статистичка техника Cronbach's alpha, која указује на одличну унутрашњу конзистентност, док је унутрашња конзистентност за четврти фактор (CSF₄ 0.739), према Cronbach's alpha, унутар прихватљивог опсега [201]. Ови налази упућују на закључак да је проведено анкетно истраживање релевантно, док је истраживачки инструмент кориштен за мерење ставова и мишљења испитаника поуздан.

9.5.3 T тест за независне узорке (енг. Independent Samples t Test)

У овом делу дисертације примењена је метода Independent Samples t Test, који служи за упоређивање аритметичких средина две независне групе података, са циљем како би се утврдило да ли постоје статистички докази да се просечна вредност популације значајно разликује [203]. Rebekah и Ravindran наводе да се 'Independent Samples t Test', како и назив говори, изводи када постоје подаци из две различите (независне) групе испитаника, а истраживачи су заинтересовани да тестирају разлику у мерењима/резултима између две групе [204].

Табела 63 приказује дескриптивну групну статистичку анализу исказа испитаника из две тестиране групе (Република Србија и Босна и Херцеговина). Табела 64 наводи резултате компаративне анализе ове две тестиране скупине, након чега аутор кроз дискусију указује на најзначајније разлике које су идентификоване између ових група.

Табела 63. Дескриптивна групна статистичка анализа.

		Групна статистика			
	ентитет	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација	Стандардна грешка
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини/Републици Србији	Босна и Херцеговина	157	2.25	1.066	.085
	Република Србија	201	1.96	1.113	.078
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	Босна и Херцеговина	157	2.63	.719	.057
	Република Србија	201	2.31	.919	.065
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	Босна и Херцеговина	157	2.26	1.057	.084
	Република Србија	201	2.02	1.086	.077
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	Босна и Херцеговина	157	2.39	1.018	.081
	Република Србија	201	2.13	1.062	.075
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	Босна и Херцеговина	157	2.61	.911	.073
	Република Србија	201	2.28	1.036	.073
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	Босна и Херцеговина	157	2.38	.903	.072
	Република Србија	201	2.33	.940	.066
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	Босна и Херцеговина	157	2.61	.806	.064
	Република Србија	201	2.25	1.010	.071
Q8 Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	Босна и Херцеговина	157	2.21	1.209	.096
	Република Србија	201	1.84	1.256	.089
	Босна и Херцеговина	157	1.73	1.288	.103

Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини/Републици Србији	Република Србија	201	1.53	1.221	.086
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.05 1.80	1.234 1.213	.098 .086
Q11 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	1.73 1.53	1.303 1.237	.104 .087
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.61 2.22	.917 1.111	.073 .078
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.57 2.18	.762 1.005	.061 .071
Q14 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.00 1.81	1.291 1.243	.103 .088
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.32 2.02	.941 1.012	.075 .071
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.31 2.02	1.085 1.118	.087 .079
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.53 2.16	.924 1.088	.074 .077
Q18 Примена закона у Босни и Херцеговини/Републици Србији није ефикасна	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.24 2.00	1.127 1.151	.090 .081
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.66 1.99	.789 1.100	.063 .078
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.48 2.13	.978 1.097	.078 .077
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини/Републици Србији	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	.76 .86	.914 1.005	.073 .071
Q22 Босна и Херцеговина/Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	1.64 1.52	1.330 1.209	.106 .085
Q23 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	1.48 1.34	1.212 1.116	.097 .079
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.38 2.09	.964 1.040	.077 .073
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	Босна и Херцеговина Република Србија	157 201	2.01 2.11	1.303 1.212	.104 .085

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 64. Independent Samples Test. Босна и Херцеговина – Република Србија

		Independent Samples Test									
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини/ Републици Србији	Equal variances assumed	2.649	.104	2.477	356	.007	.014	.288	.116	.059	.517
	Equal variances not assumed			2.490	341.556	.007	.013	.288	.116	.061	.516
Q2 Политичка /парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	Equal variances assumed	25.298	<.001	3.613	356	<.001	<.001	.322	.089	.147	.497
	Equal variances not assumed			3.722	355.999	<.001	<.001	.322	.087	.152	.492
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	Equal variances assumed	.220	.639	2.110	356	.018	.036	.241	.114	.016	.466
	Equal variances not assumed			2.117	339.368	.017	.035	.241	.114	.017	.465
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	Equal variances assumed	2.524	.113	2.347	356	.010	.019	.261	.111	.042	.479
	Equal variances not assumed			2.359	341.483	.009	.019	.261	.110	.043	.478
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	Equal variances assumed	20.221	<.001	3.069	356	.001	.002	.322	.105	.115	.528
	Equal variances not assumed			3.118	351.010	<.001	.002	.322	.103	.119	.524
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	Equal variances assumed	.452	.502	.496	356	.310	.620	.049	.098	-.145	.242
	Equal variances not assumed			.499	341.237	.309	.618	.049	.098	-.144	.241
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	Equal variances assumed	28.999	<.001	3.626	356	<.001	<.001	.358	.099	.164	.552
	Equal variances not assumed			3.727	355.832	<.001	<.001	.358	.096	.169	.546
Q8 Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	Equal variances assumed	5045	.025	2.844	356	.002	.005	.374	.132	.116	.633
	Equal variances not assumed			2.858	340913	.002	.005	.374	.131	.117	.632
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у	Equal variances assumed	1.526	.218	1.540	356	.062	.124	.205	.133	-.057	.467

Босни и Херцеговини/ Републици Србији	Equal variances not assumed			1.530	326.410	.064	.127	.205	.134	-.059	.469
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	Equal variances assumed	.541	.462	1.920	356	.028	.056	.250	.130	-.006	.506
	Equal variances not assumed			1.916	332.494	.028	.056	.250	.130	-.007	.507
Q11 У Босни и Херцеговини/ Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	Equal variances assumed	.694	.405	1.521	356	.065	.129	.205	.135	-.060	.470
	Equal variances not assumed			1.511	326.723	.066	.132	.205	.136	-.062	.472
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	Equal variances assumed	34.999	<.001	3.530	356	<.001	<.001	.388	.110	.172	.603
	Equal variances not assumed			3.614	354.884	<.001	<.001	.388	.107	.177	.599
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	Equal variances assumed	30.032	<.001	3.963	356	<.001	<.001	.383	.097	.193	.573
	Equal variances not assumed			4.098	355.694	<.001	<.001	.383	.093	.199	.567
Q14 У Босни и Херцеговини/ Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	Equal variances assumed	.030	.863	1.404	356	.081	.161	.189	.135	-.076	.454
	Equal variances not assumed			1.398	329.061	.082	.163	.189	.135	-.077	.455
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	Equal variances assumed	2.608	.107	2.808	356	.003	.005	.294	.105	.088	.499
	Equal variances not assumed			2.834	345.379	.002	.005	.294	.104	.090	.497
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	Equal variances assumed	2.923	.088	2.486	356	.007	.013	.292	.118	.061	.523
	Equal variances not assumed			2.495	339.727	.007	.013	.292	.117	.062	.523
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	Equal variances assumed	23.971	<.001	3.402	356	<.001	<.001	.369	.109	.156	.583
	Equal variances not assumed			3.471	353.516	<.001	<.001	.369	.106	.160	.579
Q18 Примена закона у Босни и Херцеговини/ Републици Србији није ефикасна	Equal variances assumed	1.741	.188	1.981	356	.024	.048	.241	.122	.002	.480
	Equal variances not assumed			1.986	338.448	.024	.048	.241	.121	.002	.479
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	Equal variances assumed	89.829	<.001	6.468	356	<.001	<.001	.672	.104	.468	.877
	Equal variances not assumed			6.729	353.575	<.001	<.001	.672	.100	.476	.869
Q20 Потребно је организовати	Equal variances assumed	17.036	<.001	3.126	356	<.001	.002	.348	.111	.129	.568

централну јединицу за ЈПП	Equal variances not assumed			3.170	349.786	<.001	.002	.348	.110	.132	.564
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини/ Републици Србији	Equal variances assumed	2.270	.133	-.936	356	.175	.350	.096	.103	-.299	.106
	Equal variances not assumed			-.947	347.859	.172	.344	.096	.102	-.296	.104
Q22 Босна и Херцеговина/ Република Србија немају званичне податке о ЈПП пројектима	Equal variances assumed	8.420	.004	.936	356	.175	.350	.126	.135	-.139	.391
	Equal variances not assumed			.925	318.706	.178	.356	.126	.136	-.142	.394
Q23 У Босни и Херцеговини/ Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	Equal variances assumed	4.535	.034	1.089	356	.139	.277	.134	.123	.108	.377
	Equal variances not assumed			1.078	321.247	.141	.282	.134	.125	-.111	.380
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	Equal variances assumed	4.982	.026	2.726	356	.003	.007	.293	.107	.082	.504
	Equal variances not assumed			2.752	345.688	.003	.006	.293	.106	.083	.502
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	Equal variances assumed	3.496	.062	-.773	356	.220	.440	.103	.133	-.365	.159
	Equal variances not assumed			-.766	322.918	.222	.444	.103	.135	-.368	.162

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 64 показује да, поред великог броја сличности у одговорима испитаника, постоје и значајне статистичке разлике ($p < 0.05$) између одређених анализираних група за исказе како следи у наставку.

Q2 *Политичка /парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП.* Резултат за овај исказ сугерише да постоји значајна разлика у перцепцији о утицају политике на ЈПП процесе у Републици Србији и Босни и Херцеговини, с обзиром да је $\text{Sig} < .001$ те да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 2.31 у односу на \bar{x} 2.63 за Босну и Херцеговину (Табела 63). Овај резултат такође упућује на закључак да у Републици Србији постоје снажније и стабилније институције за подршку ЈПП, а то смањује могућност за политичке утицаје на ЈПП процесе.

Q5 *Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти.* Остварени подаци за овај исказ показују да постоје значајне разлике у ставовима испитаника у вези са наведеним исказом, с обзиром да је $\text{Sig} < .001$ те да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 2.28 у односу на \bar{x} 2.61 за Босну и Херцеговину (Табела 63). Ови подаци сугеришу да спуштање механизма управљања ЈПП процесом на ниже нивое власти може побољшати примену ЈПП у децентрализованим транзиционим земљама са сложеним државним уређењем.

Q7 *Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе.* Добијени подаци показују да постоји значајна разлика у ставовима испитаника за наведени исказ, с обзиром да је $\text{Sig} < .001$ те да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 2.25 у односу на вредност \bar{x} 2.63 за Босну и Херцеговину (Табела 63). Овај резултат показује да за транзиционе земље са нестабилним финансијским окружењем (попут Босне и Херцеговине) укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција у ЈПП процесе може имати позитиван утицај на развој ЈПП.

Q8 *Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП.* Резултат за овај исказ обезбеђује доказе да постоји статистички значајна разлика у равномерној примени ЈПП у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину, с обзиром да је $\text{Sig} < .025$. Овај резултат упућује на закључак да је концепт ЈПП равномерније заступљен и развијен у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину, с обзиром да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 1.84 у односу на \bar{x} 2.21 за Босну и Херцеговину (Табела 63). Ово показује да је облик државног уређења у корелацији са начином дизајнирања ЈПП процеса, односно да земље у транзицији у којима влада децентрализовано државно уређење захтевају децентрализован (али синхронизован) регионални и ентитетски ниво организације и одлучивања, у циљу ефикасније примене ЈПП.

Q12 *Централна ЈПП јединица представља центар знања.* Резултат за овај исказ сугерише да постоји значајна разлика у ставовима испитаника код ове тврдње, с обзиром да је $\text{Sig} < .001$. Снажнији ставови испитаника из Босне и Херцеговине (\bar{x} 2.61) код ове тврдње у односу на Републику Србију (\bar{x} 2.22) показују да неразвијенија ЈПП тржишта имају снажнију потребу за успостављање ЈПП јединице која ће бити центар знања и мотор у генерисању нових ЈПП пројеката (Табела 63).

Q13 *Учешће приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора.* Добијени подаци показују да постоји значајна разлика у ставовима испитаника за наведени исказ, с обзиром да је $\text{Sig} < .001$ те да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 2.18 у односу на вредност \bar{x} 2.57 за Босну и Херцеговину (Табела 63).

Q17 *Корупција је главни проблем развоја ЈПП.* Остварени резултат за ову тврдњу сугерише да код анкетираних испитаника постоји значајна разлика у перцепцији проблема корупције у контексту развоја ЈПП ($\text{Sig} < .001$), с обзиром да испитаници из Босне и Херцеговине снажније перципирају проблем корупције (\bar{x} 2.53) у односу на испитанике из Републике Србије (\bar{x} 2.16) (Табела 63).

Q19 *Процедуре за покретање ЈПП нису јасне.* Добијени подаци за овај исказ показују да постоји статистички значајна разлика у разумевању процедура за покретање ЈПП у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину ($\text{Sig} < .001$). Овај резултат упућује на закључак о постојању већег степена транспарентности и стандардизације ЈПП процеса у Републици Србији, у односу на Босну и Херцеговину, што потврђују и средње вредности аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије (\bar{x} 1.99) у односу на Босну и Херцеговину (\bar{x} 2.66) (Табела 63).

Q20 *Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП.* Остварени резултати показују да постоји статистички значајна разлика у ставовима испитаника у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину у вези са овим исказом, с обзиром на $\text{Sig} < .001$. Снажнији ставови испитаника из Босне и Херцеговине (\bar{x} 2.48) у односу на Републику Србију (\bar{x} 2.13) повезани су са израженијом потребом за успостављање организационе јединице за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини, с обзиром да Република Србија на нивоу владе већ има успостављену централну јединицу за ЈПП (Табела 63).

Q22 *Босна и Херцеговина и Република Србија немају званичне податке о ЈПП пројектима.* Резултати за овај исказ обезбеђују доказе да постоји статистички значајна разлика у транспарентности података у ЈПП процесу у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину, с обзиром на $\text{Sig} < .004$ односно да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 1.84 у односу на \bar{x} 2.21 за Босну и Херцеговину (Табела 63).

Q23 *У Босни и Херцеговини и Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП.* Резултат за овај исказ сугерише да постоји значајна разлика у ставовима испитаника код ове тврдње, с обзиром да је $\text{Sig} < .034$. Снажнији ставови испитаника из Босне и Херцеговине (\bar{x} 1.48) у односу на Републику Србију (\bar{x} 1.34) код ове тврдње показују да је Република Србија ефикасније организовала управљање људским реурсима у контексту примене ЈПП концепта (Табела 63).

Q24 *Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП.* Остварени подаци за овај исказ сугеришу да постоји значајна разлика у ставовима испитаника, с обзиром на $\text{Sig} < .026$. те да вредност аритметичке средине за одговоре испитаника из Републике Србије износи \bar{x} 2.09 у односу на вредност \bar{x} 2.38 за Босну и Херцеговину (Табела 63).

9.5.4 Факторска анализа за комплетан узорак

Факторска анализа је примењена на комплетном основном скупу, који је укључио 358 испитаника из Босне и Херцеговине и Републике Србије, за 25 исказа које је обухватило десето истраживачко питање. Употребом Varimax ротације извршено је издвајање четири критична фактора успеха у организовању ефикасног система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.

Пре поступка издвајања фактора, први корак у овом делу истраживања укључио је примену дескриптивне статистичке анализе, која читаоцу открива хомогеност/хетерогеност код ставова испитаника за исказе наведене у Табели 65. Пажљивијом анализом резултата из Табеле 65 могуће је приметити сегментираност ставова испитаника, с обзиром да је код појединих исказа став испитаника био веома позитиван, док је за одређене тврдње став био изражено негативан.

С обзиром на напред наведене изјаве, највећи степен прихватања може се приметити код следећих исказа:

- (1) „политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП“ (\bar{x} 2.45);
- (2) “успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти” (\bar{x} 2.42);
- (3) “укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе” (\bar{x} 2.41);
- (4) “централна ЈПП јединица представља центар знања” (\bar{x} 2.39), “стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности” (\bar{x} 2.35);
- (5) “укључивање приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора” (\bar{x} 2.35);
- (6) “корупција је главни проблем развоја ЈПП ” (\bar{x} 2.32), “процедуре за покретање ЈПП нису јасне” (\bar{x} 2.28); и
- (7) „потребно је организовати централну јединицу за ЈПП“ (\bar{x} 2.28).

Ови подаци показују висок степен сагласности представника институција јавног сектора у Републици Србији и Босни и Херцеговини (оба ентитета и Брчко Дистрикт) код тврдњи да нејасне процедуре и недостатак институционалних капацитета представљају једну од главних препрека за покретање ЈПП пројеката. Успостављање централне јединице за ЈПП као центра знања уз подршку развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција, попут фламанског Центра знања о ЈПП (енг. Flemish PPP Knowledge Center), или мексичког националног Фонда за инфраструктуру (шпа. Fondo Nacional de Infraestructura FONADIN) може имати позитиван утицај на ЈПП процесе. FONADIN је нпр. кроз активну финансијску подршку националних развојних банака, успоставио значајну финансијску платформу за подстицање и укључивање јавног, приватног и друштвеног

сектора у развоју јавне инфраструктуре кроз давање грантова за прелиминарне студије за пројекте јавно-приватног партнерства, припрему пројектне документације, спровођење тендерског процеса, итд. Поједине земље, попут Канаде и Аустралије, али и земаља Латинске Америке и Африке отишле су корак даље укључивањем пензионих фондова у финансирању јавне инфраструктуре, што је имало позитиван утицај на развој процеса ЈПП.

Испитаници су се такође сложили да би оснивање регионалних канцеларија ЈПП могло помоћи локалним самоуправама да узму активније учешће у аплицирању за пројекте који би, уз подршку и учешће приватног капитала, могли решити велике проблеме у овим локалним заједницама које локалне самоуправе нису у могућности финансирати путем редовних буџетских издатака. Осим тога, испитаници верују да би учешће приватног партнера у ЈПП јединици могло да обезбеди јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора, а такав случај се може пронаћи на најуспешнијем тржишту ЈПП у Великој Британији, где је централна јединица за подршку ЈПП у периоду од 2001. до 2011. године била дизајнирана по моделу јавно-приватног партнерства у односу 51% (јавни сектор) напрема 49% (приватни партнер). Yescombe наводи да је кључни аргумент за полуприватизацију ЈПП јединице у Великој Британији лакше запошљавање експертског особља које има искуство рада у приватном сектору [44].

Табела 65. Дескриптивна статистика. комплетан узорак

Дескриптивна статистика			
	Број	Аритметичка средина	Стандардна девијација
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини/Републици Србији	358	2.09	1.000
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	358	2.45	0.851
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	358	2.13	1.079
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	358	2.25	1.049
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	358	2.42	0.995
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	358	2.35	0.923
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	358	2.41	0.942
Q8 Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	358	2.00	1.248
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини/Републици Србији	358	1.62	1.253
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	358	1.91	1.227
Q11 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	358	1.62	1.269
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	358	2.39	1.047
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	358	2.35	0.925
Q14 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	358	1.89	1.266
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	358	2.15	0.991
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	358	2.15	1.112
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	358	2.32	1.035
Q18 Примена закона у Босни и Херцеговини/Републици Србији није ефикасна	358	2.10	1.145
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	358	2.28	1.030
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	358	2.28	1.059
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини/Републици Србији	358	0.82	0.966
Q22 Босна и Херцеговина/Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима	358	1.57	1.263
Q23 У Босни и Херцеговини/Републици Србији не постоје организовани програми обуке за ЈПП	358	1.40	1.160
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	358	2.22	1.017
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	358	2.06	1.252
Укупно	358		

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 66 показује ниво варијансе за сваку варијаблу у оквиру десетог истраживачког питања и сугерише да постоји висок ниво заједничке варијансе, што упућује на закључак да издвојене компоненте добро представљају варијабле, с обзиром да стручна литература резултате између 0.25 и 0.4 карактерише као прихватљиве граничне вредности, док резултати од 0.7 или више показују идеалну вредност [195].

Табела 66. Количина варијансе. комплетан узорак

	Количина варијансе	
	Иницијално	Екстракција
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији/Босни и Херцеговини	1.000	.815
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	1.000	.861
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	1.000	.860
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	1.000	.760
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	1.000	.896
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	1.000	.645
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	1.000	.907
Q8 Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	1.000	.811
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији/Босни и Херцеговини	1.000	.758
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	1.000	.683
Q11 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	1.000	.894
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	1.000	.899
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	1.000	.836
Q14 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП	1.000	.800
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	1.000	.949
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	1.000	.923
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	1.000	.942
Q18 Примена закона у Републици Србији/ Босни и Херцеговини није ефикасна	1.000	.898
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	1.000	.792
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	1.000	.932
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији/ Босни и Херцеговини	1.000	.618
Q22 Република Србија/Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима	1.000	.866
Q23 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП	1.000	.898
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	1.000	.842
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	1.000	.852

Extraction Method: Principal Component Analysis

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У овом делу истраживања примењена је статистичка метода факторске анализе за комплетан узорак. Као што је раније наведено, факторска анализа има за циљ да већи број независних варијабли (исказа) преведе у факторе и састоји се од три главна корака [192] која укључују:

- Процену подобности, релевантности и поузданости података за факторску анализу;
- Издвајање критичних фактора успеха (CSFs); и
- Ротацију и тумачење фактора.

Пре поступка издвајања CSFs, први корак укључује процену подобности података за комплетан узорак, што захтева валидацију адекватности података. У поступку одређивања адекватне величине узорка потребно је користити множилац од минимум пет, што значи да је број посматрања у моделу најмање пет пута већи од броја варијабли. [196][197]. Ако узмемо у обзир да је у издвајању CSFs коришћено 25 исказа у односу на скуп од 358 испитаника, можемо закључити да је претпоставка о броју варијабли и запажања испуњена у односу 1:14.32.

Провера релевантности и поузданости података показује да ли је наведени скуп података погодан за факторску анализу и за ту сврху је коришћен Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. Табела 67 приказује високу вредност релевантности узорка према Kaiser-Meyer-Olkin мерењу (0.922), која значајно превазилази препоручени праг од 0.5, што указује на оправданост примене ове методе [198]. Остварена вредност према Bartlett's тесту показује да су испуњени услови за примену методе факторске анализе ($\chi^2 = 13995.004$; $df = 300$; $Sig. = 0.000$), што значи да постоји одређени степен корелације између варијабли, који ће омогућити њихово груписање и формирање фактора.

Табела 67. Kaiser-Meyer-Olkin and Bartlett's Test. комплетан узорак

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.922
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	13995.004
	df	300
	Sig.	.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Као и у претходном делу примене факторске анализе за тестирана подручја у Републици Србији и Босни и Херцеговини, у овом кораку је примењена анализа главних компоненти (РСА), која оригиналне варијабле преводи у мањи скуп линеарних комбинација, при чему се користи сва варијанса унутар промењивих [192].

У одређивању броја главних фактора за комплетан узорак користе се два критеријума: (А) Критеријум заснован на карактеристичним вредностима - Principal Component Analysis (Табела 68); и (Б) Критеријум заснован на дијаграму нагиба - scree plot (Слика 62) [198].

У анализи главне компоненте за комплетан узорак, први фактор објашњава 59.728% варијансе, други фактор наводи 13.801%, трећи истиче 5.853% и четврти 4.354%, што значи да је укупно објашњено 83.736% варијансе. Уколико узмемо у обзир податак да стручна литература веома често користи решења где је објашњено 60% укупне варијансе, а некад и мање [199], можемо потврдити да издвојени фактори објашњавају веома висок проценат добијене варијансе за комплетан узорак (Табела 68).

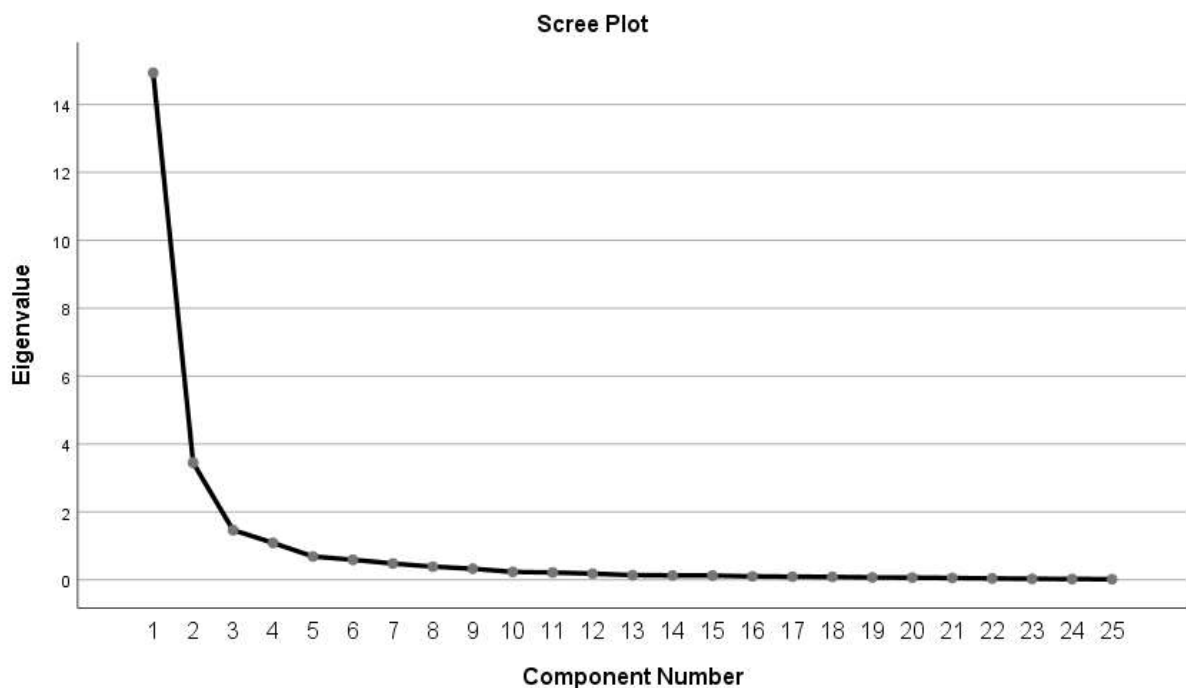
Табела 68. Карактеристичне вредности, укупно објашњена варијанса у % и кумулативна варијанса у %. комплетан узорак

Компоненте	Укупно објашњена варијанса								
	Иницијалне сопствене вредности			Екстракција суме учитавања на квадрат			Ротациони збир оптерећења на квадрат		
	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %	Укупно	% од Варијансе	Кумулативно %
1	14.932	59.728	59.728	14.932	59.728	59.728	7.830	31.321	31.321
2	3.450	13.801	73.529	3.450	13.801	73.529	6.326	25.304	56.625
3	1.463	5.853	79.383	1.463	5.853	79.383	4.701	18.802	75.427
4	1.088	4.354	83.736	1.088	4.354	83.736	2.077	8.309	83.736
5	.688	2.751	86.487						
6	.590	2.361	88.847						
7	.479	1.915	90.763						
8	.388	1.553	92.315						
9	.327	1.307	93.622						
10	.233	.931	94.553						
11	.216	.863	95.416						
12	.181	.723	96.138						
13	.137	.548	96.686						
14	.130	.518	97.204						
15	.126	.502	97.706						
16	.100	.401	98.108						
17	.091	.365	98.473						
18	.085	.338	98.811						
19	.069	.275	99.086						
20	.065	.260	99.346						
21	.055	.218	99.564						
22	.041	.163	99.727						
23	.030	.120	99.847						
24	.022	.087	99.935						
25	.016	.065	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Применом статистичког софтверског пакета SPSS 19.0. и графичке технике Scree plot потврђен је оптималан број компоненти за потребе овог истраживања [195]. Компоненте које имају висок нагиб на стрмој падини графикана показују висок степен релевантности, док компоненте на плитком нагибу показују да могу имати мали допринос решењу одређеног проблема [195]. Као и у делу истраживања које се односи на Републику Србији и Босну и Херцеговину, и у овом случају висок нагиб се може приметити између прве и друге, друге и треће и треће и четврте компоненте, што сугерише да је коришћење прве четири компоненте релевантно за потребе овог истраживања.

Слика 62 . Екстракција фактора коришћењем графичке методе scree plot.
комплетан узорак

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У следећем кораку факторске анализе приказана је ротирана матрица компоненти (Табела 69), која садржи факторска оптерећења која указују на релативну важност сваке ставке у формирању фактора. То је заправо коефицијент корелације између сваке ставке (варијабле, питања) са самим фактором, при чему ако је корелација већа, дата ставка боље одговара фактору [200]. Основни циљ ротације је једноставније тумачење и објашњење фактора [197]. У овом поступку примењена је Varimax метода која у обзир узима само оне тежине фактора веће од 0.5 и која је у поређењу са другим методама најуспешнија у постизању принципа једноставне структуре [199].

Табела 69. Ротирана матрица компоненти. комплетан узорак

	Ротирана матрица компоненти ^a			
	Компоненте			
	1	2	3	4
Q13 Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	.858			
Q7 Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	.846			
Q5 Успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	.836			
Q17 Корупција је главни проблем развоја ЈПП	.810			
Q2 Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	.807			
Q12 Централна ЈПП јединица представља центар знања	.754			
Q20 Потребно је организовати централну јединицу за ЈПП	.752		.525	
Q24 Улога централне јединице је важна за провођење ЈПП	.715			
Q19 Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	.715			
Q15 Потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу	.636	.504	.506	
Q23 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке за ЈПП	.881			
Q25 Стратегија о ЈПП је важна за ефикасну примену ЈПП	.844			
Q11 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	.807			
Q9 Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији/Босни и Херцеговини	.775			
Q4 Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	.719			
Q16 Израда инвестиционих планова који укључују потенцијалне ЈПП пројекте повећава поверење код инвеститора	.504	.703		
Q21 Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији/Босни и Херцеговини	.699			
Q3 Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	.574	.657		
Q14 У Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП			.800	
Q8 Региони/ентитети у Републици Србији/Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП			.794	
Q1 Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији/Босни и Херцеговини			.779	
Q18 Примена закона у Републици Србији/Босни и Херцеговини није ефикасна			.720	
Q22 Република Србија/Босна и Херцеговина немају званичне податке о ЈПП пројектима				.820
Q10 Корупција и транспарентност процеса су у корелацији				.662
Q6 Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности				.538

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. a Rotation converged in 7 iterations. Note: Author's calculation based on SPSS 19.0.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 69 указује на јасно груписање варијабли у четири главна фактора, што потврђује резултате факторске структуре за скуп варијабли из претходно проведене анализе ставова испитаника из Босне и Херцеговине и Републике Србије, с обзиром да је факторска структура тестираног узорка у овим групама такође састављена од четири главна фактора (што је наведено у претходном делу истраживања). Значајан аспект у тумачењу факторске конструкције укључује анализу колико посматрани фактор садржи варијабли, односно колико снажно посматране варијабле имају тежину на датом фактору [190]. Како би фактор био релевантан неопходне су најмање две варијабле - у супротном би фактор био мало већи од саме посматране варијабле [190]. Табела 69 указује да приказана факторска структура испуњава наведене услове, с обзиром да први фактор садржи десет варијабли, други фактор - осам варијабли, трећи фактор - четири варијабле и четврти фактор - три варијабле.

Како би осигурали јаснију интерпретацију, Thompson и Daniel сугеришу да „факторима треба дати имена која не позивају на ознаке посматраних варијабли, јер латентни конструкти сами по себи нису посматране варијабле“ [205]. Сходно наведеном, издвојени фактори су именовани, на начин како следи у наставку.

❖ *CSF₁: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања]*

Први фактор објашњава више од половине варијансе (59.728%) и садржи укупно десет варијабли (Q13, Q7, Q5, Q17, Q2, Q12, Q20, Q24, Q19, Q15). Највећи фактор оптерећења садржи изјава која наводи да укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора (0.858), затим да укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе (0.846), да успостављање регионалних ЈПП канцеларија може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти процедуре за покретање ЈПП нису јасне, након чега следи изјава да оснивање регионалне канцеларије ЈПП може побољшати примену пројеката ЈПП од стране локалних власти (0.836), да је корупција главни проблем развоја ЈПП (0.810), да је политичка/парламентарна подршка важна у имплементацији ЈПП (0.807), да централна ЈПП јединица представља центар знања (0.754), да је потребно организовати централну јединицу за ЈПП (0.752), да је улога централне јединице важна за провођење ЈПП (0.715), односно да процедуре за покретање ЈПП нису јасне (0.715). Висок степен оптерећења за наведене исказе упућује на закључак да је у почетним фазама усвајања концепта ЈПП у земљама у транзиционим условима веома важно да националне владе успоставе одговарајуће облике институционалних решења која ће послужити као подршка у изградњи капацитета за управљање процесима ЈПП, о чему ће више речи бити у дискусији резултата. С друге стране, нешто нижи степен оптерећења, али не мање важан, може се запазити код изјаве „потребна је активнија улога министарства финансија у ЈПП процесу“ (0.636).

❖ *CSF₂: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП*

Други критични фактор успеха објашњава 13.801% варијансе и обухвата осам варијабли (Q23, Q25, Q11, Q9, Q4, Q16, Q21, Q3) са високим оптерећењем фактора за тврдње да у Републици Србији/Босни и Херцеговини нема организованих програма обуке за ЈПП (0.881), да је стратегија ЈПП је важна за ефикасност имплементације ЈПП (0.844), да у Републици Србији /Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП (0.807), да у Републици Србији/Босни и Херцеговини не постоје институције које подржавају ЈПП (0.775), да јасне јавне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре (0.719), те да развој инвестиционих планова укључујући ЈПП повећава поверење инвеститора (0.703). Нешто нижи степен оптерећења може се приметити код изјава о томе да се ново знање о ЈПП може стећи на неким факултетима у Републици Србији/Босни и Херцеговини (0.699), те да јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП (0.657). Овај фактор указује на то да не постоје релевантне јавне политике и одговарајући стратешки оквир за успостављање ефикасног система ЈПП у транзиционим друштвима у Републици Србији и Босни и Херцеговини, уз напомену да оне представљају веома важан фактор у ефикасном усвајању концепта ЈПП у условима транзиције, што ће бити предмет детаљне анализе у дискусији резултата истраживања.

❖ *CSF₃: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира за ЈПП*

Трећи фактор садржи четири варијабле објашњава 5.853% варијансе и садржи четири компоненте (Q8, Q18, Q14, Q1) са високим оптерећењем за тврдње да у Републици Србији /Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир за ЈПП (0.800), да различити делови у Републици Србији и ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП (0.794), да не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији /Босни и Херцеговини (0.779), те да примена закона у Републици Србији /Босни и Херцеговини није ефикасна (0.720). Важност успостављања компатибилног правног и регулаторног оквира за ЈПП можемо видети на примеру Босне и Херцеговине где постоје различити нивои институционалног развоја ЈПП капацитета, а закони који регулишу област ЈПП и концесија на државном, ентитетском и кантоналном нивоу не осигуравају доследан и свеобухватан оквир за ЈПП, док са друге стране имплементацију ЈПП додатно компликују Босне и Херцеговине [37]. Ови подаци сугеришу да компатибилан правни и регулаторни оквир усклађен на свим нивоима представља важну компоненту за функционалну имплементацију јавно-приватног партнерства, посебно јер улива поверење код инвеститора, елиминише евентуалне дилеме и обезбеђује повољно пословно окружење за привлачење приватног капитала и покретање ЈПП пројеката.

❖ *CSF₄: Стандардизација и транспарентност процеса*

Четврти фактор објашњава 4.354% варијансе и садржи три варијабле (Q22, Q10, Q6), које истичу да Република Србија и Босна и Херцеговина немају званичне податке о пројектима ЈПП (0.820), да су корупција и транспарентност процеса у корелацији (0.662), те да су стандардизација и транспарентност ЈПП процеса важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности (0.538). Претходне студије такође истичу важност овог фактора. PPIAF наводи да би као први корак у успостављању концепта ЈПП, националне владе требале посветити посебну пажњу усвајању јасних процедура и дефинисању одговорности за развој и имплементацију ЈПП [98]. Компаније из приватног сектора настоје да сазнају шта је укључено у процес подношења понуда; колико ће ЈПП процес бити конкурентан, изводљив и транспарентан; колико ће дуго трајати; дугорочно, како ће јавне власти управљати партнерством; какав ће бити утицај секторских прописа, ако их има, на њихов уговор; како ће се надзирати уговорни рад; и, што је најважније, колико је влада посвећена пројекту [6]. Детаљнија анализа овог фактора приказана је у дискусији резултата истраживања.

Детаљнија анализа критичних фактора успеха (CSFs) за комплетан узорак приказана је у дискусији резултата ове докторске дисертације.

Табела 70 приказује матрицу трансформације компоненти која „наводи оптерећења за сваку ставку на свакој ротираној компоненти, поново јасно показујући које ставке чине сваку компоненту. Осим тога, матрица трансформације компоненти приказује корелације између компоненти пре и после ротације.“ [206].

Табела 70. Матрица трансформације компоненти. комплетан узорак

Матрица трансформације компоненти				
Компоненте	1	2	3	4
1	.673	.515	.482	.225
2	-.430	.810	-.353	.187
3	.319	-.237	-.539	.743
4	-.511	-.152	.595	.602

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Након поступка издвајања фактора за комплетан узорак, утврђена је валидност и поузданост података анкете кориштењем статистичке технике Cronbach's Alpha. Nunnally наводи да се вредности за Cronbach's alpha модел крећу између 0 и 1, при чему се алфа вредност већа од 0.70 сматра прихватљивом, што означава добру интерну доследност и поузданост скупа података [201].

Табеле 71-74 показују изузетну валидност и поузданост тестираних података

Табела 71. Cronbach's Alpha тест поузданости за први фактор.
комплетан узорак

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.973	0.974	10

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 72. Cronbach's Alpha тест поузданости за други фактор.
комплетан узорак

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.944	0.943	8

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 73. Cronbach's Alpha тест поузданости за трећи фактор.
комплетан узорак

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.931	0.933	4

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Табела 74. Cronbach's Alpha тест поузданости за четврти фактор.
комплетан узорак

Статистика поузданости		
Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha на основу стандардизованих компоненти	Број компоненти
0.722	0.727	3

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

У анализи података за комплетан узорак, за прва три фактора (CSF₁ 0.969, CSF₂ 0.956, CSF₃ 0.922) кориштена је статистичка техника Cronbach's alpha, која указује на одличну унутрашњу конзистентност, док је унутрашња конзистентност за четврти фактор (CSF₄ 0.739), према Cronbach's alpha, унутар прихватљивог опсега [201]. Ови налази упућују на закључак да је проведено анкетно истраживање релевантно, док је истраживачки инструмент кориштен за мерење ставова и мишљења испитаника поуздан.

Корелација између компоненти унутар четири фактора приказана је у Табелама 75-78.

Табела 75. Матрица корелације између компоненти за први фактор

Матрица корелације између компоненти за први фактор										
	Q5	Q7	Q13	Q17	Q12	Q20	Q24	Q19	Q2	Q15
Q5	1.000	.875	.741	.926	.758	.920	.731	.775	.829	.880
Q7	.875	1.000	.747	.914	.776	.878	.652	.829	.901	.842
Q13	.741	.747	1.000	.727	.787	.704	.841	.647	.741	.665
Q17	.926	.914	.727	1.000	.770	.958	.703	.823	.869	.905
Q12	.758	.776	.787	.770	1.000	.809	.822	.672	.728	.743
Q20	.920	.878	.704	.958	.809	1.000	.721	.789	.822	.917
Q24	.731	.652	.841	.703	.822	.721	1.000	.564	.602	.687
Q19	.775	.829	.647	.823	.672	.789	.564	1.000	.802	.827
Q2	.829	.901	.741	.869	.728	.822	.602	.802	1.000	.818
Q15	.880	.842	.665	.905	.743	.917	.687	.827	.818	1.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Матрица корелације између компоненти за први фактор указује да је највећи степен корелације присутан између компоненти Q17 и Q20 (0.958), затим Q5 и Q17 (0.926), Q5 и Q20 (0.920), односно Q15 и Q20 (0.917).

Табела 76. Матрица корелације између компоненти за други фактор

Матрица корелације између компоненти за други фактор								
	Q23	Q25	Q11	Q9	Q4	Q16	Q21	Q3
Q23	1.000	.808	.867	.727	.645	.701	.620	.714
Q25	.808	1.000	.818	.787	.630	.728	.487	.685
Q11	.867	.818	1.000	.792	.722	.781	.471	.725
Q9	.727	.787	.792	1.000	.691	.775	.465	.701
Q4	.645	.630	.722	.691	1.000	.888	.318	.745
Q16	.701	.728	.781	.775	.888	1.000	.309	.856
Q21	.620	.487	.471	.465	.318	.309	1.000	.369
Q3	.714	.685	.725	.701	.745	.856	.369	1.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Матрица корелације између компоненти за други фактор показује да највећи степен корелације можемо пронаћи између компоненти Q16 и Q4 (0.888), затим Q11 и Q23 (0.867), Q16 и Q3 (0.856), односно Q25 и Q23 (0.808).

Табела 77. Матрица корелације између компоненти за трећи фактор

Матрица корелације између компоненти за трећи фактор				
	Q14	Q8	Q1	Q18
Q14	1.000	.704	.795	.798
Q8	.704	1.000	.716	.835
Q1	.795	.716	1.000	.818
Q18	.798	.835	.818	1.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Матрица корелације између компоненти за трећи фактор сугерише да највећи степен корелације постоји између компоненти Q8 и Q18 (0.835), односно између Q1 и Q18 (0.818).

Табела 78. Матрица корелације између компоненти за четврти фактор

Матрица корелације између компоненти за четврти фактор			
	Q22	Q10	Q6
Q22	1.000	.534	.390
Q10	.534	1.000	.486
Q6	.390	.486	1.000

Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0.

Матрица корелације између компоненти за четврти фактор показује да највећи степен корелације постоји између компоненти Q10 и Q22 (0.534), односно између Q10 и Q6 (0.486).

Табела 79 приказује матрицу корелације између компоненти за комплетан узорак.

Табела 79. Матрица корелације. комплетан узорак. Напомена: истраживање аутора на основу SPSS 19.0

Матрица корелације																									
	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8	Q9	Q10	Q11	Q12	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20	Q21	Q22	Q23	Q24	Q25
Q1	1	0.616	0.687	0.554	0.698	0.519	0.641	0.716	0.568	0.398	0.564	0.663	0.589	0.795	0.823	0.706	0.738	0.818	0.616	0.794	0.052	0.158	0.39	0.659	0.549
Q2	0.616	1	0.756	0.662	0.829	0.552	0.901	0.57	0.593	0.538	0.578	0.728	0.741	0.528	0.818	0.776	0.869	0.649	0.802	0.822	0.164	0.27	0.506	0.602	0.454
Q3	0.687	0.756	1	0.745	0.838	0.58	0.774	0.601	0.701	0.415	0.725	0.569	0.492	0.517	0.876	0.856	0.842	0.661	0.734	0.852	0.369	0.299	0.714	0.47	0.685
Q4	0.554	0.662	0.745	1	0.578	0.412	0.597	0.665	0.691	0.359	0.722	0.352	0.331	0.442	0.72	0.888	0.657	0.536	0.608	0.683	0.318	0.258	0.645	0.264	0.63
Q5	0.698	0.829	0.838	0.578	1	0.534	0.875	0.596	0.542	0.497	0.526	0.758	0.741	0.574	0.88	0.758	0.926	0.7	0.775	0.92	0.156	0.207	0.458	0.731	0.423
Q6	0.519	0.552	0.58	0.412	0.534	1	0.573	0.496	0.442	0.486	0.545	0.658	0.431	0.433	0.654	0.495	0.52	0.597	0.548	0.582	0.17	0.39	0.453	0.5	0.521
Q7	0.641	0.901	0.774	0.597	0.875	0.573	1	0.577	0.573	0.587	0.57	0.776	0.747	0.54	0.842	0.755	0.914	0.668	0.829	0.878	0.131	0.242	0.492	0.652	0.436
Q8	0.716	0.57	0.601	0.665	0.596	0.496	0.577	1	0.45	0.445	0.504	0.587	0.446	0.704	0.745	0.725	0.649	0.835	0.527	0.723	-0.063	0.087	0.323	0.574	0.448
Q9	0.568	0.593	0.701	0.691	0.542	0.442	0.573	0.45	1	0.304	0.792	0.337	0.363	0.421	0.699	0.775	0.624	0.489	0.631	0.599	0.465	0.39	0.727	0.292	0.787
Q10	0.398	0.538	0.415	0.359	0.497	0.486	0.587	0.445	0.304	1	0.451	0.584	0.418	0.358	0.521	0.492	0.566	0.495	0.503	0.597	0.182	0.534	0.356	0.431	0.279
Q11	0.564	0.578	0.725	0.722	0.526	0.545	0.57	0.504	0.792	0.451	1	0.377	0.249	0.341	0.771	0.781	0.617	0.549	0.671	0.608	0.471	0.634	0.867	0.223	0.818
Q12	0.663	0.728	0.569	0.352	0.758	0.658	0.776	0.587	0.337	0.584	0.377	1	0.787	0.585	0.743	0.527	0.77	0.731	0.672	0.809	-0.159	0.244	0.238	0.822	0.203
Q13	0.589	0.741	0.492	0.331	0.741	0.431	0.747	0.446	0.363	0.418	0.249	0.787	1	0.604	0.665	0.467	0.727	0.609	0.647	0.704	-0.116	0.079	0.097	0.841	0.084
Q14	0.795	0.528	0.517	0.442	0.574	0.433	0.54	0.704	0.421	0.358	0.341	0.585	0.604	1	0.665	0.573	0.614	0.798	0.466	0.672	-0.041	-0.058	0.13	0.697	0.344
Q15	0.823	0.818	0.876	0.72	0.88	0.654	0.842	0.745	0.699	0.521	0.771	0.743	0.665	0.665	1	0.869	0.905	0.848	0.827	0.917	0.208	0.332	0.629	0.687	0.647
Q16	0.706	0.776	0.856	0.888	0.758	0.495	0.755	0.725	0.775	0.492	0.781	0.527	0.467	0.573	0.869	1	0.84	0.686	0.743	0.852	0.309	0.249	0.701	0.437	0.728
Q17	0.738	0.869	0.842	0.657	0.926	0.52	0.914	0.649	0.624	0.566	0.617	0.77	0.727	0.614	0.905	0.84	1	0.741	0.823	0.958	0.157	0.225	0.539	0.703	0.512
Q18	0.818	0.649	0.661	0.536	0.7	0.597	0.668	0.835	0.489	0.495	0.549	0.731	0.609	0.798	0.848	0.686	0.741	1	0.619	0.796	-0.014	0.183	0.368	0.734	0.492
Q19	0.616	0.802	0.734	0.608	0.775	0.548	0.829	0.527	0.631	0.503	0.671	0.672	0.647	0.466	0.827	0.743	0.823	0.619	1	0.789	0.193	0.339	0.586	0.564	0.533
Q20	0.794	0.822	0.852	0.683	0.92	0.582	0.878	0.723	0.599	0.597	0.608	0.809	0.704	0.672	0.917	0.852	0.958	0.796	0.789	1	0.102	0.197	0.505	0.721	0.517
Q21	0.052	0.164	0.369	0.318	0.156	0.17	0.131	-0.063	0.465	0.182	0.471	-0.159	-0.116	-0.041	0.208	0.309	0.157	-0.014	0.193	0.102	1	0.46	0.62	-0.168	0.487
Q22	0.158	0.27	0.299	0.258	0.207	0.39	0.242	0.087	0.39	0.534	0.634	0.244	0.079	-0.058	0.332	0.249	0.225	0.183	0.339	0.197	0.46	1	0.615	0.042	0.398
Q23	0.39	0.506	0.714	0.645	0.458	0.453	0.492	0.323	0.727	0.356	0.867	0.238	0.097	0.13	0.629	0.701	0.539	0.368	0.586	0.505	0.62	0.615	1	0.059	0.808
Q24	0.659	0.602	0.47	0.264	0.731	0.5	0.652	0.574	0.292	0.431	0.223	0.822	0.841	0.697	0.687	0.437	0.703	0.734	0.564	0.721	-0.168	0.042	0.059	1	0.112
Q25	0.549	0.454	0.685	0.63	0.423	0.521	0.436	0.448	0.787	0.279	0.818	0.203	0.084	0.344	0.647	0.728	0.512	0.492	0.533	0.517	0.487	0.398	0.808	0.112	1

a Determinant = 3.359E-18

10. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу проблема и предмета истраживања, овај чланак је поставио два главна циља у оквиру емпиријског дела истраживања: (1) идентификовање критичних фактора успеха (CSFs) који утичу на успех успостављања ЈПП у земљама у транзиционим условима, и на основу њих (2) дефинисање посебног оквира за развој ефикасног система јавно-приватног партнерства у земљама у транзиционим условима. Испуњење наведених циљева у поступку израде ове докторске дисертације било је веома изазовно, с обзиром да је ЈПП у примени мање од две деценије у развојним ЈПП тржиштима, да заједничка дефиниција ЈПП још увек није успостављена, да законодавни оквир за ЈПП и даље има бројне празнине, те да се веома мали број студија у свету бави овом проблематиком.

Како би се стекли услови за разматрање главне истраживачке хипотезе H_0 , неопходно је претходно тестирати прву помоћну хипотезу $H_{п1}$.

На основу резултата емпиријске студије спроведене на територији Босне и Херцеговине и Републике Србије, употребом статистичког софтверског пакета SPSS 19.0. и статистичке методе факторске анализе на комплетном узорку од 358 испитаника, издвојена су четири јединствена критична фактори успеха (CSFs) како следи:

- (1) CSF₁: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања].
- (2) CSF₃: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП.
- (3) CSF₂: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира.
- (4) CSF₄: Стандардизација и транспарентност процеса.

CSF₁: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања]

Изградња одговарајућих институционалних капацитета за креирање, управљање и евалуацију ЈПП програма кључни је елемент за подршку развоју ефикасних ЈПП система [103]. Овај фактор указује на значајну улогу коју јединица за ЈПП има у ефикаснијој примени ЈПП концепта: од поједностављења процедура за покретање ЈПП, обликовања и имплементације политике ЈПП, до привлачења учешћа приватних партнера, развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција. Значај успостављања ЈПП јединице потврђује пример ефикасније примене ЈПП концепта у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину у којој не постоје одговарајући институционални капацитети за подршку ЈПП, док са друге стране подршка за ЈПП пројекте у Републици Србији долази пре свега од централне ЈПП јединице која у улози центра знања осигурава стручну експертизу и даје мишљење за ЈПП пројекте. Иако је „српска влада започела стварање институционалног окружења које би допринело развоју ЈПП“, постоје мишљења да јединица за подршку ЈПП у Републици Србији, у којој учествују делегати неколико министарстава и представници локалних власти, постоји мање-више про форме, с обзиром на велики број обустављених ЈПП програма [207]. Farquharson и остали наводе да специјализоване јединице за ЈПП и укључивање спољних консултаната у процес ЈПП могу пренети искуство и знање државним органима, јединицама локалне управе и другим актерима укљученим у процес ЈПП [6].

Sanghi, Sundakov и Hankinson истичу да је приликом оснивања јединице за јавно-приватно партнерство, од посебне важности обезбедити овим јединицама јасан и конкретан мандат и моћ одлучивања, а не само саветодавну улогу [208]. Већина студија, укључујући и оне које је спровела група аутора Sanghi, Sundakov и Hankinson, наводи везу између оснивања јединица ЈПП и успешних програма ЈПП [208]. Локација ЈПП јединице у оквиру владе једна је од најважнијих карактеристика дизајна, најпре због значаја међуресорне координације и политичке подршке, па ако се налази у јаком министарству финансија или трезора, као што су ЈПП јединице у Великој Британији, Викторији (Аустралија) или Јужној Африци, ЈПП јединица ће највероватније бити ефикасна у парламентарном систему власти [208]. Најмање ефикасне ЈПП јединице - оне у Бангладешу, Јамајци и Филипинима - налазе се у земљама које имају слабе показатеље ефикасности владе што не би требало бити изненађење: у земљама у којима већина државних институција има лош учинак, нове институције ће вероватно имати лош учинак [208]. Чак и са добрим дизајном, ЈПП јединица вероватно неће бити ефикасна у таквом окружењу [208]. Стога је за земље у транзицији веома важно да ЈПП јединица буде лоцирана у оквиру снажног министарства финансија или грађевинарства, с обзиром на слабе институционалне капацитете земаља у транзиционим условима.

Иако постоје различите варијације у организацији ЈПП јединице, већина аутора, укључујући Ahadzi и Bowles, слажу се у тврдњи да ЈПП јединица шаље јасан сигнал потенцијалним инвеститорима из приватног сектора да влада има искуство, стручно знање, ауторитет и способност за развој и управљање процесом ЈПП [209], што потврђују и варијабле унутар овог фактора Q12 (0.742) и Q20 (0.732). У великом делу литературе о ЈПП преовладава снажан консензус да успешна употреба ЈПП зависи од „повољних законских регулаторних и институционалних оквира и процеса“ [210][178]. Све већи број аутора истиче важност институционалних аспеката у својим радовима и наглашава улогу јединице за подршку ЈПП.

Van den Hurk и сарадници наводе да се улога и активности ЈПП јединица значајно разликују по државама [207]. Нпр. централна јединица за подршку ЈПП у Великој Британији 'Partnerships UK' (PUK) између 2001. и 2011. године функционисала је управо по принципу јавно-приватног партнерства, тако да су приватни партнери поседовали 51% удела, док је преосталих 49% контролисао јавни сектор. Alan Milburn (од 1998. до 1999. године главни секретар у Министарству финансија Велике Британије) наводи да је организација PUK јединице по принципу јавно-приватног партнерства била мотивисана идејом да се јавном сектору покушају обезбедити кључне комерцијалне вештине приватног сектора, које ће подстаћи снажнија и боља партнерства са приватним сектором под равноправним условима [211]. Од 2011. године послове централне ЈПП јединице у Великој Британији наставила је водити 'Infrastructure UK' (IUK), која је фузионисањем са 'Major Projects Authority' (MPA) 2016. године прерасла у 'Infrastructure and Projects Authority' (IPA). Yescombe наводи да је кључни аргумент за издвајање и полуприватизацију стручног центра за институционалну подршку јавном сектору у провођењу пројеката јавно-приватног партнерства у Великој Британији тај да је овим поједностављено запошљавање особља са искуством у приватном сектору [212].

Наведене тврдње доказује висок степен оптерећења унутар овог фактора за варијаблу Q13 која износи 0.844. Aziz и Elmahdy истичу да агенције за ЈПП нису подложне већем степену политичких утицаја [104] и представљају погодан облик институционалног успостављања и подршке покретању и управљању ЈПП у транзиционим економијама, с обзиром да земље у развоју често карактеришу нестабилне политичке околности. Висок степен оптерећења за варијаблу Q7 (0.807) указује да укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на процесе ЈПП. Током година банкарски сектор је у највећој мери финансирао пројекте јавно-приватних партнерстава, међутим интерес за нове изворе финансирања је у порасту с обзиром да новац од банака и других финансијских институција постаје све скупљи и теже доступан (посебно за земље у транзицији), док имовина и капитал који је у поседу пензионих фондова глобално бележи стабилан раст [213]. У контексту ниских прихода на обвезнице, пензиони фондови траже атрактивне могућности дугорочних инвестиција како би диверзификовали своја улагања на тржишту капитала [213], што значи да је интерес јавног сектора и пензионих фондова за укључивање пензионих фондова у пројекте јавне инфраструктуре комплементаран. Успешне примере укључивања пензионих фондова у финансирању пројеката јавне инфраструктуре можемо пронаћи у развијеним ЈПП тржиштима Аустралије и Канаде, али све више и у транзиционим земљама Латинске Америке, где домаћи пензиони фондови Чилеа и Перуа улажу значајна средства у јавну инфраструктуру [214]. Ове констатације потврђује и варијабла Q7 (0.807) која наводи да укључивање пензионог резервног фонда, уз остале изворе финансирања, кроз оквире централне ЈПП јединице може имати позитиван утицај на процесе јавно-приватног партнерства.

CSF₂: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП

Када је реч о другом критичном фактору успеха (CSF₂) у организовању система ЈПП у транзиционим условима, стручна литература истиче да је веома тешко обезбедити испоруку ЈПП пројеката у нестабилном политичком окружењу, па је успостављање јасног оквира ЈПП политике од велике важности за јавни и приватни сектор како би схватили суштину ЈПП [6]. Ове ставове потврђују варијабле Q4 и Q16 чија оптерећења унутар овог фактора износе 0.778 и 0.774. У контексту другог фактора, резултати ове студије допуњују истраживање Farquharson и осталих, који сматрају да интегрисање ЈПП политика у инвестиционе планове показује висок степен политичке подршке, која ће указати на потенцијални ток будућих пројеката, што ће, у контексту националних или регионалних економских планова, објаснити на који начин се будући пројекти уклапају [6]. Flinders је дошао до сличног закључка, тврдећи да се у широј литератури о јавно-приватном партнерству политика и политичка посвећеност виде као кључне варијабле за управљање успешним пројектима јавно-приватног партнерства [10], што је посебно примењиво у контексту земаља у транзиционим условима, где институције немају капацитете да адекватно управљају процесима без одговарајуће политичке подршке и стратегија.

PPP Knowledge Lab наводи да владе могу интегрисати јавне политике о ЈПП у различите правне инструменте, укључујући [215]:

- редовне законе о јавним набавкама који се користе за традиционалну испоруку пројеката (који нису специфични за ЈПП);
- законе или политичке документе који се односе на ЈПП; и
- као самосталне документе.

PPP Knowledge Lab додаје да би став владе по питању успостављања јавних политика о ЈПП требао да буде јасан и јавно објављен како би се осигурало да [215]:

- (1) Приватни субјекти троше ресурсе само када знају да ће влада размотрити њихове предлоге.
- (2) Јавни партнери знају да ли да прихвате такве предлоге и како да одговоре на њих.

Eberhard и Gratwick су открили да је неколико афричких земаља, у намери да подстакне веће учешће капитала приватног сектора у пројектима у области енергетике, успоставило кључне правне и регулаторне елементе, пре свега јасну јавну политику о ЈПП и пропратно законодавство, што је утицало на повећање приватних инвестиција у енергетском сектору [13]. Висок степен оптерећења за варијаблу Q12 (0.881), коју надопуњује варијабла Q7 (0.657), потврђује анализу коју је извршио Onyoin [216], а која сугерише: а) високу зависност праксе управљања људским ресурсима и доношења одлука у структурном и институционалном контексту; б) неопходност веће агилности, коју карактерише прилагодљивост и динамизам; в) потребу за променом профила управљачких компетенција стручњака, која би требала бити фокусирана на стратешке и интегративне скупове вештина у контексту организације ЈПП. Неколико студија, укључујући и ону коју су провели Dary, Nurhaeni и Suharto, напомињу да примена ЈПП у процесу планирања регионалног развоја треба да буде избалансирана са доступношћу квалитета локалног апарата и ресурса, како људских ресурса тако и извора финансирања, како би се обезбедио квалитет људских ресурса потребан за ефективно остваривање развојних циљева [217]. ESCAP наводи да би владе требале дефинисати своју визију и стратегију у вези са ЈПП и позабавити се питањима која укључују одговоре на следећа питања: (1) који циљеви и сектори су приоритетни за ЈПП; (2) које врсте ЈПП су планиране и ко је надлежан за одобравање ЈПП пројеката; односно (3) на који начин је планирана имплементација ЈПП пројеката, што укључује израду смерница (јавних политика) које ће обезбедити поштен, транспарентан и конкурентан ЈПП процес [218]. Висок степен оптерећења за варијабле Q25 (0.844) и Q11 (0.807) у кореалцији је са истраживањима које су провели Mistarhi, Hutchings и Shacklock, а која показују да, упркос потешкоћама у управљању инфраструктурним пројектима у Јордану, стратегије усвојене од стране владе ограничавају негативне утицаје ових изазова [219]. Сходно наведеном, може се закључити да успостављање и развој јасних јавних политика о ЈПП (кроз оквире стратешких докумената) смањује неизвесност, повећава поверење и помаже приватном партнеру да разуме на који начин јавни сектор планира да спроводи пројекте ЈПП [6].

CSF₃: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира

Global Infrastructure Hub наводи да ЈПП најбоље функционише у окружењу које има изграђен јак регулаторни и правни оквир, што углавном недостаје тржиштима у развоју [115]. У контексту трећег критичног фактора успеха (CSF₃), Sachs, Tiong и Wang сугеришу да у земљама где не постоји национални закон о ЈПП, некомпатибилан правни/регулаторни оквир између различитих нивоа власти (јединица локалне самоуправе или министарстава), на различитим местима може узроковати различите начине примене ЈПП, што отежава разумевање правила и прописа за инвеститоре [105]. Ставови ових аутора потврђују и варијабле Q8, Q18 и Q14 чија оптерећења унутар овог фактора износе 0.867, 0.764 и 0.739. Резултати ове студије допуњавају истраживање PPIAF, које наводи да је у почетним фазама усвајања и институционализације концепта ЈПП веома важно успоставити законодавни оквир ЈПП кроз закон о ЈПП, те да је компатибилан законодавни оквир један од кључних фактора који утичу на успех у успостављању одрживог ЈПП у условима транзиције [98]. Ово потврђује пример ефикасније организације ЈПП концепта у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину коју карактерише висока стопа фрагментације законодавства о ЈПП, док са друге стране област ЈПП у Републици Србији уређује компатибилан правни и регулаторни оквир. Може се закључити да можда није неопходно постојање јединственог регулаторног оквира (ако то није могуће из различитих разлога), али је кључно да су закони који уређују област ЈПП компатибилни и усклађени на заједничком тржишту ЈПП. Анализирајући јавно-приватна партнерства у земљама у развоју, претходне студије су наглашавале важност постојања закона и прописа за овај процес, не само зато што чине ЈПП одрживим, већ и зато што се извршне власти могу ослонити на смернице и орјентацију које осигуравају одрживу и стабилну испоруку пројеката [37].

CSF₄: Стандардизација и транспарентност процеса

Стандардизација и транспарентност процеса је четврти критични фактор успеха (CSF₄) у организовању ефикасног система ЈПП у транзиционим условима. Farquharson и остали истичу да што је већа транспарентност, партнерство ће бити ефикасније [6] а корупције ће бити мање, што потврђује оптерећење варијабле Q10 унутар овог фактора које износи 0.699. Hayes наводи политичку нестабилност као велику препреку у развоју ЈПП система и истиче да је потребно да владе појачају транспарентност, побољшају управљање и унапреде конкурентност, како би превазишле овај проблем [220]. У процени окружења за ЈПП у источној Европи, Economist Intelligence Unit наводи да, упркос повољнијем окружењу на ентитетском нивоу, институционалне одговорности у Босни и Херцеговини нису довољно дефинисане, док ресорна министарства и комисије укључене у пројектно планирање и надзор немају довољно техничке експертизе у погледу финансирања пројеката, процене ризика и дизајна уговора [37]. Тако нпр. у Републици Српској не постоји одељење или запослени радници са описима послова који се фокусирају само на ЈПП, иако је Одсек за јавна улагања, у оквиру Министарства финансија, задужен за надгледање ЈПП пројеката [135]. Према Закону о ЈПП у Републици Српској предвиђена је евалуација и праћење ЈПП пројеката, међутим од 2001. године када је кроз ЈПП покренут процес дијализе, државна ревизија никада није извршила службену контролу, а ниједан од извештаја о мониторингу није стављен на располагање у јавности [135].

Када је реч о стандардизацији и транспарентности процеса у Федерацији БиХ, овде је ситуација још збуњујућа. Наиме, нацрт закона о ЈПП у Федерацији БиХ не обавезује федералног ревизора да врши ревизију партнерства и, што је готово невероватно, позива приватног партнера да Комисији плати провизију за ову услугу [135]. Ове налазе потврђује и варијабла Q22 чије оптерећење унутар овог фактора износи 0.837.

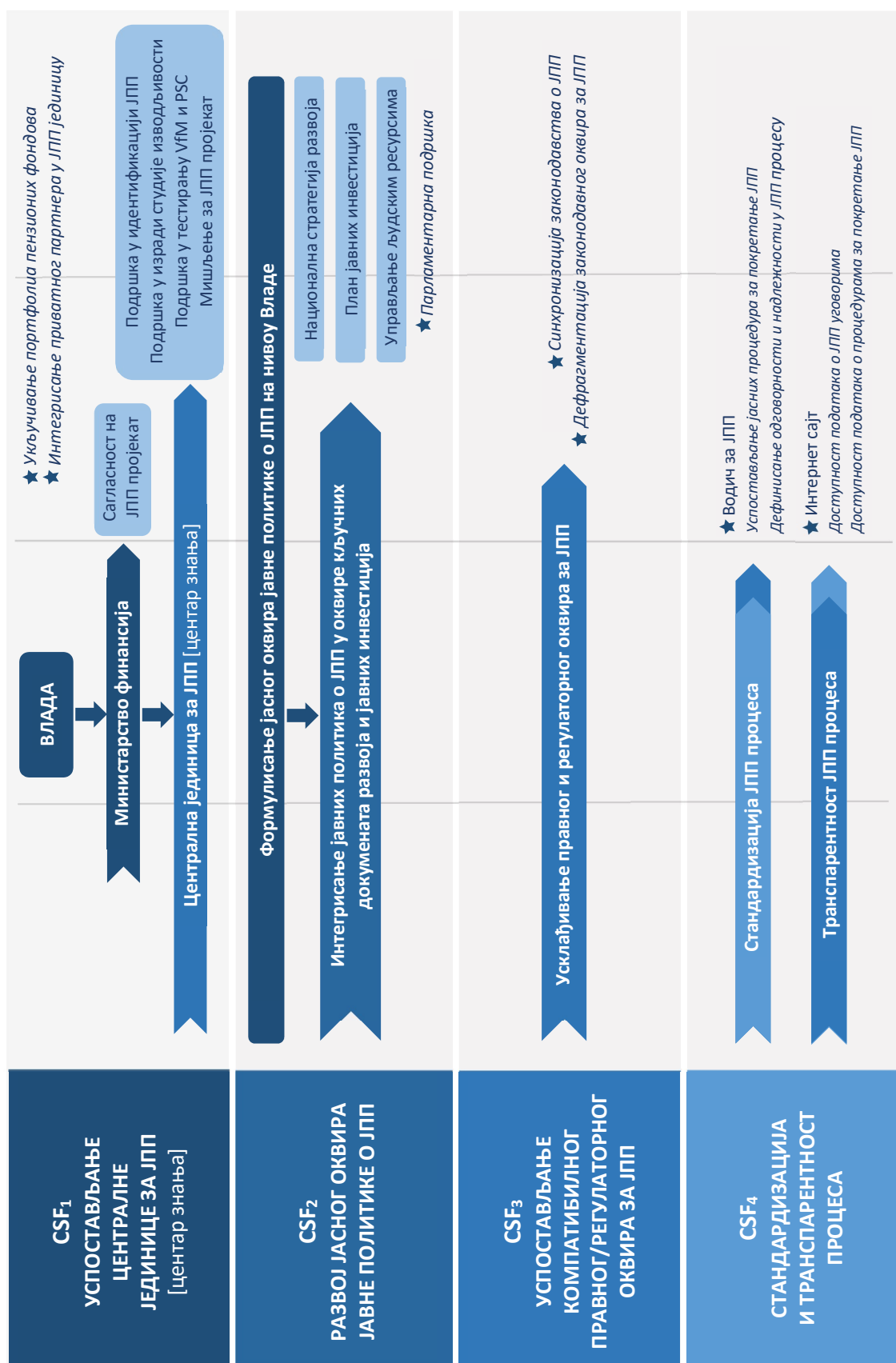
Фондација Wings of Hope истиче да пословна и политичка елита у Републици Србији користи нетранспарентан начин одлучивања у пројектима ЈПП, који поткопава одрживост, а као пример наводе систем наплате карата у јавном градском превозу у Београду (Бус Плус) где су трошкови цене карата значајно повећани након реализације пројекта ЈПП [221]. Sanghi, Sundakov и Hankinson наводе да недостатак политичке посвећености унапређењу програма ЈПП или недостатак транспарентности и координације унутар владиних агенција може смањити шансе за успех јединице ЈПП [208], али и утицати на ефикасност целокупног ЈПП процеса. Јавно-приватна партнерства могу бити погодно тло за корупцију, која је у случају Босне и Херцеговине веома значајна, што потврђује извештај Transparency International који је кроз индекс перцепције корупције 2016. године Босну и Херцеговину рангирао на 83. место од укупно 176 земаља [160]. Извештај фондације Wings of Hope за Босну и Херцеговину наводи да „Република Српска врши неку врсту ad hoc квази независног надзора, док Федерација БиХ и кантони не проводе готово никакво праћење“ [160]. У зачараном кругу слабих институција, недостатку транспарентности, очигледном сукобу интереса и корупцији, стручна анализа при одабиру ЈПП пројеката губи на значају, а тежиште се помера ка сивој зони, односно политичкој и финансијској добити појединаца [160].

Global Infrastructure Hub наводи да нејасне и рестриктивне процедуре за покретање ЈПП могу успорити припрему и подношење предлога пројеката и истиче да неефикасно кретање кроз процесе може захтевати додатну експертизу, што може повећати трошкове [115]. Јасно је да су стандардизација и транспарентност процеса компоненте које уливају сигурност код инвеститора те уклањају забуну, па се може закључити да овај фактор има велики утицај на стварање повољног пословног окружења за покретање и реализацију пројеката ЈПП.

Након поступка издвајања фактора, у циљу утврђивања интерне конзистентности и валидности резултата факторске анализе, примењен је Cronbach's alpha тест који је показао добру унутрашњу конзистентност и поузданост скупа података, с обзиром да вредност фактора прелази граничну вредност од 0.70 [201].

Сходно напред наведеним емпиријским доказима, може се потврдити научна хипотеза $H_{п1}$ која гласи: **„Поред општих, постоје специфични критични фактори успеха у организовању јавно-приватног партнерства у транзиционим условима“.**

На основу релевантних резултата факторске анализе, која је идентификовала факторску структуру са четири критична фактора успеха (CSFs), предложен је посебан оквир за организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима (Слика 64).

Слика 63. Оквир за развој ефикасног система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима
Напомена: на основу истраживања аутора

Сходно наведеним резултатима, може се потврдити главна истраживачка хипотеза **X₀**: **Могуће је дефинисати посебан оквир за развој ефикасног система јавно-приватног партнерства, специфичан за земље у транзиционим условима.**

У циљу истраживања степена развијености ЈПП тржишта на простору Републике Србије и Босне и Херцеговине, примењена је дескриптивна статистичка анализа, статистичка метода ANOVA и Independent Samples t Test. Дескриптивна статистичка анализа је показала да је највећи степен сагласности код испитаника остварен за констатације „ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље“, „свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи“ и „квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП“, где су на Ликертовој скали од 1 до 5 остварене високе вредности аритметичке средине које износе 4.13, 4.09 и 3.92 за Републику Србију, односно 4.02, 3.76 и 3.98 за Босну и Херцеговину. Ови подаци сугеришу на позитиван став испитаника према ЈПП концепту, који је заправо неразвијен на простору Републике Србије и Босне и Херцеговине. Искази испитаника за ставове „упознат сам са концептом ЈПП“ (\bar{x} Срб. 3.65; БиХ 3.45), „јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП“ (\bar{x} Срб. 3.41; БиХ 3.80), „упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи“ (\bar{x} Срб. 3.33; БиХ 3.43), „упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП“ (\bar{x} Срб. 3.13; БиХ 3.52) такође потврђују низак степен развоја ЈПП система на овим просторима.

Употреба статистичке технике Independent Samples t Test показала је значајну статистичку разлику у ставовима испитаника из Републике Србије у односу на Босну и Херцеговину. Највеће разлике можемо приметити код исказа:

1) „*јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП*“ (Sig. 0.001) где је вредност аритметичке средине за Републику Србију 3.18 у односу на 3.80 за Босну и Херцеговину што сугерише о томе да јавни сектор у Републици Србији поседује више искуства у реализацији ЈПП пројеката у односу на Босну и Херцеговину,

2) „*свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи*“ (Sig. 0.001) где је вредност аритметичке средине за Републику Србију 3.61 у односу на 3.76 за Босну и Херцеговину што наводи на закључак да је јавна свест о концепту ЈПП развијенија у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину,

3) „*упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП*“ (Sig. 0.004) где је вредност аритметичке средине за Републику Србију 3.13 у односу на 3.45 за Босну и Херцеговину што сугерише у Републици Србији мањи број незваничних ЈПП пројеката а то указује на већи степен институционализације ЈПП процеса у односу на Босну и Херцеговину,

4) „*упознат сам са концептом ЈПП*“ (Sig. 0.02) где је вредност аритметичке средине за Републику Србију 3.96 у односу на 3.45 за Босну и Херцеговину што упућује на закључак о бољем познавању ЈПП концепта од стране јавног сектора у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину, а то указује на виши степен развоја ЈПП система у Републици Србији у односу на Босну и Херцеговину.

Статистичка метода анализе варијансе (енг. *ANOVA*) открила је и значајне статистичке разлике у ставовима испитаника унутар Босне и Херцеговине између ентитета и Дистрикта Брчко. Највеће разлике могу се приметити код исказа о разумевању ЈПП концепта (Sig. 0.049) где је вредност аритметичке средине за Републику Српску 3.65 у односу на 3.18 за Федерацију БиХ и 3.46 за Брчко Дистрикт што сугерише о бољем познавању ЈПП концепта у Републици Српској у односу на друге две тестиране групе, затим за исказ о познавању законске легислативе из области ЈПП (Sig. 0.002) где је вредност аритметичке средине за Републику Српску 3.73 у односу на 3.03 за Федерацију БиХ и 3.46 за Брчко Дистрикт што сугерише о бољем познавању ЈПП концепта у Републици Српској у односу на друге две тестиране групе, односно о познавању неких незваничних верзија ЈПП (Sig. 0.045) где је вредност аритметичке средине за Републику Српску 3.72 у односу на 3.26 за Федерацију БиХ и 3.46 за Брчко Дистрикт што сугерише о бољем познавању ЈПП концепта у Републици Српској у односу на друге две тестиране групе. Ове разлике можемо посматрати у светлу високе фрагментираниости институционалних капацитета и правних оквира за ЈПП, те нестабилних политичких прилика у Босни и Херцеговини између ентитета, кантона и Брчко Дистрикта.

У генералној оцени оквира за ЈПП, 11.44% испитаника сматра да је концепт ЈПП веома лоше развијен на простору Републике Србије, 38.81% испитаника сматра да је стање лоше, 45.77% стање оцењује као осредње, 3.48% њих сматра да је стање врло добро, док само 0.50% анкетираних сматра да је стање одлично. Када је реч о оквиру за ЈПП у Босни и Херцеговини, 21.66% испитаника сматра да је концепт ЈПП веома лоше развијен, 42.66% испитаника сматра да је стање лоше, 33.76% стање оцењује као осредње, док само 1.27% анкетираних сматра да је стање врло добро, односно 0.65% да је стање одлично.

Као главне разлоге за недовољно добро стање у области јавно-приватног партнерства у Републици Србији испитаници истичу недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел (66.17%), слабу едукованост јавног сектора о ЈПП (56.72%), неодговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима (51.24%), компликовано административно уређење јавне управе (45.27%), бирократију и корупцију (33.83%), те законодавни оквир (33.33%).

Испитаници из Босне и Херцеговине су као главне разлоге за лоше стање јавно-приватног партнерства (у нешто већем проценту у односу на испитанике из Републике Србије) означили недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел (74.52%), слабу едукованост јавног сектора о ЈПП (65.61%), неодговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима (46.50%), компликовано административно уређење јавне управе (47.77%), бирократију и корупцију (44.59%), политичку нестабилност регије која одбија приватне инвеститоре (40.76%), те законодавни оквир (33.76%).

Као главне кораке за унапређење ЈПП оквира у Републици Србији испитаници истичу обуку представника приватног сектора о могућностима ЈПП концепта (70.65%), развој јасне јавне политике о ЈПП (64.68%), успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката (47.26%), усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП (47.26%), те пропагирање локалних ЈПП пројеката (47.26%).

Испитаници из Босне и Херцеговине сматрају да је за успостављање функционалног система јавно-приватног партнерства потребан развој јасне јавне политике о ЈПП (65.61%), обука приватног сектора о могућностима ЈПП концепта (64.97%), успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката (54.14%), усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП (52.87%), те успостављање наменске јединице за подршку ЈПП инвестицијама (47.77%) и пропагирање локалних ЈПП пројеката (44.59%).

У погледу искуства у области јавно-приватног партнерства, 49.25% испитаника из Републике Србије је одговорило да нема искуства, 37.31% њих је навело да има одређена искуства, док је 13.43% испитаника означило опцију „не знам/без одговора“. Када је реч о Босни и Херцеговини, 60.51% испитаника је навело да нема искуства у примени ЈПП, 23.57% њих је навело да поседује одређено искуство, а 15.92% испитаника је одговорило са „не знам/без одговора“.

Узимајући у обзир напред наведене емпиријске доказе, може се закључити да је област јавно-приватног партнерства развијенија на простору Републике Србије у односу на Босну и Херцеговину, али и даље недовољно развијена на оба тестирана подручја, чиме се може потврдити помоћна хипотеза H_{12} : **Јавно-приватно партнерство у државама у процесу транзиције је неразвијено и не постоји ефикасан систем организовања ЈПП у транзиционим условима.**

11. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Опредељење за истраживање критичних фактора успеха у организовању система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима подстакнуто је намером да се земљама у транзиционим условима, кроз ову докторску дисертацију, понуди ефикасан систем ЈПП, који ће попунити финансијски-gap између инфраструктурних потреба и лимитираних капацитета влада транзиционих економија у задовољењу ових захтева.

Транзиција представља динамичан историјски процес који намеће промене у готово свим елементима друштва и који укључује либерализацију тржишта, прерасподелу јавних ресурса, постизање ефикаснијег управљања јавним предузећима (најчешће кроз процес приватизације), усвајање одговарајућег институционалног и правног оквира, владавину права и успостављање транспарентних прописа [222]. Истраживање је спроведено на примеру Републике Србије, транзиционе земље чија економија бележи све бржи привредни опоравак уз повећање удела приватних инвестиција у области јавне инфраструктуре [223] и Босне и Херцеговине, земље у транзиционим условима са специфичним уређењем, која се „суочава се са трајним друштвеним поделама, економском стагнацијом и дефицитима у управљању који угрожавају националну кохезију и стабилност“ [224]. Због сложености својих јединица (ентитета, кантона и дистрикта) Босна и Херцеговина не може да делује нити да се, у класичном смислу речи, одреди као јединствена целина, односно република, па је због наведених специфичности ово истраживање спроведено у ентитетским целинама (Република Српска и Федерација БиХ) и Брчко Дистрикту.

Различите карактеристике транзиционих услова у којима је проведено ово истраживање омогућавају да се добијени резултати могу применити као компаративни и у другим транзиционим земљама које се налазе у различитим фазама транзиције и које имају сличан, мање сложен, те једноставнији систем уређења. Стога можемо предложити да се кључни фактори успеха и предложени оквир за ЈПП могу применити и у другим транзиционим земљама, а не само у Републици Србији и Босни и Херцеговини.

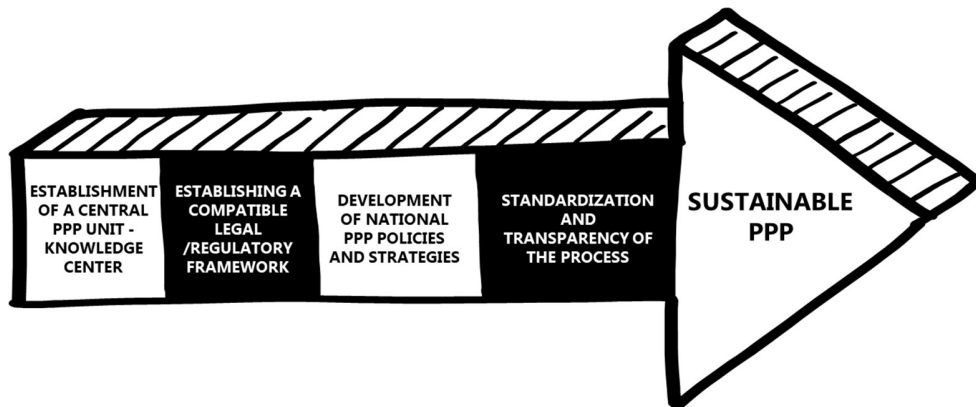
Ефикасан оквир јавно-приватног партнерства (ЈПП) на тржиштима у развоју може помоћи да се осигура снажан одговор приватног сектора и укључивање у пројекте изградње јавне инфраструктуре [6]. Резултати ове студије показују да највеће препреке за ефикасну примену система ЈПП у земљама у транзиционим условима представљају мањак стручног квалификованог особља, недостатак институционалних капацитетима за ЈПП, неефикасан законодавни оквир, одсуство јавних политика и стратегија о ЈПП, те нејасне процедуре за покретање ЈПП. Резултати истраживања откривају да је за земље у транзицији веома важно успостављање централне јединице за ЈПП, која уз подршку министарства финансија или неког другог јаког ресорног министарства може послужити као „механизам за дистрибуцију ресурса знања“ [225] свим заинтересованим странама у ЈПП процесу. Guido Uglietti, један од оснивача софтверске компаније Asabiz [226], наводи да је приступ специјализованом знању „критичан за сваку успешну и циљану пословну активност данас“ [225]. Стога је за развојна ЈПП тржишта од посебне важности успостављање релевантног 'центра знања', нарочито ако се има у виду да значајан број транзиционих економија пати од слабих институционалних капацитета и у том смислу недостатка институционалне подршке у

покретању и реализацији ЈПП пројеката. Резултати ове студије наглашавају неопходност развоја јасног оквира јавне политике о ЈПП, с обзиром да јасне јавне политике о ЈПП обезбеђују јасноћу, предвидљивост, транспарентност и одговорност и за представнике јавног сектора, али и за субјекте из приватног сектора [215]. Добијени подаци из истраживања сугеришу да мултиетничке, мултикултуралне и мултиконфесионалне државе у транзицији, попут Босне и Херцеговине, могу имати више проблема у успостављању ефикасног правног и регулаторног оквира за ЈПП, што код инвеститора може створити одређену врсту забуне и неповерења. Компатибилан законодавни оквир и синхронизација прописа дају јасан сигнал инвеститору да уложени капитал има одређене механизме заштите, што охрабрује приватну страну за успостављање партнерства са јавним сектором. Ово потврђује пример већег броја приватних инвестиција у Републици Србији у односу на тржиште Босне и Херцеговине, које карактерише висока стопа фрагментације законодавства о ЈПП, док са друге стране област ЈПП у Републици Србији уређује компатибилан правни и регулаторни оквир. Лоше јавно управљање и корупција поткопавају привредни опоравак земаља у развоју [227], па је за ефикасну институционализацију и усвајање ЈПП концепта у земљама у транзиционим условима од посебне важности стандардизација и транспарентност ЈПП процеса. Светска банка [227] истиче да „ЈПП могу бити подложна коруптивним активностима, уколико нису пажљиво планирана и осмишљена“, те да „као и код општих јавних набавки... превенција корупције захтева интеграцију антикорупцијских приступа“, који укључују успостављање јасних процедура за покретање ЈПП, дефинисање одговорности и надлежности у ЈПП процесу, осигурање доступности података о ЈПП уговорима, као и доступности података о процедурама за покретање ЈПП.

Истраживање проведено у оквиру ове докторске дисертације потврдило је постављене хипотезе и открило издвајање четири критична фактора успеха (CSFs) у организовању ефикасног система ЈПП у условима транзиције:

- **CSF₁**: Успостављање централне јединице за ЈПП [центар знања].
- **CSF₂**: Развој јасног оквира јавне политике о ЈПП.
- **CSF₃**: Успостављање компатибилног правног/регулаторног оквира.
- **CSF₄**: Стандардизација и транспарентност процеса.

Резултати ове студије употпуњују и потврђују емпиријско истраживање које су спровели Амовић, Максимовић и Бунчић [5], које такође истиче четири идентична критична фактора успеха у организовању система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима (Слика 64).

Слика 64. Критични фактори успеха (CSFs) у организовању система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима [5]

Резултати ове студије ће обезбедити нове научне информације за јавни сектор, научну и пословну заједницу о критичним факторима успеха потребним за ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима, уз потпуно разјашњење улоге и обавеза свих заинтересованих страна у ЈПП процесу. Докторска дисертација има додатни значај јер може послужити као платформа за иницирање измена и допуна правног оквира земљама у развоју, у циљу изградње ефикаснијег оквира за имплементацију ЈПП система. Као и многе транзиционе земље у окружењу, Република Србија и Босна и Херцеговина су тек одшкринули врата за усвајање и институционализацију ЈПП концепта. Правни и институционални оквир није задовољавајући, а не прате га ни неопходне реформе јавног сектора и правосуђа. Са таквом стартном позицијом, не могу се очекивати добри резултати у пољу ЈПП без озбиљнијих реформи у будућности. Издвајање четири критична фактора успеха може допринети да се даља истраживања, на основу издвојених фактора, окрену ка стварању односно пројектовању одрживог ЈПП система за земље у транзиционим условима. За ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства потребно је да влада уради свој део посла, са становишта успостављања адекватног институционалног, правног и регулаторног оквира, али цео ЈПП процес прожима и фактор управљања људским ресурсима, јер ништа се неће променити ако људи не буду желели да прихвате промене у процесима јавног управљања и ако не покажу спремност за укључивање у ЈПП програме. Да ли ће за то постојати политичка воља и да ли ће се временом мењати свест грађана Републике Србије, Босне и Херцеговине и других земаља у транзицији, од социјалистичких ка демократским вредностима, остаје да се види у наредним годинама. Од тога зависи и будућност примене ЈПП модела у транзиционим земљама, чија се структура може градити на основу наведених критичних фактора успеха који су идентификовани у овој докторској дисертацији. Ово истраживање прате и одређени недостаци који могу имати утицај на пројектоване резултате и импликације за даља истраживања. Потенцијални ограничавајући фактор у овом истраживању може бити чињеница да су у истраживачком процесу обухваћене само транзиционе економије Републике Србије и Босне и Херцеговине, што уједно отвара врата да се кроз будућа истраживања, којима би се обухватила и друга развојна ЈПП тржишта, употпуне резултати овог истраживања.

12. ЛИТЕРАТУРА

- [1] O. Stephen, *Public-Private Partnerships: Theory and Practice in International Perspective* - Stephen Osborne - Google Books, London, 2000.
- [2] Khanom Nilufa Akhter, *Conceptual Issues in Defining Public Private Partnerships (PPPs)*, *Int. Rev. Bus. Res. Pap.* 6 (2010) 150–163.
- [3] C. Mitchell-Weaver, B. Manning, *Public-private partnerships in third world development: A conceptual overview*, *Stud. Comp. Int. Dev.* 26 (1991) 45–67. <https://doi.org/10.1007/BF02743762>.
- [4] G. Amović, *Javno-Privatno Partnerstvo: Nova uloga javnog sektora u finansiranju javnih investicija*, *Ekon. Teor. i Praksa.* 12 (2019) 25–44. <https://doi.org/10.5937/etp190225A>.
- [5] G. Amović, R. Maksimović, S. Bunčić, *Critical Success Factors for Sustainable Public-Private Partnership (PPP) in Transition Conditions: An Empirical Study in Bosnia and Herzegovina*, *Sustainability.* 12 (2020) 1–29. <https://doi.org/10.3390/su12177121>.
- [6] E. Farquharson, C. Torres de Mästle, E.R. Yescombe, *How to Engage with the Private Sector in Public-Private Partnerships in Emerging Markets*, 2011. <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-7863-2>.
- [7] R.W. McQuaid, W. Scherrer, *Changing reasons for public-private partnerships (PPPs)*, *Public Money Manag.* 30 (2010) 27–34. <https://doi.org/10.1080/09540960903492331>.
- [8] B.Y.E. Kadric, S. Masnic, M. Music, D. Gluvic, E.A. Saletovic, T. Carapic, J. Zukan, A. Mulalic, *Public Private Partnership (PPP) - -Challenges and Opportunities for BiH*, (n.d.) 1–25.
- [9] K. Verhoest, O.H. Petersen, W. Scherrer, R. Murwantara Soecipto, *Policy commitment, legal and regulatory framework, and institutional support for PPP in international comparison: Indexing countries' readiness for taking up PPP*, 2014. <http://hdl.handle.net/10419/100636>.
- [10] M. Flinders, *The Politics of Public–Private Partnerships*, *Br. J. Polit. Int. Relations.* 7 (2005) 215–239. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2004.00161.x>.
- [11] C.D. Tvarno, *Legal, Financial and Governmental PPP Initiatives*, in: *Fifth Int. PPP Conf. Antwerp*, 2016: pp. 1–15.
- [12] C. Cui, Y. Liu, A. Hope, J. Wang, *Review of studies on the public–private partnerships (PPP) for infrastructure projects*, *Int. J. Proj. Manag.* 36 (2018) 773–794. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2018.03.004>.
- [13] J. Leigland, *Public-private partnerships in developing countries: The emerging evidence-based critique*, *World Bank Res. Obs.* (2018). <https://doi.org/10.1093/wbro/lkx008>.
- [14] H. Šimović, M. Deskar-Škrbić, *B2B Ekonomika javnog sektora: uloga države u tržišnom gospodarstvu – Arhivanalitika*, *Arhivanalitika.* (2018). <https://arhivanalitika.hr/blog/b2b-ekonomika-javnog-sektora-uloga-drzave-u-trzisnom-gospodarstvu/#> (accessed January 25, 2021).

- [15] Musgrave A. Richard, Musgrave B. Peggy, PUBLIC FINANCE IN THEORY AND PRACTICE, 5th ed., 1989.
- [16] Stabilization Policy Definition, (n.d.). <https://www.investopedia.com/terms/s/stabilization-policy.asp> (accessed January 26, 2021).
- [17] T. Šušnjar, Javno-privatno partnerstvo kao optimalan model razvoja zdravstvenog turizma Hrvatske, Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, 2018.
- [18] M. Klein, Public-Private Partnerships Promise and Hype, Washington D.C., 2015.
- [19] Ancien régime | French history | Britannica, (n.d.). <https://www.britannica.com/event/ancien-regime> (accessed June 23, 2021).
- [20] Everyone has an opinion but who knows exactly what a PPP is? - Business Line - About us [VINCI], (n.d.). <https://www.vinci.com/vinci.nsf/en/item/ppp-01.htm> (accessed January 27, 2021).
- [21] Ali Montaser, Muhammad Kamel, Ibrahim Abd El-Rashid, PUBLIC PRIVATE PARTNERSHIP IN EGYPT, in: Proc. Can. Soc. Civ. Eng. Annu. Conf. (CSCE 2017), 6th CSCE/CRC Int. Constr. Spec. Conf. Vancouver, BC, Canada, 2017. https://www.researchgate.net/publication/317291037_PUBLIC_PRIVATE_PARTNERSHIP_IN_EGYPT (accessed January 27, 2021).
- [22] Parting the Desert: The Creation of the Suez Canal (Paperback) | Politics and Prose Bookstore, (n.d.). <https://www.politics-prose.com/book/9780375708121> (accessed January 27, 2021).
- [23] Build, Operate, Transfer: Paving the Way for Tomorrow's Infrastructure | Wiley, (n.d.). <https://www.wiley.com/en-us/Build%2C+Operate%2C+Transfer%3A+Paving+the+Way+for+Tomorrow%27s+Infrastructure-p-9780471119920> (accessed January 27, 2021).
- [24] X. Li, H. Yang, W. Li, Z. Chen, Public-private Partnership in Residential Brownfield Redevelopment: Case Studies of Pittsburgh, in: Procedia Eng., Elsevier Ltd, 2016: pp. 1534–1540. <https://doi.org/10.1016/j.proeng.2016.04.193>.
- [25] Smart Cities Council | Tom Murphy's Pittsburgh: A bold model for a new public-private partnership, (n.d.). <https://smartcitiescouncil.com/article/tom-murphys-pittsburgh-bold-model-new-public-private-partnership> (accessed January 28, 2021).
- [26] Pittsburgh Leading in P3 Economic Growth Opportunities | Building Kentucky, (n.d.). <https://buildingkentucky.com/news/pittsburgh-leading-p3-economic-growth-opportunities/> (accessed January 28, 2021).
- [27] G. Амовић, Research of Conditions for Development of Public-Private Partnership Concept, Зборник Радова Економског Факултета у Источном Сарајеву. 1 (2019) 83–94. <https://doi.org/10.7251/zrefis1918083a>.
- [28] McKinsey, Infrastructure productivity: How to save \$1 trillion a year | McKinsey, McKinsey Glob. Inst. (2013). <https://www.mckinsey.com/business-functions/operations/our-insights/infrastructure-productivity#> (accessed January 30,

- 2021).
- [29] World Economic Forum, *Accelerating Infrastructure Delivery New Evidence from International Financial Institutions*, 2014.
- [30] K. Schwab, S. Zahidi, *The Global Competitiveness Report How Countries are Performing on the Road to Recovery*, 2020. www.weforum.org (accessed August 7, 2021).
- [31] B20 INFRASTRUCTURE & INVESTMENT TASKFORCE POLICY SUMMARY, 2014. www.b20australia.info (accessed August 8, 2021).
- [32] J.K. Roehrich, M.A. Lewis, G. George, Are public-private partnerships a healthy option? A systematic literature review, *Soc. Sci. Med.* 113 (2014) 110–119. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2014.03.037>.
- [33] A. Vives, J. Benavides, A.M. Paris, Selecting Infrastructure Delivery Modalities: No Time for Ideology or Semantics, *J. Constr. Eng. Manag.* 136 (2010) 412–418. [https://doi.org/10.1061/\(asce\)co.1943-7862.0000113](https://doi.org/10.1061/(asce)co.1943-7862.0000113).
- [34] National Audit Office, PFI and PF2, Rep. by Comptrol. Audit. Gen. (2018) 0–17.
- [35] The Economist, Private prisons - Criminal enterprises | Britain | The Economist, *Econ.* (2009). <https://www.economist.com/britain/2009/07/02/criminal-enterprises> (accessed January 12, 2020).
- [36] World Bank Group, What are Public Private Partnerships? | Public private partnership, (2018). <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/overview/what-are-public-private-partnerships> (accessed January 12, 2020).
- [37] Economist Intelligence Unit, Evaluating the environment for public- private partnerships in Eastern Europe and the Commonwealth of Independent States The 2012 EECIS Infrascopes, (2012) 151.
- [38] The Canadian Council for Public-Private Partnerships, Definition & Models, (n.d.). https://www.pppcouncil.ca/web/P3_Knowledge_Centre/About_P3s/Definitions_Models.aspx (accessed February 17, 2021).
- [39] D. Grimsey, M.K. Lewis, Are Public Private Partnerships value for money? Evaluating alternative approaches and comparing academic and practitioner views, *Account. Forum.* 29 (2005) 345–378. <https://doi.org/10.1016/j.accfor.2005.01.001>.
- [40] J. Ostřížek, *Public Private Partnership. Příležitost a výzva* - Google Books, C. H. Beck. (2007) 284. [https://books.google.ba/books?id=_MtOTM8qVhYC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Public+Private+Partnership+Příležitost+a+výzva+\(Jan+Ostřížek\)&source=bl&ots=rB7c0EdoL_&sig=ACfU3U3MXa9vNQCQ2sF5okjTVJYZmV3V4Q&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwix4uPiiv_mAhVQposKHbMaB04Q6AEwAnoECAoQAQ#v=](https://books.google.ba/books?id=_MtOTM8qVhYC&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Public+Private+Partnership+Příležitost+a+výzva+(Jan+Ostřížek)&source=bl&ots=rB7c0EdoL_&sig=ACfU3U3MXa9vNQCQ2sF5okjTVJYZmV3V4Q&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwix4uPiiv_mAhVQposKHbMaB04Q6AEwAnoECAoQAQ#v=) (accessed January 29, 2021).
- [41] *Public Private Partnerships* - GOV.UK, (n.d.). <https://www.gov.uk/government/collections/public-private-partnerships> (accessed January 29, 2021).

- [42] H. Treasury, *Standardisation of PF2 Contracts (Draft)*, 2012.
- [43] E.H. Klijn, G.R. Teisman, Public-private partnerships as the management of co-production: Strategic and institutional obstacles in a difficult marriage, in: *Chall. Public-Private Partnerships Learn. from Int. Exp.*, Edward Elgar Publishing Ltd., 2005: pp. 95–116. <https://doi.org/10.4337/9781845428082.00011>.
- [44] E.R. Yescombe, *Public-private partnerships : principles of policy and finance*, (2007) 350.
- [45] S.O. Babatunde, S. Perera, C. Udeaja, L. Zhou, *Identification of Barriers to Public Private Partnerships Implementation in Developing Countries*, (n.d.).
- [46] IPPR, *BUILDING BETTER PARTNERSHIPS the final Report from the Commission on Public Private Partnerships*, (2001). https://www.ippr.org/files/images/media/files/publication/2011/05/cppp_1234.pdf (accessed January 29, 2021).
- [47] European Commission, *Green Paper on Public-Private Partnerships and Community Law on Public Contracts and Concessions*, 2004.
- [48] Aralica Zoran, Račić Domagoj, Šišinački Jelena, *Projektno financiranje infrastrukture*, Ekonomski institut, Zagreb i Ministarstvo financija Republike Hrvatske, 2007.
- [49] The APMG PPP Certification Program, (n.d.). <https://ppp-certification.com/ppp-certification-guide/61-introduction-basic-ppp-project-structure> (accessed September 25, 2021).
- [50] P. Hovy, IISD.org 1 © 2015 International Institute for Sustainable Development *Aligning Public and Private Interests in a Public-Private Partnership: Safeguarding the public interest while allowing private returns*, 2015.
- [51] United Nations Economic Commission for Europe, *GUIDEBOOK ON PROMOTING GOOD GOVERNANCE IN PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS UNITED NATIONS*, United Nations, 2008.
- [52] L.C. Nguyen, T. Notteboom, *Public-private partnership model selection for dry port development: an application to Vietnam*, 2017.
- [53] *P3 Infrastructure Delivery: Principles for State Legislatures*, (n.d.). https://www.ncsl.org/Portals/1/HTML_LargeReports/P3_Infrastructure_1.htm (accessed February 18, 2021).
- [54] Z.J. Zhao, *Advancing Public Interest in Public-Private Partnership of State Highway Development*, 2011. <http://www.lrrb.org/pdf/201109.pdf> (accessed January 29, 2021).
- [55] PPIAF, *PPP Modalities*, 2009.
- [56] R. Osei-Kyei, A.P.C. Chan, *Risk assessment in public-private partnership infrastructure projects: Empirical comparison between Ghana and Hong Kong*, *Constr. Innov.* 17 (2017) 204–223. <https://doi.org/10.1108/CI-08-2016-0043>.
- [57] National Audit Office, *Managing the relationship to secure a successful partnership in PFI projects*, 2001.

- [58] T.C. Irwin, Government guarantees: Allocating and valuing risk in privately financed infrastructure projects, n.d.
- [59] D. Grimsey, M.K. Lewis, Public Private Partnerships: The Worldwide Revolution in Infrastructure - Google Books, Edward Elgar Publ. (2004).
https://books.google.ba/books/about/Public_Private_Partnerships.html?id=Qek4AgAAQB-AJ&printsec=frontcover&source=kp_read_button&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (accessed February 5, 2021).
- [60] OECD, Public Governance of Public-Private Partnerships, Organ. Econ. Co-Operation Dev. (2012) 1–28. <http://www.oecd.org/governance/budgeting/PPP-Recommendation.pdf>.
- [61] Y. Ke, S.Q. Wang, A.P.C. Chan, Revelation of the Channel Tunnel’s failure to risk allocation in Public-Private Partnership projects | Request PDF, Tumu Gongcheng Xuebao/China Civ. Eng. J. (2008) 97–112. <https://doi.org/10.3321/j.issn:1000-131X.2008.12.016>.
- [62] PFI Centre of Excellence - GOV.UK, (n.d.).
<https://www.gov.uk/government/collections/public-private-partnerships> (accessed November 14, 2021).
- [63] S.Q. Wang, M.F. Dulaimi, M.Y. Aguria, Risk management framework for construction projects in developing countries, Constr. Manag. Econ. 22 (2004) 237–252.
<https://doi.org/10.1080/0144619032000124689>.
- [64] T. Bovaird, Public–Private Partnerships: from Contested Concepts to Prevalent Practice, Int. Rev. Adm. Sci. 70 (2004) 199–215. <https://doi.org/10.1177/0020852304044250>.
- [65] UNESCAP, (n.d.). https://www.unescap.org/ttdw/ppp/ppp_primer/611_risk_matrix.html (accessed February 8, 2021).
- [66] Estache Antonio, Strong John, The Rise, the Fall, and ...the Emergency Recovery of Project Finance in Transport, 2000. www.worldbank.org/research/workingpapers. (accessed February 8, 2021).
- [67] P.X.W. Zou, S. Wang, D. Fang, A life-cycle risk management framework for PPP infrastructure projects, J. Financ. Manag. Prop. Constr. 13 (2008) 123–142.
<https://doi.org/10.1108/13664380810898131>.
- [68] A.M. Abdel Aziz, Successful Delivery of Public-Private Partnerships for Infrastructure Development, J. Constr. Eng. Manag. 133 (2007) 918–931.
[https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)0733-9364\(2007\)133:12\(918\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)0733-9364(2007)133:12(918)).
- [69] Cases of failure of PPP projects at the international level, (n.d.).
<http://finance.china.com.cn/roll/20140722/2556871.shtml> (accessed February 7, 2021).
- [70] Y. Wang, Y. Wang, X. Wu, J. Li, Exploring the Risk Factors of Infrastructure PPP Projects for Sustainable Delivery: A Social Network Perspective, Sustainability. 12 (2020) 4152. <https://doi.org/10.3390/su12104152>.
- [71] B. Li, A. Akintoye, P. Edwards, L. Bing, A. Akintoye, P.J. Edwards, C. Hardcastle, The allocation of risk in PPP/PFI construction projects in the UK, Int. J. Proj. Manag. 23

- (2005) 25–35. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2004.04.006>.
- [72] B. Li, Risk management of construction public private partnership projects, Glasgow Caledonian University, 2003.
- [73] Channel Tunnel - Wikipedia, (n.d.). https://en.wikipedia.org/wiki/Channel_Tunnel#cite_ref-Flyvbjerg_p._12_17-1 (accessed February 7, 2021).
- [74] The Channel Tunnel, (n.d.). <https://www.github.org/resources/showcase-projects/the-channel-tunnel/> (accessed February 7, 2021).
- [75] Pompée Pierre-Jean, CHANNEL TUNNEL PROJECT OVERVIEW, 2015.
- [76] C. Paraskevopoulou, G. Boutsis, Cost Overruns in Tunnelling Projects: Investigating the Impact of Geological and Geotechnical Uncertainty Using Case Studies, *Infrastructures*. 5 (2020) 73. <https://doi.org/10.3390/infrastructures5090073>.
- [77] Eurotunnel: profits up 22% in 2019 despite Brexit and French strikes, (n.d.). <https://www.brusselstimes.com/news-contents/economic/97340/eurotunnel-2019-profit-up-22-despite-brexit-and-french-strikes/> (accessed February 7, 2021).
- [78] B. Flyvbjerg, M.K.S. Holm, S.L. Buhl, What Causes Cost Overrun in Transport Infrastructure Projects?, *Transp. Rev.* 24 (2004). <https://doi.org/10.1080/0144164032000080494a>.
- [79] S. Carpintero, R. Barcham, The second Mexican toll road program: Learning from the experience, *WIT Trans. Ecol. Environ.* 150 (2011) 749–761. <https://doi.org/10.2495/SDP110621>.
- [80] B. Blankespoor, T. Bougna, R. Garduno-Rivera, H. Selod, Roads and the Geography of Economic Activities in Mexico *, 2017.
- [81] An Introduction – Parliament of Australia, (n.d.). https://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/pubs/rp/rp0203/03RP01 (accessed August 7, 2021).
- [82] D. Morillos, A. Amekudzi, C. Ross, M. Meyer, Value for Money Analysis in U.S. Transportation Public–Private Partnerships, *Transp. Res. Rec. J. Transp. Res. Board.* 2115 (2009) 27–36. <https://doi.org/10.3141/2115-04>.
- [83] Department for Transport, Value for Money Framework Moving Britain Ahead, 2015.
- [84] I. Demirag, M. Dubnick, M. Iqbal Khadaroo, A framework for examining accountability and value for money in the UK’s Private Finance Initiative, *Corp. Soc. Responsib. Account. Gov.* (2018) 77–92. <https://doi.org/10.4324/9781351281720-5>.
- [85] Value For Money? | Canadian Centre for Policy Alternatives, (n.d.). <https://www.policyalternatives.ca/publications/reports/value-money> (accessed July 22, 2021).
- [86] A. Akintoye, M. Beck, C. Hardcastle, Public-Private Partnerships: Managing Risks and Opportunities | Wiley, Wiley. (2003) 1–448. <https://www.wiley.com/en->

- ba/Public+Private+Partnerships%3A+Managing+Risks+and+Opportunities-p-9780632064656 (accessed February 5, 2021).
- [87] P.J. Barutha, A framework for value for money assessment on public private partnership mega-projects, Iowa State University, Digital Repository, 2016. <https://doi.org/10.31274/etd-180810-4719>.
- [88] The World Bank, Public-Private Partnerships Reference Guide V 2.0, 2014.
- [89] Komisija za JPP Republike Srbije - Komparator troškova javnog sektora, (n.d.). [http://jpp.gov.rs/content/Datoteke/pravni-okvir/Metodologija za analizu dobijene vrednosti u odnosu na uloženi novac u javno-privatnom partnerstvu i koncesijama.pdf](http://jpp.gov.rs/content/Datoteke/pravni-okvir/Metodologija%20za%20analizu%20dobijene%20vrednosti%20u%20odnosu%20na%20ulozeni%20novac%20u%20javno-privatnom%20partnerstvu%20i%20koncesijama.pdf) (accessed July 23, 2021).
- [90] G. Ren, H. Li, J. Zhang, A BIM-Based Value for Money Assessment in Public-Private Partnership: An Overall Review, *Appl. Sci.* 2020, Vol. 10, Page 6483. 10 (2020) 6483. <https://doi.org/10.3390/APP10186483>.
- [91] Public Sector Comparator for Highway PPP Projects. Henry Kerali Lead Transport Specialist, (n.d.). <https://docplayer.net/12773754-Public-sector-comparator-for-highway-ppp-projects-henry-kerali-lead-transport-specialist.html> (accessed August 10, 2021).
- [92] The World Bank, WHO SPONSORS INFRASTRUCTURE PROJECTS? Disentangling public and private contributions, 2017.
- [93] 2017 Private Participation in Infrastructure (PPI) ANNUAL REPORT, (n.d.). <https://documents1.worldbank.org/curated/en/658451524561003915/pdf/125640-AR-PPI-2017-AnnualReport-PUBLIC.pdf> (accessed June 28, 2021).
- [94] The World Bank, 2018 PPI Annual Report Annual Report, 2019.
- [95] The World Bank, Private Participation in Infrastructure (PPI) 2019 Annual Report, 2019.
- [96] The World Bank, HALF YEAR REPORT Private Participation in Infrastructure (PPI) Acknowledgement & Disclaimer, 2020.
- [97] EIB, Market Update - Review of the European PPP Market in 2020, 2021. www.eib.org/epec. (accessed June 22, 2021).
- [98] The Public Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF), Developing a Public-Private Partnership Framework: Policies and PPP Units, *Public Priv. Infrastructure Advis. Facil.* (2012) 1–9. <http://www.ppiaf.org/sites/ppiaf.org/files/documents/Note-Four-Developing-a-PPP-Framework.pdf>.
- [99] K. Verhoest, O.H. Petersen, W. Scherrer, R.M. Soeipto, How Do Governments Support the Development of Public Private Partnerships? Measuring and Comparing PPP Governmental Support in 20 European Countries, *Transp. Rev.* 35 (2015) 118–139. <https://doi.org/10.1080/01441647.2014.993746>.
- [100] A. Estache, T. Serebrisky, L. Wren-Lewis, Financing infrastructure in developing countries, *Oxford Rev. Econ. Policy.* 31 (2015) 279–304. <http://www.jstor.org/stable/43741331> (accessed September 23, 2021).

- [101] Public–Private Partnership in Developing Countries: Seeking Available Domestic Financing Options, (n.d.). <http://www.joebm.com/vol7/585-DE3022.pdf> (accessed September 22, 2021).
- [102] R. Della Croce, J. Yermo, Institutional investors and infrastructure financing OECD WORKING PAPERS ON FINANCE, INSURANCE AND PRIVATE PENSIONS, NO. 36, 2013. www.oecd.org/daf/fin/wp (accessed September 23, 2021).
- [103] OECD, Public-private partnerships: In pursuit of risk sharing and value for money, Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), 2008. <https://doi.org/10.1787/9789264046733-en>.
- [104] A.M.A. Aziz, A. Elmahdy, Public-Private Partnerships – Analysis of Government Implementation Units, 5th Int. Constr. Spec. Conf. (2015) 1–10.
- [105] T. Sachs, R. Tiong, S. Qing Wang, Analysis of political risks and opportunities in public private partnerships (PPP) in China and selected Asian countries: Survey results, Chinese Manag. Stud. 1 (2007) 126–148. <https://doi.org/10.1108/17506140710758026>.
- [106] B. Li, A. Akintoye, P.J. Edwards, C. Hardcastle, Critical success factors for PPP/PFI projects in the UK construction industry, Constr. Manag. Econ. 23 (2005) 459–471. <https://doi.org/10.1080/01446190500041537>.
- [107] R. Osei-Kyei, A.P.C. Chan, Review of studies on the critical success factors for public-private partnership (PPP) projects from 1990 to 2013, Int. J. Proj. Manag. 33 (2015) 1335–1346. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2015.02.008>.
- [108] J. Liu, P.E.D. Love, J. Smith, M. Regan, P.R. Davis, Life cycle critical success factors for public-private partnership infrastructure projects, J. Manag. Eng. 31 (2015) 04014073. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)ME.1943-5479.0000307](https://doi.org/10.1061/(ASCE)ME.1943-5479.0000307).
- [109] Deloitte, Closing the Infrastructure Gap: The Role of Public-Private Partnerships, (2006) 1–40.
- [110] H. Wang, Y. Liu, W. Xiong, J. Song, The moderating role of governance environment on the relationship between risk allocation and private investment in PPP markets: Evidence from developing countries, Int. J. Proj. Manag. 37 (2019) 117–130. <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2018.10.008>.
- [111] M. Percoco, Quality of institutions and private participation in transport infrastructure investment: Evidence from developing countries, Transp. Res. Part A Policy Pract. 70 (2014) 50–58. <https://doi.org/10.1016/j.tra.2014.10.004>.
- [112] A.P.C. Chan, P.T.I. Lam, D.W.M. Chan, E. Cheung, Y. Ke, Critical Success Factors for PPPs in Infrastructure Developments: Chinese Perspective, J. Constr. Eng. Manag. 136 (2010) 484–494. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)CO.1943-7862.0000152](https://doi.org/10.1061/(ASCE)CO.1943-7862.0000152).
- [113] X.J. Zhang, Paving the way for public-private partnerships in infrastructure development, J. Constr. Eng. Manag. 131 (2005) 71–80. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)0733-9364\(2005\)131:1\(71\)](https://doi.org/10.1061/(ASCE)0733-9364(2005)131:1(71)).
- [114] J. Yuan, A.Y. Zeng, M.J. Skibniewski, Q. Li, Selection of performance objectives and key

- performance indicators in public–private partnership projects to achieve value for money, <https://doi.org/10.1080/01446190902748705>. 27 (2009) 253–270.
<https://doi.org/10.1080/01446190902748705>.
- [115] Challenges infrastructure investment in emerging markets, (n.d.).
<https://www.gihub.org/articles/infrastructure-investment-emerging-markets/> (accessed November 9, 2021).
- [116] J. Siering, A. Svensson, Managing External Stakeholder Relationships in PPP Projects-A Multidimensional Approach, (n.d.). <http://www.infralanguage.com/compellingselling> (accessed November 4, 2021).
- [117] W. Zou, M. Kumaraswamy, J. Chung, J. Wong, Identifying the critical success factors for relationship management in PPP projects, *Int. J. Proj. Manag.* 32 (2014) 265–274.
<https://doi.org/10.1016/J.IJPROMAN.2013.05.004>.
- [118] W. Lyu, Y. Zheng, C. Fonseca, J.Z. Zhao, Public-Private Partnership Transformation and Worker Satisfaction: A Case Study of Sanitation Workers in H-City, China, *Sustain.* 2020, Vol. 12, Page 5479. 12 (2020) 5479. <https://doi.org/10.3390/SU12135479>.
- [119] R. Mohamad, S. Ismail, J. Mohd Said, Performance indicators for public private partnership (PPP) projects in Malaysia, *J. Econ. Adm. Sci.* 34 (2018) 137–152.
<https://doi.org/10.1108/JEAS-04-2017-0018>.
- [120] J. Yuan, M.J. Skibniewski, Q. Li, Managing the Performance of Public Private Partnership Projects to Achieve Value for Money: Key Performance Indicators Selection, (n.d.).
- [121] V. Veselica, D. Vojnić, EUROPSKE ZEMLJE U TRANZICIJI NA PRAGU XXI STOLJEĆA1 Gdje je Hrvatska - Quo Vadis Croatia, *Ekon. Pregl.* 51 (n.d.) 829–866.
- [122] T. Chaponda, F. Rahim, S. Flynn, B. Čegar, N. Nakaš, A. Tenne, Bosna i Hercegovina: Ocjena upravljanja javnim investicijama (Public Investment Management Assessment), 2018. <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/061013.pdf> (accessed March 2, 2021).
- [123] C. Cruz, L. María, E. Barrientos, S. Babbar, Toll Road Concessions The Chilean Experience, (n.d.).
- [124] OECD, Aid For Trade At a Glance 2009 Maintaining Momentum, 2009.
- [125] A. Hill, Foreign Infrastructure Investment in Chile: The Success of Public-Private Partnerships through Concessions Contracts, *Northwest. J. Int. Law Bus.* 32 (2011).
<http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/njilb/vol32/iss1/5> (accessed September 29, 2021).
- [126] C. Arndt, S. Jones, F. Tarp, Aid, Growth, and Development: Have We Come Full Circle?, *J. Glob. Dev.* 1 (2010). <https://doi.org/10.2202/1948-1837.1121>.
- [127] R. Atoyan, D. Benedek, E. Cabezon, G. Cipollone, J. Miniane, N. Nguyen, M. Petri, J. Reinke, J. Roaf, Public Infrastructure in the Western Balkans, 2018.
- [128] Quality Infrastructure | Center for Strategic and International Studies, (n.d.).
<https://www.csis.org/analysis/quality-infrastructure> (accessed June 30, 2021).

- [129] Infrastructure Deficit - Future Agenda, (n.d.). <https://www.futureagenda.org/foresights/infrastructure-deficit/> (accessed August 8, 2021).
- [130] P. Lacina, Public-Private Road Building in Latin-America: Legal Advances and Challenges, *Law Bus. Rev. Am.* 15 (2017). <https://scholar.smu.edu/lbra/vol15/iss3/8> (accessed October 4, 2021).
- [131] Transparency International Bosna i Hercegovina, *Analiza novog Zakona o javnim nabavkama BiH i pratećih podzakonskih akata*, 2015.
- [132] Komisija za koncesije BiH - Početna, (n.d.). http://www.koncesijebih.ba/home/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1&lang=bs-BA (accessed July 24, 2020).
- [133] Komisija za koncesije BiH, *Strukovni pregled Koncesije i javno-privatna partnerstva u BiH*, (n.d.). http://www.koncesijebih.ba/home/images/Strukovni_pregled_Koncesije_javno-privatna_partnerstva_BiH.pdf (accessed July 24, 2020).
- [134] European Bank for Reconstruction and Development, *Public-private partnership assessment 2017-18*, 2017.
- [135] N.A. Uzunović, Z. Karkin, *Bajka o javno-privatnim partnerstvima u Bosni i Hercegovini-analiza sektora zdravstva*, (2014) 1–42.
- [136] V. Vuković, *Primjena modela javno-privatnog partnerstva u Republici Srpskoj*, *Anal. Posl. Ekon.* 10 (2014) 142–151. <https://doi.org/10.7251/APE1410142V>.
- [137] Narodna skupština Republike Srpske, *Zakon o javno-privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj | NSRS*, (n.d.). <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-javno-privatnom-partnerstvu-u-republici-srpskoj> (accessed March 5, 2021).
- [138] Narodna skupština Republike Srpske, *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javno-privatnom partnerstvu u Republici Srpskoj | NSRS*, (n.d.). <https://www.narodnaskupstinars.net/?q=la/akti/usvojeni-zakoni/zakon-o-izmjenama-i-dopunama-zakona-o-javno-privatnom-partnerstvu-u-republici-srpskoj> (accessed March 5, 2021).
- [139] Влада Републике Српске 42. сједница, (n.d.). <http://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/media/vijesti/Pages/42-sjednica-vlade-rs.aspx> (accessed July 24, 2020).
- [140] ЈУ Службени гласник РС | СГРС 111/20, (n.d.). <https://www.slglasnik.org/cyr/aktuelno/obavjestenja/objavjben-je-sgrs-11120> (accessed November 14, 2021).
- [141] *Javno-privatno partnerstvo: Nabavka radara u Republici Srpskoj*, (n.d.). <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=290075> (accessed July 25, 2020).
- [142] *Vlada Srpske obustavlja aktivnosti za nabavku radara i bezbjednosnih kamera*, (n.d.). <https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=292446> (accessed July 25, 2020).

- [143] Zakon o budžetskom sistemu Republike Srpske - Paragraf Lex BA, (n.d.). <https://www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/zakon-o-budžetskom-sistemu-republike-srpske.html> (accessed July 25, 2020).
- [144] Nabavka opreme za unapređenje bezbjednosti saobraćaja upotrebom radarskih uređaja (stacionarnih i mobilnih) i primjenom savremenih tehnologija za evidentiranje prekršaja, prenos i obradu podataka o prekršajima - Akta.ba, (n.d.). <https://www.akta.ba/Tender/nabavka-opreme-za-unapređenje-bezbjednosti-saobracaja-upotrebom-radarskih-uredaja-stacionarnih-i-mobilnih-i-primjenom-savremenih-tehnologija-za-evidentiranje-prekršaja-prenos-i/1241257> (accessed July 25, 2020).
- [145] Sistem daljinskog grijanja na biomasu sa kogeneracijom (CHP) u opštini Sokolac, (n.d.). http://www.ceteor.ba/images/projekat_info.pdf (accessed July 25, 2020).
- [146] Sarajevo, Studija opravdanosti sistema daljinskog grijanja na biomasu sa kogeneracijom-Sokolac, 2015.
- [147] Javni poziv za realizaciju projekata JPP-a Obnova, proširenje, održavanje i snabdijevanje toplotom sistema daljinskog grijanja u opštini Sokolac sa instaliranjem kogeneracionog postrojenja na biomasu, n.d. <http://www.opstinasokolac.net/> (accessed July 25, 2020).
- [148] Komisija za koncesije Republike Srpske, Izvještaj o radu i finansijski izvještaj za 2019. godinu, (2019). <https://koncesije-rs.org/wp-content/uploads/2021/01/2019-izvjestaj-cir.pdf> (accessed March 6, 2021).
- [149] Advokatska Firma Sajić, Javno privatno partnerstvo ili da li je to ovdje moguće? – Novosti | Advokatska Firma Sajić | Banja Luka, (2020). <https://advokatskafirmasajic.com/blog/bs/javno-privatno-partnerstvo-ili-da-li-je-to-ovdje-moguće/> (accessed April 26, 2020).
- [150] Prijedlog novog Zakona o javno-privatnom partnerstvu FBiH, (n.d.). <https://zastone.ba/predstavljen-radni-materijal-zakona-o-javno-privatnom-partnerstvu-fbih/> (accessed July 25, 2020).
- [151] Zaimović Azra, Mezet Emina, Bučo Jasmin, Javno-privatno partnerstvo kao model finansiranja izgradnje autoceste na Koridoru VC, in: Peti BiH kongres o cestama - The fifth B&H Congress on Roads, 2016.
- [152] A1 (Bosnia and Herzegovina) - Wikipedia, (n.d.). [https://en.wikipedia.org/wiki/A1_\(Bosnia_and_Herzegovina\)](https://en.wikipedia.org/wiki/A1_(Bosnia_and_Herzegovina)) (accessed March 11, 2021).
- [153] Zakon o koncesijama FBiH, Službene Novine Fed. BiH, Broj 40/02. (2002). http://jpcfbih.ba/assets/files/zakon_o_koncesijama_fbih_sluzbene_novine_40-02.pdf (accessed March 5, 2021).
- [154] Ured za reviziju institucija u FBiH, IZVJEŠTAJ REVIZIJE UČINKA Upravljanje koncesijama u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2011.
- [155] Komisija za koncesije Federacije Bosne i Hercegovine, Izvještaj o radu Komisije za koncesije Federacije Bosne i Hercegovine za 2016. godinu, 2017.
- [156] Nacrt Zakona o koncesijama FBiH, (n.d.). <https://www.paragraf.ba/dnevne->

- vijesti/18042017/18042017-vijest6.html (accessed March 14, 2021).
- [157] Vlada Brčko distrikta BiH, (n.d.). <http://vlada.bdcentral.net/Publication/Read/svecano-otvoren-centar-za-dijalizu-u-brckom?lang=en> (accessed August 25, 2020).
- [158] Registar javno privatnog partnerstva Brčko Distrikt, (n.d.). <http://prsk.bdcentral.net/Search/Results> (accessed July 25, 2020).
- [159] F. Latifović, Klasifikacija izvedbenih oblika javno-privatnog partnerstva u teoriji i legislativi u Bosni i Hercegovini, *Zb. Rad. Pravnog Fak. u Tuzli.* (2016) 148–174. <http://pf.untz.ba/dokumenti/casopisi/2016-2/6.pdf> (accessed July 25, 2020).
- [160] Analysis on Public-Private Partnership Bosnia and Herzegovina, 2017. <http://wings-of-hope.ba/balkan-monitoring-public-> (accessed September 9, 2021).
- [161] M. Amović, Concessions and PPPs in Bosnia and Herzegovina, *United Nations Econ. Comm. Eur.* (2013) 1–24. https://www.unece.org/fileadmin/DAM/ceci/ppt_presentations/2009/ppp/amovic.pdf (accessed January 27, 2020).
- [162] Ured koordinatora za reformu javne uprave BiH, (n.d.). <https://parco.gov.ba/?s=jpp> (accessed July 25, 2020).
- [163] Rudarsko-topioničarski basen Bor, (n.d.). <http://rtb.rs/> (accessed March 16, 2021).
- [164] Koncesije u Srbiji | Ekonomska politika, (n.d.). <http://www.nspm.rs/ekonomska-politika/koncesije-u-srbiji.html?alphabet=l> (accessed March 16, 2021).
- [165] S. Mitrović, Primene BOT modela u finansiranju saobraćajne infrastrukture, 2006.
- [166] Knežević Mirjana, Značaj koncesija za strana ulaganja u Republici Srbiji, *Ekon. Horizonti.* 12 (2010) 89–102.
- [167] S. Ilić, M. Stevanović, Javno-privatno partnerstvo i infrastrukturni projekti u Republici Srbiji, n.d.
- [168] Komisija za javno-privatno partnerstvo, (n.d.). <http://jpp.gov.rs/o-nama/osnovne-informacije> (accessed March 17, 2021).
- [169] A.L. Freire, T. Luís, S. Sombra, R. Dias, S. Neto, *Public-Private Partnership Law Review Sixth Edition, 6th ed., Tom Barnes, 2020.* www.TheLawReviews.co.uk (accessed February 4, 2021).
- [170] IMPLEMENTATION COMPLETION AND RESULTS REPORT (Loan No. 7746-YF/8655-YF) ON A LOAN IN THE AMOUNT OF EUR 310.2 MILLION (US\$ 426.9 MILLION EQUIVALENT) TO THE Republic of Serbia FOR THE CORRIDOR X HIGHWAY PROJECT, 2020.
- [171] Infrascopie - Measuring the enabling environment for public-private partnerships in infrastructure, (n.d.). <https://infrascopie.eiu.com/> (accessed September 29, 2021).
- [172] Z. Grubišić, I. Musabegović, S. Kamenković, Usporedni prikaz implementacije koncepta javno-privatnog partnerstva u odabranim zemljama centralne i jugoistočne Evrope,

- (2015) 481–485. <https://doi.org/10.15308/synthesis-2015-481-485>.
- [173] Predlozi za poboljšanje poslovnog okruženja u Srbiji, 2020.
- [174] 2017/2018 PPP LAWS ASSESSMENT IN THE EBRD REGION, (n.d.). <https://ppp-ebrd.com/assessment.php> (accessed September 11, 2021).
- [175] J. Hall, Private Opportunity, Public Benefit?, *Fisc. Stud.* 19 (1998) 121–140. <https://doi.org/10.1111/J.1475-5890.1998.TB00280.X>.
- [176] T. Marshall, H. Beatty, S. Cundall, *The Public-Private Partnership Law Review - Edition 6 - TLR -The Law Reviews*, (n.d.). <https://thelawreviews.co.uk/edition/1001478/the-public-private-partnership-law-review-edition-6> (accessed February 4, 2021).
- [177] G. Sheppard, M. Beck, *The Evolution of Public Private Partnership in Ireland: A Sustainable Pathway?*, (n.d.).
- [178] C. O'Shea, D. Palcic, E. Reeves, *Using PPP to Procure Social Infrastructure : Lessons From 20 Years of Experience in Ireland*, *Public Work. Manag. Policy.* 1 (2020) 1–13. <https://doi.org/10.1177/1087724X19899100>.
- [179] *Framework for Public Private Partnerships*, 2001. https://ppp.gov.ie/wp/files/documents/guidance/central_guidance/framework-for-public-private-partnerships.pdf (accessed November 17, 2021).
- [180] *Belgium PPPs Global Infrastructure: Project Finance International Global Infrastructure Report*, 2019.
- [181] M. van den Hurk, *Public–Private Partnerships: Where Do We Go From Here? A Belgian Perspective*, <https://doi.org/10.1177/1087724X18757534>. 23 (2018) 274–294. <https://doi.org/10.1177/1087724X18757534>.
- [182] *Zašto nemamo JPP u Hrvatskoj?*, (n.d.). <https://www.linkedin.com/pulse/zašto-nemamo-jpp-u-hrvatskoj-damir-juricic/> (accessed November 14, 2021).
- [183] *Registar ugovora javno-privatnog partnerstva - Invest Croatia*, (n.d.). <https://investcroatia.gov.hr/jpp/registar/> (accessed November 14, 2021).
- [184] *Večernji.hr*, (n.d.). <https://www.vecernji.hr/vijesti/radimir-cacic-vrhovni-sud-odbio-reviziju-presude-protiv-drzave-i-mzos-a-1413682> (accessed November 14, 2021).
- [185] *Choices for Efficient Private Provision of Infrastructure in East Asia - Google Books*, (n.d.). https://books.google.ba/books?hl=en&lr=&id=JEL-RpvvmRgC&oi=fnd&pg=PA54&dq=Regulating+Private+Involvement+in+Infrastructure:+The+Chilean+Experience+Alejandro+Jadresic&ots=QbuhnbnpBm&sig=cZXJ2pPpkvAKwZenHgDWzADborw&redir_esc=y#v=onepage&q=Regulating+Private+Involvement+in+Infrastructure%3A+The+Chilean+Experience+Alejandro+Jadresic&f=false (accessed September 29, 2021).
- [186] P. Mansilla, J.M. Vassallo, *Innovative Infrastructure Fund to Ensure the Financial Sustainability of PPP Projects: The Case of Chile*, *Sustainability.* 12 (2020) 9965. <https://doi.org/10.3390/su12239965>.

- [187] Anova in SPSS - Statistics Solutions, (n.d.). <https://www.statisticssolutions.com/anova-in-spss/> (accessed September 1, 2021).
- [188] Statistical Methods for Psychology, 2010.
- [189] J. Friedrich, E. Buday, D. Kerr, Statistical Training in Psychology: A National Survey and Commentary on Undergraduate Programs, *Teach. Psychol.* 27 (2000) 248–257. https://doi.org/10.1207/S15328023TOP2704_02.
- [190] R. Henson, Use of Exploratory Factor Analysis in Published Research Common Errors and Some Comment on Improved Practice, (2006). <https://doi.org/10.1177/0013164405282485>.
- [191] Bandalos, D.L. (1996). Confirmatory factor analysis. In J. Stevens, *Applied Multivariate Statistics for the Behavioral Sciences*, (2nd and 3rd Editions), pp. 362–427. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates., (n.d.). https://works.bepress.com/deborah_bandalos/105/ (accessed September 21, 2021).
- [192] J. Pallant, *SPSS: priručnik za preživljavanje: Prevod 4. izdanja.*, Mikro Kn. (2011) 1–368. <http://mikroknjiga.rs/store/prikaz.php?ref=978-86-7555-371-7> (accessed May 7, 2020).
- [193] PPP Knowledge Lab, (n.d.). <https://pppknowledgelab.org/guide/sections/29-ppp-process-1> (accessed October 29, 2021).
- [194] The World Bank, (n.d.). <https://blogs.worldbank.org/transport/three-ways-governments-can-create-conditions-successful-ppps> (accessed October 29, 2021).
- [195] Communalities - IBM Documentation, (n.d.). <https://www.ibm.com/docs/en/spss-statistics/24.0.0?topic=reduction-communalities> (accessed October 29, 2021).
- [196] S. Jovetić, *Merenje performansi preduzeća*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Kragujevcu, 2015.
- [197] D. Gašević, *Primena faktorske analize u istraživanju potrošačkog etnocentrizma*, Škola Biznisa. 2 (2017) 18–37. <https://doi.org/10.5937/skolbiz2-16038>.
- [198] D.W. Stewart, The Application and Misapplication of Factor Analysis in Marketing Research, *J. Mark. Res.* 18 (1981) 51–62. <https://doi.org/10.2307/3151313>.
- [199] N.K. Živadinović, Defining the basic product attributes using the factor analysis, *Ekon. Pregl.* (2004) 952–966. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=24758 (accessed May 7, 2020).
- [200] Ekonomski fakultet Univerziteta u Novom Sadu, *Faktorska analiza*, (n.d.) 1–27. <http://www.ef.uns.ac.rs/predmeti/mas/multivarijaciona-statisticka-analiza/Factor-Analysis.pdf> (accessed May 8, 2020).
- [201] K.S. Taber, The Use of Cronbach’s Alpha When Developing and Reporting Research Instruments in Science Education, *Res. Sci. Educ.* 48 (2018) 1273–1296. <https://doi.org/10.1007/s11165-016-9602-2>.
- [202] *Potpisan prvi ugovor o JPP u BiH: KBZ dobija interventnu kardiologiju*, (n.d.).

- <https://www.zdk.ba/vijesti/item/7354-potpisan-prvi-ugovor-o-javno-privatnom-partnerstvu-u-bih-kbz-dobija-interventnu-kardiologiju> (accessed August 25, 2020).
- [203] Independent Samples t Test - SPSS Tutorials - LibGuides at Kent State University, (n.d.). <https://libguides.library.kent.edu/spss/independentttest> (accessed September 24, 2021).
- [204] Statistical analysis in nursing research Rebekah G, Ravindran V - Indian J Cont Nsg Edn, (n.d.). <https://www.ijcne.org/article.asp?issn=2230-7354;year=2018;volume=19;issue=1;spage=62;epage=70;aulast=Rebekah> (accessed September 24, 2021).
- [205] B. Thompson, L.G. Daniel, Factor Analytic Evidence for the Construct Validity of Scores: A Historical Overview and Some Guidelines, *Educ. Psychol. Meas.* 56 (2016) 197–208. <https://doi.org/10.1177/0013164496056002001>.
- [206] DSA SPSS Short Course Module 9 Principal Components Analysis 1, (n.d.). http://bayes.acs.unt.edu:8083/BayesContent/class/Jon/SPSS_SC/Module9/M9_PCA/SPSS_M9_PCA1.htm (accessed October 31, 2021).
- [207] M. van den Hurk, L. Brogaard, V. Lember, O.H. Petersen, P. Witz, National Varieties of Public–Private Partnerships (PPPs): A Comparative Analysis of PPP-Supporting Units in 19 European Countries, *J. Comp. Policy Anal. Res. Pract.* 18 (2015) 1–20. <https://doi.org/10.1080/13876988.2015.1006814>.
- [208] A. Sanghi, A. Sundakov, H. Denzel, Designing and Using Public-Private Partnership Units in Infrastructure: Lessons from Case Studies around the World., *Gridlines Note 27*, PPIAF, Washington, DC. (2007).
- [209] M. Ahadzi, G. Bowles, Public–private partnerships and contract negotiations: an empirical study, *Constr. Manag. Econ.* 22 (2004) 967–978. <https://doi.org/10.1080/0144619042000241471>.
- [210] EPEC, Hurdles to PPP investments - A contribution to the Third Pillar of the Investment Plan for Europe, 2016. www.eib.org/epec. (accessed February 3, 2021).
- [211] G. Allen, Initiative (PFI), (2003).
- [212] E. R. Yescombe, *Public-Private Partnerships: Principles of Policy and Finance* - E. R. Yescombe - Google Books, (n.d.). https://books.google.ba/books?id=fyHWtz7OepsC&printsec=frontcover&dq=yescombe&hl=en&sa=X&ved=0ahUKEwjD7KLjsP_mAhXy8KYKHZ2xBN8Q6AEIMDAB#v=onepage&q&f=false (accessed January 13, 2020).
- [213] The World Bank, (n.d.). <https://blogs.worldbank.org/transport/pensioners-paying-projects-new-meaning-ppp-latin-america> (accessed September 22, 2021).
- [214] C.P. Garcia-Kilroy Heinz Rudolph, Private Financing of Public Infrastructure through PPPs in Latin America and the Caribbean, (2017). www.worldbank.org (accessed September 22, 2021).
- [215] PPP Knowledge Lab, PPP Knowledge Lab | PPP Reference Guide, (n.d.). <https://pppknowledgelab.org/guide/sections/82-defining-clear-policy-and-processes>

- (accessed November 14, 2021).
- [216] M. Onyoin, Human resource management in public-private partnership organisations: A review, *Corp. Gov. Organ. Behav. Rev.* 4 (2020) 18–29.
<https://doi.org/10.22495/CGOBRV4I2P2>.
- [217] N.H. Dary, P. Sciences, U.S. Maret, P. Sciences, U.S. Maret, P. Sciences, U.S. Maret, Strategic Planning of Human Resources Management in Supporting Indonesian Public Private Partnerships in Facing the Challenges of the Industrial Revolution 4.0, (2018).
- [218] PPP Policy, Legal and Institutional Frameworks in Asia and the Pacific, (n.d.).
www.unescap.org (accessed September 26, 2021).
- [219] A. Mistarihi, K. Hutchings, A. Shacklock, DIFFERING OPINIONS DO NOT SPOIL FRIENDSHIPS: MANAGING PUBLIC–PRIVATE PARTNERSHIP (PPP) INFRASTRUCTURE PROJECTS IN JORDAN, *Public Adm. Dev.* 33 (2013) 371–388.
<https://doi.org/10.1002/PAD.1651>.
- [220] Public-Private Partnerships in Emerging Markets | LSE International Development, (n.d.).
<https://blogs.lse.ac.uk/internationaldevelopment/2017/05/08/ppps-in-emerging-markets/>
(accessed November 1, 2021).
- [221] Analysis on Public-Private Partnership Serbia, (2017). <http://wings-of-hope.ba/balkan-monitoring-public-> (accessed September 22, 2021).
- [222] International Monetary Fund, (n.d.).
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/06/havrylys.htm> (accessed May 24, 2020).
- [223] The World Bank, (n.d.). <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2021/10/21/as-serbia-s-economy-recovers-job-creation-and-green-transition-needed-for-sustainable-growth> (accessed November 10, 2021).
- [224] USAID, (n.d.). <https://www.usaid.gov/stabilization-and-transitions/bosnia-herzegovina> (accessed November 10, 2021).
- [225] The Rise of the Knowledge Market, (n.d.).
<https://www.forbes.com/sites/jenniferhicks/2011/06/27/the-rise-of-the-knowledge-market/?sh=5f50211a1721> (accessed November 14, 2021).
- [226] Acabiz | LinkedIn, (n.d.). <https://www.linkedin.com/company/acabiz> (accessed November 14, 2021).
- [227] The World Bank, (n.d.). <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/overview/practical-tools/good-governance-anticorruption> (accessed November 14, 2021).

13. ПРИЛОЗИ

(1) УПИТНИК - Анкетно истраживање (Босна и Херцеговина)

Молимо Вас да одвојите мало Вашег времена и одговорите на упитник на странама које слиједи попуњавањем одговарајућих поља за одговоре који одражавају Ваше ставове.

Сви подаци прикупљени из анкетног упитника имају карактер пословне тајне и биће коришћени искључиво у статистичке и научне сврхе.

Циљ нам је да прикупимо вриједне податке везане за организовање система јавно-приватног партнерства (ЈПП) у транзиционим условима, који ће бити академски описани у оквиру израде докторске дисертације.

За све додатне информације везане за истраживање можете се обратити на e-mail: g_amic@yahoo.com

* *Обавезно поље*

Молимо Вас да, прије попуњавања упитника, наведете у којем дијелу Босне и Херцеговине се налази Ваша организација? *

- Република Српска
- Федерација БиХ
- Брчко Дистрикт

I. СТРУКТУРА УЗОРКА

1. Молимо Вас да означите тип институције коју представљате? *

- Јединица локалне самоуправе (град, општина)
- Министарство
- Државна агенција
- Јавно предузеће/јавна установа
- Факултет/високошколска установа
- Остало

2. Молимо Вас да наведете број запослених у Вашој организацији? *

- До 10 запослених
- Од 11 до 50 запослених
- Од 51 до 250 запослених
- Више од 251 запослених

II. ПЕРЦЕПЦИЈА О ЈАВНО-ПРИВАТНОМ ПАРТНЕРСТВУ

3. Молимо Вас да означите у којој мјери се слажете или не слажете са сљедећим исказима. *

	5 потпуно се слажем	4 слажем се у већој мјери	3 дјелимично се слажем	2 не слажем се	1 не слажем се уопште
Упознат сам са ЈПП концептом	☐	☐	☐	☐	☐
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	☐	☐	☐	☐	☐
Упознат сам са законском легислативом која регулише област ЈПП у мојој земљи	☐	☐	☐	☐	☐
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	☐	☐	☐	☐	☐
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐

4. Молимо Вас да означите шта покреће јавни сектор за улазак у пројекте ЈПП? (можете навести више од једног одговора) *

- Уштеде у јавном буџету
- Подјела ризика са приватним партнером
- Добијање веће вриједности за уложени новац
- Трансфер нових технологија од стране приватног сектора
- Повећање ефикасности
- Могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката
- Квалитетнија јавна услуга
- Бржа изградња јавне инфраструктуре
- Не знам/Без одговора

5. Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности? *

- Да
- Не
- Не знам/Без одговора

6. Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства? *

- Да
- Не
- Не знам/Без одговора

7. Како бисте генерално оцијенили ЈПП у Босни и Херцеговини? *

(1 – Веома лоше, 2 – лоше, 3 – осредње, 4 – врло добро и 5 – одлично)

	1	2	3	4	5	
веома лоше	☐	☐	☐	☐	☐	одлично

8. Који су основни разлози због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката у Босни и Херцеговини? (можете навести више од једног одговора) *

- Политичка нестабилност регије одбија приватне инвеститоре
- Законодавство које регулише област ЈПП није задовољавајуће
- Јавни сектор нема одговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима
- Компликовано административно уређење јавне управе
- Потреба за реформом јавне управе
- Неefикасни механизми за рјешавање спорова
- Бирократија и корупција су препрека за ЈПП
- Недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел
- Слаба едукованост јавног сектора о ЈПП
- Приватни сектор није заинтересован на сарадњу са јавним сектором
- Остало

9. Наведите који су главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства? (можете навести више од једног одговора) *

- Развој јасне јавне политике о ЈПП
- Усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП
- Пропагирање локалних ЈПП пројеката
- Успостављање намјенске јединице за подршку ЈПП инвестицијама
- Хармонизација ЈПП законодавства са ЕУ принципима, стандардима и најбољим праксама
- Обука особља релевантних јавних институција за спровођење ЈПП пројеката
- Обука приватног сектора о могућностима ЈПП концепта
- Израда каталога пројеката спремних за финансирање по ЈПП моделу
- Едукација шире јавности о предностима пруженим путем ефикасног ЈПП
- Успостављање механизма за надзор и процјену ЈПП пројеката
- Остало

III. ОКВИР ЗА РАЗВОЈ ЕФИКАСНОГ ЈПП СИСТЕМА

10. Молимо Вас да означите у којој мјери се слажете или не слажете са сљедећим исказима. *

	4 слажем се	3 дјелимично се слажем	2 не слажем се	1 не знам/без одговора
Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Босни и Херцеговини	☐	☐	☐	☐
Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	☐	☐	☐	☐
Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	☐	☐	☐	☐
Јасне политике и правни оквир смањују неизвјесност за инвеститоре	☐	☐	☐	☐
Успостављање регионалних канцеларија за ЈПП може побољшати примјену ЈПП пројеката од стране локалних власти	☐	☐	☐	☐
Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	☐	☐	☐	☐
Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	☐	☐	☐	☐
Ентитети у Босни и Херцеговини имају различита искуства у примени ЈПП	☐	☐	☐	☐
Не постоје институције за подршку ЈПП у Босни и Херцеговини	☐	☐	☐	☐
Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	☐	☐	☐	☐
У Босни и Херцеговини не постоје стратегије и политике о ЈПП	☐	☐	☐	☐
Централна ЈПП јединица представља центар знања	☐	☐	☐	☐

Укључивање приватног партнера у ЈПП јединици осигурава јаснију и транспарентнију комуникацију између јавног и приватног сектора	☐	☐	☐	☐
У Босни и Херцеговини не постоји компатибилан законодавни оквир ЈПП	☐	☐	☐	☐
Потребна је активнија улога Министарства финансија у ЈПП процесу	☐	☐	☐	☐
Израда инвестиционих планова, који укључују потенцијалне ЈПП пројекте, повећава повјерење код инвеститора	☐	☐	☐	☐
Корупција је главни проблем развоја ЈПП	☐	☐	☐	☐
Примјена закона у Босни и Херцеговини није ефикасна	☐	☐	☐	☐
Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	☐	☐	☐	☐
Потребно је организовати централну ЈПП јединицу	☐	☐	☐	☐
Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Босни и Херцеговини	☐	☐	☐	☐
Босна и Херцеговина нема званичне податке о ЈПП пројектима	☐	☐	☐	☐
У Босни и Херцеговини не постоје организовани програми обуке о ЈПП	☐	☐	☐	☐
Улога централне јединице је битна за имплементацију ЈПП	☐	☐	☐	☐
ЈПП стратегија је важна за ефикасну имплементацију ЈПП	☐	☐	☐	☐

(2) УПИТНИК - Анкетно истраживање (Република Србија)

Молимо Вас да одвојите мало Вашег времена и одговорите на упитник на странама које следе попуњавањем одговарајућих поља за одговоре који одражавају Ваше ставове.

Сви подаци прикупљени из анкетног упитника имају карактер пословне тајне и биће коришћени искључиво у статистичке и научне сврхе.

Циљ нам је да прикупимо вредне податке везане за организовање система јавно-приватног партнерства (ЈПП) у транзиционим условима, који ће бити академски описани у оквиру израде докторске дисертације.

За све додатне информације везане за истраживање можете се обратити на e-mail: g_amovic@yahoo.com

** Обавезно поље*

I. СТРУКТУРА УЗОРКА**1. Молимо Вас да означите тип институције коју представљате? ***

- Јединица локалне самоуправе (град, општина)
- Министарство
- Покрајински секретаријат
- Државна агенција
- Јавно предузеће/јавна установа
- Факултет/високошколска установа
- Остало

2. Молимо Вас да наведете број запослених у Вашој организацији? *

- До 10 запослених
- Од 11 до 50 запослених
- Од 51 до 250 запослених
- Више од 251 запослених

II. ПЕРЦЕПЦИЈА О ЈАВНО-ПРИВАТНОМ ПАРТНЕРСТВУ

3. Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима. *

	5 потпуно се слажем	4 слажем се у већој мери	3 делимично се слажем	2 не слажем се	1 не слажем се уопште
Упознат сам са ЈПП концептом	☐	☐	☐	☐	☐
Јавни сектор нема значајнија искуства у примени ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐
Квалитет јавних услуга и инфраструктуре је могуће побољшати кроз ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐
ЈПП може бити у функцији бржег развоја моје земље	☐	☐	☐	☐	☐
Упознат сам са законодавством које регулише област ЈПП у мојој земљи	☐	☐	☐	☐	☐
Свест о ЈПП није довољно развијена у мојој земљи	☐	☐	☐	☐	☐
Упознат сам са неким незваничним верзијама ЈПП	☐	☐	☐	☐	☐

4. Молимо Вас да означите шта покреће јавни сектор за улазак у пројекте ЈПП? (можете навести више од једног одговора) *

- Уштеде у јавном буџету
- Подела ризика са приватним партнером
- Добијање веће вредности за уложени новац
- Трансфер нових технологија од стране приватног сектора
- Повећање ефикасности
- Могућност реализације крупних инфраструктурних пројеката
- Квалитетнија јавна услуга
- Бржа изградња јавне инфраструктуре
- Не знам/Без одговора

5. Према Вашем мишљењу, да ли постоји адекватна промоција јавно-приватног партнерства у широј стручној јавности? *

- Да
- Не
- Не знам/Без одговора

6. Да ли Ваша организација има одређена искуства у области јавно-приватног партнерства? *

- Да
- Не
- Не знам/Без одговора

7. Како бисте генерално оценили ЈПП у Републици Србији? *

(1 – Веома лоше, 2 – лоше, 3 – осредње, 4 – врло добро и 5 – одлично)

	1	2	3	4	5	
веома лоше	☐	☐	☐	☐	☐	одлично

8. Који су основни разлози због којих до сада није било већег броја ЈПП пројеката у Републици Србији? (можете навести више од једног одговора) *

- Политичка нестабилност регије одбија приватне инвеститоре
- Законодавство које регулише област ЈПП није задовољавајуће
- Јавни сектор нема одговарајућу подршку за управљање ЈПП пројектима
- Компликовано административно уређење јавне управе
- Потреба за реформом јавне управе
- Неefикасни механизми за решавање спорова
- Бирократија и корупција су препрека за ЈПП
- Недовољно познавање могућности које пружа ЈПП модел
- Слаба едукованост јавног сектора о ЈПП
- Приватни сектор није заинтересован на сарадњу са јавним сектором
- Остало

9. Наведите који су главни кораци у успостављању функционалног система јавно-приватног партнерства? (можете навести више од једног одговора) *

- Развој јасне јавне политике о ЈПП
- Усвајање процедура и дефинисање одговорности за развој и provedбу ЈПП
- Пропагирање локалних ЈПП пројеката
- Успостављање наменске јединице за подршку ЈПП инвестицијама
- Хармонизација ЈПП законодавства са ЕУ принципима, стандардима и најбољим праксама
- Обука особља релевантних јавних институција за спровођење ЈПП пројеката
- Обука приватног сектора о могућностима ЈПП концепта
- Израда каталога пројеката спремних за финансирање по ЈПП моделу
- Едукација шире јавности о предностима пруженим путем ефикасног ЈПП
- Успостављање механизма за надзор и процену ЈПП пројеката
- Остало

III. ОКВИР ЗА РАЗВОЈ ЕФИКАСНОГ ЈПП СИСТЕМА

10. Молимо Вас да означите у којој мери се слажете или не слажете са следећим исказима. *

	4 слажем се	3 делимично се слажем	2 не слажем се	1 не знам/без одговора
Не постоји одговарајућа политичка подршка за ЈПП у Републици Србији	☐	☐	☐	☐
Политичка/парламентарна подршка је важна у имплементацији ЈПП	☐	☐	☐	☐
Јавни сектор нема компетентно особље за ЈПП	☐	☐	☐	☐
Јасне политике и правни оквир смањују неизвесност за инвеститоре	☐	☐	☐	☐
Успостављање регионалних канцеларија за ЈПП може побољшати примену ЈПП пројеката од стране локалних власти	☐	☐	☐	☐
Стандардизација и транспарентност ЈПП процеса су важни са аспекта успостављања јасних процедура, одговорности и надлежности	☐	☐	☐	☐
Укључивање развојних банака, пензионих фондова и других финансијских институција може имати позитиван утицај на ЈПП процесе	☐	☐	☐	☐
Региони у Републици Србији имају различита искуства у примени ЈПП	☐	☐	☐	☐
Не постоје институције за подршку ЈПП у Републици Србији	☐	☐	☐	☐
Корупција и транспарентност процеса су у корелацији	☐	☐	☐	☐
У Републици Србији не постоје стратегије и политике о ЈПП	☐	☐	☐	☐
Централна ЈПП јединица представља центар знања	☐	☐	☐	☐
Укључивање приватног партнера у ЈПП јединицу осигурава јаснију и	☐	☐	☐	☐

транспарентнију комуникацију између
јавног и приватног сектора

У Републици Србији не постоји компатибилан законодавни оквир ЈПП	☐	☐	☐	☐
Потребна је активнија улога Министарства финансија у ЈПП процесу	☐	☐	☐	☐
Израда инвестиционих планова, који укључују потенцијалне ЈПП пројекте, повећава поверење код инвеститора	☐	☐	☐	☐
Корупција је главни проблем развоја ЈПП	☐	☐	☐	☐
Примена закона у Републици Србији није ефикасна	☐	☐	☐	☐
Процедуре за покретање ЈПП нису јасне	☐	☐	☐	☐
Потребно је организовати централну ЈПП јединицу	☐	☐	☐	☐
Ново знање о ЈПП може се стећи на неким факултетима у Републици Србији	☐	☐	☐	☐
Република Србија нема званичне податке о ЈПП пројектима	☐	☐	☐	☐
У Републици Србији не постоје организовани програми обуке о ЈПП	☐	☐	☐	☐
Улога централне јединице је битна за имплементацију ЈПП	☐	☐	☐	☐
ЈПП стратегија је важна за ефикасну имплементацију ЈПП	☐	☐	☐	☐

Овај Образац чини саставни део докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта који се брани на Универзитету у Новом Саду. Попуњен Образац се коричи иза текста докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта.

ПЛАН ТРЕТМАНА ПОДАТАКА

Назив пројекта/истраживања
Организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима
Назив институције/институција у оквиру којих се спроводи истраживање
а) Факултет техничких наука, Универзитет у Новом Саду б) 157 представника институција јавног сектора у Босни и Херцеговини в) 201 представник институција јавног сектора у Републици Србији
Назив програма у оквиру ког се реализује истраживање
Истраживање је реализовано за потребе израде докторске дисертације на Департману за индустријско инжењерство/инжењерски менаџмент.
1. Опис података
<p>1.1 Врста студије</p> <p><i>Укратко описати тип студије у оквиру које се подаци прикупљају</i></p> <p>Докторска дисертација</p> <p>У оквиру теоријског дела рада, на основу опсежног прегледа литературе, као подлога овом истраживању дефинисан је појам ЈПП, приказане су претходне студије и релевантни резултати из ове области, уз осврт на искуства Босне и Херцеговине, Републике Србије и развијених земаља у овој области. У оквиру научно-истраживачког дела дисертације, анкетирано је укупно 157 представника јавних институција из Босне и Херцеговине и 201 представник јавних институција из Републике Србије. На основу емпиријских резултата истраживања, добијени подаци су разврстани и као такви анализирани употребом статистичког софтверског пакета SPSS и статистичких метода дескриптивне статистике, ANOVA, Independent Samples t Test и факторске анализе помоћу које је извршено издвајање критичних фактора успеха (енг. <i>CSFs</i>). На темељу критичних фактора успеха предложен је посебан оквир за ефикасно организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.</p> <p>1.2 Врсте података</p> <p>☐ а) квантитативни</p> <p>☐ б) квалитативни</p> <p>1.3 Начин прикупљања података</p> <p>☐ а) анкете, упитници, тестови</p> <p>б) клиничке процене, медицински записи, електронски здравствени записи</p> <p>в) генотипови: навести врсту _____</p> <p>☐ г) административни подаци: <u>Подаци о потенцијалу и примени ЈПП у земљама у развоју и развијеним економијама - из статистичких прегледа, студија и од званичних институција</u></p> <p>д) узорци ткива: навести врсту _____</p> <p>ђ) снимци, фотографије: навести врсту _____</p> <p>☐ е) текст: <u>Законска легислатива, књиге, научни чланци и друга литература из области истраживања</u></p> <p>ж) мапа, навести врсту _____</p> <p>з) остало: описати _____</p>

1.4 Формат података, употребљене скале, количина података

1.4.1 Употребљени софтвер и формат датотеке:

- a) Excel фајл, датотека .xlsx
- b) SPSS фајл, датотека statis.exe
- c) PDF фајл, датотека _____
- d) Текстфајл, датотека _____
- e) JPG фајл, датотека _____
- f) Остало _____

1.4.2 Број записа (код квантитативних података)

- a) број варијабли 2
- b) број мерења (испитаника, процена, снимака и сл.) 358

1.4.3 Поновљена мерења (испитивања)

- a) да
- b) не

Уколико је одговор да, одговорити на следећа питања:

- a) временски размак између поновљених мера је _____
- b) варијабле које се више пута мере односе се на _____
- v) нове верзије фајлова који садрже поновљена мерења су именоване као _____

Напомене: _____

Да ли формати и софтвер омогућавају дељење и дугорочну валидност података?

- a) Да
- b) Не

2. Прикупљање података

2.1 Методологија за прикупљање/генерисање података

2.1.1 У оквиру ког истраживачког нацрта су подаци прикупљени?

- a) експеримент, навести тип _____
- b) корелационо истраживање: Компаративна анализа прикупљених података
- v) анализа текста: Анализа доступне литературе
- г) остало, навести шта Дескриптивна статистика, ANOVA тест, Independent Samples t Test, факторска анализа

2.1.2 Навести врсте мерних инструмената или стандарде података специфичних за одређену научну дисциплину (ако постоје).

Електронски упитник формиран на основу теоријских подлога у истраживању.

2.2 Квалитет података и стандарди

2.2.1 Третман недостајућих података

- a) Да ли матрица садржи недостајуће податке? Да Не

Ако је одговор да, одговорити на следећа питања:

- а) Колики је број недостајућих података? _____
б) Да ли се кориснику матрице препоручује замена недостајућих података? Да Не
в) Ако је одговор да, навести сугестије за третман замене недостајућих података

2.2.2 На који начин је контролисан квалитет података? Описати

Квалитет података је контролисан применом статистичких метода и теоријских подлога у истраживању.

2.2.3 На који начин је извршена контрола уноса података у матрицу?

Контрола уноса података је изведена на основу експертног знања.

3. Третман података и пратећа документација

3.1. Третман и чување података

3.1.1 Подаци ће бити депоновани у CRIS репозиторијуму.

3.1.2 URL адреса: <https://www.cris.uns.ac.rs/theses.jsf>

3.1.3 DOI _____

3.1.4 Да ли ће подаци бити у отвореном приступу?

- а) Да
б) Да, али после ембарга који ће трајати до _____
в) Не

Ако је одговор не, навести разлог _____

3.1.5 Подаци неће бити депоновани у репозиторијум, али ће бити чувани.

Образложење

3.2 Метаподаци и документација података

3.2.1 Који стандард за метаподатке ће бити примењен? Стандард који примењује CRIS

3.2.1 Навести метаподатке на основу којих су подаци депоновани у репозиторијум.

Горан Амовић (2022): Организовање система јавно-приватног партнерства у транзиционим условима.

Ако је потребно, навести методе које се користе за преузимање података, аналитичке и процедуралне информације, њихово кодирање, детаљне описе варијабли, записа итд.

3.3 Стратегија и стандарди за чување података

3.3.1 До ког периода ће подаци бити чувани у репозиторијуму? Неограничено

3.3.2 Да ли ће подаци бити депоновани под шифром? Да Не

3.3.3 Да ли ће шифра бити доступна одређеном кругу истраживача? Да Не

3.3.4 Да ли се подаци морају уклонити из отвореног приступа после извесног времена?

Да Не

Образложити

4. Безбедност података и заштита поверљивих информација

Овај одељак МОРА бити попуњен ако ваши подаци укључују личне податке који се односе на учеснике у истраживању. За друга истраживања треба такође размотрити заштиту и сигурност података.

4.1 Формални стандарди за сигурност информација/података

Истраживачи који спроводе испитивања с људима морају да се придржавају Закона о заштити података о личности (https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_podataka_o_licnosti.html) и одговарајућег институционалног кодекса о академском интегритету.

4.1.1 Да ли је истраживање одобрено од стране етичке комисије? Да(Не)

Ако је одговор Да, навести датум и назив етичке комисије која је одобрила истраживање

4.1.2 Да ли подаци укључују личне податке учесника у истраживању? Да(Не)

Ако је одговор да, наведите на који начин сте осигурали поверљивост и сигурност информација везаних за испитанике:

- а) Подаци нису у отвореном приступу
- б) Подаци су анонимизирани
- в) Остало, навести шта

5. Доступност података

5.1 Подаци ће бити

- а) јавно доступни
- б) доступни само уском кругу истраживача у одређеној научној области
- в) затворени

Ако су подаци доступни само уском кругу истраживача, навести под којим условима могу да их користе:

Ако су подаци доступни само уском кругу истраживача, навести на који начин могу приступити подацима:

5.2 Навести лиценцу под којом ће прикупљени подаци бити архивирани.

Ауторство – некомерцијално – без прераде

6. Улоге и одговорност

6.1 Навести име и презиме и мејл адресу власника (аутора) података

Горан Амовић; g_amovic@yahoo.com

6.2 Навести име и презиме и мејл адресу особе која одржава матрицу с подацима

6.3 Навести име и презиме и мејл адресу особе која омогућује приступ подацима другим истраживачима